

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204942

UNIVERSAL
LIBRARY

తో మా లి య

కవితలక, కవితావిశారద,
కాంచనపల్లి కనకాంబ

త్రో మా లి య

గ్రంథకర్త:

కవితిలక, కవితావిశారద,

కాంచనపల్లి కనకాంబగారు

సౌ కా శ కు లు :

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము,

బెజవాడ.

బె జ వా డ :

అంధగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల యందు

అయ్యంకి వేంకటరత్నంపంతులు, M. Sc. గారిచే

ముద్రింపఁబడియె.

శ్రీ భాష్యాయ నమః

తో మాలియప్రస్తావన

—శ్లో—

కవితీలక కాంచనపల్లి కనకాంబగారి ప్రబంధములయందుఁ దోమాలియ
విలక్షణమైనది.

“నిస్తులరసభావధ్వను, లాస్తికులకుః బద్వ్యశతము లగుఁ దోమాలెన్”

ప్రాస్తావికములు ప్రతిపద్యరసోదయము లనుట యీగ్రంథమున
కెంతయుఁ దగియున్నది. సాధారణముగాఁ బ్రాస్తావికము లన్యోక్తులుగా
నుండునని యనుకొందురు. ఆయా ప్రస్తావనలకుఁ దగు సందేశ మొసంగు
పద్యరత్నంబులును రుచిరంబులై రసకజనములకుఁ గంతాభరణము
లగును.

ధర్మప్రచారమున కిది యొకసాధనముగాఁ గైకొని కవయిత్రి
యపూర్వ విజయమును గాంచినది. ప్రాచీన ధర్మములపై నేవగింపు
కలిగి సావాసమునఁ బాశ్చాత్యసంప్రదాయము లన్నింట నవలంబించిన
నేటికాలపు వారలకు హితోపదేశము నేయుటయు స్వధర్మము నిరూ
పించుటయు వక్రము లగు సాహిత్యగతులఁ జక్కనొత్తుటయు నీ
తోమాలియ యందుఁ గానవచ్చును.

ప్రాయీకముగాఁ గవులు నానాదేశాధీశుల దర్శించుచు వారి
సంతుష్టికై చమత్కారముగాఁ బద్యములు రచించుచుందురు. ఈ మహా
కవయిత్రి కవితృమంతయు గురుబోధములు ప్రబంధములుగా రచించు
టకు, ధర్మప్రబోధము నేయుటకు వినియోగపడినది.

వాణిజ్యంబ యగున్ గవితృమునఁ జేర్పన్ రాణివాసంబులన్

వాణీదత్తము మత్కవితృ మది భూపా! తత్త్వమున్ దెల్పుటన్

రాణించెన్' అని కవయిత్రి స్వీయకవితాసార్థక్యమును బ్రకటించినది. వేదాంతదేశికులు పోతనమహాకవి మొదలగువారిదియు నిదియే మార్గము.

కవయిత్రి జీవితము పరమపవిత్రమైనది. స్వధర్మానుష్ఠానమందుఁ బరమప్రీతి కలది యగుటచే బాల్యమునుండియు భగవద్భక్తి, భాగవత శ్రవణానక్తి, సాహిత్యానురక్తి, కవితాప్రసక్తి యీ కనకాంబగారి యం దుద్భూతరూపములై క్రమక్రమముగా నయనగోచరములై ప్రఖ్యాతములైనవి.

తోమాలియలోని పద్యము లాచంద్రితారకముగా నాంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము కాదగినవి. అందలి సుభాషితము లిమ్మహామాల నుండి యక్షయముగా స్రవించు మధుబిందువులవలె రసికుల కాస్వాద్యమాన మగుచుండు నని యీ మధుబిందునందోహము నిందుఁ బొందు పఱచినాము.

బె జ వా డ.)
26-10-1942.)

ఇట్లు,
శ్రీ త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠ పరిషత్తువారు.

తో మాలియ తే నె సో న లు

—:0:—

పుటలు.

1. “తోమాలియ సద్యవితతితో రచియింతున్” ౧
2. న్యాయ్యమ కా నీ పదభక్తుండ్రకు నసాధ్యం బేది కాత్యాయనీ 3
3. భగవద్భాగవతాంఘ్రినేవన మేమద్భాగ్యంబుగా వ్రాసిపెట్టగఁ బంకజభవుండు ౪
4. ధీరుండు కొమ్మనార్యుని ప్రతిష్ఠను గీరితి శేరుకొన్న గుంటూరు ౪
5. నిస్తుల రసభావప్యను లాస్తిసులకుఁ బద్యశతము లగుఁ దోమాలెన్ ౧
6. ఎట్టులో, నెట్టుచునుంటిఁ గాలమును నీ భజనంబున నీరజేక్షణ ౧
7. పలుకుఁ దొయ్యలి ముంతేతి చిలక పాటి నీతమాంబ ౬
8. ఈ కల్ల జగంబున్ మఱచి, కాంతుము స్వాంతమునందు శాంతినిన్ ౯
9. చల్లగను దాటెను మొల్ల భవాని వెల్లవన్ ౧౦
10. జాతి ప్రధానమా? గుణము సర్వజన స్తవనీయము ౧౧
11. కృతయుగ ఖండ మిక్కలిని శీఘ్రపతి పీఠము ౧౬
12. న్యాయ్యమ కాదె సద్గురుల యాజ్ఞల శిష్యులు నిర్వహించుటల్. ౧౬
13. సరదాలన్ బరమార్థముల్ దోఱకునా? ౧౬
14. ఏటి కీపరిహాసంబగు నుద్యమంబు లభయభ్రష్టత్వ సంపాప్తికా? ౧౬
15. తే తల్ విత్తులు వారి నిల్చుకొనఁగా విజ్ఞానమున్ బండు ౧౭
16. చిత్త విక్రాంతిని గూర్చు నర్థులకు సద్గురు పీఠము లెల్ల కాలమున్ ౧౭
17. జొంగ దా! భారము నేటి వారి కసువారము నిల్చు ననారతం బహా? ౧౭
18. దేవుని తోడఁబుట్టె మన దేశమున న్నిగమంబులు ౧౭
19. వ్యవహారంబున కంచు నొప్పుకొన ముంపం జొచ్చెఁ బో కొంపలు ౧౮
20. కొల్లగ నిండియున్న చెటకుం జన నేల? ౧౮
21. అన్నియు నున్న రాజులకు నైనఁ బ్రశాంతి మనంబులోపలన్ సున్న ౧౮
22. పెద్దలు వచియించు వాక్యములె తాఁకముల్ భయవారకమ్ములున్ ౧౮
23. కలుగుట దుర్బుట బెటులా కల్గినచోఁ బరమార్థముది ౧౮
- యిక్కలి ఘరియించు కిఘ్రిముగ ౧౮
24. తదజ్ఞులు మున్ను చెల్పు పెంద్రోవకు సాటిరావు పెఱత్రోవలు పాపను ౧౯
- జేయ జీవునిన్ ౧౯
25. నీకంటెన్ ఘనుఁ డెవ్వఁ డార్దులకు సందేహంబులం బాప ౨౨
26. భోజాసానమునందు నుండఁదగు ముమ్మూర్తుల్ ౨౩
27. తీరత్వంబు నొసంగఁ జాలుదు రహో తీర్థాల్లికిన్ వీరు ౨౩
28. విద్యాగంధము లేనివారు కలిలో విశ్వోపదేశ్యత్వమున్, సద్యస్సిద్ధిగఁ గాంతు ౨౪
29. భాగ్యముగల్గినవారి కిందు సుష్మాదము పెట్టఁ డీశ్వరుండు పోవు నేటో నకల ౨౫
- ప్రచారముల్ ౨౫
30. గుర్వాశీర్వచన ప్రభావమున జంకున్ మాని ౨౬

31. కవులు తారకులౌదు రీ కలిసరులకు ౨౩
32. ఒకనోటిమీఁదుగా నకలభారతము నాంధ్రమునఁ బట్టుఁగఁజాలు
దత్తుఁ డొకట ౨౭
33. ఏఱులు పొంగిపాఱ నెవ రేమి యొనర్చెదరు ? ౨౯
34. చేవుని తోగిసి రాజని... శాస్త్రపుండ్రోవలఁ గంప గొట్టి వినతుల్ పాన
రింతురు లాఠివారి 30
35. అధికారంబును మించి కృత్యములఁ జేయుఁజూచు బాలుండు 30
36. వింతలు లేవు విజ్ఞులకు వీరులకు 30
37. దీరల్ గావలె విద్యలం గళల వృద్ధింజేయ 30
38. శిష్యునకున్ సద్గురుమూర్తికిం గలిగె నవ్యోగంబు 3౨
39. అభ్యుజ్జ నే చదువులఁ బాదుకొల్పెదరు ఛాతురిమానసమందు సద్గురుల్ ౪0
40. అడ్డ మహంబె శాస్త్రమున నడ్డులు గడ్డులు లేవు ౪0
41. అసిఘరావ్రతచర్య నూనిన యనూర్యంపశ్య ౪0
42. భారతవిద్యనుం గళకుఁ బాదులు నిల్పు త్రిలింగపీఠ ౪౨
43. ఏమాదిరి ఏదె నీ కిల సమానునిఁ గాన జగాన ధీమణి ౪౨
44. పాపములు పూర్తిగఁ బండవ? నూలు నిండవా? ౪3
45. వైద్యునకు దుర్దైవంబుగాకేమి వచ్చెను బోగాలము మూర్ఖమందు వజ్రకుఁ
శ్రీకృష్ణుఁ డిట్టంగ ౪3
46. అర్భకు లెఱైఱుంగఁగల రంబుజనాథ! భవత్ప్రభావముఁ ౪3
47. ఎప్పట్టున లాలనంబునకుఁ బాతులు శిక్షకు లొంగువారలే ౪౪
48. కృష్ణ! నీయదుఁగులబాడ గోపికల కా సనకాదుల కా యెఱుంగనా? ౪౪
49. కీరితి నిచ్చి చేసితివి కృష్ణ కిటీకి సాయము ౪౪
50. ఎన్నఁడు నిన్నుఁ గాంతు ననియే మది వైష్ణవ దాసురాలికిఁ ౪౫
51. అంబర మైతి నీకుఁ గనకాంబర! నేఁ గనకమృతాట ౪౬
52. నల్లనిసామి నటించిన, డెల్లన్ భాగవతమయ్యె ౪౬
53. గోపకుమార! భారతమగుం గద నీ చరితంబు దగ్ధిన్ ౪౬
54. ధ్యానమె చాలును దాసురాలికిఁ ౪౭
55. ఏమి నీ, పరమరహస్య మందఱ కుపాస్యుడ వైతివి నందనందనా! ౪౭
56. అహముఁ డించినఁగాని చేకొనవు కృష్ణ! శత్రులిన్ మిత్రులిన్ ౪౭
57. బాదరాయణసంబంధబాంధవంబు, గలదు పైపెచ్చు మనకు నో జలజనయన! ౪౮
58. కవికిఁ జాలిన మిత్రుండు కలఁడె జగతి ౫3
59. ధైర్య మిచ్చు వానిం దగు దేశికుం డనఁగ ౫౪
60. ఈ విశ్వమం దాద్యం బాంధులి భూమి శ్రీ నగము శేషాదీంద్ర
మందుండుటన్ ౫౪
61. మంచివాఁడు హితము మఱఁగువాఁడు ౫౬

62. చిత్రమందుఁ గలదు చెడ్డ మంచి ౫౭
63. వానికన్న వ్యక్తుం డిల లేడు వాఁడు ధనదుండగునేనియు దాత కానినో ౬౪
64. చవులూదవంగ వ్రాయు కవిచంద్రుల కబ్బు మహత్త్వసంపదల్ ౬౨
65. రాయలె యుండెనేని తన రాజ్యమునకా సగ మిచ్చి మెచ్చుండే ౬౩
66. ఎవ్వరుకా, జేసెడి దేమ సత్త్వమున సిద్ధి సమగ్రము గొన్న వానికే ౬౪
67. వాత్సల్యముఁ బండిత గౌరవ మెల్లఁబొంగనా ౬౪
68. వికలవృండుకా బాండ్లవమధ్యముకా గెలువఁడే యోహా గురూపాస్తిచే ౬౫
69. శ్రీనగ కాననంబునను జెంచెత చెప్పిన దాఁడె ఓటి నేబోనను పాజ్ఞాఁ
దుండునె ౬౬
70. స్వస్థాయికా విడనాడ నేరయిన స్వాస్థ్యంబుకా గనంబాలిరే ౬౭
71. కడుఁ బొగడంగ రాచె గుణగౌరవముం గల యద్వితీయులకా ౬౮
72. సద్భద్రయముల్ వికసింపఁగఁ జేయు దీక్షకుకా, సవనము లెన్నియైన
నిలఁజాలునె ౬౯
73. ధారుణిఁ బారిమార్గములఁ దప్పిదు ధీరులు గానరారుగా ౬౯
74. ఉలుము నెలయేలు గలసిన యెప్పు జూపు, శుకపిఁకంబులు జతగూయు
చొప్పు దోచు ౬౯
75. మును సన్మునీశ్వరుల్ ప్రవిమలతత్త్వమే కడలఁ బాడిరి వ్రాసిరి
తాళ్ళ రంగులకా ౭౦
76. మామిడి పిడ గోరి మత్తమంతుఁడు పెంచునె? ౭౦
77. ఏమేమియుఁ గాని చాయలకు పట్టు ధావనసేయఁ జెల్లనె? ౭౦
78. నిస్త్రైగుణ్యుల భరించు నిపుఁబం డేడి? ౭౧
79. చల్లం డెల్లడ విత్తనంబులను శాస్త్రంబుల్ కళల్ పండఁగకా ౭౨
80. నవనసములు కవిసోటకా, బ్రవిమలమోదం బొసంగు రసికుల కెల్లకా ౭౩
81. ధీరకవివరుల్ తారకుల్ గారె ప్రిజకు ౭౩
82. కవులు కాసింప నీక్షింపఁ గలిగినారు ౭౩
83. దంపుపాటలు రుచియించు దంపు సాగ ౭౪
84. గడ్డిమోపులు సథలలో గారవెంతె? ౭౪
85. తెంపులకు నెలగీతాల సొంపు లకట ౭౫
86. ఎవరిది వారి కింపగుచు నీయిల వేయివిధాలు జెట్టి ౭౫
87. కలిలో వేంకటనాయకుం డొకఁడె నిక్కంబైన దిక్కారయకా ౭౫
88. ఘంటానాదమువోలె వేద మది మ్రోగకా జంక నింకేటికికా ౭౬
89. ఎంతేఁ బండిన గుఱు మెత్తయినఁగాదే యేనుఁగు ౮౦
90. సంపదయని యుబ్బ రాపదల మ్రాన్పడ రాతరదృష్టిపొల్చుచుకా ౮౦
91. ఆయువు నెట్టో నెట్ట ఘనమా? ౮౧
92. దేశము బాస వేసము విధించెను నన్నయ మున్నె ౮౧
93. పరదృష్టికా స్వమతమ్మునం గనుట సంభావ్యమ్ముగాదు ౮౧

94. మాటలె వేదశాస్త్రముల మార్గముఁ బెంప భరింప ౮౧
95. వాసుదాసుఁడు పశ్చిమప్రయత్న సహజయ్య ౮౨
96. ముక్కంటిన్ గొలువ ముక్కుమూయఁ దొకిండున్ ౮౬
97. ఏటికి నెదుఁదంగల ధీరత గల్గు నీశుకగుణ నొకనికిన్ ౮౬
98. దేవునిగా భేషకునిఁ గొల్చు బుద్ధి యలఁతియే ౮౬
99. లేశం చేయాశయు లేకుండ మెలఁగుటచి యెవ్వనికొ ౮౭
100. సాధుగత్తుకై, శ్రీపుల ధూపులన్ నడువఁజెల్లునె సాటికి నీకు మాటికిన్ ౮౮
101. చదునల్ సంధ్యలు పోయె వేదములునున్ శాస్త్రంబులుం బోయె ౮౮
102. కులమున్ గోత్రము శౌచమున్ దయయుఁ దక్కుంగల్లు సద్ధర్మముల్
గలుగన్ భారత జాతికింగలుగు నిక్కంబైన జీవంబు ౮౮
103. బుధుండు తేడ్డు నొక యిందుక నాకి వ్రతంబు వీడునె ౮౯
104. కొండగుర్తులన్ లేశము దారిద్ర్యక చలింపక ధీరుఁడుచేరుఁబారమున్ ౮౯
105. కూలికి వ్రాయలే దొరుల కోసము లేశము నానచేసి ధూపాలర వేడలేదు ౯౦
106. అంధ్రదేశమునం దన్యూ గొప్పచేయుటయె నిచ్చుల్ గాంతుము ౯౨
107. ఆపసరమందు నాంగ్లమున నందఱకుం చెలియంగఁ బల్కినన్
బ్రహ్మల సంస్కృతంబును స్వభావను వీడకుమయ్య ౯౩
108. కవీశుల నాదరించు తేఱ డెక్కిడ నుంచుకో ౯౩
109. సాధువులగు వారికిన్ సీతిగతుల్ గనిపెట్టెడి ధీరుఁ డెవ్వఁడో ౯౮
110. నేఁడు ప్రాజదువుల వారు పుట్టినను జచ్చిన నెంచెడు వాఁడెవండు ౯౮
111. పలుకఁగ నేర్పు సత్కవికె ఒత్తెము పుట్టనివాఁడు ౯౯
112. ఏనుఁగు లమ్మి కార్లపయి నెక్కాడు కక్కుటితెన్ జరించు ధూ
జానులు సత్కవీశ్వరుల సాఁకగ నేర్తురె! ౯౯
113. ఇచ్చుక మేల రాజుల కొకింత కవీశుల కుండఁగాక ౧౦౦
114. మరుపదమ్మనఁ బెట్టిన శాలిబీజముల్ ౯౯
115. అద్ది కామంచయ కాదయేని గడమంచయ ౯౯
116. అడవిఁ గుయ్యడ దయ్యటగాదె ౧౦౦
117. జెన్నుని యంశ ముండఁ బృథివీపతులన్ ౧౦౧
118. ధర్మము నిల్వఁజెట్టు టీ భేషమునకుఁ గర్తవ్య మఖిల సంపద లదియే ౧౦౧
119. అర్చనో తీర్చనో విదప నాదర మొప్పుగ విన్నవాఁడు పోకార్చును
జంత గొంత ౧౦౧
120. ఒక్కొక్క విద్య కొక్కొక్కని నొక్కొక్క మండలమందు నిల్వినన్
దక్కును బీజము ౧౦౧
121. కొమ్మల మండఁగాఁదగిన కోతులఁ గొంపల నిల్చి ౧౦౨
122. ఇచ్చాద్యేషము లీ జగమ్ముపయి మా కేమాత్రమున్ లేవు ౧౦౨
123. స్వచ్ఛమైన స్వధర్మరక్షణము నాత్మార్థంబు జేయంగనా ౧౦౨
124. ధనమున కేమి వచ్చునది తానె పశ్చిమై ఘటిల్ల ౧౦౨

126. సత్కవుల సాధుల కిల్లుల మనుషగాదా కల్గె సంస్థానముల్ ౧౦౪
126. వట్టి తద్దినాలకుఁ దిగు లేప్పు డందు మిగులఁ దగవుల్ ఘటియింతుగ్గి
శోధకుల్ ౧౦౪
- 127 చిల్లులు గల్గు బో కవుల చేతుల ౬౯
128. ప్రియపు లేప్పుకుఁ బుద్ధులు చెప్పుచుందురు ముముక్షుల కాపదఁబాప
నోపికఁ ౮౯
129. ధార్మికలం బోషించు తేఱు పృథవిం గలఁడే? ౯౭
130. జెక్క సమయ్య జీవితము జేవిధముల్ పరధర్మచింతలఁ ౧౦౫
131. ధర్మపహీనమై చెడును సగృహ్యమృతఁ గామముల్ ౧౦౫
132. పామరుల్ పొంగఁ తుద్రులు వ్రాయు పాత్రములు మున్నుఁ నేడు
నింద్యమృతే ౧౦౬
133. భారత భూమిని గల ప్రభావము భావము లంతరింప ని
స్సారమగుఁ జగంబు ౧౦౪
134. ఇచ్చిన యట్లె యిచ్చునదియెందును బొందదు సత్కవీశులఁ
మెచ్చినయట్లె మెచ్చు నొక మే లొనరింపఁడు ౧౦౪
135. సార్వకల్యంబు గనుఁ బ్రబోధ మది సమ్యక్ప్రార్థితంబైన ౧౦౫
136. విరహమునఁ గలుగఁన మగు, విరహార్థి హరించు రామవిభుయోగమునఁ ౧౦౬
137. త్రిమసారుడవు సర్వపక్షములకుఁ సాయంబు గావించు ౧౦౭
138. హస్తంబందు శల్యంబు లే, దపురా నిక్కము విశ్వదాతకు ౧౦౭
139. తోచినటు చేసి చెడియె మఁ దోపలతేఱుడు,
చూచినది గోరి నీతయు శోక మొందె ౧౦౫
- 140 కొత్త ప్రియత లేదు గురునిగమోక్షికి ౧౦౫
141. ఆత్మ ధర్మంబు ప్రియతై యమృతసమము, సన్యధర్మంబు కొత్తదై
హాలహలము ౧౦౫
142. మున్ను చ్రాపది దమయంతి బన్నములను
బడియుఁ దమతమ కీలముల్ విడువ రైరి ౧౦౫
143. ఇహము పరము లేక యిల్లేది? యాలేది, పశులమందగాక ప్రజలమూక ౧౦౬
144. సూటిగఁ బెద్దలు చెప్పిన, మాటకుఁ బైమాటలేదు ౧౦౭
145. మత్తలేమిని గతులు పెక్కు మదవత్తి కకటా ౧౦౭
146. సంస్కృతిని మాని చేసెడు సంఘసేవ,
సంకరమె కాక యదియు సంస్కార మగునె ౧౦౮
147. కొంపలను వీడి రచ్చలఁ గూడరాదు ౧౦౮
- 148 పశువులను జేయు రష్యనుపదతులకు, భారతసతీమణులు పాలుపడంగ రాదు ౧౦౮
- 149 కావ్యమే కాంత, కాంతయే కావ్యమండ్రు,
సహజపాండిత్యవిలసిత చానగాన ౧౦౮
150. పూరుషుల నుపదేశించి దారినిలుపు, తరుణియే తగుఁ బూనంగ ధర్మదీక్ష ౧౦౮

151. గుణము పితరులయందునఁ గొఱతవడినఁ
బందిపిల్లల యటు వృద్ధిఁజేందు మంది ౧౧౯
152. పురుషుఁ డొకజాతి యొకజాతి పాలఁతి యందు
జాతి యగు నెట్లు కలియక సతియుఁ బతియు ౧౨౦
153. చిన్నబుద్ధులు మనవోట శ్రేయమేదియో, హయమేదియో వేదంబులే వచించె ౧౨౩
154. బుధుఁడు, ధర్మమని చెయు మాను నధర్మ మనుచు ౧౨౪
155. పూవుఁ దావియునుం బోలి పురుషుఁ డతివ, పొంది పొసఁగిన
లోకమామోదమొందు ౧౨౦
156. ఆర్తరక్షణకై చేయ రాహవములు ౧౨౪
157. అడ్డముల దోసి కుడిచెద రన్నికూళ్లు ౧౨౫
158. సదసద్వివేచనంబున జెడకుటసుమి ఫలము వేదపీఠుల నజాని ౧౨౭
159. ఇంతకుఁ, మూలము స్త్రీలు వారి పరిపూర్ణత పూర్ణత జాతి కంతకుఁ ౧౨౮
160. ఈదేశంబుతో సాటి రా,వే రాజ్యంబులు పైమెఱుంగుకద యెందేమున్న
దాసింపఁగఁ ౧౩౮
161. సాధ్వీలార!స,ద్వృత్తము మీదుపున్నెముననేకద నిల్చెనుగర్మధూమిలో ౧౩౮
162. పతగంబులు మింట నూతిముల్, డెగి యెటువారిలునో యెఱుఁగ దేవుని
కేనియు సాధ్యమానోకో ౧౩౯
163. ధీరస్వాంతలు వీరమాతలును సాధ్వీరత్నముల్ యోగినుల్
గారే భారతనాయకులు ౧౩౮
164. కొత్తిక వింతగాజరగఁ గొన్నిదినంబులు పోవఁబోవ నీ,పత్తునుమేలులేదుగిర ౧౩౮
165. చెలియలికట్ట కీల మది స్త్రీలకుఁ గాలము గర్మమెంతగాఁ
గలఁచిన దాని దాటరు ౧౩౯
166. ఈ పాధిదోషములు గ్రమ్మఁ బ్రజ్ఞతో నీటి కీర్తి,గురుపీతమ్మున సాధువృత్తిఁ
గొని మాకుం బీర్తి గావింపుమా. ౧౪౦
167. బల మెటుల్ దృఢధర్మమె రామమూర్తికి ౧౪౪
168. పురుషుల్ లెక్కయె నిక బుుషుల్ గనియు సమ్మోహంబునుం గాంతు
సుంపరరామా ౧౪౧
169. మెచ్చుల కైతగాందుగి మెఱ మెచ్చుల దాతల యూతఁ జూచుకొం
చచ్చులగూర్చి పాడెద రహా చిటిగీతలు ౧౪౨
170. ఈ విశ్వంబునం దేనిసేనెన్నఁ రాదది మంచిచెడ్డయని ౧౪౩
171. కాలిదాసుఁడై పలుకఁదె మున్న దెన్నటికి భక్తియె శక్తిగ దాసురాలికి ౧౪౩
172. ధర్మ బీజముల్ విజయుని వాడనుండి పృథివీతల మెల్లను జల్లఁగాఁ బడుక ౧౪౪
173. పాప్రణములుండు దాఁక తినరా! మఱి కట్టర? నిద్రవోవరా ?
మానిన దేది కాలములు మంచిని కావని. ౧౪౪

174. గడ్డి యడెంతకోసికొని గంపలు మోసుక పోయి రేనియున్
గడ్డిగదల్ప రేవొరులు. ౧౪౪
175. బుధుల్ మణి దీపము లెల్ల భూమికిన్ ౧౪౪
176. నూరు గజాల కల్వ నొక నూలును వెల్లిగ దాట నీళ్ళలో జారు ౧౪౪
177. ఛర్మదీక్షలో ధీరుడు నెగ్గు దగ్గుదురు దీనులు. ౧౪౪
178. ధ్యానలయ శోభను గాంచుము, తోలుబొమ్మకై యేల భయంబు ౧౪౫
179. గాలికి బోవుమాట, కలకాలము నిల్చును బీతము ౧౪౬
180. యుద్ధమున్న సంగరమొకొ! కామముఖ్య రిపు కాండము గెల్పుటె ౧౪౬

ఇట్లు,

శ్రీ త్రిలింగమహా విద్యాపీఠ పరిషత్తువారు,

—ప్రకాశకులు.

విషయ సూచిక

పుట.

కై నేత - తోమాలియ సమర్పణము	౧
1. అంబాస్తుతి	౨
2. మొల్లజయంతి (1935)	౪
3. తిక్కన జయంతి (1936)	౬
4. కనక కిరణతారావళి (మొల్లజయంతి 1935)	౮
5. అమృతానందనాథ గురుజయంతి (1935) యువసంపత్సర కాండక బహుళ దశమి	౧3
6. ధాత - గురుజయంతి (1936)	౧౪
పద్య కుసుమాంబలి	౧౬
విజయవాడ శాఖ (శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస తీర్థింగ మహావిద్యాపీఠము)	౨౧
7. ఈశ్వర గురుజయంతి స్వాగతము (1937)	౨౧
అమృతానందనాథ జయంతి	౨౨
8. బహుధాన్య గురుజయంతి (1938)	౨౫
9. ప్రమాది - గురు జయంతి (1939)	౨౯
10. విక్రమ - గురుజయంతి (1940)	3౨
11. వృష - గురుజయంతి (1941) గురుపరంపర	3౫
12. అజ్ఞాన ఆదిభట్ట నారాయణదాసు	౪౨
13. కృష్ణవరాహము	౪3
14. కవితా సుధము (1937)	౫౨
15. అంధప్రబోధము (సచ్చయపు కళాశాల)	౫౪
16. మంచిమాటలు (రాజధాని కళాశాల)	౫౬
17. నారా విద్యాసిద్ధాంతము	౫౯
18. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటాద్రివారికి సమాశ్వాసపద్యములు	౬౦
19. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటాద్రివారికి జెన్నపుర్యాంధుల సమాశ్వాసము శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస తీర్థింగ మహావిద్యాపీఠసంఘము	౬౧
20. విజయతారావళి	౬3
21. కొప్పరిపు సోదరి కవులు	౬౮
22. ఆమంచెర్ల కృష్ణారావుగారి	౭౨
23. అబ్బరాజు హనుమంతరాయ శర్మగారికి విజయవాడ పౌరుల సన్మానము నధ్యక్షురాలి పద్యములు	౭3
24. ఆరిము - పరమార్థము	౭౫
25. శ్రీ వావిళ్ళవారి తీర్థింగ రజతోత్సవ సంచికకు	౭౭
26. వావిళ్ళవారి తీర్థింగ రజతోత్సవ సభలో	౭౮
27. దివ్యవాణి ప్రశంస	౭౯
28. విజయనగర వేదవిజ్ఞానవర్ధనీ పరిషత్తున	౮౦

29. వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి నిర్యాణము	52
30. రవీంద్రుని సత్తమయము	53
31. కావ్యపరమార్థము	54
32. భ్రమరాంబా మల్లేశ్వర పుస్తక భాండాగారప్రశంస	54
33. దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు	55
34. దంటు సుబ్బవధానిగారి పండితరాయ బిరుద ప్రశంస	55
35. దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరాయనికి శశికళామాల	56
36. శ్రీరాధాకృష్ణయ్యగారికి హంసవిజయము పంపునపుడు	56
37. ,, హంసవిజయాభిప్రాయముపై	56
38. ,, తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠమున సన్మానము	56
39. తత్త్వాచార్యులు ఆకుపర్డుకుఁ బోవునపుడు	57
40. శ్రీరాధాకృష్ణయ్యగారి పుత్రికా వివాహ సందర్భమున	58
41. శ్రీజయపురాధీశ్వరునకు హంసవిజయము పంపునపుడు	58
42. విక్రమేశ్వరరావలి	58
43. శ్రీజయపురాధీశ్వరుల సమక్షమున శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠమున	59
44. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషచ్చంద్రకళామాల	59
45. శృంగార ప్రబంధతత్త్వము	59
46. విశ్వదాత నిర్యాణము	59
47. డ్రైసుడేలు దొరిసాని	59
48. శ్రీపీఠాపురం మహారాణిగారి సమక్షమున	59
49. పతిభక్తి	59
50. గృహలక్ష్మి	59
51. గృహలక్ష్మిలకు	59
52. రాధాకల్యాణసందేశము	59
53. స్వాస్థ్యగీతిము	59
54. స్వాతంత్ర్యము	59
55. రాజమహేంద్రవరమున	59
56. హిందూసుందరి కాశీర్యాదము	59
57. కాకినాడ విద్యార్థిని సమాజమున	59
58. శ్రీమతి బాలాంతిపు శేషమ్మగారికి వష్టిపూర్తి...	59
59. శ్రీమతి బాలాంతిపు శేషమ్మగారి కుపదేశము	59
60. కాళ్లకూరి మహాలక్ష్మి సుందరమ్మగారి నిర్యాణము	59
61. శ్రీమతి పాణికా కనకమ్మగారికి - ఓదార్పులు	59
62. మా పద్మిని	59

63.	విజయనగరశ్రీల సభ	గర్భ
64.	శ్రీచంద్రుని శంకటరెడ్డిగారి జన్మదిన పూజ	గర్భ
	శ్రీరామస్తుతి	గర్భ
	స్వస్తి	గర్భ
	శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస లిలింగమహా విద్యాపీఠ			
	నూతన పాఠశాల ప్రవేశ మహోత్సవము.			
	శ్రీకృష్ణస్తుతి.			

శ్రీభాగ్యాయ నమః

శ్రీమత్యా కాంచనపల్లి కనకాంబయా శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస

త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ

క న క ప్రా సా ద స మ ర్పణ మ్

శ్లో॥ తీర్థం కృష్ణానదీ యత్ర క్షేత్రం పాశుపతం మహత్

దైవతేయత) వె స్వరదురాంబామలి కార్జనా.

టీక:—కృష్ణానది యెచట పుణ్యతీర్థమో, యెచట షేత్రిము పశుపతి సంబంధమైనదో, దైవతము లేచటం గనకదుర్గాంబా మల్లికార్జునులూ యది విజయవాటిక. బెజవాడలో నున్న యింద్రగిరిపర్వతంబున నర్జునుడు మున్ను తపం బొసరించి పాశుపతాస్త్రము శివుని వలన గ్రహించె నని యైతిహ్యము. కావున బాశుపత షేత్రిమనియుఁ బేరొంతరమునఁ బాశుపత షేత్రిమనగా శివషేత్రిమనియుఁ జెప్పవచ్చును. విజయుండు పాశుపతాస్త్రము సంపాదించిననోటు విజయవాడ. దేశ్యము బెజవాడ యని యెఱుంగునది.

శ్లో॥ కేంద్రం త్రిలింగ దేశస్య, సాంద్రం నానాకలాన్కితైః

స్థితం సాధుజ్జనైః పూతం, ప త్తనం విజయాభిషక్.

టీక:—ఈ విజయవాడ, త్రిలింగ దేశమునకు కేంద్రము (మధ్యభాగము). నానా విద్యలు, కళలు శిల్పము లెరింగిన వారిచే నిండియున్నది. సాధుజనులకు స్థానమైనది. కావుననే పావనమైనది.

శ్లో॥ తత్పురీసరసీజస్య కర్ణికాయాం యథేందీరా

కనకాంబాకృష్ణో హేమ, ప్రాసాదో భాతి భాస్వరః.

టీక:-అ విజయవాడ యను పద్మమునకు మధ్యభాగమునందు (క రికయందు) గనకాంబానిర్మితముయిన సౌధము, “హేమ పాస్రాదము”, కనకపాస్రాద మను పేరుతోఁ గాంతిలో లక్ష్మీవలె బ్రకాశించుచున్నది.

శ్లో॥ అమృతానందశిష్యా యా సుధామధురభాషిణీ

కర్తృ యా జీవయాత్రాయా మోగినీ సుదృఢవృతా.

టీక:—ఈ కనకాంబగారు “అమృతానంద నాథస్వామి” శిష్యురాలు, అమృతమువలె మధురమైన కవిత్వము చెప్పినది. జీవయాత్ర మొదలగు మహాప్రబంధములు, గురుబోధగ్రంథములు రచించినది. “అమృతసారము” “ఆనందసారము” “హంస విజయము” “తోమాలియ” మొదలగునవి పరమార్థప్రతిపాదకము లెన్నియో యీమె రచించినవి కలవు. ఈయమ దృఢ వ్రతము గల యోగిని.

శ్లో॥ భవనం, భాషణం, భావా, హైమా నామచ శేముషీ

యస్యా స్సా విదుషీ స్వర్ణ సౌధం శ్రీపతయే దదా.

గ

టీక:—కనకాంబగారి యింటిపేరు కాం-నపల్లివారు. ఆమె పలుకులు బంగారువలె విలువగలవి. ఆమె భావములు నామము ప్రజ్ఞ బంగారువంటివి. అట్టి కనకాంబగారు “కనక సౌధము”ను దనపేరిట నిర్మించి శ్రీనివాసునకు సమర్పించినారు.

శ్లో॥ అమృతానందనాథేన గురునాథేన నిర్మితమ్

త్రిలింగాఖ్యం పురావీరమ్ శ్రీనివాసాధిదై వతమ్.

E

టీక:—త్రినివాసమూర్తి, యధిదైవతముగాగల శ్రీత్రిలింగవీరమును గురు శ్రేష్ఠులగు నమృతానందనాథులు మున్నే స్థాపించి యుండుట ప్రసిద్ధము.

శ్లో॥ మానసాజ్ఞే యథాస్వర్ణ సౌధే శ్రీవీర ముత్తమమ్

హేమాంబా సుప్రతిష్ఠాప్య హేమాంబర మశోషయత్.

2

టీక:—తన మానసమునందు మున్ను ప్రతిష్ఠించుకొని యున్న గురువీరమును శ్రీ కనకాంబగారు తాము నిర్మించిన కనకప్రసాద నామక సౌధమునందు బ్రతిష్ఠించి, కనకాంబుని సంతోషపెట్టెను.

శ్లో॥ హేమసౌధాధినాథాయ హేమచేలాయ కల్పితా

హేమపద్మమహామాలా హేమహేమాంబరాయానయా.

౮

టీక:—హేమసౌధమునం దధిష్ఠించియున్న హేమచేలునికొఱకు హేమ హేమాంబ (కాంచనపల్లి కనకాంబ) హేమపద్మ మహామాల (బంగారమువంటి పద్మము లతో నిర్మించి మహామాల-తోమాలియ) యను గ్రంథము సమర్పించెను.

శ్లో॥ సర్వస్వ మర్పితం భక్త్యా గురవే హరయే యయా

హేమాంబా సా పరం జీయాత్ హేమదుర్గాప్రసాదతః.

F

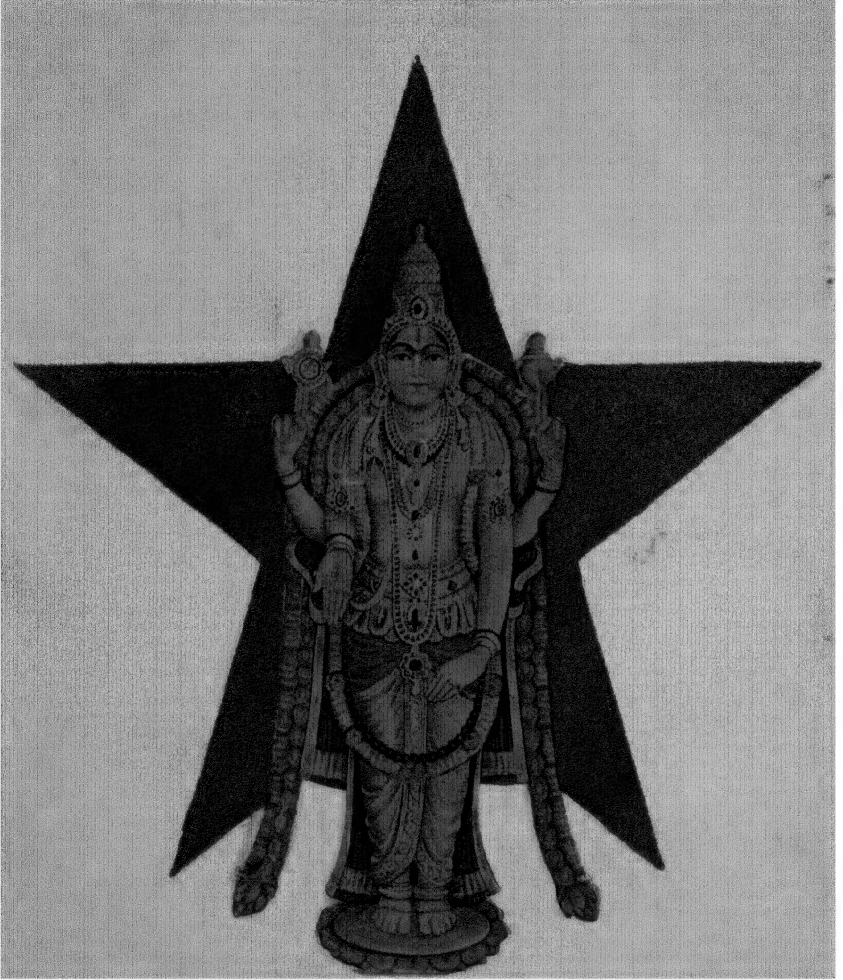
టీక:—భక్తితో బరమగురుండగు శ్రీమన్నారాయణునకుఁ దన సమస్తధనమును సమర్పించిన శ్రీ కవిత్రిలక కనకాంబగారు కనకదుర్గాప్రసాదము వలన సర్వోత్కర్షముగా నుండుగాక.

శ్లో॥ దుష్టానాం భీషణం శిష్టతోషణం సాధుపోషణమ్

భూషణం పండితేంద్రానాం సచ్చిదానందభాషణమ్.

౧౦

టీక:—శ్రీ సచ్చిదానంద భాషణము, దుష్టులకు, భీషణము-భయంకర మైనది. శిష్టులకుఁ దోషణము-సంతోషమును గలుగఁ జేయునది; సాధువులకుఁ బోషణము-బలమొసంగునది; పండిత ప్రకాండులకు భూషణము-అలంకారమయినది.

శ్లో. హరిహరవిధిరూపమ్ హ్యర్తరజ్జప్రతాపమ్
కలిమలహరదక్షం కామజిత్స్కటాక్షమ్
సరససుజనగేయం సాత్వతాం భాగధేయం
పరమపురుష మీశమ్ భావయే వేంకటేశమ్.

పద్యమాలా మహామాలా రసామోదానురంజితా
శ్రీవతే రచితేయం తే హేమసూత్రసమన్వితా.

శ్రీ భాస్కరాయనమః
 శ్రీ శారదాగురుభ్యోనమః
 ఆస్మచ్ఛ్రీగురుచరణారవిందాభ్యాం నమః.

దో మాలియ

శ్రీ కై సే త శ్రీ

శ్రీమానాయక సీకు

దోమాలియః బద్ధవితతితో రచియింతుః
 ధీమంతుల కంఠమున మ
 హామహమున వెలయు నది బుధామోదదమై.

౧

పుట్టితి నాఁడుదానసయి, పుణ్యవశంబున విద్యనేర్చి, చే
 పట్టితి దేశికాంఘ్రివరివన్య కపింద్రులకెల్లఁ గానుకల్
 వెట్టితి గృంథరాజములు, విజ్ఞులు దీవనఁజేయ నెట్టులో
 నెట్టుచునుంటిఁ గాలమును నీ భజనంబున నీరజేక్షణా.

౨

పౌస్తావోచితములు, వి
 ధ్వస్తమస్కములు వస్తుత త్వఘనంబుల్
 నిస్తుల రసభావధ్వను
 లాస్తికులకుఁ బద్మశతము లగుఁ దోమాలెన్.

౩

1. అంబాస్తుతి

సీ॥ బాల్యంబుననె యాంధ్రభాషాకవిత్వంబు
 నరపె మున్ మంగురామానుజుండు
 అంగ్లవిద్యారహస్యంబు నా కెఱిగించె
 లీలమై పిదప డైన్ద్రులు సాధ్వీ
 సాంస్కృతసాహిత్య సంప్రదాయము నృసిం
 హాచార్యపండితుం డవలఁదెల్పె
 విజ్ఞానసంఘముల్ వివిధపరీక్షల
 బంగారుపతకాలఁ బ్రతిభఁగూర్చె

గీ॥ క్షీనుమేరీ కళాశాల పిదప నంబ
 యాంధ్రబోధకురాలను నాఖ్యఁదెచ్చెఁ
 బాఠ్యపుస్తక నిర్ణయ పరిషదర్హ
 నను యశము విశ్వవిద్యాలయంబె కూర్చె.

౧

సీ॥ పదియురెండవయేటఁ బలికించితివికదా
 నెల్లూరి శ్రీరంగ నేతృమహిమ
 పదియునేనవయేటఁ బ్రతిభకూర్చితికదా
 నారీసభాగ్రాసనమున నిల్చి
 పదియునారవయేట వారాణసీయాత్రఁ
 జెప్పించితివికదా సీనమాల
 నెలఁబ్రాయమున లిఖింపఁ జేసితికదా
 వాసికెక్కిన మాసపత్రికలకుఁ

గీ॥ దరుణభావంబురానట్టి తరుణమందె
 పాండవజయంబు గౌతమప్రభునిచరిత
 నమృతవల్లియు వ్రాయించి తంబ! యర్థ
 కాయభూషితభర్గ యో కనకదుర్గ.

౨

మ॥ అమృతానంద గురూత్త మాంఘ్రిజలజం బాపై నఁ జూపించి త
త్త్వమునెల్ల బ్రకటించి యా ఘనుని బోధం బాస్థతోఁ బద్యకా
వ్యముగా వ్రాయఁగఁజేసి సత్కవుల కాహ్లాదంబుఁ గల్పింతు న్యా
య్యమెకా నీ పదభ క్తురాండ్రకు ససాధ్యం బేది కాత్యాయనీ! 3

నీ॥ ఏన్నుపై నెక్కి యూరేగి సత్కవులకు
బెట్టుగూర్చినవాడు వేంకటకవి
ముగురువ్రాసిన వేదమును భారతము నొంటిఁ
గృతిఁజేయు సుకృతి శ్రీకృష్ణసుకవి
కృతి విమర్శకుల కగ్రేసరుం డను ఖ్యాతిఁ
గొన్నట్టి దిట్ట యా కుప్పసామి
సర్వకళావిచక్షణుడు సత్కవి యన్న
కీర్తి గాంచిన కాళికృష్ణ బుధుడు

గీ॥ నన్ను నా జీవయాత్ర మన్ననలు సలిపి
కవితలకమంచు సన్నెంతో గౌరవమునఁ
బిలుచుటెల్ల నీ కృపకలిమికాదె
తనువిభూషిత భర్గ! యో కనకదుర్గ.

౪

ఉ॥ పండితగమ్య మాటను బ్రబంధము నొటను జీవయాత్ర భ
క్తుండగు వానికిఁ దెలియు ధోరణి నాటకము రచించి భూ
మండలమందు సద్గురులమార్గము నిక్కలి నిల్పుటెల్ల నీ
పండఁగ నుండఁగాదె జగదంబిక సాధ్య మదేరి కన్యధా. ౫

చ॥ శ్రీవణసుఖంబుగా సమృతసార మనన్ మనము హరించుచున్
భవభయబాధఁ బొపుచును మాధవు పాదసరోజచింతనన్
దవులుచు నెల్లవారల ముదంబున నట్టి ప్రబంధరాజమున్
జపు లొదవంగ నే సమృతసారముఁ జెప్పితి నంబ త్వత్కృపన్. ౬

మ॥ అమృతానందగురుఁ బరున్ దలఁచి బ్రహ్మానందసారంబునాఁ
గమనీయంబగు కబ్బ మంబ ! యటుపైఁ గల్పించితో దత్త్వబో
ధము జిజ్ఞాసువులైన వారలకు హత్తన్ జిత్తమం దార్షమా
ర్గమునున్ దేశమునందు నిల్పు ఘనకాంక్షన్ నేటికాలంబునన్. ౭

మ॥ భగవద్భాగవతాంఘ్రిసేవనమే మద్భాగ్యంబుగా వ్రాసిపెట్టగఁ బంకేజభవుండు, తాకికపుబాటల్ వీడి మోక్షంబుఁ దిన్నగఁ జేర్పంగల సద్గురుక్తులను జెందంబందున న్నిల్పి దీక్షగ సత్కావ్యముల రచించెదను సాక్షాచ్ఛారదాసత్కృపక. ౮

2. మొల్లజయంతి

నెల్లూరు - 8-12-1935

అధ్యక్షోపన్యాసమునందుఁ జెప్పఁబడినవి.

ఉ॥ శ్రీలకు నాలవాలమయి సింహపురంబున వర్ధమానశోభాలసదార్యగోష్ఠిఁ గవిపండిత భక్త సమక్షమందు భాషాలనాసపర్యలఁ బ్రశస్తముగా ఘటించు సత్క్రియా జాలము నిర్వహింప ననుఁ జాలగఁ జేసిన బాల నెన్నెదక. ౧

ఉ॥ కేసరిపిల్చె సింహపురికి నను మొల్లజయంతిలో సభాగ్రాసనమందు నుండ నటులొగడ పుట్టినయింట నెందునే జేసెద రగ్రహాజయది చిన్నదొ పెద్దదొ, యాడుబిడ్డ కీ దోసము సైపుడంచు వినతుల్ పొనరింతు సదస్యకోటికి. ౨

ఉ॥ ధీరుడు కొమ్మనార్యుని ప్రతిష్ఠను గీరితి పేరు కొన్న గుంటూరునఁబుట్టియు జనకుఁడు బిననాడె చనంగవచ్చి నెల్లూరవసించి నేఁ జదువులు బతకంబులు సత్కవిత్వము బేరును బెంపుఁగంటి నిటఁ బెద్దలు నన్ను సుగ్రహింప మా యూరిదియేయటంచు ముద మొందెన శాంత యయోధ్యనుంబలెక.

శా॥ మా పెద్దల్ పలునాట వాటముగ ముఁ మాచెల్లలో వెండి దాచేపల్లి గడు దానభోగముల వానిగాంచు వ్యాపారులై భూపశ్రీవిలసిల్లినారు కళల భూదేవుల దేవుల గాపాడంగఁ గడంగినారు భృతుల గల్పించి మేలెంచుచుక. ౪

శా॥ మామాతామహులందినారు మును సన్మానంబు గోల్కొండలో
 హేమంబుల్ మణులు సువస్తువులు భూమిశుల్ సమర్పింప ను
 ద్దామప్రేమ హరిన్ భజించిరి మహత్త్వంబంది వేదాదిలో
 నామం బిప్పటికిన్ వినంబడెడు ధన్యత్వంబు మాకర్జయె ౫

ఉ॥ తా నొక ధర్మవాదిగఁ బ్రథన్ బురమందునఁ గన్న మంగురా
 మానుజుఁ డా పుండ్రుఁడ౯ బ్రథమంబున నన్ గవయిత్రిఁ జేసి వి
 ద్యానిపుణుల్ కవుల్ యతులుఁ దన్నొగి ధన్యునిఁ జేయ వారి స
 న్మానముచేసి చూపె నొకమార్గము నాకును సాధుసేవకున్. ౬

శా॥ రంగారాయనిఁ బంగనామకులపారావారరాకాసుధాం
 శుం గీర్తిప్రియు భావుకున్ దలఁతు నే శుద్ధాంతరంగంబునం
 దుం గావ్యమ్ములు పత్రికల్ చదువఁగా నూల్కొల్పి నన్నింత దా
 నింగా నేడు దివంబునుండి కనువానిన్ సాధుసన్మాన్యునిన్. ౭

చ॥ తెనుఁగున మల్లినాథుఁ డన ధీరత వ్యాఖ్యలు వ్రాసి సంస్కృతం
 బునకుఁ దెనుంగుచేసి బుధముఖ్యుఁడనా జయమంది కొత్తతో
 వను గృతులు బొనర్చి త్రిదివంబున కేగియు నొర యీపురం
 బున వెలుఁగొందు సత్కవికి మొక్కిద వేంకటరాయశాస్త్రికిన్. ౮

ఉ॥ పెద్దలలోనఁ బెద్దయయి పిన్నలకున్ జనవిచ్చు పిన్నయై
 గద్దెల మాటలాడెడు ప్రగల్భుఁడు నై బుధకోటి కండయై
 ప్రొద్దులు విద్వల్ గడపు పోడయనౌ శివరామయార్యునిన్
 వద్దన మానఁగావశమె పండితగోష్ఠిఁ బ్రశంసచేయఁగన్. ౯

శా॥ ప్రస్తావోచితు నేటితిక్కనను సుబ్రహ్మణ్య బ్రహ్మణ్యుఁ గృ
 ష్ణస్తోత్రప్రియునిన్ దిలింగపరిషన్మాన్యున్ గలావేది స
 ద్వస్తూపాసనలాలనున్ విమల దుర్భావంశ్యునిన్ సద్యశో
 విస్తారున్ వినుతింతు సింహనగరీవిద్వత్కవీంద్రున్ హితున్. ౧౦

ఉ॥ శైవునికూతురయ్య సృపచంద్రుని శ్రీరఘురామచంద్రుని స
 ద్భావమునన్ భజించియుఁ బ్రబంధము నాతనిపై రచించియున్

భూవలయంబునన్ గలుగు పుణ్యచరిత్రల సగ్గిగణ్యమై
మావనితాళికల్ల నుపమంబగు మొల్లఁ దలంతు నెంతయున్. ౧౧

ఉ॥ స్వాంతమునందు సమ్మండు జయంతులు సేయుటెకాదు ధర్మదృ
ష్టాంతములట్ల నిల్చిన మహాత్ములమార్గమునన్ జరించి వి
భ్రాంతులుమాని ఘోరభవబంధవిమోచనముం బొనర్చు శ్రీ
కాంతుని సంతరంగమునఁ గట్టి భజించుట మేలు చూడఁగన్. ౧౨

శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబికారికి
గృహలక్ష్మీ కంకణముఁ దొడుగు సందర్భమున నాకువుగా
కవయిత్రి చెప్పిన పద్యము.

గీ॥ పలుకుఁదొయ్యలిముంజేతి చిలుకపాటి
సీతమాంబకు లక్ష్మీ యిచ్చె వలయంబు
కరము మాటాడు టరుదు కంకణము నిడునె
యత్త కోడలిదానిపై నాదరమున. ౧౩

౩. తిక్కనజయంతి

21-3-1936

కవితీలక, కంచనపల్లి కనకాంబికారికి

తిక్కవరపు లక్ష్మీనారాయణరెడ్డి బహుకరణము రు 116.

చ॥ దినదినవర్ధమానమగు తేజమునన్ దెసలెల్ల నిండ వ
ర్తనమునఁ బూర్వసత్కవిప్రధన్ బ్రతివత్సర మీ జయంతులన్
జనముల కెక్కజేయు ఘనసంఘము సింహపుర్ణి గడున్ జరం
తనమగు నార్యవిద్యలకు స్థానమగున్ విబుధాగ్గిగణ్యమై. ౧

చ॥ కవియన బ్రహ్మమాటఁనికఁ గావ్యము తత్ప్రతిపాదకంబు కా
కవుల విడంబనంబు లేటుగాలిని సీ కలికాలమందు స
త్కవులప్రబంధరాజములు తత్పరమాచుఁ దదైక్యభావనన్
దవులఁజేయుటన్ గద సదా కవిపూజలు సల్పుచుందిలన్. ౨

గీ॥ వేదశాస్త్రపురాణముల్ వినఁగలేరు
భాష్యసిద్ధాంతముల మదిఁ బట్టలేరు
సద్గురూపాస్తి శృద్ధతో జరుపలేరు
కవివరేణ్యులె తారకుల్ కలినరులకు.

3

శా॥ నానాసత్కవినామధేయములతో నానాప్రబంధాలఁ గా
వ్యాసందంబు పృథజ్నదీగతుల బ్రహ్మనంద సంధాయకం
బై నవ్యంబుగఁ బాటు నాంధ్రప్రమాణైక్యప్రబోధాఖ్య వి
జ్ఞానాంభోనిధిఁ దిక్క సంగమున ముస్సో రండు పుణ్యాత్మకుల్. ౪

శా॥ లేఖ్యామ్నాయము వ్రాసి వ్యాసునటు నక్లేశమ్మునన్ దిక్కయ
జ్ఞాఖ్యుండొ కవి భారతీవిభుఁడు నన్నప్పార్య సంసూచిత
ప్రఖ్యాతాంధ్రముహాపథంబున సపర్యాభావనన్ గీష్పతి
ప్రఖ్యుండై మనుమావసీపతికి సామ్రాజ్యంబు నీఁ గల్గియున్. ౫

ఉ॥ నన్నయయన్నఁ దిక్కనయనంగ ద్వితీయమహాకవీంద్రుడై
జ్ఞన్నయనన్ మతెవ్వరన నాంధ్రులజ్ఞానసుధాప్రవాహసం
పన్నసుతీర్థ భావనను బావననామము లానుజమ్మడే
మన్నను బాత్రీభేదములెయ్యఁ బరమాన్న మ దొక్కఁడౌటచేన్.

ఉ॥ దాయలు పర్వమం దిడెడు తర్పణమందునఁ దండ్రిపేరురా
దా యని తాను మానఁడు కదా యట రాజమహేంద్రమందు భా
షాయుతు లేల నన్నయకు సల్పరు భక్తి జయంతి నేఁడు రా
దాయిట నాద్యుపే రనుచు ధర్మ ముపేక్ష యొనర్పఁ జెల్లునే. ౭

క॥ ఆద్యక్షరములు రెండున్
జోద్యంబుగ సమములగుటఁ జూచి తిక్కవరా
ఖ్యోద్యానపారిజాతం
బాద్యులఁ బూజించుఁ దిక్కయజ్ఞజయంతిన్.

౮

క॥ నా కీ నూటపదార్లు మ
హాకవి సత్కృతిగఁ దిక్కయజయంతికి న

స్తోకకర్తవైరిపురమునఁ

జేకొనుభాగ్యంబు కలిగె శ్రీగురుకరుణా.

౯

సీ॥ కృష్ణభారతముచేఁ గీర్తికెక్కిన పోద

కవిసార్వభౌముడై ఘనతకక్క

శతవధానఖ్యాతి జగమేలు కవిసింహ

గర్జనంబులకు దిగ్దంతు లడల

నాంధ్రవాల్మీకియై హరిధక్తి ధన్యుడు

వాసుదాసనుకీర్తి వసుధ నిండ

నరుడైన బ్రహ్మాండ మాంధ్రభాషను బట్టు

దిట్ట వాగ్దేవతాదీక్ష నూన

గీ॥ పూజ్య లింక నెందఱో యాంధ్రభూమి నుండ

నాద్యసత్కృతి నాకె చేయంగఁబూన

వారి యాశీస్సుఁ బొందుటవలన జూవె

ఆత్మపదమిత్తు రార్యులు హరియు గురుఁడు.

౧౦

శా॥ నా పుట్టింటను నాకుఁ దొట్టొలుత సన్మానంబు గావించినా

రే పెద్దండన మిందు లేదనుచు మీకే తెల్ల మెవ్వారు గా

నీ పాపం గని ముందు చేతనిడరే యింపైన దేదేని నా

లోపం బెంచక వత్సలత్వమున నాలోకింపుడీ సజ్జనుల్.

౧౧

శా॥ ఏటేట దమ వంశకర్తలకు నెంతే యున్నతింగూర్ప నే

ర్పాటుం దిక్కన యుత్సవంబులకు జల్పంబూని యెప్పుడ నిరా

ఘాటంబొగతిఁ జెల్లు మాన్యములనుం గల్పించి మేలెంచునా

పాటూర్యన్వయు లెల్లకాలమును శుభఖ్యాతిఁ బెంపొందుతా. ౧౨

4. కనక కంకణ తారావళి

మొల్ల - జయంతి

27-12-1986

ఉ॥ పాటియెరింగి సత్కవితభంగు లెరింగి చెరింగి నేడు నా

బోటికి బోటికొక్కడకుఁ బోవగ నేవము గల్గుదాని కీ

నూటపదారు లైదిటి ఘనుం డితఁ డిచ్చె నయాచితంబుగాఁ
గోటవదాన్యకేసరికి క్షోణితలంబున సాటికలునే.

౧

చ॥ వెదకినఁ గానరాఁడు పృథివీపతి యొక్కఁడు సత్కవీంద్రిలన్
వెదకి యొసంగ నూరయిన వెంటఁబడంగఁ బడంగ నెట్టులో
వదలుచుకోఁగడంగు నృపవర్యుఁడొకం డెట నుండునోకదా!
ముదితలసత్కవిత్వగుణముం గని పూజ లొనర్ప సాధ్యమే?

౨

ఉ॥ ఎల్లరు మోదమందఁ గవయిత్రుల నేరిచి కోరితెచ్చి యీ
మొల్లజయంతినాడు సభఁ బూజలు నల్పును గంకణమ్మునున్
మొల్లము నిచ్చి నేడు బుధముఖ్యుఁడు కేసరి కన్నిసంపదల్
కొల్లగవచ్చు దేవుఁ డనుకూలత నుండెడి నెల్లకాలమున్.

౩

ఉ॥ పండితులున్ గవుల్ నృపులు ప్రాభవము స్థల పెద్దవారలు
ద్వండకళాప్రపూర్ణులు సదస్యులుగాఁ గనుమూయ ధీరవే
దండములైన జంకుఁ గలదా? యిటువంటి పురంబు! దానిలో
నుండెడు పుణ్యపూరుషులొహో! యనఁబల్కుట నాకు సాధ్యమే.

౪

శా॥ సాకే జిన్నతనాన సత్సభలలో సన్మానముల్ సత్కృతుల్
నాకున్ సింహపురంబు కూర్చి యిది జన్మస్థానమేకాన లో
నే కొంకు న్గొనఁబోక నే నిచట నేమేఁ బల్కినన్ బెద్దలా
గాకంచున్ సయిరింతుప్రో యని నమస్కారంబు లర్పించెదన్.

౫

శా॥ ఏ పుణ్యంబుననో మదీయకృతు లెంతే బెద్దలా సత్కవుల్
గాపాడంగఁ గడంగుట న్విమలవిఖ్యాతాఖ్యనై దుష్కులి
వ్యాపారం బిపు డేపుమీటి, నిజధర్మాసక్తులున్ జాటుటన్
స్థాపింపందగు నార్యధర్మమని యాస్థన్ జాటితిన్ మాటికిన్.

౬

ఉ॥ మొల్లజయంతినాడు బుధముఖ్యులునున్, గవయిత్రులు, స్థవుల్
పిల్లలు, పెద్ద లొక్కయెడఁ బ్రీతిగఁ గూడిన గోష్ఠియందు ను
త్సుల్లసరోజులోచను, విభున్, రఘురాముని, సంస్కరించి యీ
కల్లజగంబును నృపచి కాంతుము స్వాంతమునందు శాంతినిన్.

౭

ఉ॥ పంసుగ పబ్బమంచు, మఱి పర్వమటంచు, జయంతియంచు, రా
ముంసును గృష్ణుడంచు బరము స్థలపోసి తరింతురంచు నె
న్నండో విధించి రట్లగుట నాదము నిల్వంగ నేడు మొల్లకున్
బంసుగ వచ్చే జక్కని ప్రబంధమువ్రాసిన దామె చూడరే. ౮

ఉ॥ కుమ్మరివారియింటను జకోరవిలోచన యుద్భవించి, లో
కమ్ము దృణమ్ముగాఁ దలచి కంజదళాక్షునిసేవఁ జేయ జ
న్మమ్ము పవిత్రహా ననుచు నమ్మి, మహాత్ముని రాముఁగూర్చి గ్రం
థమ్ము లిఱచి చల్లగను దాటెను మొల్ల భవాభి వెల్లువన్. ౯

ఉ॥ ఏమరుపాటు కల్లుగద యెంతటివారికి నెట్టులైన శ్రీ
రాముని సంస్మరింపఁగఁ దరమ్మె మనమ్మును నిగ్రహింప నో
భామినులార ! నేడయిన బంధవిమోచన బద్ధలోచనున్
నేమఁను మీఱఁ గొల్చి, భవనీరధిపారముఁ జేరు టొప్పగున్. ౧౦

ఉ॥ పూరుషపుంగవుల్ గవులు పూర్వము నేడనుగూడ భారతా
చారము, శీలము, స్థయయు, సత్యము, ధర్మము, నిల్వఁబెట్టఁగా
భారతము, ల్పురాణములు వాసిగఁ జెప్పిరి నేడు కొండ తా
దాఁకిఁ గంపఁగొట్టి పెడదాసులు దీయుదు రార ధీమతై. ౧౧

ఉ॥ కల్లులు బొల్లులుకబలికి కాదని యహానని యెల్లకాలమున్
జిల్లరమాటలన్ గడప జీవుల కెల్లను జెల్లు నాయువుల్
డొల్ల సమస్త మిందు నొకఁఁన్ మనవెంటఁ గొనంగఁబోల దో
పల్లవపాణులార ! భవభంజనుఁ గంజదళాక్షుఁ గొల్కుడీ. ౧౨

చ॥ చదివినవార లుండ రిల సాధ్వలలో, నొకవేళ నుండినన్
జదువుట వ్రాయుటే యగును శాస్త్రపురాణములంట వంతగాఁ
జదివిన సంప్రదాయముగ సద్విషయమ్ముల బుద్ధిబోస దే
చదువుల నేర్వ వారలకు సత్కవిత్వకలనమ్ము కల్గునే. ౧౩

ఉ॥ రెండును రెండుతోనలు ధరిత్రిని బ్రాగ్కు ప్రితీచి వానిలో
నుండెను సారము స్థరునిసూక్తి నెఱింగి వచింతుఁ జింత లే

కండజయాసలార! వినుఁ డందఱు బారముఁ జేర్చుఁ బ్రాక్కె, వే
రండిక నొంపమార్గముల రాదు ప్రశాంతి తరించి మించఁగన్. ౧౮
శా॥ మీరాబాయి తరించె మున్ గృహిణియై, మించెంగదా కన్యయై
ధీరుండై న విదేహునిన్ సులభయున్, దీక్షన్ భనంపుండరిం
జేరెన్ వెంగమ తా వితంతుచయిసన్, నిశ్చేయసం బందఁగా
దారు ల్పెక్కులు ధీరచిత్తలకు శ్రద్ధం బూనుచో ధారుణిన్. ౧౯

ఉ॥ జాతి ప్రధానమా ? గుణము సర్వజన స్తసనీయమాటచే
నాతియు రామచంద్రుని గుణములఁ బ్రస్తుతిఁజేసి లోక వి
ఖ్యాతినీ గాంచె మొల్ల, కనకమ్మను గమ్మదనమ్మరీతిగాఁ
గైతయు భక్తియుం గలిసి గల్గఁజేయు నఖండమోదమున్. ౧౬

ఉ॥ ఏరులు శూరు లెయ్యెడల నెన్నఁప పుట్టిననేమి వారిలో
సార మెఱుంగనేరని యసారుల చర్చలతోడనేమి సం
సారము దాటుదారులఁ బ్రచారముచేయు కవీశ్వరుల్ గదా
ధీరులు వారు చేయు నుపదేశ మెఱింగి చరించు టొప్పగున్. ౧౭

చ॥ ఇసుముల కోర్చి సంతతికి నెంతయుఁగూర్చి సుతుండు కూతురం
చెడ మొకయింతలేక భరియించి నమంబుగఁ బెంచు తల్లు లీ
యెడకునఁ గావకున్నయెడ నేరకఁ గాతురు భారతీయులన్
కను విషమంపుకాల మిది కాలునిలీల గ్రసించు ధర్మముల్. ౧౮

శా॥ ఆటల్ పాటలు నవ్వుమాటలు నసభ్యంబైన పొత్తంబులున్
బోటీల్ వోటులు వింతసాంపులును బెంపు ల్తంపులున్ విద్యలై
బోటు లేటికి హద్దులం గడచి గుంపుల్లట్టి పోవంగ నా
ర్థాటంబుం బొనరించుటల్ చదువులే పాశ్చాత్యదుర్వాసనల్. ౧౯

మ॥ మగవా రెట్టెటు సంచరించినను ధర్మం బెట్లఁ గాపాడఁగా
మగువల్ దీక్ష వహించి యింత దనుకన్ మర్యాదలన్ నిల్వినా
రుగదా ! పెంచుట స్త్రీలకు న్నలుగు నేర్పు జూతుమే యెందు నీ
తెగుల లేటికి నిక్కలిం గలిగి గోతిన్ జేసెఁబో నాతినిన్. ౨౦

మ॥ పరభాష ల్పరసంప్రదాయము పరప్రారంభము లేటికిఁ
బరమంబైన పదంబు నొందుట నభివ్యంబైన మార్గంబులన్

దరుణులొప్పవఁగ నైరి జీవిక కవస్థ ల్మారఁగా నారయన్
బరమార్థంబు స్వధర్మము న్నితము లాపధర్మ మెట్లుండినన్. ౨౦

ఉ॥ రాజ్యము తేలినారు రణరంగములన్ రిపుఁ దోలినారు సం
పూజ్యత నొందినారలు ప్రబుద్ధులలో జయమందినా రహో
భోజ్య మమర్చినారు తపముం బొనరింపఁగ నేర్చినారు సా
మాజ్యపదంబె కాంతలకుఁ బ్రాజ్య మగు న్నద భారతావనిన్. ౨౧

ఉ॥ సత్యము శౌచమున్ దయయు శాంతియు దాంతియు దానధర్మముల్
ప్రత్యుపచారముల్ గురుసపర్యలు మాధవ్నవాదచింతనల్
ప్రత్యయ మాప్తులందు గృహభాండవిశుద్ధియు శ్రద్ధ, భక్తియున్
నిత్యముఁ గల్గి పైఁ జదువ నేర్చిన స్వాధికి సాటికల్గునే ౨౨

శా॥ కాంతాసమ్మితమాను గావ్యమని తత్కాలంబునం దెంతయో
సంతోషంబును గూర్పనేర్పగ సదాచారంబు వేదంబులన్
గాంత ల్మీరుదు రంచు దెల్పుదు రిలంకారజ్ఞు లట్లాట నో
కాంతారత్నములార ! మీరు గురువు ల్గావందగున్ ధర్మముల్. ౨౩

ఉ॥ వేషకకత్తెయై మగని వింతగ సంతసపెట్టునట్టి య
య్యాడుది పల్కుపల్కు నిగమార్థముకన్నను మిన్నయకా నికె
వ్వాఁ డది దాఁటశక్తుడగు వాఁడు మనోహరియై మనోహరుం
గూడి స్వధర్మదీక్షఁ బురికొల్పెను సాధ్వయుఁ గావ్యమొక్కఁడౌ.

గీ॥ గొప్పవంశంబునను బుట్టి గొప్పబుద్ధిఁ
గలుగు కవిహితుఁ గలవాని ఘనుని సాధు
వినయ సుందరు దీవింతు వెలయవిబుధ
సోము రేబాల పట్టాభిరామనాము. ౨౪

చ॥ సిరియును విద్యయున్ గలుగు సింహపురంబున వర మానసం
ఘరచితగోష్ఠిలో బుధసకాశమునన్ నను బెద్దజేసి భూ
వరులు నొనర్పలేని విభవంబున సత్కరణం బొనర్చు కే
సరి కిడు రంగఁ డెప్పుడు ప్రశస్తమహర్ష విశేషనంపదల్. ౨౫

5 అమృతానంద నాథజయంతి

మహామహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, కవిసార్వభౌమ, ఆంధ్రప్రదేశ్

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తికావ్యగారి

కమృతానందనాథ పారితోషిక ప్రదానసమయమున

20-11-1935 యువ సం॥ కార్తిక బం॥

క॥ పావనజలపూరిత గో

దావరితీరమున శ్రీపద కులంబున నాం

ద్రావనిఁ గృష్ణాక్షును నేఁ

డావిర్భావంబు నన్న పార్శ్వం డొందెన్.

౧

క॥ నైదికుఁడు, శ్రౌతి, పంచమ

వేదంబుఁ దెనుంగుఁజేసె విశ్రుతముగ, శ్రీ

పాద కవిసార్వభౌముఁడు

మోదంబున ముగుసుకపుల మూర్తులు దానై.

౨

క॥ తాఁదక్కి కొడుకు బలి నిడి

యీఁదెన్ భారతమహాభి నీ కృష్ణుండే

వాదంబు లేల యీతని

పాదంబులఁ గొల్తు రేన్నపై నెక్కు కవుల్.

3

క॥ బహుభాష లేల నిన్నున్

బహుకరింపంగఁజాలు ప్రభుఁ డేడీ ని

స్పృహఁడ నయి సుకవిసర్వము

వహించు ధీమఁడవు నిన్ను వశ మే పొగడన్.

౪

గీ॥ నూట పదియారు లివి కావు కోటికోట్లు

అర్చనం బిది కనఁ గనకార్చనంబు

శారదాపీఠ మిది పరిషత్తు కాదు

సకలనుతనామ సత్కవిసార్వభౌమ.

౫

అమ్మతానందనాథజయంతి

ఆమూయార్థవాచస్పతి వడలి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారికి

అమృతానందనాథ పారిటోషిక ప్రదాన సమయమున:

అధ్యక్షులు - శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు

1936.

క॥ వేదార్థ మిత్రంబు సెప్పును

వేదార్థం బిత్తడు వ్రాసే పీరియడ్‌లో

భేదం బించుక లే దా

వేదవ్యాసుండే రెండువిధములఁ దోచెన్.

9

శా॥ ఈనాఁ డెవ్వఁడు వక్ర శ్రోతయు నెవం డీ వేదశాస్త్రాలకున్

నానాభంగుల ఛిర్మమూలము లహో నానాటికిన్ బోవ ల

శ్రీనారాయణశాస్త్రి వీరపురివాసిం గాంచి త్రైలింగ్యపీ

రానా శ్రోతల దన్ని శిష్టులఁ బ్రతిష్ఠానిల్పె సద్దోషిలోక.

و

ఉ॥ విప్రకులావతంసుఁడు పవిత్రుఁడు మిత్రుఁడు వేదభావము

స్వప్రతిభా గడు వడలివంశకలాపుడు నింపె సభ్యులం

దప్రతిమానుడై మొగములై దును నెమ్మిని డాచివచ్చు గౌ

రీ|పియపు|తూః డీతనిచరి|తము చి|తము కి|ర్తిపా|తమున్.

3

క॥ వేదములచిక్కు తెడలిచి

వేదార్థము భారతమున వివరించిన యా

వేదవ్యాసుఁడు కృష్ణుఁడు

గాఁ దెలుగున భారతంబుఁ గల్పించె నొహం.

8

క॥ కృష్ణుడు కృష్ణుడు కృష్ణుడు

విష్ణుడుగా కొరులవశమే వివరింపంగ

నిష్కాతుఁ డౌచు గీతల

వైష్ణవతత్త్వంబు నుభయభారతములలో.

5

ఉ॥ కొంతకుఁ గొంత యశాట నటు కొంతయై వాసె కవిత్వయం బహుఁ

సాంతము భారతంబును మహాత్ముడు గృష్ణుడు మున్నునేడు దా

సంతయునై రచించె సురలాడెడు భాషను దెల్లుభాషలో
నెంతటిపున్నె మీ సుకవి నెన్నుట నాకు సభాంతరమ్మునన్.

క॥ సన్నయభట్టారకుఁ డపు

డెన్నికఁ గన్నట్టి రాణ్ణహేంద్రపురిని నేఁ
డున్నతిని వెలుఁగు కృష్ణ క
వి న్నవయుగకర్త నెన్న విబుధుల విందా.

౬

క॥ భారతపారావారము

ధీరుం డొకఁ డెవఁడు దాఁటె ధీరుల కెల్లన్
ధీరుఁడు శ్రీపాదాస్వయ
క్తైరవమిత్తుండుగాక హృతలమందున్.

౭

ఆ॥ ఆదరాద్విరుక్తి యన్నారు ము నిపు

డాదరాదృహూక్తి యయ్యె నొర
పెద్దలై నవారిఁ దద్దయుఁ బొగడుట
కనకమకు సుకవిత గలుగుఫలము.

౮

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారికి

మహామహోపాధ్యాయ బిరుదము వచ్చినపుడు నెప్పినది

చ॥ గురుఁ డగుటన్ మహాకవులకున్ గని నేటికిఁ జాటినారహో
గురుఁ డనుచున్ మహామహులకున్ నిను నో కవిసార్వభౌమ య
బ్బరమె నిజంబె యాడి రిక భూపతు లెవ్వరికైన నీదు శ్రీ
చరణము కృష్ణమూర్తికవించెద్రీమ! వంద్యము తెల్లు సీమలోన్.

6 ప ద్య కు సు మా ం జ లి

(1936) ధాతసం॥ కావ్యీక బ ౧౦

మ॥ అమృతానంద గురుప్రతిష్ఠితము విద్యావీర మీ తెల్లు దే
శమునన్ ధర్మముఁ దత్త్వమున్ నిలుప దీక్షంబూని విద్వాంసులన్
శమనంపన్నుల సత్కవీంద్రుల సమర్చుల్ సల్పు నిత్యమృతుల్
సుమతుల్ దీనినిఁ బోడి నేయ నది కూర్పున్ లోకకళ్యాణమున్. ౧

చ॥ కృతయుగఖండ మిక్కలిని శ్రీపతి పీఠము దానియందు సం
తతము గనందగున్ గురుల తత్త్వము తత్త్వము సత్కవిత్వమున్
శ్రుతి విహిత ప్రవర్తనము సూరిజనాన్తవిశుద్ధకీర్తి యా
సతుల కుదాత్తమైన యమనస్కవదంబు ఘటించు బోధమున్. ౨

ఉ॥ పాయనిభక్తితోఁ బ్రతిపావనమా నల వేంకటేశ పం
చాయతనార్చనం బహరహంబు ముముక్షులు మంత్రయుక్తితోఁ
జేయుదు రాద్ధ్రచిత్తముల శ్రీపతివీరమునందు దీక్షతో
న్యాయమె కాదె సద్గురులయాజ్ఞల శిష్యులు నిర్వహించుటల్. 3

మ॥ గురుమూర్తి ధరియించి యా హరియె మాకున్ దోచి భక్తాళికిన్
స్థిరకళ్యాణముఁ గూర్పఁగాఁ దగినరీతిన్ నిల్పె నీవీరమున్
భరియింపన్ దగు దీనినాంధ్రులు శుభప్రారంభసంపూర్తి యీ
శర్వసంప్రాప్తియు నాత్మత్వప్రియును విశ్వేశ్వరమున్ గాంచఁగన్.

ఉ॥ పూతచరితునిన్ భవనపూజ్యుని సద్గురుమూర్తిఁ గొల్చి వి
ఖ్యాతి విభూతిఁ గాంచనగుఁగాని ప్రసిద్ధికి గుంపుదూరి యే
చేతలఁ జేసి రోతపడి చిత్తము తత్తరమొంది కుందనా
నే? తదధీన మీ జగములెల్ల యటంచుఁ దరించు టొప్పగున్. ౪

మ॥ సరదాలన్ బరమార్థముల్ దొరకునా! శృద్ధాన్వితుల్ భక్తితో
గురుదీక్షన్ గొని సాధుసన్నిధిని వాక్కుంగట్టి యానందసం
భరితంబైన పదంబుఁ గన్గొనుట ధర్మం బుత్తమం బేటి కీ
పరిహాసంబగు నుద్యమంబు లుభయభ్రష్టత్వసంప్రాప్తికా? ౬

శ్రీ భాష్యాయ నమః

౪ అమృతానందనాథ గురుజయంతి

1938.

ఉ॥ వేమరు తెల్పవిందుము ప్రవీణులు మున్ను 'గురుం ప్రకాశయే
ద్దీమహిమశో నమంత్ర' మని, ధీరు భవార్చనతారకున్ మహా
ద్దామగుణున్ రవిప్రభు సుధామధురోక్తి వశీకృతాశ్రిత
స్తోముః, దమోభిమన్, గురు, బుధున్ విననెంచి యుపకరిమించెదన్.

ఉ॥ పెద్దలు పెట్టిపోయినవి వీరము తెన్నియొ యున్న నేటి యా
పద్దశ మాన్వలే కవి ప్రభావము గోల్పడఁ జూచి ధర్మమున్
దద్దయుఁ బెంప నద్దగఁ జూచి నెలకొల్పెఁ దిలింగవీరమున్
దిద్దగఁ దెల్ప నాశ్రితుల, ధీరుల శౌరవ మిల్లు నిల్పగన్.

శా॥ అచార్యత్రయవీరముల్ ప్రతిభ నార్యావర్త ధర్మములన్
బ్రాచీన ప్రతిపాదితఁబులను నిల్పి దెల్ప నిన్నాళ్ళు న
ర్వాచీనుల్ ప్రజలున్ బ్రభుల్ వినయసంపద్యుక్తి గోల్పోయి య
యూచార్యత్వము నిల్పనైరకట వాచారంభులై దంభులై.

మ॥ మనపెద్దల్ మును దెల్పినట్టివి జగన్మాన్యంబులౌ ధర్మముల్
వినరన్ సల్పరునుం బరోక్షుల సదా వినుచున్ బరప్రేరిత
ము నిజద్వేషియు నైన డెందమున సమ్మోహంబునుం బొంది న
జ్ఞనదూరంబగు దారిఁ బోయెదరు శిష్టస్వాంతముల్ నొవ్వగన్.

శా॥ శ్రుత్యర్థంబు స్మృతుల్ ప్రచారము పొనర్చుంగాడె? యట్లేమునున్
బ్రతుకృతానముఁ జేసి స్వాములకు ధైర్యంబూని యీనాఁడు పా
శ్చత్యస్వాంతుల శిష్టసమ్మతసదాచారంబునన్ నిల్ప ని
ప్రతిపూహంబు తిలింగవీరమునఁ బ్రారంభింతు మెన్నెన్నియో.

ఉ॥ వేదము శాస్త్రమున్ గళలు విజ్ఞులు మెచ్చగ నేర్చువారికిన్
వేదికలందుఁ బూజ లిడ వేడుక కల్గిన, దానికై న సం
పాదన యుండఁగా వలదె భాగ్యము గల్గినవారి కిందు న
మోదము పెట్టఁ డీశ్వరుడు పోవు నెటో సకలప్రచారముల్. ౬

ఉ॥ పెద్దలయందు గౌరవము వేదములందు బ్రహ్మాణబుద్ధియున్
విద్వేలయందు శ్రద్ధయును వేత్తలయందుఁ బ్రపత్తియున్ మహా
పద్దశలందు ధైర్యము నుపాసనదీక్షయు నిన్ని లేమి యీ
కొద్దితనంబు వచ్చె బుధకోటికి మాటికి మాటలేటికిన్.

ఉ॥ బప్పులు లేక యుండుటయె యెప్పుడు, యిప్పుడు తప్పు లేమియే
తప్పుడు, సద్గురుల్ చనినదారులు తప్పుడు, సత్యశౌచమున్
తప్పుడు, తాలుకూతలు యధార్థములంట, విధుల్ నిషేధముల్
తప్పుడు, వేదశాస్త్రములు తప్పుడు, గొప్పలు కొట్టఁ జప్పుటుల్.

చ॥ పడమరగాలిదుమ్ము పడి బాటలు గానవు కన్ను, లక్ష్మలున్
దడబడు, నెక్కుమాటలు వినంబడ, వారెను గుండె, ప్రొద్దెటో
గడపఁగఁ జూచు, నిద్రి యనఘంబు నఘంబున కాస్య మెండ నె
క్కడ నొకచుక్క చిక్క దెటుగాచుటసాక్కిన మంచిమొక్కలన్.

శా॥ గుర్వాశీర్వచనప్రభావమున జంకున్ మాని యాంధ్రాఖ్యమా
నుర్విన్ మానవు లెల్లరున్ దనిసి సద్యోసిర్వృత్తిం బొందఁగా
నర్వాచీనులచిత్తమందలి యపోహల్ కుంక గ్గింధంబులన్
బౌర్వాపర్యము లెంచి చెప్పితిని విద్వాంసుల్ ప్రహర్షింపఁగన్. ౧౧

మ॥ అమృతానందగురూక్తులన్ దెలుగునం దాంధ్రుల్ ప్రహర్షింప గ్రం
థము లేఁ జెప్పితి, వాని యర్థములు భక్తిశ్రేణికిం దెల్పు పృ
థ్వముగా నియ్యవధానిపీఠమున, గుర్వాజ్ఞన్ సదాశిష్యబృం
దము దేశానఁ బ్రచారమున్ జలుప శ్రద్ధంబూనె నేఁ డెంతయున్. ౧౨

మ॥ మమతాహంతలు వాసనల్ వదలుచున్ మానావమానంబులన్
సముండై యెవ్వఁడు పత్రీయాగమున భిక్షాదీక్షఁ బంచాబ్దముల్
విమలుండై వహియించె ధీరుడయి యీ విజ్ఞుండు సుబ్బావధా
నిమనీషిన్ గురుఁ డోము నెల్లపుడు సందేహంబులన్ బాపుచున్. ౧౩

ఉ॥ తమ్ములు తోడుగాఁగ నవధానియు వేంకటరెడ్డి సద్గురున్
నమ్మినధీగులై జగమునన్ వెలయింతుఁ త్రిలింగపీఠమున్

సొమ్ము శ్రమంబు చూడక తిశుద్ధిగ భక్తులఁ గూర్పుకొంచు; లో
కమ్మన పీరికిఁ జయముగల్గఁగ దీవనసేయుఁ డెల్లరుఁ. ౧౪

ఉ॥ సార్థకనామధేయమున సాకినఁ దమ్మణి యమ్మవోలె రం
గార్థశరీరధానిఁ మదగ్గిజ పుత్రవతీలలామ గు
ర్వర్ధసమర్పితాత్మ పరమార్థమునం జెయిదోడు నాకు శ్రే
యోధిని దాని నెంతఁ బయి నుండెడు రెండవనన్నఁగా మదిఁ. ౧౫

ఉ॥ అంగము లంతరంగములునై కడువేడ్కఁ ద్రిలింగవీరమం
దుం గురుదీక్ష భక్తు లిటు శోడ్పడి నిత్యము వేంకటేశు పూ
జం గలివేశలఁ జలుపఁజాలుట మేలగుఁగాదె వారి కే
భంగము గల్గకుండఁగ సభాసమలార! యనుగ్రహింపరే. ౧౬

సీ॥ లేరు సత్పురుషు; లున్నారన్నఁ గాలంబుఁ
గష్టంబుగా నెట్లొ గడపుచుందు
లేరు విద్వాంసు; లున్నారన్న నేడనో
మాత్సర్యయుక్తులై మనలుచుందు
లేరు పో రాజు; లున్నారన్న బేరానఁ
గరము కరగిహాకాంక్ష నుందు
లేరు వదాన్యు; లున్నారన్న నేవాను
కూలురై యిత్తురు కొంతకొంత
ఎట్లు ధర్మంబు నిల్చునో యింకమీద
రాజులకుఁ బట్ట దేదియు, బ్రజలు జడులు,
దేశనాయకు లలసిరి దిక్కులేక
కవులు తారకు లింక నీ కలి నరులకు. ౧౭

పారితోషిక ప్రదానము

సీ॥ లోకనోటిమీదుగా సకలభారతము నాం
ధ్రమునఁ బల్కుఁగఁజాలు దక్షుఁ డొకట
వేదార్థభావంబు విప్పిచెప్పంగ వా
చస్పతి యనఁజాలు చతురుఁ డొకట

భావ్యకారుం డక్షపాదుండు పాణిని

యన నొప్పు మూర్తిత్రయంబు నొకట
జయపూర్వహారాజచంద్రవిక్రమదేవ

ముకుళిత శ్రీకృతంబుజము లొకట
మున్న ధిష్ఠించు గురువీరిముననె బళిర!

నిన్నుఁ బూజించుభాగ్యంబు నేను గలిగె

దేవతలఁబోలు సభ్యులభావ మలర

సరసవాక్సాంద్ర! వేంకటేశ్వరకవీంద్ర!

౧౯

చ॥ హరిహరులట్లు శంకరుఁడు నంబయు నట్లుల నెల్లనెంటలన్

దిరుగుచు నేకమై జగదధీశుల కప్పము లందుకొంచు దు

స్తరభవవార్ధిఁబోల్ శతవధానశతంబుల దాటిమించు నీ

తిరుపతి వేంకటేశకవిధీరుల గౌరవ మేరికొ నిలన్.

౨౦

సీ॥ పంచమామ్నాయంబు ప్రజలెల్ల మెచ్చుఁ బా

డించి రంగాల నాడించినారు

శతవధానముల విస్మయోపూర్వములను జూ

పించి పండితుల మెప్పించినారు

దేన్యంకితంబు ద్వితీయభాగవత మ

ర్పించి సద్గురునిఁ బూజించినారు

ఆబాలగోపాల మాంభ్రలోకంబు నూ

రించి పద్యముల వర్షించినారు

దిట్టలై తాకువారల నెట్టి యెట్టి

బెట్టిదపువేశలను దమ బెట్టునిలుపు

కొనుచుఁ గవిలోకమున కెల్లఁ గొలత బుట్టి

లైరి తిర్పతి వేంకటేశాఖ్యకవులు.

శా॥ నూలుంబోగునఁ దన్నుటెనుగద చంద్రున్ నేఁ గళాపూర్ణ భూ

పాలోత్తంసవతంసునిన్ రసికహృద్వారాశిపర్వేందు వా

గ్గీలాకేళి సుధాప్రభుప్రవిబుధున్ గీర్త్యంగనావల్లభున్

జాలన్ నూటపదార్ల వేంకటకవిన్ సంతృప్తునిన్ జేయుటన్.

ఉ॥ పద్యముఁజెప్ప వేలిఁజెడు పార్థివు లెందఱొ యుండ భక్తి నేఁ
బద్యముచెప్పి యిచ్చు నొకపాటిగ్రహించుట దాక్షిపండు నై
వేద్యము దాసురా లిడిన వేదికపైఁ దులనమ్మ కొన్న య
ట్లాద్యుఁడు వేంకటేశుఁడు మహాకవి నన్ను ననుగ్రహించుటల్ ౨౩

ఉ॥ ఓడుటయన్ననోర్పని మహోద్ధతుఁ డీతఁడు వేంకటేశుఁ డీ
నాఁ డనివార్యమైనకతనన్ గెలుపోటములందు నేరికిన్
నాఁడగు తగ్గకుండు కదనంబున దేశికులొడ నాడు వా
యోడఁగ నొక్కరొక్కరికి నొండు వచింపఁగ నెంతవారలున్. ౨౪

ఉ॥ ఏనులు పొంగిపార నెవరేమియొసర్పఁగఁ జాలువా రహో
దూరమునుండి మ్రొక్కెదరు దోసిట కుంకుమ పూలు చల్లుచున్
ధీరులు మీరు పోర నిఁకఁ దెల్పెనువారలు లేరులేరు మీ
నైరముమాన్వి మాకు భగవంతుఁడు మేలొనరించుఁగావుతన్. ౨౫

శ్లో॥ భోజన్యేవ ముఖాంభోజమ్ యస్య దృష్ట్వా మహాకవేః
భవంతి కవయ స్సౌందర్య వేంకటేశః పృష్ఠాఞ్చతే. ౨౬

శ్రీ భాష్యయ నమః

అమృతానందనాథ గురుజయంతి

విజయవాద—1939

ఉ॥ మానసచక్రమున్ దగిలి మానులు మున్నది యెందువ్రాలె న
ద్దానిని నైమిశం బని సదా యట సల్పిరి సత్రయాగ మీ
స్థానము కృష్ణనామమునఁ దా విజయం బిడుఁ దెల్లు భూమికిన్
గానఁ దిలింగవీర మీట నాటితి మిందునె నిల్చె డెందముల్. ౧

చ॥ తిరుమల శ్రీనివాస వినుతిన్ జెలు వొందెను కల్పశాఖికిన్
గురువరుఁ డంటుకట్టి యెటా కుండకు దింపిన దానిఁ దెచ్చి యీ
పురమున నాటినాము సురభూజము సద్విజనీవ్య మిద్ది శ్రీ
కరము తిలింగవీర మని ఖ్యాతి నహించు జగద్ధితంబుగన్. ౨

ఉ॥ ఏము త్రిలింగపీఠమున నెంతయుఁ బూనిక సత్కళాన్వితుల్
క్షేమముగా స్వవిద్యలను శిష్యుల కీఁ దగు దారు లన్నియున్
సామముతోడఁ దెల్పుదుము సర్వజనుల్ దరియింప బీజముల్
భూమిని నిల్పి పుణ్యమునఁ బొండిక నేటికి బెండు మాటలున్. 3

ఉ॥ జంకి కదా ద్విజోత్తములు శాస్త్రము వీచుచు సన్యభాషకున్
గింకరులై స్వధర్మముల నెట్టుచుఁ బట్టిరి స్నేచ్ఛసర్మ మీ
వంకరమాన్ని బుద్ధులకు భారత సంతతి నెప్పటట్ల ని
శ్చంకతఁజేయు ధీరులఁ బ్రశంస యొనర్చెద మాటిమాటికిన్. ౪

ఉ॥ బాపలు రాజు లూరుజులుఁ బాదజు లిక్కలి నెల్ల వారలున్
బాపులెయై స్వధర్మమును బాసి స్వరూపము మాసి వాసికై
యేవనియేని చేసి యెటులే సిరికై యొనరింతుఁ) దోసమో
శ్రీపతి నీవుగా కెవరిచే నగు నీ నడిఁబాపి పోవఁగన్. ౫

ఉ॥ దేవుని “దోసిరాజు”ని సుధీనరులన్ దెగనాడి శాస్త్రపున్
ద్రోవలఁ గంపఁగొట్టి వినుతుల్ పొనరింతురు లాతివారి, దు
ర్భావులు వారి మాటలను బట్టి చరింతురు లోకమాతృలో
నేవము బుట్టు ధీరులకు నీశ్వర! దిక్కవడివు దక్కఁగన్? ౬

మ॥ అధికారంబును మించి కృత్యములఁ జేయంజూచు బాలుండు దా
నధికారోచితమైన కృత్యముల జేయంబోడు లోలుం డహో
యధికారంబును వీడి నీచకృతిఁ జేయం జూచు మూఢుండు మా
యధికారంబున మమ్ము నిల్పఁగదె దేవా! ధన్యులం జేయుచున్. ౭

ఉ॥ వింతలులేవు విజ్ఞులకు వీరుల కెత్తఁగి గృత్యమెల్లఁ గా
వింతురు శాంతచిత్తముల, వేడుకకై భగవంతుఁ డెప్పు ని
శ్చింతగ నింతలంతలుగఁ జేయుచు జీవులఁబట్టియాడు, నే
వింతము వాని, నింకెవరి వేసము లేమి యొనర్చు దాసులన్. ౮

ఉ॥ వేదము శాస్త్రమున్ గళలు వేత్తలు తీర్థము సంస్కృతంబు ని
మ్మేదినికిన్ సమంబగుట, మేలగు ద్రావిడు లాంధ్రు లేకమై

వేదికగూడి సత్కళల వృద్ధికినై కృషి సల్పుఁ డేటికి
భేదము వాదముఁ శ్వపచవృత్తికినై మది భేద మక్కటా! ౯

ఉ॥ వాదము భేదముఁ మఱచి పండితులెల్లరు కర్మభూమిలో
మోదముతో స్వధర్మమును ముఖ్యముగా నిడికొంచు మించి ని
ష్ఠేదపదంబుఁ గాంచుటయె కీర్తికరంబగు మున్ను పెద్ద లా
మాదిరి భారతావనికి మంగళముల్ సమకూర్చి రన్నిటఁ. ౧౦

మ॥ పరవస్తు ప్రతిభుల్ మహామహులు శుంభత్కీర్తులాంధోర్వికి
వరభూషల్ పరవస్తుపండితులు నిల్వంబెట్టుటేకాక త
ద్గురుతఁ మించుటఁ బ్రస్తుపాలువయి నీకున్ మా త్రిలింగాఖ్య స
ద్గురువీరింబున సగ్రహీతమున దక్కుఁబూజ రామానుజా!

శ్లో॥ మానసే మందిరే యస్య శంకర శ్రీ గురుశ్శివా
శ్రీరంగే మంగళే నిత్యం ప్రపూజ్యంతే ప్రతిష్ఠితాః. ౧౧

శ్లో॥ స్మరింహ భారతిచ్చాశో గురుభక్త శిఖామణిః
వీతే త్రిలింగవీతేఽగ్రే సుబ్రహ్మణ్యః ప్రపూజ్యతే. ౧౨

శా. ఖ్యాతుం డౌదువు వావిలాల కలమం దాంధ్రావనిఁ సర్వ వి
ద్యాతంత్రముల బ్రహ్మసూత్రముల సారాంశమునుం దేల్చి నా
వో తత్త్వజ్ఞ! నివావధాని బుధ! సద్యోగమృతన్ నిన్ను ని
ర్ణేతఁజేసె ద్రిలింగవీరి మిది కర్తృత్వము రూపింపఁగఁ.

చ॥ ఇటునటుఁ బౌరజూచి యిదియేనుమి పార మటంచుఁ బల్కు వా
కృటిమఁ గలట్టి ధీరుఁ డవికారుఁడు నైన నివావధాని నేఁ
డెటులొ లభించినాఁడిట సభేళుఁడుగాఁగఁ ద్రిలింగ వీరమం
దిటునటుఁ జూడనేల జగమెల్లెడ నాంధ్రులకీర్తిఁ జల్లుడి. ౧౩

శా॥ ధీరుల్ గావలె విద్యలంగళల వృద్ధింజేయ శ్రీరామ చం
ద్రారెడ్డిప్రభుత్వల్ కడంగ మన యాంధ్రంబందు వైజ్ఞానిక
పౌరంభములునెగ్గు టబ్బురమె మీరల్ వీరలు వారలున్
జేరఁ భారతవర్ష మర్హమగు వాసిం గాంచు విశ్వంబునఁ.

గు రు జ య ం తి

(1940 సం॥ నవంబరు 23, 24, 25 తారీఖులలో)

అమృతానందనాథజయంతి సందర్భమున

బ్రహ్మశ్రీ పండితవ్రవర మల్లాది రామకృష్ణ విద్యచ్ఛయనుబాగారికి రు 116 లను,

బ్రహ్మశ్రీ 'కళాప్రపూర్ణ' జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారికి

'మహాకవి' బిరుదము రు 116 లను,

మధ్వశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారికి

'సాహిత్య ధర్మస్థాపక'యను బిరుదమును రు 116 లను సమర్పింపఁబడినవి.

ఆంధ్ర కవయిత్రి శ్రీమతి గుడిపూడి యిందుమతీదేవిగారికి

'కవయిత్రిమణి' యను బిరుద మొసఁగఁబడినది.

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ పారితోషిక ప్రశంస

క॥ శ్రీ విజయవాడ దుర్గా, దేవీకళ్యాణార్చి దృష్టి ధీరవసులకౌ
నేవేశఁ గనకవృష్టి సుధావృష్టియుఁ దుష్టిపుష్టి ధర్మముఁ దపమున్.

చ॥ ఇదియె త్రిలింగపీఠము, కవీంద్రులు వీరె, సమస్తదేవతా
స్పదమిదె సత్కళిత చలఁగుపట్టదె ధీరుల కూతకట్ట యి
య్యదె సకలాంధ్రభూమి కిది యాఁగద గుండియ పండితాళి సం
పద యిదె కర్మభూమికి శుభంబిదె యియ్యదె ధర్మబీజమున్. ౨

శా॥ కర్మజ్యేష్ఠుఁడు రామకృష్ణబుధుఁ డిక్కాలంబునన్ ధీరుడై
ధర్మారంభ మొనర్చి శాంకరము దత్త్వంబున్ విమర్శించు దు
ష్కర్ముల్ దుష్టమతప్రచారమును బెల్చు జేయ శిష్టాళికి
శర్మంబుల్ ఘటించు నింతటిప్రతిష్ఠం గాంచిరే యెవ్వఁడు. 3

సీ॥ ఒక నోటిమీదుగా సకలభారతము నాం

ధర్మమునఁ బల్కఁగఁజాలు దక్షుఁ డొకట

వేదార్థభావంబు విప్పి చెప్పంగ వా

చస్పతి యనఁజాలు చతురుఁ డొకట

భాష్యకారుం డక్షపాదుంః, పాణిని
యననోఽపృ మూర్తిత్రయంబు నొకట
శతవధానఖ్యాతి జగ మేలు కవిసింహ
వేంకటశాస్త్రి కవివరు డొకట

గీ॥ మున్నధిష్ఠించు గురువీరముననె బలిర !
నిన్నుఁ బూజించు భాగ్యంబు నేడు గలిగె
దేవతలఁబోలు సభ్యులభావ మలర
శ్రీ కృపావర్మ జనమంచి శేషశర్మ!

౪

సీ॥ బ్రహ్మాండ మంతయుఁ బాణిపల్లవమున
సమరంగఁ డెనుఁగున నాడె నెరఁడు
రామాయణంబుఁ గరామలకంబుగాఁ
జేకొని యెవఁడు వాల్మీకి యయ్యె
భాగవతార్థంబుఁ బల్కుంగఁజాలె నె
వ్వండు శ్రీగోవిందపాదభక్తి
లలితాంధ్రభాషలో లలితామహాత్మ్యంబు
దీక్ష రచించిన ధీరు డెవఁడు

గీ॥ బుధుల మెప్పించు శ్రీకలాపూర్ణు డెవఁడు
జగతి జనమంచి శేషాద్రిశర్మ నేడు
నాదు గురునాథుపేర సన్మానమునకుఁ
బాతుఁడై నచ్చి కొంట మద్భాగ్యగరిమ.

౫

క॥ శ్రీకరము కీర్తికరము మహాకవి బిరుదంబుఁ దగిన యట్టిచ్చెను సు
శ్లోకతిలింగవీరము, నీ కో శేషాద్రిశర్మ నిరతముఁ దాల్పన్.

౬

శా॥ అష్టం బించుక దోచకెల్లెడ నధర్మాంధ్యంబు వ్యాపింపఁ ద
ద్విధ్వంసం బొనరింప బోధములు గావింపంగ, నుద్యుక్తుడై
మాధ్వీస్వాదుకవిత్వతత్త్వగరిమన్ బ్రాణంబులం గూర్చు నీ
మధ్వశ్రీ యుతకృష్ణసత్కవికి సమ్మానం బివే యంజులుల్.

౭

ఇ ం దు మ తీ దే వి

మ॥ కవయిత్రీమణి నైతి విందుమతి భాగ్యం బిద్ది యీ గోష్ఠిలో
 నవురా! యెంతటి కీర్తి వచ్చె బలి! కావ్యంబుల్ సోధిర్మనం
 స్తవనీయంబులు నల్కుచున్ సతులకున్ దత్త్యంబు హరింపు మో
 కవయిత్రీమణి! సర్వసంపదలు గల్గంజేయు నీ కీర్తుడే. ౮

బ్రహ్మశ్రీ పండితరాజ రాజేశ్వర శాస్త్రిగారికి

‘సర్వతంత్ర స్వతంత్ర’ బిరుద సన్మానసందర్భమున

శ్లో॥ శ్రీతైల శ్లేషశైలశ్చ కృష్ణా గోదావరీ భుభా
 ఖ్యాతాః పూతా స్త్రిలింగేషు భూతలే వైన శాశ్వతేమ్. ౯

శ్లో॥ కృష్ణత్యాగజగన్నాథరాజత్రయవిరాజితః
 విద్యారణ్యాగ్రగణ్యైరయం దేశ స్త్రిలింగ్యసంజ్ఞకః. ౧౦

శ్లో॥ వ్యాఖ్యాతా మల్లినాథశ్చ విద్యానాథమహాకవిః
 అన్నంభట్టాదయో హ్యంభాః హరిశాస్త్రిచ శాబ్లికః ౧౧

శ్లో॥ రాజేశః ప్రాజ్ఞరాజేశ స్సురేశగురుసన్నిభః
 సర్వతంత్రస్వతంత్రశ్చ రాజరాజేశపూజితః ౧౨

శ్లో॥ సర్వతంత్రస్వతంత్రాయ ధీరశాంతాయ తేజసే
 లక్ష్మణార్యతనూజాయ సర్వజ్ఞాయ నమోనమః. ౧౩

శ్లో॥ సాంగం వేద మధీయంతే కాశ్యాం యస్య ముఖాంబుజాత్
 సోఽయం పండితరాజోఽత్ర రాజేశః పూజ్యతేఽధునా. ౧౪

శ్రీ దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారి సన్మానపత్రికంన

కం॥ పండితుడు, గవి, యుపాధ్యాయుడై పెక్కిండు కీర్తియుతుడై, నెల్లూ
 ర్మండలమున నభినవతి
 క్కండవి ఘను లనగ నెగడు ఘనత యలఁతియే. ౧౫

క॥ కవిరరుఁ డుఁ గవిహితుండును,

గవిప్రుతుఁడుఁ గవివరుండుఁ గవిగేయంపుకొ

భువి దుర్భాస్వయవార్ధికిఁ

గురలయమిత్రుండుఁ గృష్ణగురుమిత్రుండుకొ.

౧౬

శ్రీ ధాన్యా య న మా

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ గురుపరంపర

వి జ య వా డ

14—11—1941

గీ॥ అదికాలంబునందు మఱ్ఱాకుపై న

బెల్లుండై పవ్వలించి యంబాముఖమున

భాగవత మర్థపద్యానం బడసె నెవ్వఁ

డాదిమగురుం డతఁడు నారాయణుండు.

౧

గీ॥ దిక్కుతోచక తమ్మిగద్దియను జేరి

లోతుపాతు లెందుగక చేతఁగాక

పద్మనాభునిచేత “తప తప” యనెడు

పలుకు విన్నట్టి యాదితపస్విఁ గొలుతు.

౨

గీ॥ కాశికునిక్షాత్రబల మెల్ల గంగఁ గలిపి

బ్రహ్మ తేజంబు నెలయించు బలియుఁ డెవఁడు

సవిత్పవంశాన కెవ్వఁ డాచార్యపదవిఁ

దాల్చె నట్టి వశిష్ఠనత్తమునిఁ దలఁతు.

౩

గీ॥ దివికి నేగినఁ దన్నుఁ గన్గవను గాంచు

శక్తి గల్గిన నుతుఁ గన్న శక్తి గల్లు

“శక్తి” నాల్గవయాచార్య భక్తిఁ గొలుతు

నంబపేరిట గురుఁ డెవ్వఁ డనఘుఁ డొరుండు.

౪

గీ॥ పాప మంటకయుండ నా పల్లె పిల్ల
కడుపునను వ్యాసమూర్తిని గన్న మేటి
తత్త్వనిష్ఠుండు సత్తపోధనుడు పార్వ
తీశపద సేవకుండు పరాశరుండు. ౧

గీ॥ పంచ వేదంబు, రచించె భారతము; పు
రాణములు చెప్పె; బ్రహ్మసూత్రములు చెప్పె
స్త్రీని జేపట్టకయె మహర్షిని శుకుఁ గనె
వ్యాసుఁ డన వేతె? యతఁడె నారాయణుండు. ౬

గీ॥ సప్తదిగములలోన మోక్షమున కనిపె
శరణు బొందిన యొక రాజచంద్రు నెఱుఁడు
లింగభేదంబు నెఱుంగఁడు సంగి గాఁడు
శుకమహర్షికి సాటి వేఱొకఁడు గలఁడె. ౭

గీ॥ కారిక లవెవ్వనిపి మోక్షకారిక లగు
పల్కు లెవ్వని పుపనిషద్వాక్యసమము
లతఁడు శ్రీ“నాడపదుడు” దీప్యత్ ప్రభావుఁ
డాత్మసౌభాగ్యభోగనిత్యానుభవుండు. ౮

గీ॥ గుహ వసించియు బ్రహ్మాండకోటి నెవ్వఁ
డాకళించి జగద్గురునంతవాఁడు
శిష్యుడై తన్ను భజియింపఁ జెప్పె దత్త
మున్న దున్నట్లు గోవిందయోగివిభుండు. ౯

శా॥ సర్వజ్ఞుం డన శంకరుం డనఁగ విశ్వేశ్రేయముఁ గూర్చుగా
నుర్విఁ దుర్మతసంతతిఁ దునిమి శ్రుత్యుద్దిప్తతత్త్వంబు హృ
త్పర్వంబౌనటు భాష్యపంక్తులను జెప్పంజాలె నాచార్యుఁ డం
తర్వాణుల్ వెఱుంగంది మొక్కు లిడి యద్వైతంబుఁ జేపట్టఁగఁ.

ప॥ ఇయ్యాచార్యపరంపరలోఁ బ్రాచీనులందుంబోలె నర్వాచీనుల
యందును గొందఱు సన్న్యాసులును, గొందఱు గృహస్థులు నుందురు.

గృహస్థులుగ నుండువారలు, శ్రీ విద్యాధురంధరు లనం బ్రథితు
లైన ధీరు లెందఱో గలరు. అందు, ౧౧

క॥ శ్రీవిద్య బ్రహ్మవిద్య మ, హావిద్యయనంగఁ బాదుకాంతంబగు దీ
క్షావిధిఁ బెన్దలు దాల్తురు, కైవల్యప్రదము సిద్ధికరము జగమునక.

క॥ నతియుక్ నుతియుక్ లేకయ,యతులటు నీ పూర్ణ దీక్షనలరిన గురు లా
నతథ క్షకోటి కిచ్చెద, రతిలోకంబైన పద మనాయాసముగక.

ఉ॥ భూపతి సేవ్యుఁ “ఉచ్యతుఁడు” భూసురముఖ్యుఁడు, పాదుకాంతదీ
క్షావరతంతుఁడై జ్ఞానకల్పక మాంతరదృష్టిదీపనం
దీపితసర్వతంతుఁడు, సునిశ్చితతత్త్వుఁడు శిష్యకోటిహృ
త్తాపనివారకుండు ప్రభతప్రతిభాయతుఁ డాధ్యుఁ డన్నిటక. ౧౨

మ॥ అతిలోకప్రభుఁ డాస్తరక్షకుఁడు “కృష్ణానందనాథుండు స
మృతుఁడై శిష్టుల, కాతతాయిగిరిజంభారాతియై, సంతత
స్తుతసంపూజనోన్మితాచ్చితమహాదుర్గావదుండై జగ
న్నతుఁడై మించెనుషట్ప్రయోగములడన్నంభూతముల్ గొల్వఁగక.

గీ॥ తనదు “మల్లాది” బిరుదు సార్థకము గాఁగ
బాహుబలజితనైరియై ప్రబలదీక్ష
సచ్యతుం డన రాముండు ననంగ నెగడె
నెల్లకడలందు మా పరమేష్ఠి గురుఁడు. ౧౩

మ॥ పరకోరాడ సుధాపయోధి విధుఁడై వాణీపుమాకారమై
పర మేశప్రతిమానుఁడై జపతపస్సాధ్యాయలోలాత్ముఁడై
సురభాషాకవిచంద్రికై సకలుఁడై సుశ్లోకుఁడై మించె సు
స్థిరుఁడై యచ్యుతరామపూజ్యుఁ డగుచుక శ్రీరామచంద్రుం డహో.

ఉ॥ తా మదిఁ గూర్చినట్టివి శతంబులు ధారణపట్టి పద్యముల్
ధీమహితుండు వ్రాయుఁ దనతీరిక వేశల సంస్కృతాంధ్రముల్
ఈమెయి సత్ప్రబంధము లవే యొకనూటికి మించియున్న పు
ద్గామయశుల్ కవీంద్రులు నెదక ముద మొందఁగ నెందు నేటికిక.

మ॥ తనసాహిత్యము గానభంగులు కవిత్వప్రాధిమ్య తో ధీరు లెం
దు సపూర్వంబు లటంచు మెచ్చంగ వశ్యుండైన శ్రీ శిష్టు కృ
ష్ణుని గృష్ణు మును గృష్ణు డట్లు కొలిచెన్ గోరాడరాముండు శి
ష్యునకు సద్గురుమూర్తికి గలిగె నద్యోగంబనన్ బండితుల్.

శా॥ రామస్వామిబుధుండు “హింగు” కులపారావారసీహారకున్
స్తోముం డాధ్యుడు మంత్రదీక్షల సగస్త్యుం డునిపాదపూ
జామాహాత్యధురంధరత్వమున నిచ్చల్ దన్ గటాక్షింపగా
శ్రీ మాతాకృతి “రామచంద్రకవి” కాంచెన్ నిత్యయోగంబునన్.

మ॥ అతిశాంతుండు మహామహిమండు ముని “యోగానందనాథుండు” సా
ధితసర్వాధ్యుడు దేశికాంఘ్రియుగభక్తికీర్తముగ నా
యుతు డేకాంతుండు రామచంద్ర పరిచయోత్సాహి “నా గేశు” డ
ప్రతిముం డుత్తము డాద్యయోగి ససంభావ్యులగుం డహో.

శా॥ బాలోన్మత్త విశాచవర్తనములన్ బ్రహ్మత్వముం డాచి దృ
ష్టాలంబున్ దుదిలక్ష్యమం దునిచి జాగిన్నిద్ర గైకొంచు నా
భీలంబౌ భవవారిధిం గడిచి, యీ విశ్వంబు తానై మహా
లీల మా గురుదేశికం డలచె నిల్లెప్రాగిగణ్యుం డనన్. ౨౨

శా॥ కారుల్ కత్తులు, కత్తెరల్ గొని తను గాంచుచున్ గండలన్
జీరన్, నైద్యు లదేరినో యనుచుని శ్చింతంబుగాఁ బండె నే
ధీరుం డక్షులు మూయకుండ నదియున్ దీరంగ జాగేలొకో
ప్రారంభింపుడటన్న యా ఘనుడె యోగానందనాథుం డహో? ౨౩

ఉ॥ పాయక “మంత్రవాది” దివిభాస్కరు సద్గురునాథు “సూర్యనా
రాయణశాస్త్రి” నర్థి వినినంతనె వ్యాకరణంబు సర్వమున్
దోయిటఁ బట్టి త్రావెగద తోయధి గుంభజసట్టు లట్టులే
ధీయుతు డెల్ల శాస్త్రములఁ దేలె నహీశుడు పూర్వసంస్కృతిన్.

చ॥ జనకుని రామచంద్రకవితాదునిగ్రంథము లచ్చు గూర్చె వ్యా
ఖ్యను రచించెన్ గొన్నిటికి గావ్యములట్టుల జెప్పె భావ్యముల్

మనవియు నాన లే కొనులమార్గము పోక యహీశదేశికుం
డనితరసాధ్యమైన పదమందు నెడఁ ముదమొందె నెందునుఁ. ౨౧

గీ॥ అల్లగోవిందునకు శంకరార్యునట్లు,
భువిని నాగేశునకు నాగభూషణుండు
శిష్యుఁడై వెలుంగొందె విశేషకాంతి
నెల్లదెసలందు రాజయోగీశుఁ డనఁగ.

౨౬

గీ॥ తాను నాగేశ్వరుం డట తనకు నాగ
భూషణుండు శిష్యుఁ డెందు నీ పొందుగలదె
తనకు గురుమూర్తి గునునకుఁ దాను భూష
ణంబుగా నొకఁ డైతి జగంబునందు.

౨౭

సీ॥ అల్ల పాలానర్హులొన్వయాంభోరాశి
కమృతాంశుఁడై యెవ్వఁ డవతరించె
వెలనాటికులమణి వేంకటరత్నధ
రామరుం డెవ్వని కయ్యెఁ దండి
స్త్రీలలామంబు మహాలక్ష్మి యెవ్వనిఁ
గంపారఁ గాంచి భక్తతతి కిచ్చె
సత్యనారాయణ సహజస్మృతై యేని
కాభాష్య మెఱిగె బాల్యమృతనందె

గీ॥ సోదరీమణి వేంకటసుబ్బమాంబ
బావ గంగాధరుం డేని బాంధవమున
నంతవార్తె రొ జగమున నతఁడె “నాగ
భూషణ” గురుం డనంబును భవనమందు.

చ॥ దిన మొక విద్యగాగ మును దేశికునొద్ద నెఱుంగనేర్పు వె
న్నుని యవతారమే యని తనుం గొనియాడఁ గుశాగ్రీబుద్ధులం
దని వినువీధిఁ బట్టి గురుతత్త్వముఁ గాంచెను “గృష్ణభూషణుం”,
డనితరసాధ్యమైన లవణాబ్ధిఁ దరింపఁడె వాయుపుత్రుఁడుఁ. ౨౮

చ॥ చదువు మనంగఁ దా జదువు నద్గురుమూర్తికి నిద్రొపట్టినఁ
జదువుట మానఁ డా ఘనుఁడు; నమ్మక మెట్టిదో దేశికేందుఁడుఁ

జదివితె మేలు మీ ల్పయిన సాగంగ నిమ్మను నభ్యనుజ్ఞనే
చదువుల బాదుకొల్పెదరు ఛాతులమానసమందు సద్గురుల్. ౩౦

శా॥ ఏదో దగ్గఱతోవ యుండవలె గానీ కానిచో శాస్త్రముల్
భేదింపంగలఁ డెట్లు బాలకుండు నిర్భకుండు శ్రీకంఠ నే
వాదంబందున గెల్పు నీతనిప్రభావం బద్దిరా యంచు న
ద్వాదుల్ మెత్తురు కృష్ణభూషణుండు తత్త్వంబున్ బ్రసంగింపుచోన్.

ఉ॥ అడ్డమహంబె శాస్త్రముల నడ్డులు గడ్డులు లే వదెందు నా
యడ్డముతీరె నా, తెలివె యాత్ముఁ డనన్ గురుమూర్తి తోడనే
గుడ్డను జోలఁ గట్టుకొని కొంకక భైక్ష్యముఁ బూని భాష్యమే
యడ్డములేక జుట్టుకొనె నద్దిర కృష్ణవిభూషణుం డహో. ౩౨

చ॥ పలుకు లవన్ని మంత్రీములు వాక్యము లన్నియు భాష్యపాఠముల్
సలిపెడు వన్ని లీల లగు సద్గురుమూర్తి శివుండె యం చహో
కొలిచెను కృష్ణభూషణుండు కోటికి నొక్కని కిట్టి భక్తి లే
దిలఁ గలివేళలం దనుచు వృద్ధులు తన్నొనియాడ గోష్ఠులఁ. ౩౩

ఉ॥ తాను శివోహ మనొనుచుఁ దత్పరతఁ గురు డింట నుండ నెం
తేని ప్రమాణబుద్ధి గుడి కేగుచుఁ దా శివరాత్రివేళ మా
ర్గాన గురున్ భజించి తన కాయయు గప్పురమందె పెట్టి యై
శ్యానుభవంబు నొందిన మహాత్ముండు పన్నగభూషణుం డహో. ౩౪

ఉ॥ లాకికమైన లాభమె ఫలంబగు విద్యల కంచు నెంచుచున్
బ్రాకటమైనభక్తి, ప్రణిపాతము, ప్రశ్నయు, సేవ, లేకయే
చేకొని భాష్యముల్ చదువు శిష్యులు చెప్పఁగ సిద్ధమా బుధా
నీకము సద్గురుం డెద గణింపడు తత్త్వము దానఁ గానమిన్. ౩౫

శా॥ ఏ రామల్ సరివత్తురే! విభుండు తానే తా విభుండే యనఁ
ధారాళంబుగ సర్వధర్మములలోఁ దాదాత్మ్యమున్ దాల్చి “నీ
తారామాంబిక” యున్న నాల్గుదినముల్ ధన్యాత్మ యైపోయె న
య్యారే! మొక్కిక్కడఁ గీర్తికాయ గురుజాయన్ ధీరగేయన్ సదా.

ఉ॥ ద్వాదశసర్వముల్ ఘనతపం బొసరించుచు సద్గురుండు స
మోదముతోడ సోదరుని బూన్చి గృహంబునఁ దాఁ ద్రిదండియై
పోదు సటంచు నుండగనె, పోయెను దమ్ముడు నీశ్వరేచ్ఛ యే
మాదిరివారి నెట్టెటలు మార్చుదు తాను స్వతంత్ర యటచేన్.

ఉ॥ కొంప మునింగె నంచుఁ దలకొట్టుక యేడ్చెడు తల్లి దన్ను శా
సింపఁగ, సద్గురూక్తి నది సిద్ధముగా గణించి, యెండుచ
ర్చింపక “సుప్రసన్నమ”ను జేకొని గాంచె సుతద్వయంబుఁ దీ
ర్చింపఁ బితృణమున్ గురుడు పెద్దలమాటలు పాటిచేయుచున్. 32

ఉ॥ “రాముడు” “సోముడున్” హరిహరంబగు పేరులటంచు నుంచె ద
న్నామము లాత్మజాతులకు నాగవిభూషణుఁ డస్వహంబు శ్రీ
రామపదామృతంబును నిరంతరమున్ జవిగొంచు సస్యమున్
మామకమంచు నెంచఁ డనుమానము నొందఁడు నుండు దండిగన్.

మ॥ అమృతానందుడు యోగి, నిస్పృహుడు, ధీరాగ్ర్యుండు, శిష్టుండు, దృ
శ్యము సశ్యం బగునంచు దానిపయి విశ్వాసంబు చేయండు, బ్ర
హ్మముగాఁ జూచును సర్వమున్, శిశువునే సర్పించు శ్రీకృష్ణుగా
శమసంపన్నుఁడగు లక్షణంబులకు లక్ష్యంబౌర సద్గోష్ఠిలోన్. ౪౦

శ్రీమదమృతానందనాథ జయంత్యుత్సవమునకు రు 116 బు విరాళ మొసంగిన
జటప్రోలురాణి ఇనుగంటి సరస్వతీదేవిగారికి గృతజ్ఞతతో సమర్పించిన

ప ద్య త్ర య ము

గీ॥ శ్రవణమాత్రాన సద్గుణరాజి నెఱిగి
ధర్మసంస్థానములకు సత్కార మిట్లు
సలుపఁజాలిను రాణు లీ జగతిఁ గలరె
సాధ్వీ నిను గంటి శ్రీ సరస్వతిని గంటి.

మ॥ అనిధారాన్యతచర్య నూనిన యసూర్యంపశ్య వో వాణి! యె
ట్లసమానంబగు విద్యనేర్చితివా కవ్యక్రేసరుల్ మెచ్చ నల్
దెసలన్ నీదగు కావ్యకస్య కడుఁ గీర్తింపచ్చె నో యమ్మ! నీ
దుసుతుల్ సింగపుఁబిల్ల లార్యజన సంస్తుత్యంబు నీ శీలమున్.

ఉ॥ భారతవిద్యకుం గళకుం బాదులనెల్లు త్రిలింగపీఠికిన్
దూరమునుండి విస్కలినె నూటపదారులు నీయఁజాల్ జమిం
దారిణి వో సరస్వతి గుణగ్రహణంబనదే యదేకదా
పేరును బెంపుఁదెచ్చు బృథివిక బృథివీపతిజాతికంతకున్.

శ్రీమదమృతానందనాథ పాఠికోపక ప్రదానము రు 118 లు

(1941 వ సం॥ జయంతి)

సహజపాండిత్య సంగీత చక్రవర్తి

శ్రీమదజ్ఞాన ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి

ప్ర శం స

ఉ॥ ఆదిమభట్టవంశమణినై, హరికీర్తనసేయువారిలో
నాదిమమూర్తి నై సుకవి వాడు ప్రవీణుడ వాడు తెల్లుకం
దాదిమభాష, నాంధ్రమున యానసభాష స్వతంత్రుడౌదు నీ
మాదిరి నీదె నీ కిల సమానుని గాని జగాన ధీమణి !

ఉ॥ చాక్షుషమైన యజ్ఞమని సత్కవి చెప్పెను మున్ను పుండరీ
కాక్షుని సచ్చరిత్రము సభాంగణమందున సృత్యయైక్తి బ్ర
త్యక్షముగాఁగఁ జూపుట, మహాత్ముడ వీవాకరుండగాక త
ద్దీక్షితుఁ డెవ్వఁ డీక్షితి, నుతింతును సార్థకదాసనామునిన్.

మ॥ లివతో డెబ్బదియెన్నిదేండ్లకు మహాలీల సభావేది దాం
డవకేళి హరి బ్రస్తుతింతువట స్వాంతం బుల్లసిల్లంగ నిన్
స్తవముల్ సల్పుటచేతనే. 'విదుష ఆత్మత్వా'త్తరన్ శ్రీహరి
స్తవముల్ సల్పిన పుణ్య మబ్బుగద విద్వద్వంద్య ! నారాయణా!

శ్రీ భాస్యాయ నమః

శ్రీ కృష్ణ స్తవ రాజము

౧

చ॥ అడవులు తోటలు బయళ్లు లావులు దూడలు, కృష్ణ! చల్లులున్
బుర్రతలు నంకకోలలును, బూరలు, దాసలు, దొంక లేకులున్
గడు బ్రీయమంచు నెల్లడఁ బగల్ దిరుగాడెను సంజవేళ ని
న్నపగనరా దింకెన్నటికి నార్తుల సాధుల బాధ దీర్తువో. ౧

ఉ॥ ప్టులఁగాచి దుష్టులను శిక్షయొనర్చెదవంట కృష్ణ! మా
కష్టముగానవే? పరమ కారుణికుండవు పెచ్చుమీరు నా
భక్తిప్టులఁ గానవే సుజన పద్ధతి నుద్ధతిఁ దోయువారికిఁ.
బుష్టి ఘటిల్లు, పాపములు పూర్తిగఁ బండవ? నూరు నిండవా?.

మ॥ నినుఁ బూజించిన భర్తపుత్రు సభలో నిందించు నా చైద్యునిన్
గునుమన్ జక్రిముఁ బంపునా డెఱిగె నా దుష్టాళి నీపత్నీమో
ననజాతా! నిను నమ్ము పాపములు లాపముల్ జయమొందినా
రనఁగా నచ్చేసనంది మొక్కినదను కృష్ణా! నీ పదంబుల్ జనుల్. ౩

మ॥ జననంబాదిగ భర్తమూర్తియై కృష్ణా! రాముడై, నాఁడు దు
ష్టనికాయంబును గూల్చి, యన్నిట నిసివ్వుపోక్త మాలించి, రా
ణునినై లోకులకై సతీమణి ననిన్ బోదోలి వేసారి య
జ్ఞమున్ నమ్మక నేడు గోగణములన్ సాకంగ మేకొంటివే. ౪

మ॥ మునులక, సాధుజనులక, గల నిజమ్మున్ గండ్రే మూర్ఖుల్ నదీ
తనయుండే గొనియాడఁ జైద్యులకు దుర్దైవంబు గాకేమి న
చ్చేను బోగాలము మూర్ఖ ముండురకున్ శ్రీకృష్ణుఁ దిట్టంగ? బం
ధుని గుర్తింతురె దేవు నేనియు దురుక్తుల్ నల్కు దుష్టాత్ములుల్.

ఉ॥ భూర్భువరాదిలోకములఁ బుట్టగఁజేసి భరించు నిన్నసం
దర్భుఁడు, తోడబుట్టువనితామణి బోలె, యెఱుంగఁడయ్యె వై
దర్భుఁడు తల్లి తోడయి యథార్థ మెఱుంగఁడు కంసుఁ డెన్నడే
నర్భకు లెల్లెఱుంగఁ గల రంబుజనాభ ! భవత్రుభావమున్. ౬

పట్టి పట్టునకొ నిలిచి, సంచిన యట్టుల నంగి యెవ్వనికొ
గొట్టు మనంగఁ గొట్టి చిపుకోటిని గూల్చి, వంశమంచుఁ జే
పట్టి కృష్ణ ! యమ్మరళిఁ బాడెద వ్రామచు ముద్దుఁగొంచు; నె
ప్పట్టున లాలఁబునకుఁ బాతుఁగిలు శిక్షకు లొంగువారలే.

ఉ॥ భావము భారమయ్యె మదిఁ బట్టంగఁ జాలను కృష్ణ ! నన్ను నీ
గోవుల మందలోను నొక గోవుగ నేలుము; నీ కరంబులన్
మోవిని వేణురూపమున మోపుము, కాంచనచేల ! నన్ను నీ
ప్రాచరణ మొనర్చి భవబాధల బాధ మెఱువని మానవా ! ౮

ఉ॥ గోపకులంబు గోవులును గొల్లతఁబును జూచువారు సాం
దీపనియొద్ద నీ చదువు తీరు నెఱుంగరు, రాసలీలలో
గోపిక కొక్క మూర్తి నయి కూ పుచు నాడుట లెత్తు గాని, నీ
రూపము విశ్వరూప మని రూఢి నెఱుంగరు సందసందనా ! ౯

చ॥ కడుపునఁ గన్న దేవకిని గాదని నీవు యశోద బిడ్డనై
గడపితి బాల్యమున్, వలచుకాంతలఁ గా దని, శాంతమూర్తులై
యడవులనుండు సాధువులయం దనురాగము నీకుఁ గృష్ణ ! నీ
యడుగుల జాడ గోపికలకా, సనకాదులకా, యెఱుంగనొ. ౧౦

ఉ॥ కీరితి నిచ్చి చేసితివి కృష్ణ ! కిరీటికి సాయ, మందు నీ
నేరుపా వాని చేసిడియొ నిక్కము నెవ్వఁ డెఱుంగు నిద్దఱుకొ
జేరినచో జయం బనిరి సిద్ధులు, గిట్టనివార లెంతగా
దూరిన దానికిం దగు గతుల్ గుడువం దొరకొందు రంతయే. ౧౧

మ॥ అభిధానంబు సమాన మెవ్వరికి గృష్ణా ! నీకు నెవ్వారిపై
సభిమానంబు సమంబ, యట్ల యగుఁగాదా పంటయింటన్ మహా
సభలోఁ గావవె, ప్రాసవే సకలవిశ్వంబున్ బ్రదర్శించి నా
డభయం బీయవె సైంధవుం దునుము నాఁ డైక్యంబు రూపింపవే.

౨

శా॥ విష్ణుం డీవఁట యేమెఱుంగఁగలమే వేదవల్లెలో గొల్లలుకొ
గృష్ణా ! కృష్ణ ! యటంచు లోకమన నీవేయంచు ధ్యానించుచుకొ

దృష్టల్ దీరఁగ నాడి పాడుచును బీర్తిన్ నీవ యైనారన్
గృష్టా ! యుల్లము పల్లవించుఁగద మమ్మేలాగు రక్షించెదో. ౧౩

ఉ॥ వెన్నల, వెన్నలన్, బసుల, వేతల, వేలుల, గొల్లపల్లెలన్
గన్ననినున్ గన్ గలుగు నాకని, వారల వెంటనంటి, నిన్
గన్నటు పొంగెదన్, మఱిగికాక, నినున్ మునులేని గానలే
రెన్నడు నిన్నుఁగాంతు ననియే మది, వెన్నుడ ! దాసురాలికిన్.

ఉ॥ గీతలఁ జెప్పి కీడి ననికిన్ దగువానిఁగఁ జేసినాపు; సం
గీతముఁబాడి గోపికలఁ గేపుల తేపుచు మాపుఁ గృష్ణ ! సం
వీరులఁ జేసినాపు; బహువీరుల నీతులఁ శౌరవేంద్రు సం
పాతముఁ బన్నినా, వవనిభారము డింపఁగఁ బోవ ధీరులన్. ౧౪

ఉ॥ సమ్మిహరిఁ బోవుచుట యనన్ వ్రతమో యదునాథ ! నీకు; చ
క్రమ్మునబట్టి నీవ్రతినఁగాదని భీష్మునిమాట నిల్వినా
నమ్మకఁజెల్ల ! యాశ్రితులకై యొనరింపనిదేది, నిన్ యశో
దమ్మ యదెంత పున్నెమున నక్కనఁ జేరిచి ముద్దు లాడెనో. ౧౫

చ॥ యమునిలు సొచ్చిట్టి తనయాళినిఁ దెచ్చి యొనంగి బ్రాహ్మణో
త్తముఁ బరితృప్తుఁ జేసితి, పృథాసుతు పౌత్తుని గర్భమంద శ
స్త్రముఁగొని రక్ష సేసితి శరన్నిశలందున గోపికాళి డెం
దములను జల్ల జేసితిపి తామర సేక్షణ ! జాణ వన్నిటన్. ౧౬

మ॥ యమునాతీర మరుత్కిశోరముల రమ్యంబౌ నికుంజంబులన్
బ్రమదారత్నములన్ మహర్షులను బ్రహ్మాండ సందోహ సాం
ద్యమహాభిన్ దరియింపఁజేసిన పరంధామున్ సుధానాము వేం
గమ హస్తైరవసోము నా మదిని సంకల్పించి మేలెంచెదన్. ౧౭

ఉ॥ ఎక్కడఁదెత్తు నే యమున నెక్కడ దెత్తును గోపికాళి నీ
మక్కువగల్గు కేపులను మాధవ మాధవ యన్న వెన్నఁబోల్
చొక్కపు మానసం బాకఁడె చూడఁగ నాకడనున్న దిత్తునో
చక్కని నల్లనయ్య ! యిదె సర్వ మటంచుఁ బరిగ్రహింపుమా !

ఉ॥ అంబర మైతి నీకుఁ గనకాంబర నేఁ గనకమ్మనాట లో
సం బురుషోత్తమాకృతి గనంబడు దీన కనంగనా నువ
ర్ణంబె కనంబడుకా పయికి నాకును నీకును గాక దీని త
త్త్వంబు నెఱుంగఁబోలదు సదా నను నీ మెయిఁదాల్చిపోవుమా.

శా॥ నీకుం బుట్టువు గల్గు పుణ్యదిశమే నీరేజపత్రేక్షణా
నాకుం బుట్టువు నిచ్చి సద్గురుని ద్దన్నామాంకసద్బాధు స
స్తాకప్రీతి ఘటించి బోధము ప్రబుద్ధుల్ మెచ్చ వ్రాయించితో
శ్రీకృష్ణా నతతోషణా నిను మదికా జంతితు సశాంతముకా. ౨౦

ఉ॥ నీ కమనీయ విగ్రహము, నీ కరుణార్ద్ర విలోకనంబు న
స్తాక విభూతి గోపికలతోడుత నాదిమ దంపతీ రసో
ద్రోకము జీవు లాత్మ గను రీతులు నీతులు బోధచేయు లో
క్తక సుపోషణా! పరమనాస్తికభీషణ! సందతోషణా! ౨౧

శ్రీ కృష్ణా వ తా ర త త్త్వ ము

చ॥ చెలువుడనై న్నిజాంగనల చిత్తము విత్తము చూరఁగొన్న నీ
బలు కత లెల్ల లోకములఁ బాటలు పద్దెము లై చెలంగినకా
వల దన కెంతవారును భవస్థానజాలము సన్నుతించు భీ
ష్ములు సనకాదియోగులు వశుక్ సశమా? నిను నెన్న వెన్నుఁడా.

క॥ పిల్లలతోఁ దల్లులతో । గొల్లలతో నాలతోడ గొంతికోసుకుతో
నల్లనిసామి నటించిన । దెల్లకా భాగవతమయ్యె నెల్లరుఁ దనియకా.

ఉ॥ ద్రావిడి నిగ్గుఁదేల్పితి, పృథాసుతు నిల్పితి; వాని పుత్రునికా
బాపితి, ధర్మపుత్రునికుఁ బట్టము గట్టితి, గుడ్డివానికిన్
జూపితి విశ్వరూప మనుచున్ మఱి భీష్మునిఁ బోచి తంచు నో
గోపకుమార ! భారతమగుం గద నీ చరితంబుఁ ద్రవిన్వసన్. ౨౨

శా॥ రాసకీడయు రాజసూయమును సంగ్రాహార్వియున్ పైకతం
బో సామీ ! సమ మాట తెల్లముగ నీ యుల్లం బెఱుంగంగజాలే
దాసుం డెవ్వఁడా వెన్నలిచ్చుకొని గొల్లల్ మున్నుఁగొండేమొ కృ
ష్ణా ! సామ్రేల కడుంగడుం బ్రియము నా స్వాంతంబు నీకిచ్చితికా.

శా||నందానందకరుండవయ్య సకలానందానుసంధాతవై
బృందారణ్యములఁ జరించియును సద్బృందంబు డెందంబులం
దం దీపింతువు నిశ్యమున్ వ్రజవధూదోర్వల్లులఁ జిక్కియఁ
బందంబుల్ విడిపించు వేల్పువట కృష్ణా! దేవకీనందనా ! ౨౭

శా||కంసధ్వంసకరంబులౌ కరములఁ గాళిందితీరంబునఁ
హంసీయానల మానసంబులకు సన్న్యాసంబుఁ గల్పింపఁగా
పంజీనాదముఁ బర్వజేయుడఁట పర్వంబందు మాడెందముల్
సంసారంబున ముగ్ధకుండునట కృష్ణా! మమ్ము రక్షింపవే. ౨౮

ఉ|| రమ్మని వ్రాసినట్టి జవరాలి విరాళి నెఱింగి కృష్ణ ! కే
ల్లమ్మి నొసంగినావు; నీ డ్రొప్పది భంగమునంది పిల్వ వ
స్త్రమ్ము లొసంగినావు; రారంగమున న్నరుఁ డార్చి గుండఁ ద
త్త్వమ్ము నొసంగినావు, సరి, ధ్యానమె చాలును దాసురాలికిఁ.

చ|| నరునకు నాకు నాకులకు 'నా' యని నిఁ దరిఁజేరువారికిఁ
గురుఁ డగుచుందు వండు నిను గొల్లలు గోలలు మానితల్లజుల్
కరమనర క్తి గొల్తురటగా? నిను నించుక కొంచకేమి నీ
పరమరహస్య మందట కుపాస్మ్యుడవైతివి నందనందనా! ౩౦

మ|| ఎలయన్ నిన్ మునుగోరు సంయములకుఁ శృంగార సన్న్యాసదీ
క్షుల నిప్పించి యహర్నిశంబును భవతాన్నిధ్యముఁ ధ్యానముఁ
గలుగం జేసితి సర్వభూతములఁ గృష్ణబ్రహ్మసాయుజ్యముఁ
వెలయంజేసితి నందగోకులములఁ నీ రేజపతేక్షణా. ౩౧

మ|| చదువో, సంధ్యయొ, సామొ, యోగమొ, తుదిఁ సంగీతమోమానమో
యెదియే నొక్కటి పూర్ణదీక్షగాని మానీంద్రుల్ నినుంజేరినా
రెదియున్నేరని వెఱ్ఱిగొల్లలకు నో కృష్ణా! భవత్తత్త్వముఁ
విదితంబుం బొనరించు నీ దయకు నువ్విభూరు భక్తాఘముల్. ౩౨

మ|| అహమున్ డించినగాని చేకొనవు కృష్ణా, శత్రులన్ మిత్రులన్
సహజన్ముండని సంగడిఁ డనుచుఁ బక్షంబూన విల్లాలినే

స్పృహ జాలిం గన వింక శాత్రువులపై నేముండు? నేరైన ని
న్నహహా! చచ్చియె చేరఁగానలయు దేహభ్రాంతులన్ విడుచున్.

శా॥ నిన్నున్ నమ్ముచు నన్యమున్ విడుచువానిం గానఁగా బోనఁగా
మున్నీవిచ్చిన మాట నమ్మకయె లోభుల్ పొరువంబూని యె
న్నెన్నేఁ జేయఁగఁ జింతనేయుదు రహో కృష్ణా! నరుం బోలువాఁ
డు నేరం డొరు సుద్దు లేమిటికి నాఁ ఁ నేఁడు ని న్నీడిఁ. ౩౪

ఉ॥ సాదనలేని సిద్ధియును, సద్గురుసేవలులేని విద్వే, సం
పాదనలేని భోగము, తపంబు వినా భగవత్ప్రసాదమున్,
వాదములేని గెల్పు, కడఁపంబువినా బహురాజ్యలాభముల్
వేదనలేని మోదము భువిం గనరాదుగ నందఁదనా. ౩౫

ఉ॥ వెన్నెల కంగలాచ్చి రను వెన్నెసివేపక లూరకబ్బునే
వెన్నెలనా ర్రిగుండి రను వెన్నెసిరాసము లూర కబ్బునే
యన్నియు వీడినారను పరాత్ముని చేక యూరకబ్బునే
యిన్నియటంచు వెన్నెదగునే యిల భక్తపదం బలంతియే. ౩౬

తే॥ గీ॥ వెతల నెన్నేని పడె మున్ను వెంగమాంబ
చిక్కు లెన్నేనిపడె మున్ను నక్కుబాయి
గోరములఁ బడదే మున్ను ధీర మీర
కృష్ణసాయుజ్య మొందినా రెన్నియెన. ౩౭

తే॥ గీ॥ ఒక్కరాత్రియె జననంబు సందినాము
బాదరాయణ సంబంధ బాంధవంబు
గలదు పై పెచ్చు మనకు నో జలజవయన !
కనకమను నన్ను బోవు మో కనకచేల ! ౩౮

తే॥ గీ॥ అన్ని రూపంబులనుదాల్చి యెన్నికొన్న
నెందు నే లంకె లేక యానందమున్న
నందనందను వేఱ యెన్నంగలేమిఁ
గాదె యవతారములయందు గణనలేదు. ౩౯

ఉండి లేనట్లు బ్రహ్మాంబ యుండు నొకఁడే
లేకయున్నట్లు తోచు నీ లీల జగము
కసంగ రెండుగనుండి యొక్కండెయూటఁ
దనదు తత్త్వంబుఁగాఁ దెల్పి ధన్యతముల
భక్తవరులను జేయంగఁ బ్రబలినాఁడు
కృష్ణ వేషంబుఁదాల్చి శ్రీకృష్ణమూర్తి.

౪౦

క॥ మధురాపురీవిహారీ

మధుకైటభహారి శౌరి మాధవ నృహరీ
మధు మధురసచ శ్రీసో
సుధాకర కలాప భూరి శోభాలహరీ.

౪౧

క॥ వెన్నుండ వని మురులందఱుఁ

బన్నుగ నద్భక్తి నిన్ను భజియింపఁగా
వెన్నల దొంగిలు పేలొకొ !
మున్నా షీరాభి నున్న మురహా నీకున్.

౪౨

క॥ ఏవిధి నున్నను శ్రీహరి

వీరిని పరమార్థదృష్టి నెంచు బుధులకున్
గైవల్యమొసఁగి వారల
చే విజ్ఞానంబు గలుగఁజేయఁగఁ బ్రజకే.

౪౩

క॥ మాధవా ! సురేశ ! మధుసూదనా ! హరీ !

వేదవేద్య ! నరద ! వేంకటేశ
పంచవిషయములఁ బ్రపంచంబు న్నొంచి
యాత్మ సన్నుఁగాఁతు నభను కృష్ణ !

౪౪

క॥ సందాసందవివర్ధను

నిందివరవర్ణు నిందిరేఖ సనీకున్
గందర్వజనకునిన్ గో
విందుని భక్తి గొలుతు శ్రితబృందారకునిన్.

౪౫

గీ॥ కృష్ణ నిన్నుఁబోలఁ గృష్ణచేలం బన్న
యతనిఁబోలఁగఁ గనకాంబరంబు
నీవుఁ దాల్చుచుండ జీవుల కెవ్వండు
పొందఁడగిన వాఁడో బోధపడునె?

౪౬

గీ॥ ఒకరాత్రి జన్మించితి
మికదా నాయందుఁ గరుణ మేలొనఁగూర్చు
వికచాబ్జనయను ! తగు నెపు
డకలంకస్థితిని నిల్పుమా నను గురులర్.

౪౭

క॥ శివదం శాంతిద ముత్తమ
మనధీరితశత్రులోక మానందద మా
త్మవిదాం శరణం యదుపుం
గవ! తనచరణం భజామి కనకాభరణం.

౪౮

క॥ అంధః సంసారాంధౌ
బాంధవహిత మోహబద్ధ పాపీ తు కృపా
సింధుమ్ విస్మృత్య సకల
బంధుమ్ త్యామ్ కృష్ణ పతతి పాహి తతో మామ్.

౪౯

క॥ మమతాహంకృతిరహితా
విమలానందకలితాశ్చ విజ్ఞానయుతాః
కమలేశ మివ కృపాబ్ధిమ్
సమరసభరితా విశంతి సరిత స్సరళాః.

౫౦

క॥ శరణాగతరక్షణత
త్పరపురుషో త్తమ రమాధవ కృపాంభోధే
గురురూప విశ్వదీపక
శరణం భవహరణ మేవ చరణం తవ మే.

౫౧

శ్లో॥ కృష్ణాయ కృష్ణ రూపాయ
కృష్ణచేలానుజాయచ

కృష్ణా కృష్ణాస్తముఖ్యాయ
కృష్ణాస్తుత్యాయ తే నమః.

గీ ౨

విదితనకలసారం వేదవేదాంతవేద్యం
మదనజనక మాద్యం మామకం దేశికేంద్రం
నదయ హృదయమిత్రం సాధుసంతాన చైత్రం
ముదితవదన మీశం పుష్పవన్నేత్ర మిడే.

గీ ౩

మంగళం కృష్ణ వేషాయ మధుకై టభహారిణే
వేదవేదాంతవేద్యాయ భక్తచిత్తాపహారిణే.

గీ ౪

శా॥ శ్రీరాధారమణీమణీ నయనవాసీ! శ్రీధరా! యోగి హృ
న్నీరేజాప్త! వ్రజాంగనాంగణాలనన్నిత్యోత్సవా! నిన్ను గ
న్నారం గాంచుచునుంట యన్నదె కడున్ ధన్యత్వమం చెంచుచు
న్నారల్ ధీరులు నాకునేల పెఱచింతల్? దీనచింతామణీ!

గీ ౫

ఉ॥ అన్నియు సున్నఁజేసెద వనన్యముగా నినుఁగొల్పుపొంటె నీ
కన్న జగంబునందు గలదా మఱియెండు? జగన్నివాస! మా
కన్నలు దమ్ము లమ్మలు ప్రియల్ ప్రియులంచుఁ దలంచి వారిపైఁ
గన్నులు పెట్టుకొంట నినుఁ గాంచకయుంటకె కాంచనాంబరా. గీ ౬

ఉ॥ ఎవ్వరిభక్తి వారి దెవరేమియొనర్చిరి క్రీడికంటె నా
మవ్వపుమూర్తియొన యభినుస్మవి మంటలఁగల్పి తండ్రికిఁ
గవ్వముక్రింద మజ్జగను కంతము నింపితె తాపమార నీ
వెవ్వరి కే మొనర్చితివి కృష్ణ నినున్ సెఱనమ్మువారికిన్. గీ ౭

ఉ॥ ఇంతగ నేను దెల్పితి నదెంతగ నెక్కనా వీనికి బరీ
క్షింతు నటంచు ద్రింతువాకొ కృష్ణ కిరీటికి నేకపుత్రు, మా
యింతువు సూర్యకాంతి; వధియింతువు సైంధవుఁబోరిలోన గె
ల్పింతు వపాండవంబ యనివింతువు మంతువు పౌత్రు వింతగఁ.

ఉ॥ సాయము చేయువాడెవడు శార్ఙ్గధరా! భువి మాకు, నీకు నా
త్మీయులమకాట నిల్తుమెటా ధీరత నేరెటు చేసిరేని నీ

మాయగనెంచి దాని నొకమాత్రగ నెట్టి భవత్స్వరూపమే
యేయెడఁ జూచుచుండెదము కృష్ణ! భవాంబుధిఁ దేలియాడుచున్.

మ॥ చెల్లినై, చుట్టమనై, గురుండవగుచున్ జేసెట్టై దేవేశ ని
చ్చలు నిన్గొల్పు సుభక్తకోటి సని పిశ్వాసంబుతో నెట్టి వా
రలమోమాటము జూడకుండుదుము మాప్రత్యర్థ లుంకింప న
న్యులు మా కౌదురె పార్థసారథి! యసన్యుల్ గారె నీవారహో!

ఉ॥ ఎవ్వరి కెవ్వరాదు రెటకేగునొ కంబముతోడఁ జెప్పనే
దివ్వె సమస్తమున్ కలుగు దీరును నీ జరంబునందనన్
దవ్వని దాపటం చెద వ్యర్థ ముదమున్ గననేల? నీ ముడిక
బువ్వగ నన్న నిల్పుచుఁ బ్రబోధ మొసంగుము నందనందనా?

ఉ॥ పోవదు రాదు విశ్వమున మున్నును నేడొకఁడే విశం బదే
జీవుఁడు చూచి వేడ్కపడఁ జింతిలు సద్గురుమూర్తి బోధ న
దానినము గల్గ జిత్రము ప్రపంచము నీవయి తోఁచు నా యహం
భావముఁ బాపి సర్వము భవన్మయముం బొసరింపు మాధవా. ౬౨

ఉ॥ పుట్టితి సద్గురుండును బ్రబోధ మొసంగెను దాని నాత్మలోఁ
గట్టిగ నిల్పుమేగడియఁ గాయ మపాయము నొందునో సదా
యిట్టుల నిల్చె నెవ్వనికీ గృష్ణ ప్రమాదము మృత్యువందు రె
ప్పట్టున దానివాత మము బాఱగనీక యనుగ్రహింపుమా. ౬౩

14. క వి తా ను భ వ ము

(9-1-37)

క॥ కవితానుభవముగలదే

కవులకు సరసులకుఁదక్కఁ గలవారల కీ

భువి గవియె బ్రహ్మమగు నను

అచువా రగుదు రార! బ్రహ్మజ్ఞానుల్.

క॥ కవియన ఋషి, ఋషిబ్రహ్మము,
కవియన ఘూకవియుఁ గవియె, కాకవి కవియకాఁ;
గవులనఁగ నుండురెండఱొ;
కవియనఁ దత్త్వంబుఁ దెలియఁగలవాఁ డొకఁడే.

౨

మ॥ అవియె సస్తువు లొక్కపాకమున రుచ్యంబా; నవే వండ వా
చవిగా వొక్కరిచేత; వాక్కులనె విశ్వశ్రేయమా కాన్యమాఁ
గవికూర్చన్; గుకవుల్ పొనఁబెదరు దుష్కాన్యమ్ము లవ్వాననే
కవిచోంబడి యెట్టిలోహములు చొక్కంబైన బంగారమా.

౩

ఉ॥ భూవిభుడయ్యె నొక్కకవి, భూమినిదున్నె నొకండు, భూపనం
భావితుడయ్యె నొక్కకవి పార్థివుఁదిట్టె నొకండాకంఠ వా
గ్దేవిని రాణిఁజేసె నొకధీరుఁడు శత్రులఁబాఱఁదోలె నే
శ్రోవలఁ దత్పురుల్ గవివరుల్ జనఁజాలుదు రీశుతాటచేక.

౪

సీ॥ పోతుటేఁగకునేనిఁ బోరాని యంతఃపు
రమునేని నేర్పు వర్ణనమునేయ
నరవిప్రభాభేద్యమా గుహావృత్తు లూ
హింపఁగా నేర్పు వర్ణింపనేర్పు
నీశుతోనైన భూమిశుతోనైన జం
కక యున్నమాట పల్కంగనేర్పు
రంగులతో వ్రాయరాని పోయగముల
నింపైన నుడులఁ జిత్రింపనేర్పు

గీ॥ నవ్వునవ్వించు నరుల నానందజలధి
ముంచి తేల్చును నవరసమ్ములను సతత
మాప్తవాక్యము బోధించు నాదరమునఁ
గవికేజాలిన మిత్రుండు కలఁడె? జగతి.

౫

15. ఆంధ్ర ప్రబోధము

పచ్చయ్యప్ప కళాశాలలో వాఙ్మయ సమితి కధ్యక్షత వహించినప్పుడు

21—2—1937

శా॥ భాసిల్లున్ బురి నెన్నియేనియును వాక్స్పృహత్వముంగూర్చ భా
మా సంఘంబులు తెల్లువారికిఁ గళాశాలానుబంధంబులై;
వాసిం బచ్చయ్యప్పశాలగనె విద్యతూజ కవ్వారిగా
ధీసంపన్నుల సత్ప్రసంగముల సంధింపన్ బ్రయత్నించుటన్. ౧

ఉ॥ సందియ మెందు దీరునదె శాస్త్రము; ధ్యానము సేయదేని నా
సందముగల్గు మంత్రముది; “నాయది నే ననుమాట పోలదీ
యందఱున్న యాత్మయొక్కడన్నదె తత్త్వము; ధైర్యమిచ్చు వా
నిం దగు దేశికుండనఁగ; నిక్కమదే యెది యొక్కడొ సదా. ౨

శా॥ వ్రాద్యంబైఁది యాంధ్రభాష విన వాగీశుల్ కవుల్ సత్కవుల్
విద్యారణ్యుడు, రాయ లిక్ష్మరు జగద్విఖ్యాత విద్యత్ప్రభుల్
సద్యోగింద్రకృతుల్ తరంగములగున్ సంగీత; మీ విశ్వమం
దాద్యం బాంధులభూమి శ్రీనగము శేషాద్రీంద్రమం దుండుటన్.

ఉ॥ విత్తన మెంతయైన నటవృక్షము పెద్దదిగాదె? బాలకుల్
విత్తులవంటివారు; పెనువృక్షములై ఖలియింతు రెంతగా
సత్తువసేయ నంతగఁ బ్రశస్త కవీశుల దోహదంబుచే
నత్తమధర్మవేత్త లగుచుందురు కొందఱుమాత్ర ముర్విలో. ౪

చ॥ చదివిన దేదియైనఁ దమ సత్త్వమె వ్యక్తులు వెల్వరింతు; పూ
రిఁదినియు జంతువుల్ వెలువరించును గాదె పృథగ్గుణంబు లా
పదలయినన్ స్వధర్మమును బాయరు ధీరులు! బాలధక్తుల
భ్యుదయముఁ బొందరే? మునుఘృవుండును దాసవడింభకుండునున్.

ఉ॥ కాలము దేశమున్ దెలియఁగా వివదించుటకంటె సత్కవీం
ద్రాళి వచించువాక్యముల యందలి భావములన్ గ్రహించి స

చ్చీలముదాల్చి డెండమునఁ జింతలమాని నుఖించుటొప్పునో
బాలకులార ! పట్టివి చవాకు లవాకు లికేల ? గోలకా ?

౬

క॥ కాలంబుమాతె నిపు డను

కూలంబులు లేవటంచు గొణిగెడ రథముల్

శీలముగల భక్తుల కే

వేళన్ సిద్ధంబు సిద్ధి విజ్ఞుల సేవఁ.

౭

మ॥ చదువుల్ నేర్పుట భక్తికా ? తినుటచే సార్థక్యముంజెందునే
బ్రదుకుల్ ? తిండికిలేక యెవ్వఁడయినన్ బ్రాణంబుఁ గోల్పోయెనే
బ్రదుకంగఁగా దిని సర్వసంశయములం బ్రజ్ఞాసి ఖండించి యా
పదలన్ ధైర్యముఁదాల్చి యాయ్యలనఁగా నర్థిల్లుఁ డాంధ్రుల్ ప్రభన్.

మ॥ చదువుల్ నేర్వరె ! సంపదం బొడలరే ! సౌఖ్యంబు లాసింపరే !
కదనప్రాశ్నిమఁ జూపరే ! కనిరె చొక్కంబైన యానందమున్ ?
మదిఁబూబోడులుపూరుషుల్ కొఱఁతలన్ మార్గములై యుండుటే
కద శేషించెఁ బ్రతీచి ! పొగ్రుఘల విజ్ఞానంబెఁ శాంతంబిడుఁ.

క॥ ఆచదువులు నానుడులు ప్రి

తీచీ పద్ధతుల నేర్చి తీరిన వేళఁ

బ్రాచీ ప్రాచీనము ల

ర్వాచీనుల కెక్కఁజేయు భాషాసమితుల్.

౧౦

ఉ॥ పండితుఁడన్న మున్నుభయభాషలలోనన యన్నమాట; ధీ
రుం డిరుభాషలందుఁ జతురుండయి, మూలమునందు నర్థముఁ
మెండుగఁ దెల్పు నెల్లరకు; నేటికి మూలముఁ జాలులేని యు
ద్దండుల దండకంబులై ప్రధానములై విలసిల్లు నెల్లఁడఁ.

౧౧

ఉ॥ సూరులు మున్ బ్రధానపరిశోధనఁజేసి తరించినారహో !

శూరుల కప్రధాన పరిశోధన సాధనయాట, నేటికే

దారియులేని వింతలు, కతల్, బ్రకటించుచు, ధీరులౌచు ను

న్నారెటువంటివారలు ననారత మేరనువారు లేమిచేఁ.

౧౨

ఉ॥ భావము భక్తి లేకయె ప్రిబంధములెవ్వఁడు వ్రాసె? వాని, ముం
దేవా, పిఱుందనేవా, గ్రహియింపఁగ సాక్ష్యములున్న మేలేగా!
యేవియులేనియట్లు, మదికెట్టులఁ దోచి ననట్లు వ్రాసి, త
ద్భావమెఱుంగ; కేటికి పృథాబుఘలొందుదు రీ మనోవ్యసత్? ౧౩

ఉ॥ వీండనుమాట మాత్రమున వెన్నఁకు నన్నయభట్టు నెట్టి, చో
డుం దొకరుండు ముందున కెటుల్ చను నట్టులు రానినాఁడు భ
క్తుండు, బుధుండు, చోడుఁడు, నుతుల్ గొన నర్హుఁడు గాడె? యేటి కీ
దండుగ వ్రాత? గ్రంథపరత స్త్యవిచారణజేయఁ జెల్లదే? ౧౪

ఉ॥ ఆగ్రహ మాను దానిని సమర్థనముం బొనరింప నేవియో
ప్రగ్రహశూన్యవాక్యములఁ బల్కుచు; నొల్లని శిష్టపాళిపై
విగ్రహముం బొనర్చెడు ప్రవీణులమాటలె చెల్లుఁగాని య
వ్యగ్రతఁ దత్త్వనిష్ఠఁ గొనునట్టి మహాత్ములపల్కు చెల్లునే? ౧౫

మంచి మాటలు

రాజధానీకళాశాలలో విద్యార్థులకు జెప్పినవి.

20—7—39

గీ॥ మాటఁబోలు మాట మాటకు మాటకు
నెంచిచూడ భేద మెంతో కలదు,
మాటలందు మంచి మాటలు వేరగు
మంచిమాట లెఱిగి మహిమఁ గనుఁడు. ౧

గీ॥ మనసులోనఁ గలదు మంచియుఁ జెడ్డయు
మంచివాని కెల్ల మంచి యగును
చెడ్డవానికెల్లఁ జెడ్డగనే తోచు
నెంచకుంటకంటె మంచి లేదు. ౨

గీ॥ మంచి చెట్టకన్న మంచిగఁ దోచును
మంచి చెడ్డ, చెడ్డ మంచి, యగును
హితము మంచి, ప్రియమ దెంచంగఁ జెడ్డయా
మంచివాఁడు హితము మఱుగువాఁడు.

గీ॥ మాట వెన్నబోలు, మనసు పాపాణంబు
మాట కత్తియైన, మనసు వెన్న
మంచివారలట్లు పంచకు లుందురు
మంచి నెఱుంగు బుద్ధిమంతుఁ డెవఁడో.

౪

గీ॥ ఎంత యెఱుఱువు, పొంక మెంతయో ముసిడికి
నాల్కమీదఁ బెట్ట సరకముగద
పైన మంచిఁ జూపి భ్రమపెట్టు నెన్నియో
మంచి నెఱుంగ వట్టిమాట కాదు.

౫

గీ॥ సాధుబాధ నేయు శస్త్రంబు చెడ్డయోఁ
గంతి గోయునట్టికత్తి మంచి
చేతలందు లేదు చెడ్డయు మంచియు
చిత్తమందుఁ గలదు చెడ్డ, మంచి.

౬

గీ॥ మెత్తనైన వెన్న మేలండు, మేకులు
మెత్తనైన వాని మేలటండ్రే!
బట్ట మెత్తనైన బండయు మెత్తన
యైన మంచి యగునె యరసిచూడ.

౭

గీ॥ మంచిది భారతవర్షము
మంచివి గంగాదినదులు మలయాదిగిరుల్
మంచిది వేదము శాస్త్రము
మంచివి చొప్పకళలు మనతత్త్వంబున్.

౮

గీ॥ మంచివారలు మనకపుల్ మనవికావ్య
నాటకాదులు మంచివి నాణెమైన
యాంధ్రగీర్వాణములు మంచి నవనిలోన
మనము మనజాతి, తెలివియు మంచి వండు.

౯

గీ॥ మంచి మంచి యన్నమాటలు మేలొనె
మంచిగుణము లలవరించుకొనక

ఎన్న నేటి కురక యేనాటిమంచి ? యా
మంచి యెంత కలదు మనకు నేడు!

౧౦

గీ॥ కళయొ యిల్పమొ కవితయో కార్యదీక్ష
పూని తీరికవేళల మానసమున
కంద మానంద పానటు లభ్యసింప
రాదె విద్యాస్థు లూరక రచ్చలే?

౧౧

గీ॥ వట్టి దేశాధిమానముల్ గిట్ట వెందు
దేశవిద్యలు కళలు సందేహమెడలి
బుద్ధిమంతులు నేరిచి సిగ్గుగాంచి
విత్తనము భూమిలో నిల్వబెట్టవలయు.

౧౨

గీ॥ సేర్వలేక యున్న సేర్పినవారల
నెంచి గౌరవించు తెంతొ మంచి
మంచి మాటకన్న మంచి నీ రన్నంబు
గలుగజేసి వారి నిలుప మంచి.

౧౩

గీ॥ బ్రదుకనిచ్చి వారి శాంతిత్వమును శిష్య
కొటి కొనఁగు నీలుఁగూర్చి యేర్చి
పెద్దసభలలోన విద్యలు నేర్చిన
వారి బూజనీయవలయు నేడు.

౧౪

గీ॥ కన్నులున్న నేమి గ్రంథమున్ననునేమి
కర్త కర్మ క్రియయుఁ గల్గనేమి?
నెలుఁగులే కొంత తెలియఁజాలని యట్లు
గురుఁడు లేక తెలిసికొనఁ దరంబె.

౧౫

గీ॥ అంగ్లవిద్యనేర్చి యాంగ్లరాజన్యులఁ
గొలిచి యెట్టి ఘనతఁ గొనిన యేనిఁ
దెలుఁగు సంస్కృతంబుఁ గల్గనైన మహువక
మహిమ గాంచు తెంతొ మంచిమాట.

౧౬

17. వా ర్థా వి ద్యా వి ధా న ము

1939

క॥ కుక్షింభరిత్య మ్మొల్లక

యక్షరత స్త్వంబు నాశితౌఘంబునకున్

శిక్షించి చెప్పు గురుడే

సాక్షాచ్ఛివుఁడనఁగఁ జెల్లు సందియ మేమా?

౧

మ॥ కలుగఁజేయును మంచిభావములు; వీరకం బెంచు; శాస్త్రంబుచే

విలయంబుం బొనరించువాసనల; సద్విజ్ఞానులంజేయు శి

ష్యుల; మూర్ఖిత్రయహుఁడై గురుఁడు సర్వోత్కృష్టుఁడై యుండును
జ్జ్వలమా తన్మతి భక్తితో నెఱిగి; విశ్వశ్రేయముం గాంచునా. ౨

మ॥ కలయం దున్ని పొలంబు సిగ్ధముగఁ జిక్కన్ విత్తనాన్ చచ్చి వె

గ్గలహా కల్పును దీసి, చీడలను దొల్లంజేసి, పండించి, పం

దులపాల్సేయక జ్ఞానసస్యమును ముందుంగొల్పు శిష్యాళి యా

కలిదిరన్ గురుకర్షకుం డిడెప వీరకన్ సర్వకాలంబులన్.

3

శా॥ ఆనందాప్తికి హేతుభూతములు విద్యల్, సత్కృతల్, శిల్పముల్

దానం గాదాకొ? తాళ్ళరంగులను సత్కృత్యములం బొటలన్

నానాభంగుల గర్మభూమిని జగన్నాథుం బ్రశంసించినా

‘రేనాఁడెవ్వఁడు దేవఁడేలునా? యటం చెంతోకృపన్ నేర్పరుల్. ౪

శా॥ పిండప్రాప్తికి సర్వధర్మములు లోపింపంగఁ గాకంబులై

యుండంగా ఫలమేమి? సింగములకోహా! పర్ణముల్ దింట మే

లంఁడే? లేడికి మాంసధిక్షణము నేయన్ వచ్చునే శౌర్య? మె

వ్వం జే ధర్మముచేయఁబుట్టె నది తీర్పన్ బ్రాణ మర్పింపనా. ౫

శా॥ స్పర్థల్ మానినఁ గాననా సకల తత్త్వం బెల్లు దేశాలకున్

వార్ధల్ దాటిచనన్ గనంగలరె సర్వజ్ఞత్వమున్? వేద్యస

ర్వార్థప్రాప్తిపకులై న పెద్దల యభిప్రాయంబు లర్థింప కీ

వార్థాపద్ధతులే? యిప్పటివె లేవా? దుష్టదైవాస్తముల్.

౬

శా॥ దుంగం దా విడనాడి యెత్తుకొన మొద్దుం దాన నెద్దేని సీ
లుం గండ్రే మది? డేసికై యెవఁడు చాలున్ వేదమో! శాస్త్రమో!
సంగాతం బలదాని కాతనికి శస్త్రబాఁ గళాకాశలం
బుం గుర్వంతికమందుఁ బూర్వులిటు సంపూర్ణంబుగాఁ గాంచరే. ౭

చ॥ కుశలతఁబాసి యెల్లరును గూలిజనంబుగ మార సత్కళ
యశముఁదొఱంగెయంత్రముల యార్భటిదిక్కులుమ్రోసె నేర్పుకాం
డ్రొశము లేక కుండెద రహా! గృహబంధము సశ్శే నొంటిఁగా
వశలయి దుఃఖసంతతి కపారభవాంబుధి మున్నుచుండరే? ౮

శ్రీ

కింకవీంద్ర పుటాపంచాననాది బిరుదాంచితలయిన
బ్రహ్మశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిలవారికై రచించిన
స మా శ్వా స ప ద్య ము లు

చ॥ చదివి సమ స్థముం దెలిసి సత్కవిసింహుండవంచు నెల్లెడన్
విదితుండనైతి; వేంకటకవీ! నృపులెల్లరు నిన్నుఁ గొల్చి సం
పదల నొసంగినార; లసమాసము నీదుచరిత్ర మేమిటన్;
గొదువ యొకింతలేదని నిన్ను విధిచూడఁగ లేకపోయెగా. ౧

చ॥ పరమసఖున్ మహాకవినిఁ బ్రాణసమానునిఁ బాపె మున్నహా! !
తిరుపతిశాస్త్రి; నీవు కవిధీరుండ వన్నది నిక్కమాటచే;
వరమతివై భరించితివి వంత రవంత కొఱంతలేక ను
స్థిరకవితాధురంధరతచే జగమేలెద విట్టి నీపయిన్
గరుణ యొకింతలేక కులకాంతను బాపెఁగదా విధాతృఁడున్. ౨

శా॥ నీ యర్థాంగి మహానుభావ సుఖవై నీవుండ నీముందటన్
బోయె బుత్రులఁ బుత్రికల్ గని మహామోదంబుతో, నిత్యమా
కాయంబుల్? మనమందు నిల్పుమిఁక సక్కంజాక్షు; నాతండ్రపో
ధ్యేయుండైన న గేయుండైన గతియేదీ యొండు వానిన్వినా. ౩

తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ సందేశము

కింకరీంద్ర ముటాపంచానన

బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారిని

పచ్చయప్ప కాలేజిలో జెన్నపుర్యాంధ్రులు 1116 లచే బహుకరించినప్పుడు

చ॥ తిరుమల శ్రీనివాసవినుతిం బొగడొందినమీ మిద్ది శ్రీ
తిరుపతి వేంకటేశ వినుతిం బొగడొందినవారు మీరు నే
డిరువును నొక్కరూపముననే యిట దక్కిన వేంకటేశునితో
దిగువతినిక భజించుట యద్వైతము కాదె బుధాళి కీసభక్త. ౧

చ॥ తిరుపతివేంకటేశ్వరులధీరత దేశమునందు నెందునేక
స్థిరముగ నిల్చియుండుట ప్రసిద్ధము నేటికి వేంకటేశుడే
వరదుడు, లోకసమ్మతును, పండితపామర సేవ్యుడీతనిక
గురు డనుకొంచు సత్కర్తులకుక దగి రెండటొ సత్క విశ్వరుల్.

ఉ॥ మానవునుండు, మాన్యు, డవమానితకింకవిలోకు డుత్తమ
స్థానసమర్పనీయు డవతంసుడుపో సకలాళి, కచ్యుత
స్థాన మలంకరించు కవించుమ్రెడు వేంకటశాస్త్రి, కైతకుక
మానము, వీనికి ధర సమానము గాన మహీను డన్నిటక. 3

ఉ॥ దేశికునాజ్ఞ నిర్దటిల దిర్పతివేంకటులై కవీంద్రులై
దేశికులై కవీంద్రులకు దిగ్విజయం బొనరించినారు నే
డీశుడవై యొకండవె వహింతువు పెంతు కవిత్వరాజ్య మా
శ్రీశుకటాక్ష మూతగాని శ్రీపతి వేంకటశాస్త్రిధీమణి. ౪

గీ॥ తిరుపతికి వేంకటేశున కరయ వస్తు
భేద మావంతయేనియు లేదుగాని
అంద అనుకొనుమాట నే నాడుదాన
వేంకటేశునిమూర్తిపై వేడ్క ప్రజకు.

గీ॥ కవితఁ జెప్పంగవలెనె వేంకటకవీశుఁ
డలరఁజేయును వట్టిమాటలకె సభల
భావములు తేటమాటలఁ బలుకనలెనె
సరసులఁ గఱంచు పద్యంబు చదివినంత.

౬

చ॥ కవులయి కైతగట్టి నృపకాండమునున్ దనియించి యెట్టులో
నవనిఁ జరించు వ్యక్తులకు నంతకు నంతియ కాక తక్కువే
పృవిమలదీక్షఁ దత్త్వముఁ బ్రబంధములందునఁ దేటమాటలన్
జపు లొదవంగ వ్రాయు కవించంద్రుల కబ్బు మహత్త్వసంపదల్. ౭

ఉ॥ నాడెము తగ్గుచున్నయది నాటికినాఁడు సభాంతరమ్ములన్
గూడెడివారికిఁ గవులకున్ రసికాళికి గ్రంథపాళికి
వేసుకఁ బుట్టఁజేయఁ! కవిప్రవరుల్ భనభాషఁ బొప్పుచున్
గీడఁగ నీ జగాన విహరించుట నేర్పు ప్రబంధరాజుప్తన్. ౮

ఉ॥ వ్యాసునియంత వాని హృదయంబున శాంతి ఘటించదాయె దు
ర్వాసుని యంతవాని మనమందునఁ దాలిమి లేకపోయె నే
బాసలు వ్రాతనేర్పులు, ప్రభావము లేటికి? స్త్రోశీల మ
భ్యాసము చేయఁ బూర్ణస్థల మబ్బునో దానిని దెల్పుడీ కవుల్. ౯

ఉ॥ రాదగినంత వచ్చెను దిరంబగు వన్నె కవీంద్ర! నీవు ని
ష్ఠేదపదంబున నిలిచి కీర్తికి నెక్కువ పూర్తియాట న
ద్వాదివి గమ్ము పద్యములఁ దత్త్వము దెల్పుము సాధుగోష్ఠిపై
మోదము గూర్పుమిప్రజకు మోదము నొందుచునుండుమిపునున్.

ఉ॥ వేంకటశాస్త్రిఘోషి యని విశ్రుతమా సకలాంధ్రభూమి నే
ణాంకదివాకరంబుగఁ బ్రహర్ష మెల్లర్పఁగఁ బద్యధోరణుల్
జంకును గొంకులేని కవించంద్రుల కెల్లను మేలుబంతివో
కింకవిరాజమత్తగజకేసరి నీ సరిలేరు ధారుణిన్.

౧౧

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ సందేశము

బ్రహ్మశ్రీ మహామహోపాధ్యాయ కవిసార్వభౌమ

శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారిని

విజయవాడలో రూ 1116 లచే సమ్మానించి శ్రీవారికి గజారోహణోత్సవము

చేసిన సందర్భమునఁ జెప్పిన

విజయతారావళి

ఉ॥ భాగ్య మసంగ నీ విజయవాడది, శ్రీపద కృష్ణమూర్తినికొ
యోగ్యుని, శ్రోత్రి, నైదికు, మహోన్నతు, సాత్యవతేయతుల్యునికొ
వాగ్యజనప్రవీణు, బుగ్గవందితు, సత్కవిసార్వభౌము, ధీ
రాగ్రుక్కొ ద్రిలింగవీరుని మహాసభ నర్చనసేయఁగలుటకొ. ౧

ఉ॥ చేయనిరాజధానిగఁ బ్రసిద్ధిగ నెక బెజవాడ యియ్యసా
ధ్యాయనరేణ్యుడైన కవితల్లజఁ డెల్ల త్రిలింగభూమి క
గీయుఁడు, సార్వభౌముఁడు ప్రకృష్టము మీ బహుమాన మిత్తటికొ
రాయలె యుండెనేని తన రాజ్యమునకొ సగ మిచ్చి మెచ్చుడే. ౨

ఉ॥ పెద్దన కెంతఁజేసె పృథివీపతి కృష్ణుఁడు, కృష్ణమూర్తి కీ
పెద్దచరిత్ర కేమిడినఁ బెద్దగు! భోజుఁడు రాణ్మాహేంద్రునికొ
దద్దయుఁ జేయఁజాలరనఁ దక్కిన బక్కల మెల్లు నేర్తు, మీ
కొద్దియె ము న్గుచేలునటుకుల్ బలెఁ దా గ్రహించుఁగావుతకొ. ౩

ఉ॥ ముష్కర కాలమందుఁ గవిపూజలు నీ బెజవాడ సల్పుటల్
దుష్కరమైననుకొ గనకచర్మకృపకొ నెఱవేర్చి నేటి కా
విష్కరణం బొనర్చె నిటువేయును నూటపదార్లు వస్త్రముల్
పుష్కలమైన గౌరవము పొంపిరివో నిడి కృష్ణమూర్తికికొ. ౪

శా॥ దేవబ్రాహ్మణపూజనంబులకె పృథ్వీపాలురైనారు ము
న్నావంశంబులఁ జిక్కియున్న దొర లిర్యాధ్యంధ్రానని జిక్కుభూ
దేవశ్రేష్ఠుల వేల్పులకొ మనుచు కీర్తికొ గోరి యాచిత్యముకొ
గావంగాదగు సంతతం బదియె ధన్యత్వంబగుకొ వారికికొ. ౫

ఉ॥ పండితపూజ యన్న నెది పైబడునో యని తప్పకొన్న నా
ఖండలుడైన నేమికోటగాఁ డతఁ, డూఁగెడు విద్యలందుఁ జూ
పం డెవఁ డాదరం బతనిభాగ్య మభాగ్యము, వానికన్న వ్య
ర్థుం డిల లేడు, వాఁడు ధనదుం డగునేనియు దాత గానిచో॥.౬

ఉ॥ వీనము కల్లగా దది కవిప్రవరేఁడ్యుఁడు కృష్ణమూర్తి తా
వ్యాసుఁడుగా జనించి యినుమంతయు వీడక తెల్లుబాసలో
వ్రాసెను భారతంబును సెబాసన వేల్పులు వీనికెచ్చును
జేసెడిదేమి సత్త్వమున సిద్ధి సమగ్రిము గొన్నవానికి॥. ౭

ఉ॥ పూజ్యుల కెల్లఁ బూజ్యుఁడు, ప్రబుద్ధుఁడు, సిద్ధుఁడు, సత్కవిత్వసా
మాజ్య ధురంధరుండు బహుమాన్యుఁడు కాడని పల్కువాడపో
త్యాజ్యుఁడు ధర్మపుత్రి డిడ కాగెనె యర్హ్యము కృష్ణమూర్తికి?
వ్యాజ్యములేల వాత్సులకుఁ బండితగౌరవమె ప్లేఱుంగనా. ౮

శా॥ స్వాధ్యాయంబది శ్లోకరూపమున వ్యాసప్రొక్తమైయుండ న
య్యధ్యాయంబుల రెండుతొమ్మిదుల హృద్యంబైన పద్యంబులక
విధ్యుల్లంఘనలేక వ్రాసి తనప్రావీణ్యంబుఁ జూపక మహా
పాధ్యాయాఖ్యను గృష్ణమూర్తికవి సంపాదించె సామాన్యసే! ౯

ఉ॥ వేదమునందు నున్న దె కవిప్రవరుల్ ఋషికల్పు తాచు న
మౌనము పుట్టవ్రాయుదురు పొత్తిములక బహుకల్పశాస్త్రము
ర్యాదలెరింగి భారతము వ్రాసిన శ్రీపదకృష్ణశాస్త్రికి
రాదనునంట శాస్త్ర మొకవ్రాయసకాఁ డనువార మీరస॥. ౧౦

చ॥ కవులకు శాస్త్రముల్ కళలు గల్గును పుట్టుకఁ బుట్టపుట్టు వె
య్యెవి చదువంగనయ్యెను గవీశుఁడు మంత్రబలంబె యూతగా
భవి దివి నంతయుం దెలిసి పూర్ణత గాంచుచు నాదికావ్యముక
జవు లొదవక లిఖింపఁడె ప్రశస్తులు దానికి వ్యాఖ్య వ్రాయరే. ౧౧

శా॥ పండిత్యంబు ప్రమాణబుద్ధియె యగుక బ్రహ్మసంపత్తి భ
క్తుండె పొందునుగాక శాస్త్రములఁ గైకోవచ్చునే కీడికిక

బెండ్లపోవడె గాండివం బొకట ముఖ విప్రార్థమై యేకల
ప్ర్యండుక బాండవమధ్యముక గెలువడె యోహా గురూపా స్తిచే.

ఉ॥ చిక్కిన పెద్దలిద్దతె ప్రిసిద్ధులు సిద్ధులు తెల్లుభూమి కం
దొక్కరి నొక్కరేమన నహా మన వేంకటకృష్ణశాస్త్రులక
మొక్కినలెక మహాత్ములఁ బ్రబుద్ధు లదెంతటివారు వారికిక
దక్కువె యెవ్వరేమన యథార్థముఁ జూపెద నాత్మతృప్తికై. ౧౩

చ॥ అలసిరి దేశనాయకు లహర్నిశముక వ్యవహారబాధలక
గల బలముం జలం బుడుగఁ గాన్యమొ కల్పమొ వారెఱుంగ తీ
తెలుగులఁ బ్రోవఁగా నుకవిధీరులు మీరిలుగాక తక్కింఁగుల్
గలరొకొ యాపదుద్ధరణకై బలగంబులఁగూర్చు డెల్లరుక. ౧౪

శా॥ మీరల్ వ్రాయు మహాప్రబంధములపేర్కొ నిల్పు శిష్యాశిష్యున్
మీరల్ చూపినదారిఁబట్టి మదిలో నిత్యంబు సన్మార్గ సం
చారంబుం గొను భక్తబృందము భవిష్యన్నాస్తికగామ్య దు
ష్పాపిరంభంబులలో నణంగ కెటా నిల్వంజూడుఁడీ స్వస్థితిక. ౧౫

ఉ॥ తారకుతాదు రిక్కలిని దత్తమెఱింగిన సత్కవీశ్వరుల్
ధీరులు మీరు ధర్మము ప్రతిష్ఠ యొనర్చుడు దీక్షఁబూని సం
చారముచేసి సల్పుడు ప్రచారము వాక్కుల వర్తనంబులన్
మీర లుపేక్ష సేయ నవనిక దెనుఁగుల్ గనఁబోదు రెవ్వరిక? ౧౬

ఉ॥ వందలువేలు సత్కవు లవారితసత్త్వులు మిమ్ము మీ ప్రభుక
ముందర నుంచుకొంచు బలముక యశముంగొని యాంధ్రభూమి కా
నందము పంచిపెట్టుదురు నాడెము వీడక శిష్టసమ్మతం
బందమునైన గ్రంథముల నాశ భయంబును వీడి వేడుకక. ౧౭

ఉ॥ కొంకును జంకులే కెవియొ గోకెడు కాకవిమూకలెల్ల మా
వేంకటశాస్త్రి కొంతవిగిపిడిన బాసలవాసు నంచు ని
శ్చంకతఁ బల్కువాయ విస సాహస మూనకుడయ్య మీకు న
క్కింకవిరాజమత్తగజకేసరి కెంతటి యంతరంబాహో. ౧౮

ఉ॥ కుట్టలతోడ నాడుపలుకుల్ వలె వేంకటశాస్త్రి గ్రామ్యపుణ్
 వెట్టిగలట్టిబాట్టియల వేడుకకై యటులాడునేడహా
 మిట్టును బల్లమున్ దెలిసి మింటఁ జరించెనుదంటయైన నా
 కట్టికి నీడులేడు విలుకాఁ డెదురాడెనువాఁ డ దేడనో. ౧౯

ఉ॥ ఎవ్వరిన త్వ మేరెఱుంగ రిద్దఱ న త్వమెఱుంగు లోక మా
 మువ్వర గన్నయన్వ యిటు బొమ్మలయాటలనాడుచుండఁగా
 నెవ్వగ నవ్వలేల జననిన్ మనమిత్తటి వేడుకొంద మీ
 చివ్వలమాన్ని యెప్పటటు సేయఁగ వేంకటకృష్ణశాస్త్రిలన్. ౨౦

ఉ॥ ఇద్దఱ నింతఁ జేసెఁ బరమేశ్వరి దానికి మీర లేల్వోకో
 తద్దయు వాదులాడుట వృథా యిఁకఁ జాలును జాలుఁ జాల్మహా
 పద్దశనొందియున్నది ప్రభావముఁ గోల్పడి యార్యవిద్య మీ
 రిద్దఱు నిష్ఠఁ బూని పరమేష్ఠిఁ బ్రతిష్ఠయొనర్పుఁ డెల్లెడన్. ౨౧

ఉ॥ శిష్టులలోన వాదయినఁ జేసెడి దేమిఁక ధర్మరాజుతో
 నిష్టతముండు పార్థున కొకింత య దెంతకుఁ దెచ్చె మైత్రితో
 పప్పులు సప్తతుల్ గడచి స్వాంతము శాంతికిఁ దార్చువేళలో
 భగ్నిష్టులు తుష్టినొందఁ దగవా ? యిటు ధీరులు పోరు సల్పఁగన్. ౨౨

చ॥ ఒకని కొకళ్లు కల్గును మహోన్నతి యొక్కని కింకొకప్పుడౌ
 నొకనికి నొక్కకారణ మింకొక్కని కింకొక కారణం బగున్
 కకవికలేల యీశ్వరుండె కారణ మౌ కవులార ! దేశ మూ
 రక యుడికింప కీ ద్గురుపరంపర నిల్పుఁచు తత్త్వదృష్టితోన్. ౨౩

ఉ॥ ఐదుగు లేము వారు శతపదాదు రొరుల్ మము మారుకొన్న మే
 పదాదుము నూటయైదుగుర మన్నయుధిష్ఠిరువాక్యమూదుచున్
 వేదము శాస్త్రముం గళ కవిప్రవగుల్ గడు డయ్యవేళ నీ
 వాదము మాని వాని నిలుపంజనుఁ డయ్య కవీశ్వరేశ్వరుల్. ౨౪

ఉ॥ శ్రీనగకాసనంబునను జెంచెత చెప్పినదారిఁ బట్టి నే
 బోసను బ్రాజ్ఞఁపంతునె? ప్రభుండును బోయఁడు చెప్పెనంచుఁదా

మానునె మంచిదారి? బహుమాన్యులు మీరలు నేను నీశ్వర
ధ్యానము నేయువేశ మది దట్టిన దిట్టల విన్నవించితీ. ౨౧

శా॥ స్వస్థానంబున వేషభాషలన నుత్సాహంబు తగ్గించునే
ప్రస్థానంబు లవేల యాంధ్రులయశఃప్రాగల్భ్య మెక్కంగ హిం
దూస్థానంబున సర్వభాషలను నుద్యోగింపుడీ పాడగ్గ
స్వస్థాయీ విడనాడ నేరయిన స్వాస్థ్యంబు గనగజాలిరే. ౨౬

సీ॥ ఆంధ్రీనాయకులు సర్వారంభములయందు
భరతవర్షంబునఁ బ్రబలునాడు
ఆంధ్రీతిహాసంబు లానందమున విన
భూజనుల్ గుంపులై మూఁగునాడు
ఆంధ్రీమహాకవీంద్రాళి నూరేగింప
భప్పన్న దేశముల్ సాఁగునాడు
ఆంధ్రీవిజ్ఞానబీజాంకురంబుల నిల్పు
వీరంబు జగమున వెలుఁగునాడు

ఆంధ్రీకేతన మెల్లెడ నాడునాడు
నాడనఁగనేల యన్నియు నేడె కూడు
నాత్మపౌరుష మాలంబ మనుచు నమ్మ
నాంధ్రీనామంబు నిల్పుడీ యాంధ్రులార !

౨౭

శ్రీ రా మ.

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠమున

శ్రీ కొప్పరపు సోదర కవులకు

ఆశుకవి 'సామ్రాట్' బిరుదముతో సన్మానించు సందర్భమున

21. ప ద్య మా ల

ఉ॥ ఎందుగుణంబుగల్గు; నది యీశ్వర తత్త్వ మటం చెటింగి, యా
నందము నొందుచుండెడు మనంబులు గల్గిన మాకుఁ గొప్పరా
ఖ్యం నసరారి యాశుగ మహాశుగవేగముతోడఁ బద్యముల్
వందలు వేలుఁ జెప్ప కవివర్ణులధాటి ముదం బొసంగదే? ౧

ఉ॥ ఆంధ్రకవిత్వమందు సకలావనిభావల నెందులేని ని
ర్బంధము లుంట నిక్కము ప్రబంధములందున నెందునేని వా
గ్బంధములే కొకించుకయు; బాటును సత్కవితాప్రవాహముల్
బంధురమై ఫలంబొసంగఁ బాఠకమానసభూము లెల్లెడన్. ౨

ఉ॥ పూరుషపుంగవుల్ గవులు బుణ్యయశోవిభవాభిరాము ల
వ్వారల యాశుధారకుఁ బ్రపంచమునందున సాటిలేదు సం
చారముఁజేసి రెల్లెడఁ బ్రచారముఁజేసిరి భూమిపాల స
త్కారముఁబొందినార లభికారము బీరము మీఱఁ బేరిమిన్. ౩

ఉ॥ ఊహకు మించినట్టిది రయోధ్యతి మీకవనంబునందు సం
దేహము లేదు దాని కదె దీటనవచ్చుఁ గవీంద్రులార! మీ
సాహస మేరికిం గలదె? సర్వవిదగ్రణులందు నెందు వా
ర్వాహులభంగిఁ బద్మము లవారణ నెల్లెడఁ జల్లుచుం ద్రోహో? ౪

చ॥ యతియంట! పానమంట! శ్రమమా నివి యేలని? మాని వీలుగా
గతి యొకఁ డున్నఁ జాలునని కైతలు గట్టఁగఁ బూను కాకవి
ప్రతీతిని; గొప్పరంపుకవి వారిదవాగ్ధురిముంచి తేల్చి స
ద్గతి మతి ప్రాసమున్ యతియుఁ గల్గఁగఁ జేయు నటంచు నెంచెదన్.

చ॥ 'అభినయమట్టు లాశుకవితార్పణి యప్పటి కట్లు మోదమున్
సభికుల కిచ్చు' నం చిలఁ బ్రశస్తికి నెక్కఁగఁ జాటినార లీ

యుభయులు గొప్పరంపుకవు లుద్ధతు లౌచు నపూర్వవైఖరి
బ్రభువుల మోల మిక్కిలి ప్రభం గని రాంధ్రజగంబు నెల్లడ.౬

చ॥ 'అడిదమువారి ధార' యను ఖ్యాతి జగంబున విస్తరిల్లె ముఁ
'గడియకు నూరుపద్దెములు గంటము లేక రచింతు' రన్న య
న్నడి నిజ మంచుఁ గొప్పరఘనుల్ వినిపించిరి నూర్ల పద్యముల్
కమఁబొగడంగరాదె గుణగౌరవముం గల యద్వితీయులన్ ? ౭

తే॥ ఉఱుము సెలయెఱుఁ గలసిన యొప్పుఁ జూపు;
శ్రుతియు సన్నాయి మేళమాగతి సెలంగు
శుకపికంబులు జతఁగూయు చొప్పు దోఁచుఁ
గొప్పరపువారి కవనంబు గొప్పధార. ౮

చ॥ కవనమె జీవనంబుగ నఖండసుధామధురోక్తి ధారలన్
భువనము నింపి సద్బ్రదయముల్ వికసింపఁగఁ జేయు దీక్షకున్
సవనము లెన్నియైన నిలఁ జాలునె ? శ్రీలగునట్టివారి సం
స్తవనము సేయనట్టి విబుధప్రకరంబున కెల్ల కాలమున్. ౯

ఉ॥ కాలము చిత్రీవై ఖరినిఁ గ్రాలుచునున్నది నేడు ? వేదశా
స్త్రాలకు భూసురాళికి ధరాస్థలి మేలు లభించు వీలు సం
ఘాల సభాంతరాళములఁ గానఁగ రాదొకయింతయేని వా
చాలురు త్సుద్రసిద్ధులకు సర్వబలంబును నిర్వహించుటన్. ౧౦

ఉ॥ లేరనరాదు కార్య మవలీలగఁ జేయఁగఁజాలు వారలున్
లేరనరాదు దాన మవలీలగఁ జేయఁగఁజాలువారలున్
లేరనరాదు విద్యలఁ జలింపని నిష్ఠల నేర్చువార లీ
ధారుణిఁ బారమార్థికులఁ దన్నెడు ధీరులు గానరాదుగా. ౧౧

ఉ॥ చిల్లులుఁ గల్లుఁబో! కవుల చేతుల భూతలనాథు లిచ్చు నా
చిల్లరహూక లప్పుడ నశించును వారికి! నిత్యమంగళం
బెల్లపు డిచ్చువాఁడు పరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడ! వానిమాని యీ
కల్ల జగంబు నెడ్డ కవికాండము నమ్మగలేదు నెమ్మదిన్. ౧౨

చ॥ కననముఁ జిత్రోలేఖనము, గానము, శిల్పము, వాగ్విలాసముఁ
భువనవిమోహనంబు లయి పొల్పుట నిక్కమె కాని వాని వా
స్తవమగుసిద్ధి తత్త్వపరతం గనుటే ! మును సన్మనీశ్వరుల్
ప్రేమిమలతత్త్వ మేకడలఁ బాడిరి! ప్రాసిరి! తాశ్చ రంగులఁ. ౧౩

ఉ॥ ఆయువుగల్గునంతవఱ కందఱుఁ దిందురు; కట్టుకొందు; రా
యాయువు దీఱినంత క్షణమైన మనంగలవారమే ? యశః
కాయము నిత్య మీయసునికాయముఁ, గాయ మపాయమా నుపా
దేయము ధ్యేయముఁ, సుకవిధీరులు దెల్పుఁడు! సారవాక్కులఁ.

ఉ॥ జీవన మెట్టులో నలుపు చింతల వంతలఁ జిక్కి, యెంతయుఁ
భావము భ్రష్టమై చనఁ, బ్రభావముఁ గోల్పోను; నేటివారికిఁ
దేవుఁడును, గురుండును, మదిం గనరా రిక సట్టివారికిఁ
జీవముఁ బోసి, నిల్వఁ గవిసింహులధర్మము గుర్తెఱుంగుడీ. ౧౪

ఉ॥ కర్మము చాలిమిఁ, భరతఖండమునందుఁ గ్రమక్రమంబుగా
ధర్మము తగ్గుచుండె, వివిధంబులు మోహములందుఁ జిక్కుటఁ
శర్మముఁ గోలుపోయిరి ప్రజల్; సుకవీశ్వరవాక్కుదొక్కడే
నర్మము రక్షనేయ బుధవర్గము మానము పాఠ మిత్తటిఁ. ౧౫

ఉ॥ మామిడి నీడఁ గోరి, మతిమంతుఁడు పెంచునె? పండ్లకై గదా !
ధీమహితుండు పెంచు; గురుదేవులు, దేవులు, గల్లు సత్తపో
భూమిని బుట్టినందులకుఁ బొందఁగఁ దగ్గ ఫలంబునొంద; కే
మేమియుఁ గాని చాయలకు నిట్టటుధావననేయఁ జెల్లునే? ౧౬

శా॥ లోకానుగ్రహకాంక్షచేతఁ గవులుఁ లోకంబులో సంచరిం
త్రే కానీ! తమకై చరింతు రని బుద్ధిం దల్పగానానె? యు
ద్రేకం బాత్మ జనించినప్పుడు మహాధీరత్వముం బూని; సు
శ్రీకంబా నుపదేశ సంతతిని బూరింతురదా దిక్కులఁ. ౧౭

శా॥ నాకుం జూడఁగ సత్కవీశ్వరులె యీనాఁడెన్నియో సత్కృతుల్
చేకోదగ్గ మనీషులంచు మదిదోచెన్ వారలే ధీరులై
శ్రీకై వల్యము వాఙ్మయంబునన నిర్మింపంగ శక్తుల్ గదా!
చీకాకాను జగంబు సత్కవు లుపేక్షింపంగ నానాటికిఁ, ౧౮

క॥ శాస్త్రములు నేర్చుకునులకు

వస్త్రము, నన్నంబు వెతకవలసెగదా! యీ

భస్మిన్ వాయువు నిల్వగ

నిస్త్రైగుణ్యుల భరించు నిపుణుండేడి?

౨౦

క॥ దేశము, గాలము, బాత్రము

వీసము గనిపెట్టు సద్వివేకం బకటా!

లేశము గానగరాదు నృ

ధా! శ్రమ మగు సత్కవులకు ధరణిం దిరుగన్.

౨౧

ఉ॥ కావ్యము వాణికిన్ ముఖము, కన్నులు తత్త్వమటంచుఁబల్కి మం

తవ్యముఁ దత్త్వవేత్తలు మనంబున కెక్కగ బోధఁజేయఁ జి

త్తవ్యధఁజేయు సొత్తములు తత్త్వవిహీనము లెన్నియేని శ్రో

తవ్యములంచు బంతురు వృథాగద! యచ్చున? మూఁక మెచ్చఁగాన్.

చ॥ చదివిననబ్బబోదు; పలుశాస్త్రములం గను నభ్యసించినన్

గుదురదు పూర్వపుణ్యమునకున్ దగు లక్ష్యము వీరలిర్పరున్

మదిగలియన్ శరీరములుమాత్రము వేరుగఁ గానుపింతు! సం

పదనుమి! యిట్టి మైత్రితలఁపన్ భువిఁదమ్మున కన్న కేనియున్. ౨౩

ఉ॥ సూరులు కొప్పరంపు కవిసోదరు లాదరమొప్పఁగా సభా

స్థారుల మానసంబుల ముదంబు జనింపఁగఁజేసి; గొప్ప స

త్కారముఁగాంచి యాంధ్రజనతావినతుల్ గడియించి; మించియు

న్నారలు చెన్నపట్టణమునన్ సమమానటు నాడునేడునున్. ౨౪

ఉ॥ పెద్దల వీరమీయది కవిప్రవరుల్ ధరఁ గొప్పరాఖ్య మీ

రిద్దలు సోదరుల్ బ్రణుతికెక్కితి రిక్కడ మాకుఁదగ్గ వీ

పద్దెములిచ్చి మెచ్చి విముఁ బ్రస్తుతిసేయుట సుప్రసన్నులై

కొద్దిగ నెంచ కిద్ది గయికొండు మనంబున నిండుప్రీతితో. ౨౫

శా॥ మాకుందోచెను మీకు నాశుకవిసామ్రాజ్యాఖ్య గల్పింప; ను

శ్లోకుల్! కొప్పరపుంగవుల్! వినుడు! మీవొప్పారయన్ దీనికిన్

మీకంటెన్ దగువారులేరు ప్రభువుల్ నెమ్మిన్ బ్రజల్ మెచ్చఁగా

లోకంబందునఁ దొంటికంటె విలసిల్లుంగాత! మీ కైతముల్. ౨౬

ఆమంచర్ల కృష్ణారావుగారు

తి. శ్రీ. తి. మ. వీరము సందర్శింప వచ్చినపుడు కవయిత్రి చెప్పిన

22. ప ద్య ర త్న ము లు

(7—5—1939)

శా॥ ఆమంచర్ల కులాబి చంద్రమ త్రిలింగాఖ్యై మహావిద్యకుఁ
భూమిఁ సైర్యము కూర్చు పీమిది మీబోంట్లందు మేలెంచ నెం
దేమేమున్నవి విద్యలున్ గళలు నెందెవ్వార లత్యుత్తముల్
బ్రేమఁ వారికి వారి సంతతికిఁ గీర్తిం బెంపుఁ గల్పింపుచున్. ౧

చ॥ స్థిరతగీర్తి సింహపురి సింహమ శ్రీయ్యత కృష్ణరాయ ! మున్
వరసభలఁ బ్రజల్ శుభమునఁ వెలయంగ నొసర్చి తెన్నోనేఁ
డరయఁ గలిపిభావమున సంతకు సంతకు సంతమొందు నీ
వరకళ లిద్దరఁ నిలుచు పద్ధతి చూచుమ నేడు శృద్ధతోఁ. ౨

ఉ॥ మంచియుఁ జెడ్డయుఁ గనక మందికొలంది చరించి కొంపలన్
ముంచుచు సంప్రదాయముల నూతన శాస్త్రము దేశమెల్లడన్
నించుచుఁ గీర్తిఁగాంచెదరు నిక్కము గాంచఁగలట్టి ధీరులే
కొంచెమొ కృష్ణరాయ ! యెటుకూడును మేలు స్వదేశ విద్యకున్. ౩

ఉ॥ పట్టఁగఁ జాలరెవ్వరుఁ బ్రవాహమునం బడిపోవు వానినిఁ
బట్టదు పెద్దవారికిఁ బ్రభావము చాలదు కోరువారి కిం
కెట్టులొ విత్తనాలయిన నీ భరతావని నిల్పుచేరికఁ
దిట్టలొ కృష్ణరాయ మదినిఁ దలఁపోయుము కార్యసిద్ధికిఁ. ౪

శా॥ నెల్లూర్పండల మెల్లఁ బీరమున మన్నింపంబడెఁ నేడు మా
యుల్లంబందున నెల్ల పూజ్యులను నెల్లూర్వారి ధ్యానించియే
యుల్లాసంబున నీకు స్వాగతము నోహో! కూర్తు మాంధ్రావనిఁ
జల్లుండెల్లడ విత్తనంబులను శాస్త్రంబుల్ కళల్ పండఁగఁ. ౫

23. శ్రీ అబ్బరాజు హనుమంతరాయ శర్మగారి
సన్మానసందర్భమున నధ్యక్షత వహించినప్పుడు
(11—4—40)

- క॥ వరవిజయవాడ హనుమం
త రాయ కవిశ్చేరునకు నల్వరిలోఁ బె
ద్దటికమ్ము నిచ్చి మెచ్చుట
సరసులకున్ సజ్జనులకు సంశోషమగున్. ౧
- క॥ దీక్షితశిష్యుఁడు దీక్షితుఁ
డక్షరకుశలుండు పాకయాజి కవినతుం
డక్షీణపద్యరచనా
దక్షుం డీ సుజను బుధులదరిఁ బొగడఁదగున్. ౨
- క॥ కవిలక్షణంబు లివి కా
కవిలక్షణము లని తెలియఁగల విబుధులకే
సువిదితము కవులభేదము
భువి నితరులు పక్షపాతమునఁ దెలియుదురే. ౩
- క॥ నవరసములు కవినోటన్
బ్రవిమలమోదం బొసంగు రసికుల కెల్లన్
భువి భేదమోదదము లవి
అవురా! కవిసృష్టి బ్రహ్మకై నఁ దెలియునే? ౪
- గీ॥ చదివి చదివి యగును సర్వజ్ఞుఁ డొక్కండు
చదువకయె యెఱుంగు సకల మొక్కఁడు
చదువు జపములేక వదనంబుఁ దెఱచెడు
కవులు కవులె దాన గవులు గవులె. ౫
- గీ॥ కవులు శిష్యింప దీవింపఁ గలిగినారు
కవులు శాసింప శిక్షింపఁగలిగినారు
కవులు వర్ణింప రంజింపఁ గలిగినారు
ధీరకవివగుల్ తారకుల్ గారె ప్రజకు. ౬

గీ॥ పుణ్యమును పురుషార్థంబుఁ బొందకుండ
పణ్యమా పరభావప్రపంచ మెల్ల
బంధమున నల్ల నయ్యది ప్రతిభ యశాన?
ప్రతిభకలవారి నియతీకిఁ బ్రతియెగాన.

౭

గీ॥ పొలము పాటలు రుచియించుఁ బొలములోనఁ
బడవపాటలు రుచియించుఁ బడవలోన
దంపుపాటలు రుచియించు దంపుసాగ
సభ్యములుగాక పోయిన సరసములవి.

౮

గీ॥ బీళ్ళపచ్చిక కంటికిఁ బ్రియముఁగూర్చు
గడ్డిమోపులు సభలలో గారవిం తె
కుసుమముల తావు లింపగు కొమ్మలందు
సభల సభ్యులమెడలలో శౌరితలను.

౯

గీ॥ 'గాతమవ్యాసశేషులగణన యేమి?
సరససాహిత్యసిద్ధుల సరస' ననియె
మున్ను బండితరాయఁ డచ్చన్న నేటి
"కేమి చదువక నచ్చు నాహిత్య"మంపు.

౧౦

గీ॥ యశము నర్థంబు నిడు వ్యవహార మెఱుక
పఱచు నశుభము లన్నింటి భంగపరచు
అప్పుడే కూర్చు నానంద మన్ని తెలుపు
మనసుఁ గరగించి కావ్యంబు మగువఁబోలి.

౧౧

గీ॥ తీపి చేపుటయేగాని తెలుపరాదు
కావ్యమందురు కొందఱు నవ్యకవులు
గుబులు పుట్టించి యురికించు గురియలేక
పాడు గీతాలు తాలేరి వేడుక కగు.

౧౨

గీ॥ తీపిమాటన బుద్ధులు దెలుపఁదగును
తీపితో భక్తి సేర్పనౌ దేవునందు

తీపితోఁ బతిభక్తినిఁ దెలుపనౌను

తెంపులకు నేల గీతాల సొంపు లకట!

౧౩

గీ॥ కట్టలో నది పొంగుచు గాక యొకటఁ

దటినియై పాటు సతతంబుఁ దరులపడుమ

వానవెల్లువ లెల్లడ వలదఁబాటి

ముంచు నన్నింటి నేరికి మోద మొనఁగు ?

౧౪

24. శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస తిరిలింగ మహావిద్యాపీఠమున

రాజగోపాలాచారిగారి యధ్యక్షతక్రింద జరిగిన సభలో

(20—6—40)

చ॥ ఎవరిది వారి కింపగుచు నీ యిల వేయివిధాలు వెట్టి వా
స్తవమగు వేదశాస్త్రములు సత్కళలున్ రసవత్ప్రబంధముల్
సవనము లాశ్రమంబులును సద్గురుబోధము సాధుసేవలున్
సవవిభిభక్తులున్ గమఘనంబులు మా కొరుసుద్దు లేటికిన్. ౧

చ॥ తిరుపతి వేంకటేశ్వరుఁడే దేశికసూక్తి తిరిలింగపీఠమున్
బరమపవిత్రస్థానములఁ బాలనచేయఁ బ్రతిష్ఠచేసెనో
వరమతులార! యివ్వజయువాటిక నేటికి రాజధానియై
స్థిరముగ నొప్పు దానికిఁ బ్రసిద్ధియు సిద్ధియు సిద్ధమేగదా. ౨

మ॥ కులధర్మంబులు నిర్వహించుటయు జంకున్ మాని శ్రీసద్గురూ
క్తులఁ బాలించుట వేదవాక్కులన యుక్తుల్మాని కేల్మోడ్పు టు
జ్వలమా బ్రహ్మముసాస్య మంటయు సదాచారంబులౌ మాకు ని
క్కలిలో వేంకటనాయకుం డొకఁడే నిక్కంటైన దిక్కారయన్. ౩

మ॥ బ్రదుకంజాలక చావఁజాల కెటు లీ పాణింబు లెన్నెగునో
యదియుంగానక మానఁజాల కెది చేయంజాల కెందేని మం
చిదియే గానక దేవులాడుగద యీ జీవుం డహంకారమున్
మదిఁ బూనుక మమకారమూను బుధులన్ మన్నింపఁ డెన్నండునున్.

ఉ॥ వేదముఁ గాదనుక బుధుల వెట్టులనుక గురుదేవనిందకుక
మోదము గాంచుఁ బెద్దల ఘనుండయి దిద్దును దోస మెంచు వ్యా
సాదుల నార్యధర్మ మపహాస్య మొనర్చెను నేఁ డొకండు దు
ర్వాదము నా స్తికత్వ మపవాదము తోడుగ నెంతో వేడుకక. ౧

శా॥ మింటం బొరిన నీట దూరినను భూమిక గెల్చి తా సేలినక
గెంటంజాలునె కాలునిక హరి నెడక గీర్తించి సంసారపుక
దంటాలన్ గడవంగ నేర్చునతఁడే ధన్యుండదేనాటికిక
ఘంటానాదము వోలె వేద మది మోగక జంక నింకేటికిక. ౬

ఉ॥ పీనుఁగుపెంటలొచుఁ బృథివీతల మెంతయుఁ గంపుకొట్టినక
గానరు మానవుల్ శుభముగా మనుమార్గ మహంకరించుటన్
మానరు దుష్టమార్గములు మాఘపాదసోజపూజపై
మానస మూన రీ దురభిమానులు మూఢు లెఱుంగ నేర్తురే ? ౭

మ॥ మనకుక లేదని వారి కున్నదనుచుక మావార లగ్గింతు రా
ఘనతక జూడమె నేఁడు మాడుగద లోకం బంత సంగ్రామభూ
మిని గ్రామంబుల నాండ్రబిడ్డలను బల్కిం జంపుటె యోగ్యమా
పనిగాఁ దోచెడు ధర్మమోక్షములఁ దల్పకనచ్చునే యచ్చటక.

ఉ॥ ఆసురసంపదల్ ప్రిబల నా సురసంపద లెల్లఁ గల్లఁగాఁ
జేసిరి చేయుచుండి రింక జిల్లరయోజన లెన్నో చేయుచుక
భూసురులే; కలిప్రిభవముల్ వికృతుల్ చెలరేగ విత్తనాల్
చేసినఁజాలు సత్కళలఁ జక్కినఁ దక్కిన వేదశాస్త్రముల్. ౯

మ॥ పెరుమాళ్ళున్నను బెద్దలన్నఁ బరమప్రీతిక దదీయార్చనల్
జరుపంగావలె వేదశాస్త్రముల విశ్వాసంబుతో భక్తితో
సరహస్యంబుగ నేర్వఁగావలెను సంసారంబులో సార మా
హరినామం బని నమ్మఁగావలెను దేహప్రీతిఁ బోనాడుచుక. ౧౦

25. వావిళ్ల త్రిలింగరజతోత్సవసంచికకు

(6—2—41)

శా॥ భాషోద్ధారక ధర్మదీక్ష యది శ్రీవాగ్దేవి మీ కిచ్చి సం
తోషంబొందుఁ ద్రిలింగ దేశమున కాపుల్ మీరె! గ్రంథాక్షత్రి
భూషల్ ధీరులచేతులం దమరు మీ పుణ్యంబునంగాదె? యో
భాషోద్ధారక వేంకటేశ్వర సుధీవంశాబ్ధి చంద్రాకృతీ! ౧

శా॥ రామస్వామి భనద్గురుండు తొలి గీర్వాణంబునం దాంధ్రమం
దామూలాగ్రము గ్రంథసంతతిని దా నచ్చొత్తి మేల్చేసె నీ
వా మార్గంబునఁ దండ్రి మించితి! బుధపార్థంభముల్ నిల్పఁగాఁ
బ్రేమంజేసెద వెంతొ సాయ మది కీర్తింపందగున్ సర్వధా. ౨

ఉ॥ ఆస్తికులై స వారల సమాదరణంబునఁ బ్రోత్సహించుచున్
నాస్తికదుష్ప్రచారము నణంతువు భారతధర్మబోధనన్
స్వస్తి యొనర్తు వాంఛులకు వారము వారము నీ “త్రిలింగలో”
వాస్తవతత్వబోధకుల వార్తను వర్తన ముగ్ధుడింపుమా. ౩

ఉ॥ చిల్లర పొత్తముల్ సరకు సేయక పండితసత్కవింద్రసం
ఘ్నముఖారవిందములఁ బుట్టిన పుస్తకరాజి లోకమం
దెల్లెడ నింతు నీకు సరియే పృథివీశులు వేంకటేశ! వా
విశ్వ గృహప్రదీపమ! కవిప్రవరుల్ నిను నెంతు రెంతయున్. ౪

ఉ॥ సామ్యుడ వౌదు వాంధ్రకవిచంద్రుల కీపు సఖుండ వెందునున్
సామ్యములేని శీలము సనాతనధర్మహితైకభావ మ
గ్రామ్యము నీ ప్రచార ముపకారము నైజము నీకు ధాత్రిలో
రమ్యము నీ చరిత్ర బుధరాజి నుతింపఁగఁ బెంపుఁ గాంచుమా! ౫

26. వావిళ్ళ త్రిలింగ రజతోత్సవము

(14—8—1941)

మ॥ ఒకనూతేండ్లు త్రిలింగ దేశమున కెంతో చేయు వావిళ్ళవా
రికి సత్కారమునేయఁ బెద్ద లిటు సంప్రీతిన్ సభన్ గూడినా
రుకదా! “కెల్కరు” నాయకత్వమున ధీరుల్ ధీరు మన్నింప లె
క్క కువచ్చున్ గుణశౌరవం బిచట నిక్కంబయ్యె నీనాఁ డహో. ౧

శా॥ ఏరాజన్యులు పోడిచేసి రని వీ రీకృత్యముల్ నేయు చు
న్నా రవాారికి గ్రంథరాజములపై సన్ జూపులే దట్టిచో
నారా! వావిళ్ళవేంకటేశ్వరుడు ధైర్యం బూని సద్గ్రంథముల్
ధారాశంబుగ నచ్చుగూర్చు దన సద్వంశస్వధర్మంబుగఁ. ౨

ఉ॥ అట్టలఁ గాగితాలఁ గల యందము డెందము విందుఁగూర్చులో
నెట్టులనుండు నద్ది కవియే యెఱుంగం డదె మేలటందు రె
ప్పట్టుల నొండ్లొకళ్ళకయి పాడుదు రెంతయు మెచ్చుకొంచుఁ జ
ప్పట్టులగొట్ట సభ్యులు ప్రభావకవిత్వమహత్త్వ మల్పమే. 3

క॥ నీమం బించుక లేని సి
నీమాలకుపోను * మానినీదూషణకుఁ
గ్రామీణవాక్కులకు సం
గ్రామాలకు నకట పత్తికలు పుట్టెనోకో! ౪

గీ॥ కొండచిలువగాక కోడెత్రాచునుగాక
యాదిశేషునటు సహస్రముఖము
లలర మీ త్రిలింగ యాంధ్రరంగమునందు
నాదుకొనును ధర్మ మన్నిగతుల. ౫

*విడియాకుల చట్టములు మొదలగునవి మానము గల మానినులకు దూషణము.
ఆట్టిచోఁ బత్తికలు నిలుపుదు రనుట.

27. “ది వ్య వాణి” ప్ర శం స

(19—2—41)

క॥ సవ్యంబై కవివరసం

స్తవ్యంబై ధర్మకర్మత త్వపరంబై

శ్రావ్యంబై బుధజనులకు

భవ్యంబౌ “దివ్యవాణి” పలుకుల్ దెసల్.

౧

క॥ భువి జీవకోటి కిక్కలిఁ

గవులే తారకులు వట్టికళవళ మేలా

కవి దివ్యవాణి పలుకల్

జవులూర శుభంబు కలుగు సమయము వచ్చెల్.

౨

క॥ దివ్యంబు వేదవాక్కుగు

దివ్యము ఋషివాక్కు మఱియు దేశికసూక్తుల్

దివ్యములు శాస్త్రవాక్కుల్

దివ్యంబులు “దివ్యవాణి” తెలుపున్ వానిల్.

౩

క॥ సవ్యం బపసవ్యంబున్

భవ్యంబు నభవ్య మెఱుంగఁ బలుకుగద ! క

ర్తవ్యంబు మఱచువేళల్

నవ్యంబగు “దివ్యవాణి” నాలుగు దెసల్.

౪

గీ॥ “దివ్యవాణి” పలుకు దెసల్లెల్ల వినఁబడె

దేశదేవభక్తి దేశికోక్తి

వేదశాస్త్రరక్తి విద్యలనాసక్తి

నాంధ్రదేశమందు నమరఁజేయు.

౫

28. వి జ య న గ ర ము

వేదవిజ్ఞానవర్ధనీ పరిషత్తున స్వాగత సందర్భమున

(15—6—41)

శా॥ తాతావంశకశాపప్రహరణం దురుశబ్దబ్రహ్మ తత్త్వార్థవి
ద్యాతంత్రజ్ఞత నాగభూషణ త్రిలింగాభిఖ్యతారాయణై
ఖ్యాతుండయ్యై గురుప్రసాదమున లోకంబందు నాతండు సం
ప్రీతిక బిల్వగఁ జూడఁగంటి మిముఁ గీర్తిం గంటి మీ సత్కృపక.

శా॥ భీమాచార్యుఁడు సంగమేశ్వరుఁడు తృప్తిక గాళి కృష్ణుండు నెం
తో మైత్రిక నడపింతురేని యెడఁ దన్నుక “మూలరామప్రియా”
ఖ్యామర్యాదను జీరె సద్గురుఁడు నా కానూర్తి కృష్ణుండె ముక
దా మా యింటికి వచ్చి పిల్చె నను వాత్సల్యంబు దీపింపఁగక. ౨

శా॥ ఎంతే బండిన గుఱ్ఱమెత్తయినఁగాదే యేనుఁ గీపట్టణం
బెంతే దగ్గియు రాజచిహ్నములతో నీ నాటికి మించు శ్రీ
మంతుల్ స్థాపకు లెల్ల విద్యలకు మీ మధ్యంబునందున్న వా
రంతర్వాణు లహో! విజేనగరమాహాత్మ్యంబు సామాన్యమే. 3

ఉ॥ మున్న ద్రిలింగపీఠమునఁ బూజల నందిన పండితేంద్రులన్
గన్నులఁ గాంచి సంతసముఁ గాంచితి నేఁ డిట జ్ఞానబీజముల్
గొన్నిటివైన నిల్ప ననుకూలత గూర్పుఁ డటంచు సద్గురుం
డన్నది ముఖ్యధర్మము దయన్ బుధు లయ్యది నిర్వహింపుడీ. ౪

చ॥ బ్రీతుకఁగలేక యెవ్విధినో ప్రాణము దీసికొనంగఁ బూనుట
న్నది యిపు డాంగ్లవిద్యలఁ గనంబడఁ దొల్లిటి సంస్కృతంబునున్
జదివినవారు శాంతముగ సత్త్వముతో బ్రదుకంగనేర్చి సం
పద యని యుబ్బ రాపదల మ్రోన్పడ రాంతరదృష్టి బొల్పుచుక.

చ॥ సరసము సంస్కృతం బది ప్రశస్తము భారతవర్షమందు ని
ర్భరముగ నుండు పండితులపాలిటి కల్పక మద్దితోగిని సం
బరమున హింది నేర్పు మనవారలు బాలురు రాజ్యకాంక్షఁ దొం
దరపడుటంతె కాక యది ధర్మమ? తత్త్వమ? యాంధ్రజాతికి. ౬

ఉ॥ ఆయువు నెట్టొ నెట్ట ఘనమా! పశుపక్షి సరీసృపంబులున్
బాయవు నై జధర్మము శుభపదవై దికధర్మవద్దతిన్
దోయుచు గాయచింతనముతో బరమార్థము నీడవీడు ట
న్యాయము సాధులార! కనరా! వినరా! పరరాజ్యవృత్తముల్. ౭

ఉ॥ ఓసిక లేనివారిఁ దమ కోపినయట్టులఁ జేయనిచ్చియే
చూపిరి ధర్మసూత్రములు స్థూలము సూక్ష్మము రెండుత్రోవలున్
బాపుకె! నేడు తేపు మనవారలు శూరులు ధర్మరూపమున్
మాపఁగ దీక్షఁబూని రణమూత్రము జంకక పెద్దవారికిన్. ౮

ఉ॥ దేశము బాస వేసఁగు నిధించెను నన్నయ మున్ను నేటికే
బాసను వేస మూనెడఁగి పల్క వశంబాకొ! వీలువెంబడిక
వేసము వేసినన్ మది “నివృత్తిని” మానని ధీరచిత్తు ల
గోసగు లాత్మబంధులు భరితి భరింతు స్వధర్మ మిక్కలిన్. ౯

ఉ॥ వైదికవేష మూనియును బాలుర కన్యము నేర్పి యర్థసం
పాదననేయువారిఁ గని భాగ్యము పండె నటంచుఁ బొంగి యీ
మాదిరి చేసిపెట్టిరి సుమా మన ధర్మము పోయె బోయె నన్
వాదము నేయువారె ప్రతివాదులు నవ్వఁగ నేమనం దగున్. ౧౦

మ॥ పరదృష్టి స్వమతమ్మునున్ గనుట సంభావ్యమ్ము గా దందునన్
బరమార్థంబును గాన కెట్టెటులొ దుర్వ్యాఖ్యానముల్ నేయు లే
కరులం గాంచి విముగ్ధులౌ జనులు చుల్కంజూతు రాత్మీయులౌ
గురులన్ శిష్టుల మానసంబులకు సంక్షోభంబుఁ గల్పించుచున్. ౧౧

ఉ॥ మాటలె వేదశాస్త్రముల మార్గము పెంప భరింప వట్టి కా
మాటము లేన్నిగల్గవు కుమార్గములందు? బ్రహ్మణబుద్ధి నా
నాటికిఁ దగ్గ నొక్కఁడు గనంబడఁ డొక్కఁ డధీరుఁ డక్కటా
యేటికి నేటికయ్యె నెదురీదుట పిన్నలు పెద్ద లొటచేక. ౧౨

29. శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి నిర్యాణము

ఉ॥ ధీరుడు; సత్కవిత్వగురుదీక్షితుఁ; డారయ గోలుకొండ వ్యా
పారి కులూవతంసుఁడు; ప్రబంధకృత్ గ్రాణి; శిష్టసమ్మతా
చారుఁడు; భక్తిశీలుఁడు; ప్రచార విచార పరాత్మధర్మ వి
స్తారుఁడు; వాసుదాసుఁడు; ప్రశస్తయశస్త్ర నుడయ్యె నయ్యయో.

చ॥ పరమహితుండు, బాంధవుఁడు, భక్తవరుండు, మహానుభావుఁడున్
హరిభజనైక తత్పరుఁడు, నాంధ్రమహాకవిశేఖరుండు, స
ద్గురుఁడు కళాధురంధరులకుం; బ్రీతి యేరిక సుబ్బరాయధీ
వరునకు నాతఁ డాదికవి వార్తకుఁ జాలిన మూర్తియోగదా. ౨

చ॥ తలఁపును వ్రాత వర్తనము తథ్యమొకండుగ వాసుదాసుఁ డా
ర్యులు పొగడంగ నియ్యిల మహోజ్వలుఁడై ఋషివర్తనంపునై
వెలిఁగె నటుండఁగావలదె విద్యులనేరిచి నేర్చ భూజనం
బుల కొక లక్ష్య మట్టు లదివో కవినర్యుల కిచ్చు గణ్యాశన్. ౩

ఉ॥ ముమ్మరమైన తాపమున ముంచుచుఁ దేల్పు భవమ్ముతోన నో
యమ్మ పనే మీకన్ మనమునందు హరిన్ భజియింపుమమ్మ వెం
గమ్మనుబోలె యోగినివి గమ్మ లిఖింపఁగదమ్మ భక్తికా
వ్యమ్మల నాంధ్రమందుఁ గనకమ్మ యటంచనె మున్నునాదు బా
ల్యమ్మన వాసుదాసుఁడు మహాత్ముఁడు వాని నుతింపఁ జెల్ల నే. ౪

చ॥ సముడయి వాసనాత్రయ విసర్జనముం బొనరించి మించి యు
త్తముడయి చిప్పఁజేతఁగొని ధర్మము నాశ్రమయోగ్యమున్ వహిం
చి ముదముతోఁ బ్రచారమును జేసి సమస్తము ధారపోసి ని
త్యమగుపదంబు వాసుకవిత్వజుఁ డొందె దరించె సంస్మృతిన్. ౫

30. రవీంద్రు నస్తమయము

[7—8—41]

అంధ్రమహాసభ శ్రీశాఖ సభలోఁ జెప్పినవి

గీ॥ ‘అలరవీంద్రుండు గనలేనియది కవీంద్రుఁ
డెఱుంగఁజాలెను’ నంఁచి దేవేంద్రసుతుఁడు
భూసురేంద్రుండు, సత్కళాభానుకుండు
ఘనరవీంద్రకవీంద్రుండు గననిదేది?

౧

గీ॥ ఎలుఁగు మిన్నంటఁ బలుకు సురేంద్రనాథు
నెలమిఁ బాడంగ వినితి రవీంద్రనాథు
నంగదేశీయు లవ్వారితభాగ్య మేమొ
విశ్వభారతి విఖ్యాతి వెలసినారు.

౨

గీ॥ భరతభారతి మానసాబ్జ మకరంద
పాన పరసిశులై యుండ భారతీయు
లెల్లకడలందుఁ జల్లె రవీంద్రగంధ
వాహుఁ డద్దానంగల సౌరభంబునెల్ల.

3

గీ॥ రవి రవినిఁ జేరె ముక్తుఁడై రాహుబాధ
లేనివాఁ డీ రవీంద్రుండు వీని కస్త
మయము లేదెందుఁ బ్రాకృశ్చిమముల సమత
వేయికరముల సతతము వెలయుచుండు.

౪

గీ॥ కోకిలఁబోకొ! యితఁడు వాల్మీకి యగునొ
యెలుఁగు మధురంబు నాకృతి ఋషినిబోలు
సరససంగీతసాహిత్యసామరస్య
మితనియం దుంట వాణి రవీంద్రుఁడేమొ.

౫

చ॥ పలుకకయున్న నా మొగమె పర్వముఁజూడంగ, మాటలాడినన్
బలుకువెలంది పల్కినటు భావము రంజిలుఁ, బాటపాడినన్
దలిరులుబుట్టు మోసలకుఁ దాపనయోగ్యము నీ నికేతనం
బలవియో? నిన్ను నెన్నంగ మహాకవిచంద్ర! రవీంద్ర! యేరికి.

౬

31. కా వ్య ప ర మా ర్థ ము

(రాజా రంగయ్యప్పారావుగారి కళాశాలలో)

7—11—39

గీ॥ పలుకు వెలదికి మొగము కావ్యంబటందు
రమృతలోచనము లగు వేదాంత మంఘ్ర
ఋషులె యుత్తములైన కవీంద్రులండు
కవులె తారకులందు రిక్కలి నరులకు.

౧

గీ॥ ప్రభుని శాసనమటు వేదవాక్కులండు
మఱి పురాణము చెలికాని మాటలండు
సరసరీతుల గుణముల ఎరునిఁ దేల్పు
కాంత కెనవచ్చు నెందు సత్కావ్యమంపు.

౨

32. భీమరాంబా మల్లేశ్వరపుస్తక భాండాగార పరిశంస

(బెజవాడ, 3-9-1940)

శా॥ భక్తి శ్రద్ధలు తగ్గె వేదములపైఁ బ్రామాణ్యముల్ తగ్గె నా
సక్తుల్ హెచ్చెఁ బరప్రబంఘములపై శాస్త్రాలపై నెట్టులో
యుక్తుల్ పన్నుచు భక్తిగూర్చికొనుటే యుద్యోగమా నొక్కట
భక్తిన్ ముక్తిని గూర్చుపద్ధతులపై మోదంబెటుల్ గల్గునో!

ఉ॥ హంగగు గ్రంథరాజముల నన్నిటిఁ బొత్తులుగాఁగ బీరువా
లం గరమంచి దాని నొక లైబ్రరీయందురుగాని దానిలో
సంగలదేదో తేల్పంగల నైపుణిగల్గిన వారి సంగతి
సంగతులన్ని బోధపడు నవ్యపురాతన రీతు లెంతయు

౩

మ॥ చదువంజాలిన వార లే కొలదియో సాహిత్యమున్ గల్గు వా
రు దయన్ దక్కినవారికిఁ దెలుప వారు విజ్ఞులై నిల్తు రా
పదలందున్ గడు ధైర్యమూని యదివో పాండిత్య మెట్టెట్టులో
చదువన్ వ్రాయనుగాదు పత్రికల హాస్యగ్రంథరాజంబుల్.

3

- గీ॥ భావముల వెల్లడింపంగ భాషవుట్టె
దోషములులేక పల్కు వై దుష్ట్యమండ్రు
నియమములు లేక పల్కుట నేర్పుకాదు
శుద్ధమగు వాక్కు మనుజు విశుద్ధుడేయు. ౪
- గీ॥ జాతిరతనాలు వెలుగొందు సానదీరి
కదను నేర్చిన గుఱ్ఱాలు ఖ్యాతిఁగాంచు
చదువులను నేర్చి మనుజులు, సామునేర్చి
వీరులును, లోకమం దెంతో వెలయుచుండు. ౫
- గీ॥ మెఱుంగులకునేమి కనుఁడయ్య మేల్చి యొరసి
చౌకచూడక మేల్తెన సరకుఁగొనుఁడు
నీటు చూడక జనులలో నీతిఁ గనుఁడు
అట్టలకునేమి ? కనుఁడు లో నర్థగరిమ. ౬

33. దోమా వేంకటస్వామిగుప్తకుఁ గవిరత్న బిరుద మొసగు నపుడు

- శా॥ ధీరుం డొక్కఁడు జాజిలిందెలిపి కీర్తిన్ గాంచినాఁ డత్తులా
ధాదున్ మిఁరలెఱుంగరే యతనిపంథం బోయి యెంతెంత వ్యా
పారంబుల్ నడపించినన్ మది బరబ్రహ్మంబును న్నిల్పి సం
సారంబుం దరియింపవచ్చునని వైశ్యశేషుం లూహింపుఁడీ.
- శా॥ కోమట్లందునఁ బేరుఁగాంచె నొకమాఘుం డందు రెన్నఁడో? యీ
దోమావేంకటస్వామిగుప్త కెన యెందుం గందుమే? నద్దురుల్
బేరెమన్ జూడ వధానకౌశలముఁ బేర్కిం జూపి, పౌరాణికుం
డై మాన్యత్వము గాంచె నీతఁడగు వైశ్యశేషుఁ డీనాటికిన్.
- మ॥ కులధర్మంబును నిర్వహింపుఁడని మీకుంజెప్పఁగానేల ? యి
క్కలిలో వేదము, శాస్త్రముఁ గళల సాఁకఁ మీరుగాకెవ్వరే
గలరే ! పండితుల గవీశ్వరుల సత్కారముఁ గావించి శ్రీ
లలనాలాలితులైన పుణ్యమును నిల్వంబెట్టుఁడీ శేషులై.

34. వైద్యరాజు దంటు సుబ్బావధానిగారి పండితరాయ బిరుద ప్రశంస

(10—11—1940)

క॥ ఎటుచూచిన నటుపోవుచు

నిటునటు చూడకయె తెచ్చిరింతకు దేశం

బిటుపై న నెటుల సేమము

ఘటింపఁజేయుటయె యనుట కలదె యొకనికే.

౧

క॥ మెడలుపడ నడుగులెత్తుక

పడిపడి చూచితివికాదె పడమట్టికై నీ

యొడిలోన నేమిపడెనో

కొడుకా యను భరతమాతకుయి వినఁబడదా.

౨

క॥ ముక్కులు మూసుక యుక్కిరి

బిక్కిరియై కనులఁ జెవులఁ బిడుగులు పడిగా

బొక్కల దూరుట మేలే

ముక్కుంటిం గెలుచు ముక్కుఁపూయఁ జొరకండుక .

౩

క॥ నలుగురు పదుగురు వేవురు

తెలిసియొ తెలియకయొ పోవుతెల్లగునఁ బోవక

సులు వేటికి నెదురీదం

గల భీరతగల్గు నీశుకరుణ నొకసికికే.

౪

క॥ విద్యల విత్తముసేయక

విద్యల విత్తనముసేయు నెతచే సతముక

విద్యావంతులఁ గూర్పుచు

నుద్యోగము సేయు తెంత యొప్పుక గలిలోకే.

౫

క॥ తనవారని, తానని, నె

మృగమునఁ దలఁపకయె మాయమర్మమెఱుంగ కొ

క్కని లెక్కనేయకే దే

వునిగా దేశికుని గొల్చు బుద్ధి యలఁతియే.

౬

క॥ ఈశుండని, ధర్మంబని,
దేశంబని, శాస్త్రమంచు దేశికుండం చా
వేశంబున లేశంబే
యాశయు లేకుండ మెలంగు టది యెవ్వనికా.

౭

క॥ అవధానులు కవిధీరుం
డవు ఘననైద్యుండు సాధు సంతస్కృతుడు
నవసంజీతరాయుడు
భూమి సకలులపాలికల్పభూజం బగుతే.

౮

35. దేశోద్ధారక విశ్వదాత కా॥ నాగేశ్వరరాయుని

ఆ యు రా రో గ్య ప్రి శం స

20—2—37

శ శి క శా ప ద్య మా ల

శా॥ కాశీనాథునివారు నైపులును భక్తశ్రేష్ఠులుగా రారే ? నా
శేశా ! విశ్వపదంబు నీకు నిడ నెంతే బ్రీతి విశ్వేశ్వరుం;
డీశుండైతివి స్వతంత్రములతో నీవీ భువి నీవకా ?
దేశోద్ధారకుండంచు మించితివి కీర్తి; నీకు దీర్ఘాయువౌ.

౧

చ॥ అలయక విశ్వదాత వయి; యస్వహము సకలోపకారకం
బుల నొనరించుచు; నిమనము నృథగా జననీపు; నీకునెం
జలియును వేడియు గలుగఁజేయఁగనానె విధాత ? యా పతం
జలియును హాయి నీ కిడగఁ జల్పఁడె పార్థన వేయిమోముల? ౨

చ॥ తమ యవివేకముండెలిసి; తామె నిలింపులు నీకు హాయి వే
గమ సమకూర్చినా; రుపమగల్గునె యొండ్రకు నీకు ? నీదు చి
త్తము పలుకుల్ క్రియల్ శివపదంబుల కర్పణమాట; నీనమీ
పమునకు రాగ జంకు సమవర్తియుఁ గాలగైకభూషణా ! 3

మ॥ సమకమ్ముక్ జమకమ్ముక్ జెప్పచు మహాన్యాసంబుతో రుద్రునిన్
విమలంబైన స్వరమ్ముతో ద్విజాలు సంప్రీతిన్ భజింపంగ; నీ
దుమదిం బుట్టు మహావ్రమోద మని విందున్; శైవుడై పుట్టి; ధ
ర్మము నిక్కాలమునందు నెవ్వఁ డిటు నిర్వర్తించు? నాగేశ్వరా ! ౪

ఉ॥ ఆపదలం దహీశ! మనమందున నెయ్యది నిల్పు నద్దియే
లోపలిస్థాయి యందు కవులున్, నిను మెచ్చంగఁ గాలకాలుడే
నీపయిఁ బ్రీతితో నిలిచి నిల్చె నినున్ భువి సాధురక్షకై
శ్రీపుల భూపుల న్నుడువఁజెల్లునె సాటికి నీకు మాటికి. ౫

శా॥ మీమాత్రంబును ధర్మమార్గములఁ బ్రేమింపంగ లేనట్టి వా
రే మర్యాదల నొల్ల కెట్టితఱి నొక్కిం తేని శంకింప కా
గాముల్ చూడక సిద్ధపద్ధతులఁ బాకాకొనటల్ చేయుచుం
ద్రేమందున్? మఱివేమి మందుగలదే యీ మందులన్ దిద్దంగన్. ౬

మ॥ చదువుల్ సంస్కలు పోయె, వేదములునున్ శాస్త్రమ్ములున్ బోయె నా
పదలందున్ ముదిమిన్ స్వధర్మమున సద్భావంబుఁ బుట్టంగ వాఁ
డెదియున్ జేయఁగలేక చింతిలుఁ గదా యెంతేని స్వాంతమ్ముచుం
దదియున్ స్వానుభవైకగోచరము గాదా నేడు? నాగేశ్వరా ! ౭

మ॥ కులమున్ గోత్రము శౌచమున్ దయయుఁ దక్కుంగల్గు సద్ధర్మముల్
గలుగన్ భారతజాతికిన్ గలుగు నిక్కంబైన జీవం బహో!
విలయంబున్ మఱివానికే బలిమిఁ గావింపంగ, జీవింప జీ
వులు లేవే యెటులెట్లు పొట్టకొరకై పుట్టంగఁ బోవన్ భువి. ౮

ఉ॥ ఎందఱు నెందఱుం గన మహీనుల మానుల? నేమియైరి వా
రందఱు? శాంతిలేకయకదా జగమందుఁ బ్రవృత్తిమాని? రా
చందము ధీరచిత్తులగు సాధుల కెన్నడురాదు సద్గురూ
క్తిం దెలివొంది కాంతు కృతకృత్యత సాంబునిభృత్యభృత్యులై .

ఉ॥ దేశము, భాషయున్, బ్రజయు, దేవుడు దేశికుఁడంచు లేక; యీ
వేశముతోడ నేడు పదవీగ్రహణంబున కెందఱెంద రా

భాసపు దేశభక్తిని బ్రభం గనుచుండరు నీ వెఱుంగ? నా
గేశ! బుధుండు తెడ్డు నొక యించుక నాకి; వ్రతంబు వీడునే? ౧౦

చ॥ ఒక పదియేండ్లు చన్న గుఱు తుండదు, భారతజాతి కీ ధర్మ
సకలము నేకమా సకట సంద్రమునందు మునిగినట్లు నా
యకు లిది గాంచలేక చ్యవహరమె ప్పుచు, గోతిపట్టుగా
నొక్కొక టే మునుంగఁ గనుచుందురు ముం దెఱుంగంగ నేరమి. ౧౧

ఉ॥ ఈ వొకరుండ! వొక్కరుండవే! సుమి! నేటికి నాంధ్రభూమిలో
భావము విప్పిచెప్పదగువాడవు తక్కిన నాయకోత్తముల్
పోవు పథంబు నే నెఱుంగ! లోపముఁ బాపి; భవాబ్ధి దాటఁగా
నావగ నుండఁగాఁ దగు ఘనంబగు విద్యలఁ బ్రోవు మాస్థతో ౧౨

శా॥ సీగోగొక మఱేనితో ననదగుక? నీ కన్న మాకున్న ప్ర
భ్యాతుం డెవ్వఁడు నేత? నిక్కముగ వక్కానింతు నాగేశ్వరా!
జాతిప్రీతి, స్వవేషభాషలను విశ్వాసంబు, చాపప్రివి
ద్యాతంత్రంబులరక్తి, భక్తి పరతత్వంబందు నాంధ్రత్వమా. ౧౩

ఉ॥ పెద్దల బోధముల్ పెడచెవిం బడుచుండును బిల్లకాయ; కా
పద్దశలందు నయ్యదియెపట్టు భవాంబుధి తేలియాడఁగాఁ
దద్దయు మించినప్పుడు వృధాయగునంచు; బ్రబుద్ధు లెప్పుడుక
బుద్ధులు చెప్పుచుందురు, ముముక్షుల కాపదఁబాప నోపికక. ౧౪

ఉ॥ ఆయువు దీర్ఘమై! భగవదాజ్ఞను నీవు బలంబుఁ దేజమున్
శ్రీయును దాల్చి; చిత్తమున శ్రీపరమేశ్వరుఁ బాదుకొల్పి నీ
కాయముతో స్వధర్మమునకై యెది యెయ్యది చేయవచ్చునో;
చేయు మనన్నియున్ యశముఁ జెందు మనస్వవిధాన మూనుచున్.

ఉ॥ దేశమునందు నెవ్వరి మదిన్ నిను నెట్టులఁ జూచిరేని నా
గేశకలాపనేవకుండ వీవని భావననేయుదాన నా
గేశ! గతుల్స్థితుల్ కలి నవెట్టుల మాఱినఁ; గొండగుర్తులన్
లేశము దారితప్పక చలింపక ధీరుఁడు చేరుఁ బారమున్. ౧౬

36. రా ధా కృష్ణ పం దీ తు న కు

హంసవిజయముఁ బంపునపుడు రచించినవి

19—11—34

క॥ మేధావికి నాంధ్రజగ

దోబ్బధాచార్యునకుఁ బూర్వపుణ్యోదయసం

సాధిత సద్యోగునకున్

రాధాకృష్ణార్యునకు వినతి నిటు వినుతున్

౧

మ॥ సకలోర్వం జరియించి వేత్తల ప్రశంసల్ గాంచి యాధ్యాత్మ్యవి
ద్యకు వ్యాఖ్యాతరసం బ్రసిద్ధి గని హృద్యంబైన వాగ్ధోరణిన్
సకలస్వాంతము లుల్లసిల్లఁగ నుపన్యాసంబుఁ గావించు వ్య
క్తికి నీ కెవ్వరు సాటి? హంసవిజయోక్తిన్ వే విమర్శింపఁగన్

౨

ఉ॥ కూలికి వాయలే దొరులకోసము లేశము నానఁజేసి భూ
పాలుర వేడలే దింక శబాసనిపించుకొనంగఁ గాదు క
య్యాలకుఁగాదు హంసవిజయమ్మన నేఁ బ్రకటింతు దేశదే
శాలకుఁ గర్మభూమిఁగల సద్గురుబోధము జ్ఞానసౌఖమున్.

3

క॥ తెలివిఁగలవాడ వొరులం

దెలియంగలవాడ వెల్ల ధీమంతులకున్

దెలుపఁగలవాడ వనుచున్

దొలిపలుకును వ్రాయఁగోరుదును నిను సనఘా

౪

చ॥ గురుమథనంబునంబడి యకుంతితభక్త్యనిలప్రభూతమై
గురుతరమైన తేజమునఁ గూర్చిన నాటకదీపమున్ భవ
త్కరమున నెత్తిచూపుమని కాంక్షయొనర్చెద లోకమంత కీ
వురుతరవిక్రమంబున మహోన్నతపీఠి జరించుచుండుటన్

౫

37. రాధాకృష్ణయ్యగారి హంసవిజయాభిప్రాయముపై

22—3—35

గీ॥ హంసవిజయంబుఁ జదివి నీ వంపినట్టి
యాంగ్లపత్రిక భక్తితో నందికొంటిఁ
దలఁపఁ బైఁమూతలే గాక తాత్త్వికులకు
భాష లొక యాఁకయే లోని భాష మరయ

౧

ఉ॥ తప్పదు నీకు హంసజయతత్త్వము లోకమునందుఁ జాటఁగాఁ ?
దప్పకొసంగఁ జూడకుము ధర్మముగాదది యాంధ్రదేశమం
దొప్పుగనున్న సద్గుణలసూక్తులనాణెము, లోకమంతకుఁ
గుప్పఁగ నాంగ్లభాష సరికూర్చెద నీ కయి! తత్త్వకోవిదా! ౨

ఉ॥ సంగరపీండ్రనాథుని ప్రబంధమునందలి తత్త్వమెల్ల; నీ
కుం గనవచ్చె; నిచ్చలును ఖోణితలంబునఁ దత్త్వగోష్ఠులం
దుం గడుమన్ననల్ గను బుధుండవు; నీ దగు మాతృభాషలో
సం గల మత్రప్రబంధములనాణెముఁ దేల్పుట నీ కస్వర్హమే? 3

శా॥ మోమోటంబున కిచ్చు పత్రికలు సమ్మోదంబునుం గూర్పు; వాఁ
గాముల్ దెల్పఁగలట్టి పెద్దలు పరీక్షల్ సల్పి; యేమన్ననుఁ
సేమంబాఁ గృత్రికర్తకుఁ గృత్రికి; నీ చిత్తంబు దుష్కాలమం
దీమాత్రంబగు ధర్మదీక్ష దగ దే యిప్పట్ల మీ బోంట్లకుఁ. ౪

38. శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యా పీఠపక్షమున
శ్రీయుత సర్ రాధాకృష్ణ పండితులకుఁ గవితలక కుటీరమున

స మ్మా న ము

14—1—36

క॥ సర్వేపల్లికులంబున, సర్వారాధ్యుండు పుట్టె సకలజనులకున్!
పూర్వాపరఖండంబుల, నిర్వాణము బోధసేయు నేర్పరి; కలిలోన్.
మ॥ తమలోఁ గల్గిన పెద్దవారలకుఁ బౌఢ్రాస్యంబుఁ గల్పించి; లో
కము నెల్లం బ్రకటించుచుండ్రు గద! పెక్కండ్రొక్కటా! యాంధ్రదే

శమునం దన్యల గొప్పజేయుటయె నిచ్చల్ గాంతు మీ భావదా
స్యమునన్ వీడి, తెనుగు లన్నిటను బ్రాశస్త్యము నొందంగున్.

ఉ॥ తే రది యాంధ్రవిశ్వకళ; ధీరుడు కృష్ణబుధేంద్రుఁ డారయన్
సారథి; రెండుపక్షము లనందగుఁ బూర్వముఁ బశ్చిమంబునున్
భారతుఁడౌ గిరిటి యరివర్గము జ్ఞానఖరాసిచేత సం
హారముఁజేయఁగాఁ దగు మహర్థముఁ బల్కెను నూత్నగీతలన్. ౩

ఉ॥ ఆంతరతత్త్వమిచ్చటి మహాత్ములు నిర్ణయముం బొనర్చు; ౩౦
డాంతరపండితాళిపయి నాస లవేల? మనోగతాజ్ఞతా
ధ్వాంతముఁ బాప సద్గురుపథంబు వెలుంగఁ; ద్వివిధదేశము,
దెంతయు భ్రాంతి నిట్టు నటులేల చరింపఁ? దృఢంప స్వీయులన్. ౪

ఉ॥ అంతటిదానఁ గాను జగ మంత యెఱిగిన మీకుఁ దెల్ప శ్రీ
మంతులు, బ్రహ్మవిద్యఁగల మాన్యులు, ధన్యులు, మీరలో పర
స్వాంత మెఱుంగ నేర్తురు శుభస్థితి భక్తుల కీయఁగల్గు వే
దాంతముఁ దాల్చుపీఠ మిది ధర్మమునందగఁ బ్రోచినేయుండె ౫

39. శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ సందేశము

(తత్త్వవారులుగా “ఆకుపర్ణ”నకుఁ బోవునపుడు)

క॥ బోధింపఁగఁ దత్త్వము నం
భోధులు దరియించి; నీమఁ బోయెడి నీకో
రాధాకృష్ణాచార్యా !
మాధవుని యనుగ్రహమున మంగళము లగున్. ౧

శా॥ నీ వేతెంచు పథంబునందు శుభమకా ! నీవారికిన్ నేమమకా !
నీవిద్యార్థుల కెల్ల భద్రమగు సందేహంబులం బాపి న
ద్భావంబుం గలిగింపు విజ్ఞులకు నా పాశ్చాత్యదేశంబులన్
శ్రీవాణీకరుణాకటాక్షమున వాసిం గాంచు నీబోధముల్. ౨

శా॥ “వాచారంభణమాత్రమే యగును దత్త్వం” బన్న లోకోక్తి మా
ప్రాచీదేశమునందుఁ జెల్లదు; మహత్త్వం బంది భక్తాళి య
వ్యాచారీతుని జీవరూప పరమబ్రహ్మంబు నిక్కంబుగా
నాచార్యోక్తిని నిల్చి చూతురు; యన్నా ! చాటుమా యెల్లెడఁ.

శా॥ ఏదీ తేలక; యర్థకామముల నెంతే మున్నచుఁ దేలుచుఁ;
మోదంబందఁగ లేని దేశములకుఁ మోక్షప్రదంబైన స
ద్వేదాంతంబును దెల్పుబోదాఁడు ! నీ విజ్ఞాన మేమందు ? సం
పాసింపంగదె; యాంధ్రభ్రాతృక విశ్వశ్లాఘ్య మాహాత్మ్యమున్. ౪

శా॥ నీ కుద్యోగము పెద్దదైన దనుచుఁ నీవారినంతోషము
మో ! కానీ ! సకలాంధ్రలోకమున కోహా ! కల్లు సమ్మోదమా
నాకంబంటఁగ బెత్తెడే యెడిముసుమ్మా ! యిట్ట నీవారికిఁ
లోకఖ్యాతిగ నాంధ్రుఁ డీనిని యటఁ ఘోషింపుమా ! గోమృలఁ.

ఉ॥ మోడియినిల్చె భూరుహము మూలములం దినుచుండఁ గీటముల్
చీడలుపట్టె శాఖలకుఁ జిన్నులకే కఱవయ్యె గోతులుఁ
బాడొనరించు బిందెలఁ బ్రభంజనుఁ యాచెడుఁ గాండ మింతకుఁ
వాడని పూలవాసనల వాడలవాడలఁ బర్వజేయుమా ! ౬

ఉ॥ ఆదర మింతలేక విపదంబుధి మున్నచుఁ దేలుచున్న యీ
వేదములం దదంగముల వేత్తల సాధుల సత్కవీశులఁ
నీదు హృదంతరాళమున నిల్చుము వారు భవస్కృంబునఁ
గాదె ? ప్రిసిద్ధి కెక్కెదరు కంటికిఁ గానఁగరానినీమలఁ. ౭

చ॥ అవసరమందు నాంగ్లమున నందఱకుం దెలియంగఁ జెప్పిఁ;
బ్రవిమల సంస్కృతంబును స్వభాషను వీడకుమయ్య ! నీకు నీ
వివిధసపర్యలఁ జలుపువీరలు నీదగు ప్రాతనిధ్యముఁ
స్వవిషయకీర్తిగాఁ దలఁచి; సంతసమందుచు నున్నవారహా ! ౮

ఉ॥ జంకఁబనేమి ? జన్మమున సద్గుణమిత్రీదయార్ద్రదృష్టులఁ
బంకముఁ బోసి; హంసల సమాగమముం గని; తీర్థవాసముఁ

గొంకకనల్పి; యెత్తటినిఁ గుంకక; పైఁబయిఁ దేలియాపచున్;
బంకజమట్టు లుండఁ గలప్రాజ్ఞలు ప్రాచ్యు లటంచుఁ జాటుమా! ౯

సీ॥ ఆవేశమేగాని యధికార ముండదు

ప్రాతినిధ్యముఁ బూనువారి కొకట;

సధికార ముండిన నవకాశమది కల్గ

దెంతటి వేత్తలకేని నొకట !

ననకాశముండిన నది యదృష్టములేమి

ధీరులకై నను బేరు రాదు

ఇన్నిగల్గిన యేని నున్నచోటనెగాని

వ్యాపింపలేరు ప్రపంచ మెల్ల

గీ॥ సకలసద్గుణములు నీకు సంక్రమించె

సత్కవీశుల దీవనల్ సఫలములుగ

సాధు బుధజన సేవచే శాశ్వతముగఁ

బోయి రావయ్య ! జయమొంది బుధవరేణ్య !

౧౦

40. శ్రీ రాధాకృష్ణ బుధేంద్రుని పుత్రిక

శకుంతలా పరిణయ సందర్భమున

4-5-1936

క॥ నూతనము నీదు సౌధము

నూతన ముద్యోగలబ్ధి నూతనశుభ మీ

కూతురు పెండ్లి యు సౌఖ్య

ప్రాతంబగు నూతనముగ రాధాకృష్ణా !

౧

చ॥ మనమున సంశయించె బుధమండన కణ్వుఁ డహా ! గృహస్థులే

యనువున నిల్తురో? సుతల నల్లురయిండ్లకు నూతనంబుగా

ననిపెడువేళ నంచుఁ దనయాకృతి నీవుగ నీ శకుంతలా

వనితయుఁ బుట్టి సాధుగృహపరి నర్తన నల్ప బోలెడిన్.

౨

శా॥ నీ కేమున్నది కీర్తికాక జగతిన్? ధీవర్య! యథాంగియై
 నీకున్ సర్వముఁ గూర్చు నీ గృహమునన్ నిత్యోత్సవం బబ్బఁగా
 సాకున్ నీదగు బంధుసంతతిని నీ సంతానమున్ సౌఖ్యమున్
 శ్రీ కామేశ్వరి నీ యదృష్టము! పురంధీరత్నమా నారయన్. 3

మ॥ ఎలమిన్ యోగి ధనుర్ధరుండు నగుచు గృష్ణార్జునుల్ భిన్నులై
 రలనాఁ డివ్వరు నేటి కొక్కఁడయి నీ యాకారమున్ దాల్చి యి
 ట్టలఁ బెండ్లిండ్లని వేరటంబు లని సూఢిన్ గేహమందుండి చూ
 పుల శుత్ర్యంతమునందు నిల్పెదరు నీ పుణ్యంబు రాధాపతి! ౪

ఉ॥ ఆంధ్రుల కాంధ్రీపండితుల కాంధ్రీకవీశుల కాంధ్రీవాణి కి
 య్యాంధ్రులసచ్చరిత్రమున కాంధ్రులవ్యక్తికి నాంధ్రీశక్తి కీ
 యాంధ్రులతత్త్వసంపదకు నాంధ్రుల కీ జగమందు నెందు నీ
 రంధ్రీయశంబుఁ దెత్తు వని వ్రాయుటకా కిటు మాటికేటికిన్? ౫

41. జయపురాధీశ్వర విక్రమదేవవర్మ ప్రభునకు హంస విజయము పంపునట్టిసందర్భము

క॥ అవధారు ! జయపురీశ్వర !
 భవదాస్థానంబు దుర్లభంబగు రాధా
 భవనామబుధవరేణ్యని
 యవిరళకృప నీకు వినుతు హంసవిజయమున్. ౧

క॥ మముఁబోటి కపుల గొడవలు
 మమతల్ వినునట్టిరాజు మహిఁ గలఁడే ? వి
 క్రమదేవ కవిసుధాంశుని
 నుమ జయపురి నిల్పె బుధులయుల్లము లలరల్. ౨

క॥ ఋషివర్తనులకు సచ్చే
 ముషి గలవారలకు, భక్తపుంగవులకు స
 ద్విషయమును హంసనాటక
 విషయమనఁ బల్కితని హరిని మెప్పింప; స్మహా! 3

క॥ రాధాకృష్ణాచార్యుఁడు

మేధావియుఁ దత్త్వఘనుఁ డమేయపదవికిఁ

సాధనమగు నానాటక

బోధము విని; మదిని బొంగి; పూర్ణప్రీతిఁ.

౪

చ॥ తొలిపలుకేను వ్రాయుటాక దొడ్డది గాదిక, భారతాచరిన్

గల నృపకోటి కెల్లను శిఖామణి ; శ్రీజయపూరు నాయకుం;

డలఘు కవిత్వతత్త్వనిధి; యాతఁడు విక్రమదేవవర్మ ని

స్తుల భవదీయ సత్కృతికి శోభను గూర్చునటంచుఁ దెల్పుఁగఁ.

క॥ తెంపున నా నాటకమున్

బంపితిఁ ద్వత్సభను జదువఁ బండితరాజా

లింపంగ నుత్సహించుట

కింపై యుండుటయ కాదె ? కృతికి ఫలంబౌ !

౬

మ॥ గురుపుత్రిండు, సతీధ్యుడున్, హితుండు, నాకున్ మాన్యుడున్, భారతి

నరివస్యాకుశలుండు, రాజసభల్ భవ్యండు దంట్వస్వయా

భరణుం డీ యవధాని మత్కృతిని భూపా ! నీ సభన్ విన్ను దాఁ

బరమోత్సాహముతోడఁ బాడుచు, మహాప్రభుల్ ప్రహర్షింపఁగన్.

క॥ ఆ కుశలపులన్ మున్ వా

ల్మీకులకై పోలె; లీల మేదిని సభలన్

నాకృతుల భక్తిఁ బాడన్;

శ్రీకృష్ణగురుండు నేనె శ్రీ యవధానిన్.

౮

గీ॥ కననములకేమి? యెన్నైనఁ గట్టవచ్చుఁ

బరమపురుషునిపై భక్తిఁ బ్రబలఁజేయు

పాత్తములు వ్రాయుటది పూర్వపుణ్యఫలము !

కమనీయద్రుణజాల ! వికృమనృపాల !

౯

చ॥ కవులన బ్రహ్మముం దెలియఁగల్గిన వేత్తలు! బ్రహ్మవిద్యకున్

దెవులు ఘటిల్లుకాలమున ధీరతఁ దత్త్వముఁ జాటునట్టి స

త్కవితల కేమినేయ సధికంబగు, సత్కవిరాజువైన నీ

కెవరు వచింప నేమి కల దేలిక పాలననేయు ధర్మమున్.

౧౦.

42. వి క్ర మే శ తా రా వ శి

క॥ యుక్తమే విక్రమదేవుని
సూక్తల వక్తవ్యమనుట; సుకృతులలోనన్
యుక్త మయుక్తం బెఱిగెను
శక్తికి దత్తవిన్యసాలుసాటిఁ గలుగమిక్.

౧

క॥ భవదీయాస్థానంబునఁ
గవిభూషణుడైన సెట్టికవిసింహకృత
స్తవ మెఱిగి; యలఁతిక్ వా
స్తవమున్ సత్కవులు దెలియఁజాలుదు రనఘా !

ఉ. హంసజయమ్మునంగల మహాత్తరతత్త్వము గురైఱింగి వి
ద్వాంసులకన్ ముదంబొదవు నైఖరి వ్యాసమునున్ లిఖించి సా
రాంశము దేల్చె నీ జయపురాధిపుఁ డద్దిర! యార్యధర్మ వి
ధ్వంసము గల్గుకాలమున దక్కెను దిక్కన సాధుపాళికిన్.

3

శా. వాణిజ్యంబు యగున్ గవిత్వమును జేర్పన్ రాణివాసంబులన్
వాణీదత్తము మత్కవిత్వ మది భూపా! తత్త్వమున్ దెల్పుటన్
రాణించెన్ సరి కాంతచూనుగద! యీ రాజ్యంబు నద్దాన గీ
ర్వాణప్రఖ్యుల జ్ఞానబీజధరులక్ బ్రహ్మణ్యులక్ బోవుమా.

౪

క॥ శుకనాసోపన్యాస
ప్రకటితగ ధ్నేశ్వరత్వభంగు లకట! నేఁ
టికినెందుఁ గాననో? ధా
ర్మికులం బోపించు తేఁడు పృథివిం గలఁడే?

౫

ఉ॥ ఎక్కడనుంటి? వేమి గతి? యెచ్చటఁ దింటి? వదెట్లు వచ్చి తీ
విక్కడ? కెట్లు వ్రాసితివి? యింతటిగ్రంథము చిక్కులేదు; నీ
యక్కట లన్ని దీక్షు నిఁక నంచుఁ గవీశుల నాదరించు తేం
డెక్కడ నుండురో! జయపురీశ్వర! దేవుఁ డెఱుంగు నిక్కల్లిక్.

౬

చ. కవనమునేర్చి పద్దెములుగట్టి నృపాలుర బట్టులట్లు సం
స్తవములుచేసి జీవనము సల్పెడు వారలకేమొ? కాని వా
స్తవమగు శక్తిగల్గి పరశ శ్లోము సద్గురు లొద్దనేర్చు సా
ధువులగు వారికిన్ స్థితిగతుల్ కనిపెట్టెడి ధీరు డెవ్వఁడో ! ౭

ఉ. భారతధర్మబీజముల భక్తులకై పరిరక్ష సేయు న
వ్వారలు ధీరు లవ్వీబుధవర్యుల నార్యులఁ బోచుచుండు నా
భూరమణుండు ధీరుఁడు ప్రబోధ మొసంగఁగఁజాలు కావ్యముల్
తారకమూర్తిపై నుడువు ధన్యులు ధీరులు విక్రమాధిపా ! ౮

ఉ. సూరులు తొల్లి సత్యమును జూడఁగఁ గల్గిరి రాజులో క్రియా
శూరులు ధర్మవీరు లగుచున్ భరియించిరి సాధుపాళి వా
క్కురులు నేడు పత్రికలఁ జూపుచు నుండఁగ విద్వై; లాస్థతో
ధీరులు సద్గురూక్తవరదీక్షల రక్షయొనర్చు జ్ఞానమున్. ౯

ఉ. అన్నిటి మించినట్టి పురుషార్థము మోక్షము దానికన్న నె
న్నెన్నియొవిఘ్నముల్ గలుగు; నెవ్వఁడో నేర్పును గోటికొక్కఁడ
న్నన్న ! ఫలం బతండె ! జగమంతకు నాతఁడు వృద్ధిపొందఁగాఁ
దెన్ను ఘటించుజేసి కిల దీటగు నెవ్వఁడు? విక్రమేశ్వరా ! ౧౦

ఉ. ఒక్కొక్కవిద్య కొక్కొక్కని, నూపిరితోడుత నిల్పరాదొకో !
యొక్క సరేశ్వరుండయిన నోపికతో సకలాంధభూమికి
దక్కిటి వొక్కఁడీ వెటులు ధర్మము నిల్పెదో! విక్రమేశ్వరా !
దిక్కటి రూపుమాసినవి దేశపువిద్యలు పట్టు వీడుటన్. ౧౧

చ. పదిపదియేండ్ల కొక్కతటిఁ, బండితులన్ గణియింప; నక్కటా !
హృదయము వ్రీలు వృక్షములకే గల దొక్కట లెక్క నేడు; ప్రా
జదువుల వారు పుట్టినను, జచ్చిన నెంచెడువాఁ డెవఁడు? పె
ల్లొదవె విపత్తు విద్యలకు నో పృథివీశ్వర ! యెట్లు మాన్పెదో! ౧౨

చ. అవసరమందు దత్తమగునట్టిది, దానమటండు కుంభినీ
ధన! పదిలక్షలిచ్చిన వృథాగద! తొల్లిటిబ్రహ్మవిద్య సా

ధువులకు నీయఁగల్గు విబుధుల్, నిలువందగు నీడనీని వె
ట్టివియును సంస్థ లెన్నికల డిగ్గపడుక బరమార్థగోష్ఠిలోక. ౧౩

ఉ॥ చేసెడు బుద్ధియుండియును, జేయఁగఁజాలమి; బుద్ధిమంతు లా
యాసము నొందుచుండు రెవు డా తరుణం బని చూచుచుండు నీ
కీసిరి వచ్చి పైబడుట యెంతయు మేల్గద ! దీప ముండ నా
వాసముఁ జక్కఁబెట్టుము నృపా ! తఱిమించినఁ జేయవచ్చునే. ౧౪

చ॥ కవసము సత్యమున్ దెలుపఁగల్గునె ? సత్యము సత్యవంతుఁడే
భవి నెఱుఁగుక గురూత్తములమ్రోల సహంకరణమ్ము మాని ని
క్కువమగు వర్తనంబుఁగను కోవిదుఁ డీశ్వరతత్త్వమెల్ల వా
స్తవముగఁ గాంచు బ్రహ్మమయి తాఁ గనఁగల్గునుగాదె బ్రహ్మమున్.

చ॥ పలుకఁగ నేర్చు సత్కవికె బత్తెముపుట్టనినాఁడు చాటుగాఁ
బలుకక సత్యమున్ దరుచు భక్తుల కెవ్వఁడు భుక్తిఁబెట్టు రా
జులు గనుఁగొందురే యెదుటఁ జూచియుఁ గాననివారు దేవుఁ డ
వ్విలయముఁ బాప నిన్నుఁ బృథివీపతిఁ జేసెను వికృతమాధిపా ! ౧౬

ఉ॥ ఏనుఁగు లమ్మి కార్లపయి నెక్కెడు కక్కుఁటితిన్ జరించు భూ
జనులు సత్కవీశ్వరుల సాఁకఁగ నేర్తురే సర్వవిద్యలక
దాను భరింపఁడేని నిలఁ దా నొక రాజుగ నుండనేల ? సం
స్థాన మదేల ? వాని కొకస్థాన మదేల ? మదించి మించఁగన్. ౧౭

ఉ॥ బొమ్మలఁ జేసి యెవ్వ రెటు మోసుకపోయిన నట్లపోవుద
ద్దమ్మలు పార్శ్వవర్తులకు దాసులు; రాజులు; వారి కేల త
త్త్వమ్ములు ధర్మముల్ గురుపదమ్ములు నేనుఁగుపై జవాది సం
ద్రమ్మున వృష్టియున్ మరుపదమ్మునఁ బెట్టిన శాలిబీజముల్. ౧౮

ఉ॥ మంచిది మంచిదిద్ది; కడు మంచిది; మంచిది యంచు మాటలక
ముంచినిఁ బ్రాణపంచకము పోవదె ? పోవకయున్న నద్దికా
మంచియ ! కాదయేని గడమంచియ ! వంచనమేల ? యేమి కా
వించిన బ్రహ్మవిద్య కిలబజము నిల్చునొ; చూడు ! భూవరా ! ౧౯

ఉ॥ ఇచ్చక మేల రాజుల ? కొకింత కవీశుల కుండుఁగాక ! నీ
మెచ్చటయే నిజంబయిన; మేకొనకుండువె ! హంసనాటకం
బచ్చపడంగఁదెల్పు పరమార్థము సర్థము ప్రిణమున్ నెసన్
బొచ్చెములేక; సాధువులఁ బోవను; గావను; దేవ ! భూవరా !

ఉ॥ తక్కువలేక సద్గురుఁడు త స్త్వముఁ దెల్పెను నాకు; భుక్తికిఁ
దక్కువలేదు గౌరవము తక్కువలేదు: సభాంతరమ్ములన్
మక్కువ మీఱ మత్కృతుల మన్ననఁ జేసిరి సత్కవీండు లో
ధిక్కుతనైరి ! విక్రమసుధీన్మపమాళి ! పరాంబ సత్కృపణ. ౨౦

ఉ॥ అచ్చనఁగూర్ప గ్రంథముల నచ్చట నిచ్చటఁ ద్రిప్పకుండఁగా;
లచ్చిక్రపణ ఘటిల్లె నవిలంబముగా నిక నొచ్చె మేమి ? నీ
మెచ్చట చాలదే ? కృతి కమేయఫలం బది పైనఁ బెచ్చుఁగా
న చ్చతురాస్యుడో జయపురాధిప ! యేమని నిర్ణయించెనో !

గీ॥ దీక్ష సద్గురులొద్ద నధీతి యయ్యె;
సర్థలకు బోధమొనరింతు సహరహంబు
హరికృపావశమునఁ గొంత యాచరింతు
సాగవలసిన దింకఁ బ్రచార మొకఁడె.

౨౩

ఉ. ఎన్ని ప్రచారముల్ గలుగు నిక్కలి; నేడొక బ్రహ్మవిద్యకే
మన్నన లేకపోయె మునిమాన్యులు తొల్లిటిరాజు లెల్ల నా
పన్నులఁ గాచుపొంటెను దపస్సులఁగా చెడుపొంటె దీక్షఁ గై
కొన్న దెఱుంగవే! యడవి గుయ్యడ డయ్యటగాదె? భూవరా! ౨౪

ఉ. యోగ్యుడ వీవుగాన నిటు లోషితో వచియించుదాన దా
ర్భాగ్యులు మెచ్చనెన్నడును వ్రాయదు నాకల మేమి నిత్య మీ
భోగ్యములం దహర్నిశము మున్ మును లొందినసిద్ధి బొందఁగా
వాగ్యతులైన భక్తులకుఁ బట్టగు మింకను విక్రమాధిపా! ౨౫

గీ॥ చెప్పఁదగిన దిందుఁ జెప్పంగఁబడె విక్ర
మేశ విసంగఁదగుదు వీవటంచు

నీకు నచ్చకున్న నిక్కంబుగా నాకు
భర్తహారికి నొక్కడే భాగ్య మవని.

౨౬

క॥ దేవబ్రాహ్మణ భక్తియు
భావజ్ఞత కార్యదీక్ష పాత్రజ్ఞత స
త్యేవయు శ్రీహరి! విక్రమ
దేవున కిడి పోవు మాంధ్రదేశవిబుధులన్.

౨౭

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగమహా విద్యాపీఠమున

43. జయపురాధీశ్వరులు విక్రమదేవవర్మగారిసమ్మానసందర్భమున

ఉ॥ వెన్నునియంతముండుఁ బృథివీపతులన్ ఘను నట్టి రాజు వి
ద్యన్నతు నాంధ్రభూమికిఁ బ్రధానుని విక్రమదేవవర్మ నేఁ
డిన్నగరింబునన్ విబుధు లిందఱలోన బహుకరింపఁగాఁ
గన్న త్రిలింగపీఠ మెటుఁ గాంచడె యున్నతి భారతావనిన్.

౧

క॥ అమృతానందుని సందే
శము వింటిరి కవులు స్థపులు సర్వజనులు ధ
ర్మము నిల్వఁబెట్టు టీ దే
శమునకుఁ గర్తవ్య మఖిలనంపద లదియే.

౨

ఉ॥ ఆర్చునొ తీర్పునో పిదప నాదరమొప్పంగ విన్నవాఁడు పో
కార్చును జింతఁ గొంత వెనుకన్ మునుగానక సిద్ధహస్తు లి
శ్లేర్చుచునుండ నున్నవియు నేగిన ధర్మము లిన్ని నా జమా
కర్చు లిఖింపఁగాఁగద ప్రకాశితమా నిదమిత్థమం చొగిన్.

3

ఉ॥ ఎక్కడ నేమియున్న దెవరేమి యెఱుంగుదు రార్యవిద్యలన్
జక్కినవాని; వానఁ గృషిచేసినవారిని లెక్కవ్రాసి యం
దొక్కొకవిద్య కొక్కొకని నొక్కొక మండలమందు నిల్వినన్
దక్కును బీజ మిప్పని వృథాయన కీరలు పోత్సహింపరే.

౪

ఉ॥ వేడుకకాదె యిక్కలిని విజ్ఞఁ డొకం డొక' విద్యయందు ను
న్నాడని విన్నఁ బ్రాణపవనంబుల నాతఁ డదెల్లు నిల్పుచు
న్నాడని చూడఁ బాప మగునా! కలవేత్తల శిల్పు లందఱన్
గూడఁగఁజేసి వారి కొసఁగుండు బహుకృతులున్ ధనంబులున్. ౧

ఉ॥ కొమ్మల నుండఁగాఁదగిన కోతులఁ గొంపల నిల్వి; రాజమా
స్యమ్ముగ నుండఁదగ్గ సకలాళిని, వీధులలీలఁ దోలు బి
చ్చమ్మున కార! కాలము ప్రశస్తాని నొక్కని దిబ్బమిద దీ
పమ్మును బెట్ట నిల్పుఁ డనుపాటికి నోచమె? వట్టి మాటకేన్. ౬

ఉ॥ వాడలఁ బోవునట్టి ప్రతివాఁడును దాల్చెడు తాళ్ళకుండునే
నాడెము ? మేలుజాతిరతనంబుల మూఢులు చూడనెంతురే ?
తేఁడులు వాని జాడల నెఱింగి, వరించి భరింతు కై తలఁ
తేఁడులు, జోగితేఁడులు, గణింతురు సన్గణరత్నజాలముల్. ౭

వా॥ ఇచ్చాద్వేషము లీ జగమ్ముపయి మా కేమాత్రమున్ లేవు? తా
స్వేచ్ఛన్ శ్రీహరి దాల్చినట్టి తను వెట్లెనుండు మా కేమి? ధ
ర్మేచ్ఛన్ వేరికి గూర్చె; వా రొకట నెంతేఁ బూన్కితో నేకమై
స్వేచ్ఛమైన స్వధర్మరక్షణము నాత్మార్థంబుఁ జేయంగనా. ౮

చ॥ ధనమున కేమి? వచ్చునది తానె ప్రసక్తి ఘట్టిల్ల! నుద్యమం
బునకు బుధానుమోదమది ముఖ్యము శ్రీగురువాక్య మూని; స
జ్జనపతు లూతగా, నిగమశాస్త్రపురాణకళల్ సెలంగు న
య్యనువు త్రిలింగవీరమున నొనటు మీర లనుగ్రహింపరే! ౯

44. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుచంద్రికామాల

కాకినాడలో మ॥ రా॥ శ్రీ॥ సాహిత్య సమాఖ్య విక్రమదేవవర్మ,
జయపూరు మహారాజావారి యాజమాన్యమున జరిగిన
పరిషత్తునకుఁ బంపఁబడినవి.

క. స్మారకములేక జన్మము

స్మారకముఁ జెందఁ బారమార్థికులకు స

ర్వాణములు గూర్చఁ జాలు స

మధుఁగుగద విక్రమాంక మనుజవిభుఁడహో!

౧

ఉ. కన్నడియుండఁగాఁ దెనుఁగుఁగై తనె ఖ్యాతివహించె రాయఁ డా
తెన్నున నోధ్యముంచి వినుతిం గనె విక్రముఁ డాంధ్రభాషలో
వెన్నునిపెండ్లిఁ జేసె నొకవీరుఁడు, వ్రాసె నొకండు, నాఁడు నేఁ
డున్నదె భేద మిద్దఱు మహోజ్జ్వలులార తిరిలింగభూమిలో. ౨

శా. ఎట్టెట్టే జనురాజు నేమనఁగ నేమేమున్నె? సాహిత్య సా
మాఖ్యై దుర్గమనత్కటాక్షమున సామాఖ్యై న రాజుండఁగా
ముట్టున్ మిన్ను బుధాళి కాన, యది తప్పంగాదు, నేఁడెల్లి క
న్నట్టున్ బట్టును భాగ్య మాంధ్రపరిషత్తుధ్యంబునన్ విద్యకున్. ౩

చ. లభినవభోజుడై రవినమాఖ్య నొకండును సార్థనాముడై
యభినవ విక్రమాంకుఁడనైన మహామహుఁ డొక్కఁ డిత్తటిన్
పిభవము విద్యయుం గలిగి విశ్రుతు లౌచుఁ దిరిలింగభూమికిన్
బ్రభఁ గలిగింపఁగా సకలపాళికి వేళకు నేమి లోపహా. ౪

ఉ. నాడె మెఱుంగునట్టి ప్రభునాయకమైన సదస్సు దీనఁ గా
కేడనొ పల్కనేమి యగు నింతి వచించు నిదేత? యం చెదన్
జూడకుఁడయ్య సద్గురుని సూక్తులె భక్తిగ విన్నవెతు వా
యోడక జ్ఞానబీజముల నుర్వినిఁ బర్వఁగఁజల్లుఁ డెల్లెడన్. ౫

మ॥ నవరత్నంబులు నష్టదిగ్గజము లానాఁ డట్టు లీనాఁడు నీ
నవనామాంకుల సన్నిధానమునఁ గానస్వచ్ఛు టబ్బింబె బాం

ధవులై తెల్పెడు ధీరులుండఁగఁ గొఱంతల్ దీరుఁగా కెందు న
త్కవుల సాధుల శిల్పుల మనుషఁగాదా ? కల్లె సాసానముల్. ౬

ఉ॥ ముప్పదియేండ్ల కీవలనె ముగ్గున దెంతయొ విద్య యెట్లు లీ
ముప్పది పాయు జ్ఞానతరు మూలము లేతెగ నిట్లుచూచుచున్
జప్పనిమాటలన్ సభలనల్పుచు సంతసమొందు చుండఁగా
నొప్పునె తప్పనే యనువు లుండ స్వధర్మము నిర్వహింపఁగన్. ౭

ఉ॥ భారతభూమిని గల ప్రభావము భావము లంతరింప ని
స్సారమగుం జగం బది, ప్రశాంతికి మూలము బ్రహ్మవిద్య, సం
తారక మీ భవానికి బ్రధానములన్ బరిరక్ష నేయుండీ
ధీరులు ! సత్కవుల్ ! తెలుఁగుదేశము వానికి వన్నెకెక్కఁగన్. ౮

శా॥ బంగాలీయులు నాంగిలేయులకుఁ బైపై వేసము లేవని తె
ల్లంగిర్వాణము రాక, యాంగ్లముసఁబల్కున్, హిందితో నూఁగుఁ బా
డుం గీతంబుల, నాంగ్రిత త్వమును వీడున్, పంప తెలియింగ్యభా
షం గుర్వీశ్వరత త్వబోధకములన్, సద్గ్రంథముల్ నేర్చునే? ౯

గ. ఒకపదియేండ్లు ముందొ వెనుకో? యెప్పుడైన నదేమిపోవు? మా
రకములు పుట్టువుల్ ధరఁ దొరంగిన వారికి ధీమతైన పూ
ర్వకవులత త్వముల్ తెలుపరాదాకొ? యేలొకొ? నట్టితద్దినా
లకుఁ దిథులెప్పు డంచు మిగులన్ దగవుల్ ఘటియింతు శోధకుల్.

ఉ. ఇచ్చిన యట్టెయిచ్చు నదియెంచునఁ బొందదు, సత్కవీంద్రులన్
మెచ్చిన యట్టెమెచ్చు నొక మేలొనరింపడు, సత్యమున్ సభన్
ద్రచ్చినయట్టె త్రొచ్చును, యథార్థము తెల్పడు నట్టివారి వా
క్రుచ్చఁగనేల మ్రోలఁ గవికుంజరుడౌ ప్రభుఁడుండ దండిగన్. ౧౦

ఉ॥ కీడును మే లెఱుంగకయె కేవల మైహికమోహ మంది య
ల్లాడెడు లోకులం గనుచు నక్కట, యక్కరణిం జరింపఁగా
వేషక నాడనేల ? మనవిజ్ఞులు తద్విజ్ఞులు నాఁచునేడు నే
జాడఁ జరింతురో పరమసాధు లటుల్ చనఁ దారకం బగున్. ౧౧

ఉ॥ ఉన్నది యున్నయట్టులనయుండఁగ ధీరులు ధీరురాండు సఁ
పన్నులును దరిదుర్లు సమంబుగఁ బండితపామరాళి య
భ్యున్నతమైన సత్పథము నొందెడు మార్గముఁ జూపుచుండు రా
పన్నులనున్ గుహా శఙ్గము లపారకృపఁ దరిఁ జేర్చి సర్వదా. ౧౩

ఉ॥ ఎక్కువ తక్కువల్ గనక, యేకపదార్థమునందు నాత్మలో
మక్కువ భక్తపాళికి సమంబుగఁ బంచి తెనుంగుసీమలోఁ
జిక్కిన యార్యవిద్యలఁ బ్రసిద్ధికిఁ దెండిత లెండు చాలుఁ జా
ల్యైక్యసమయ్యే జీవితము, వేవితముల్ పరధర్మచింతలఁ. ౧౪

చ॥ పడమటిగాలి దుమ్ము పెడి, బొటలు గానపు కన్ను లష్టులున్
దడఁబడు, వెన్నమాటలు వింటబడ, వారెను గుండె, ప్రొద్దెటో
కడవఁగఁ జూచు, సద్ది యనఘంబు సఘంబనఁ డాస్యమెండ నె
క్కడ నొకచుక్క చిక్కదెటు గాచుట సొక్కిన మంచి మొక్కలఁ.

శా॥ హృద్యంబైనది తెల్లుభాష విన వాగీశుల్ కవుల్ సత్కవుల్
విద్యారణ్యుండు రాయ లిరువురు జగద్విఖ్యాతవిద్యత్ప్రభుల్
సద్యోగీంద్రకృతుల్ తరంగము లగున్ సంగీత మీ విశ్వమం
దాద్యం బాంధ్రసూభూమి శ్రీనగము శేషాద్రింద్ర మిం దుండుటలఁ.

45. శృంగారప్రబంధతత్త్వము

శా॥ సార్థక్యంబుఁ గనున్ బ్రబోధ మది సమ్యక్ప్రార్థితంబైనఁ ; బ్రా
హ్మార్థంబుల్ భువి నాలుగే యనిరి బ్రహ్మణ్యుల్ సదా వానిలో
సర్థంబున్ మఱిఁగామమున్ సరులుఁ బశ్వాదుల్ సమానంబుగా
నర్థింతు ర్పరమార్థతత్త్వగుల కాద్యంతంబుతో ముఖ్యముల్. ౧

మ॥ పరమార్థంబు తురీయమైన; నృపతుల్ వర్తత్రయంబందె ను
స్థితఁ లోకము నిల్పి రీ జనము తార్త్రీయంబునం దెప్పు డా
దరమున్ జూపు ద్వితీయ సంపదనె చూ ధర్మంబుఁ గామంబు ని
ర్భరమా ధర్మవిహీనమై చెడును సర్వస్వములుం గామముల్.

శా॥ ఈయర్థంబునె వేదముల్ నుడివె భూమిశుల్ దగన్ బ్రోచి రా
ప్రాయంబౌగతి సత్కవీశ్వరులు రమ్యంబైన కావ్యంబులన్
జేయంబూనిరి నేటికాలమున నిస్సీ! ధర్మముల్ మీఱఁగా
ప్రాయంబూనిరి నేటికాలమున ధర్మం బెట్టులో మాఱఁగా
శ్రేయోదాయక సంప్రదాయములు విచ్చిన్నంబు లయ్యెంగదా!

శా॥ శృంగారం బన నాద్యమారసము పేర్కొని గాంచె లోకంబునం
దుం గావ్యమ్ములఁ దల్లిదండ్రులకు ముఁదుం జెల్మికిన్ హేతునై
సింగారంబుగ దానినత్కృతులలోఁ జెప్పందగున్ బామరుల్
పొంగన్ డుద్రులు వ్రాయుపొత్తములు మున్నున్ నేడు నింద్యంబులే.

శా॥ కావ్యలాపము వర్జనీయమని నక్కాణింపరే మున్నన
తావ్యమ్ముల్ నిరసింప భక్తిమెయి రాధామాధవోదంతమున్
భవ్యుడౌ జయదేవసత్కవి ప్రబంధంబున్ లిఖింపండె న
తేనెవ్యండ్లై భువినట్టి సత్కృతుల నిందింపంగ న్యాయ్యంబౌకో! ౫

ఉ॥ లేశము శంకిలంజరదు ; లీలగ మున్ను గవీంద్రు లల్ల జీ
వేశులు భిన్నులై విరహ మెంతయుఁ జెందుల పొందుటెల్ల నా
వేశముతోడఁ బాడిరి; పవిత్రముగాఁ దలఁ దాల్చి రద్ది యీ
దేశమునందు శిష్టులు మదిన్ గనలే రది మూఢమానవుల్. ౬

క॥ విరహమునఁ గరుణరసమగు ;
విరహార్తి హరించు రామవిభు యోగమునఁ
విరహం బెఱుంగని యోగం
బరయఁగ శృంగార మదియు నడఁగు సమాధిఁ.

౭

శా॥ సావాసంబున జాతిపోవు సతికిఁ, ఛందానుసారంబుగా
నేవోచెప్పుచు; హంసవింశతిని మున్నెట్లో కవీశుండు నా
రీప్రత్యంబునుగాచె నయ్యది విచారింపంగ, సత్కావ్యమాఁ
గా; వీతస్పృహలు లోచు ధర్మ మెపుడుఁ గాపాడఁగాఁ బూనుఁడి.

46. దేశోద్ధారక - విశ్వదాత - నాగేశ్వరరాయ నిర్యాణము

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠ సంతాపము

శా॥ కాశీనాథునివాడవైతిగద నిక్కంబిట్లు నాగేశ ! కై
లాసావాసము సాంబుసన్నిధిని సల్పంబోయి నీకేమి ! నీ
యాశన్ గాదె ! త్రిలింగ దేశ మొక్కడై యత్యుజ్జ్వలంబయ్యె నో
దేశోద్ధారక మందభాగ్యుల కింకన్ దిక్కేది నీ వేగినన్. ౧

ఉ॥ నాయకులాట కేమి యొకనామము రూపము నీవుపెట్ట నీ
సాయము పొందకుండ నొక సత్కృతి జేసినవాడు లే డిలన్
బాయకు డీ వహాో క సకవర్షమునున్ గురిపించినావు నీ
చేయనిదేది నీ కుపసు చేయగ నొక్కడులేడు వేయిటన్. ౨

మ॥ క్షమసారుండవు సర్వపక్షములకున్ సాయంబు గావించి స
ర్వము బ్రహ్మంబని నిర్ణయించితివి యైశ్వర్యంబుతో బాటు శాం
తము నీభాగ్యము సర్వసమృతము నీదానంబు నీదాకుటుం
బము లోకంబు, యశంబు శాశ్వతము నీవారాదు రేవారలున్. ౩

శా॥ నిన్నున్ జూచుక మిన్నుముట్టిరికదా నీవారలై యెందరో
యన్నా ! యెందర కెన్నిరూపముల సాహాయ్యంబు గావెంతు నిన్
గన్నున్ లేమికి లేమి వచ్చుకద నీ కన్నున్ భువిన్ లేరె సం
పన్నుల్ ? వారు గడింపగల్గిరాకొ ? నీ ప్రఖ్యాతి నాగేశ్వరా ! ౪

మ॥ భవునిన్ గొల్చితికాని నా డిటు మహైశ్వర్యంబు నీకుండునే
శివుతాదాత్యము సర్వమంగళ మహాశ్రీ నిచ్చె నేపాటిభూ
ధవుడున్ జాలునె నీకు నర్థు లిల హస్తంబందు శల్యంబు లే
దవురా నిక్కము విశ్వదాతకని నిత్యం బెల్లడన్ జాలుటన్. ౫

47. డ్రై సు డేలు దొర సాని

క. తనవారని పెటవారని

మనమున భేదంబు లేమి మా మా కోర్కూల్
ఘనకృపతో నెరవేర్చుచు
మనుచు మిసెస్ డ్రైసుడేలుమాతకు శుభమా.

౧

ఆ. వె. డ్రైసుడేలు భర్త ఐసుహాసేపిల్ల

తాను దల్లిగాఁగ ధరణి వెలసె
చిత్రీరీతి నిట్లు పుత్రికఁ గాంచిన
మాత కడుత! శుభము నీతమగఁడు.

౨

శా. భీమాకారము నైరులందుఁ బరమప్రేమంబు మాయందు నీ
భామారత్నము మాకుఁగాదె సృజయింపం బడ్డదంచున్ సదా
రామాలోకము ప్రస్తుతింప నిను నీ రాష్ట్రంబులో సచ్చటన్
రామబ్రహ్మ మొసంగు ముక్తిని మిసెస్ డ్రైస్ డేల వేయెలనే. ౩

శా. బాలారత్నములన్ గృహన్ గనరు స్వప్నావీణ్యబద్ధస్వప్నహుల్
లోలాత్మల్ గద పూరుషుల్ దమ కెటో లోనా నుపాయంబులన్
జాలం బన్ని విముక్తలన్ బొనరుపన్ శంకింతు రంచున్ మదిన్
జాలింజెంది దయార్ద్రదృష్టిఁ గనుటన్ స్వస్థానమున్ పీడి నీ
నీడన్ నిల్చితి మన్న నెన్నవలెనా? నీ మాతృవాత్సల్యమున్. ౪

చ॥ కలకల నవ్వు మాయెడలఁ, గార్యము పట్లఁ బ్రగల్భభావమున్
వెలఁదులయందు గౌరవము, వేడుక వేడుకలందు, విందుగా
జలిబిలి పాటలందు, గృతినేతకుఁ బ్రీతిని జెందు, డెంద మా
కులమును బొంద దెందు, ననుకూలపువృత్తి సుహృత్తులందు, స
త్కులములయందు ధర్మములకున్ సరియౌనడకందు ముందు, నీ
వెలఁదికి నీమె నెన్నఁ బదివే లవి నాల్కలు చాలవందు, నె
చ్చెలి మునుముందు, మందు సరిచేష్టల కెందును, జెంచుటందుఁ ద
ల్లుల మఱపించు నందుసరి లోవెలిసంపద మాకు నీగఁ దా
నిలిచెను సుస్థిరాత్మయయి నేటికి శ్రీయని యందు డెందమా!

క॥ కనుబొమముడిచే లోకము

సనయము ముడివేయఁజాలు సతివన్ నిన్నే

కని యాడువారు నిల్చిరి

మనమందిరమందు భక్తిమై చిత్రించె?

౫

48. శ్రీ పితాపురము మహారాణిగారిని

దర్శించిన సందర్భము (1920)

చ॥ తిరుమల వేంకటేశ్వరుని దీవన సూర్యనృపావతంసు పే
రుమున లక్ష్మీవౌచు విభవోజ్వలవై తనరాచి పుత్రులన్
మరు మఱపించువారల సమర్థులఁ గాంచుచుఁ గుక్కుఁతుశుపో
లరుదుగ నేలుమమ్మ! శతహాసనముల్ కవివాణి కింపుగాన్. ౧

చ॥ వరదుఁడు శ్రీనివాసుఁ ఁ శుభస్థితి సుస్థిరరాజ్యలక్ష్మి మీ
ర చుచిరసత్కవీంద్రకరప్రకటావనదీక్ష చెల్ల నీ
దు రవిసరాధిపుఁ నిను విధుం డుడువీధి వెలుంగుదాఁక నేఁ
డు రహిఁ గటాక్షదృష్టినిఁ గడుం గను సాధుజనావనార్థమై. ౨

చ॥ మనలను గూర్చు శ్రీహరిసుమా! మన నెయ్యముపెంచు; నీదు నా
సనమును గన్న నీగుణగణంబులు విన్నవి యున్నవయ్యెఁ జా
లని చిటిఁబోటులన్ మదిఁ దలంపను ధీరపు సాధ్వి వైతి భా
నునియెడఁ జాయవౌటను నినుం గని మెచ్చఁగనుంటిఁ బీఠికన్. ౩

చ॥ నిరతముఁ దెల్లువాడల జనించెడువారికి నర్థసంపదా
ర ! రమణమీఱఁ గొల్వ సుకరంబగు కోశము నిల్పె సత్సభాం
తరమున నీదుభర్త; ప్రేమదంబున నాతని తోడు నీడవై
మురిపెపుమూర్తిఁ దాల్తు నిజమూర్తినిఁ జిత్రము పుణ్యమెన్నెదన్.

చ॥ కృపఁగను నిన్ను వత్సలతఁ గృష్ణుఁడు సాధుహితార్థ; మెందుఁ బా
పపుఁ గలికాల మార్కులకు బాధ యొనర్చెడి సంచుఁ; గావునన్
గపటులఁ దోచి సాధువులఁ గాచి స్వధర్మముఁ బ్రోచి స్వామితో
న్మపమకుఁ జాలియుండుము తలోదరి! సోదరి! యాదరంబునన్. ౫

49. ప తి భ క్తి

సీ॥ మగని నారాధించు మహిమచే ననసూయ

ముమ్మూర్తుల నొనర్చె బుడుతలట్లు ;

సావిత్రి పతిభక్తి శమనునితోఁ బోరి

ప్రాణనాథునకు జీవంబుఁ బోసెఁ

బాణేశు భక్తి నారాధించి దమయంతి

పైకొన్న బోయని ప్రాణ ముడిపెఁ ;

బతిభక్తిగల్గు ప్రభావమ్మునను గదా !

దావానలమ్ముఁ జంద్రమతి యార్చెఁ ;

గీ॥ దాపసుల కించుకేనియుఁ దగ్గకుండ

నతులు పతిభక్తి నతులితశక్తిఁ గలిగి

భరతభూమిని సర్వప్రపంచమునకు

దర్పణములట్లు నిలుతు రుదాత్తమహిమ.

౧

క॥ పతియన శ్రీపతి వాణీ

పతి గౌరీపతియు విశ్వపతి యాతండ్రి !

మతి యెట్టులొ గతి యటులొ ;

బతిభక్తికి సిద్ధి పరమపద మగు టరుదే ?

౨

క॥ ప్రత్యక్షుడై వతంబులు

ప్రత్యయ మొకఁ డున్నఁ జాలుఁ బతులున్ గురులున్

నిత్యారాధనయోగ్యులు

శుభ్రపదిష్టమగు ధర్మసూక్ష్మ మిదినుమా.

3

క॥ గురుమూర్తి శిష్యులు, భూ

వరమూర్తి బ్రజలు, నతులు వరమూర్తి, భిష

గ్వరమూర్తి గోగులు, భూ

సురమూర్తి జగము, గొల్పుఁ జామి పరమేశు.

౪

క॥ వరసుకరసూక్ష్మధర్మముఁ

బురంధులు వహింపలేక పురుషులపై సం

గర మొనరింపఁగఁ గడఁగెద

రరయమి నేమేమి నేయ రక్కట కలిలోఁ.

౫

క॥ గురులం గొల్వని నరులును

వరులం బూజింపలేని ననితలు నకటా

ధరలో వెలిసిరి నేటికిఁ

దరణోపాయంబు పెంకెతన మయ్యెఁగదా.

౬

ఉ॥ వేదమునందు భక్తియును విప్రులయందుఁ బ్రపత్తి ధర్మమం

దాదగమున్ మహాకవులయం దనురక్తియు సాధుసేనలో

మోదముఁ గల్గుధన్యులు ప్రబుద్ధులు భారతభూమిలోన మ

ర్యాదలు నిల్పుచుండ్రు భవి నా రవిచంద్రితారకంబుగాఁ.

౭

50. గృహ ల క్షి

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంగణభూమిని రంగవల్లు లిం

పొదవు; ద్విజోత్తమాంఘ్రిజలజోదకముల్ ప్రవహించు; లేఁగలున్

మొదవులు నిల్చు ధాన్యములు పోవగు వేషక ముద్దుబిడ్డ లా

డుదురు శుభంబులున్ జరిగెడున్ గడు సంతసమంద బందుగుల్. ౧

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంగణభూమిఁ బురాణసత్కథల్

చదువఁబడున్ హరిప్రణతి సల్పఁబడున్ ఫలపుష్పవల్లవా

స్పదమగు వృక్షరాజ పెనుపంబడు సాఁకఁబడుం గురంగముల్

ముదితలచే ననారతము ముద్దుగ హరితి పాడఁగాఁబడున్.

౨

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంగణసీమ సమ స్తవిద్యలున్

జదువుదు రాస్థతో వటులు సద్గురుసన్నిధి నర్థికోటికిఁ

ముదమగుఁ దైర్థికాళిపదముల్ గను విశ్రమ మెట్టివారికే

నుదకము నన్నమున్ దొఱకునో యడుగంగ నె యర్థరాత్రీమే. ౩

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంగణసీమను గీరశారికా

వదనవినిర్గళన్నిగమవాక్కులు గీతము శోతృపాళికిఁ

పదలుచు శంక, శాంతి నిడు వాకిట నిల్చిన, గుడ్డచిత్రముల్
ముదమగుఁ జూడ' "లేద" నుట బొత్తుగ లే దెటువంటి వేళల. ౪

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంతరమందున వస్తుజాతమం
దెది యెటనుండ నౌ నచటనే కనుపట్టును సంజలందు వే
ల్చెదరు హుతాశునందు మురళీనిఁ దంబులు వీణపాటలు
హృదయమునించు మించులటు లీతలు నంతలు సంచరింతు! ౫

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంబునభాండములు బద్ధముల్
సదమలరీతి నుండు సకలంబును లెక్కగ నుండుఁ జూచిన
హృదయము పొంగుచుండు నెదియేనియుండ త్వముఁదాల్చియుంటసం
పదలు సమస్తముండు హరిభావనయుండును గన్నదానిపై. ౬

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంబున బంకుగ లుండు వేడ్కు స
ల్పుదురు గృహోచితక్రియలు మోదముతోడ స్వయంబుగానె చే
యుదు రుపచారముల్ గురుల కోర్వంగలేని పరాపవాదముల్
చదువుచు విన్నచుండు బుధసమ్మత పూర్వసవీనకావ్యముల్. ౭

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె గృహంబున నూత్ననధూనరుల్ షటుల్
ముదమున మ్రొక్కుచుండుదురు పూజ్యుల నెమ్మది నున్నదానితో
నొదవెనుఁ జక్రవర్తి మదినుండనిత్తప్తి నిజాధినాథు న
భృదయము గోరి యేమరక భూషణముల్ ధరియింతు రింతులు.

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె హృదంతరమందు మగం డెటుంగరా
నిది యొక యింతకల్ల దతనిం దనియింపఁగఁ జేయఁబూను నె
య్యెదియు సుమంబు సౌరభము నిందుని వెన్నెలయట్టు లైక్యసం
పదఁ బొదలు విభుం గలసి మాన్యులు మెచ్చ సనస్థభక్తి. ౯

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె హృదంతరమందు నిజాధినాథుఁ డె
య్యెదియును నద్దికాని మఱియేదియు నుండదు, వానికి ప్రతం
బెది తనకేని సద్ర్యత మదేయగు రూపులు గెండు తోచిన
మది యొకఁ డట్టులై కను సమంచితభావము నిండియుండెను. ౧౦

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె హృదంతరమందున నార్యధర్మముల్
చదువులు, సంప్రదాయములు, సచ్చరితంబులు, సాధుగోష్ఠములున్
ముదమునఁ గూర్చు, నాత్మజులు మోదముతో నవి నేర్చునట్లు దో
హదమును సల్పు, నన్యమగు నట్టి వొకించుక పట్టకుండఁగన్. ౧౧

చ॥ అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె హృదంతరమందలి దై నభక్తి నా
గఁడరముకాదు బంధులకుఁ గాంతునకేని సుశీల, సక్కు మి
ర దరినిఁ జేరినట్లుల స్థిరంబగు దీక్షను జేగు బారమున్
వదలని కూర్చితోడఁ దనవారల కెల్లను దారకంబగున్. ౧౨

చ. అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె హృదంతరమందునఁ దాను శక్తియా
చు దయితుఁ డీశుండఁ బుఁ దలఁచున్ దనసంతతి వక్రితుండ ప
ద్వదను లటుల్ దలఁచు సుదృఢంబుగఁ దారకమంత్రమున్ రిపై
వదలని భక్తియున్ విబుధసర్గముపై నెనరుండు దండిగన్. ౧౩

చ. అది గృహలక్ష్మి దేన నెలకంతకు స్వాంతము సంతసంబునన్
బొదవఁగఁజాలు వింతలుఁ బ్రబోధములున్ గథ లెన్నో చిత్రముల్
చదువఁగ ముదిరితంబు ప్రిచారమగున్ సకలాంధ్ర జేశమం
దేదితమ యింటలేమి యదియెంతయొ లోపమటందు రందఱున్. ౧౪

చ. అది గృహలక్ష్మి దేనిహృదయంబున భారతభూమి కెల్ల శం
పదమగు సుదృఢంబుల ప్రవక్తల సూక్తులు వెల్లు ధర్మమున్
వదలక తాల్చు ధీరుల ప్రవర్తనముల్ గను శౌరవంబు బ్రా
జదువులు నూత్నవిద్యలు ప్రశస్తముగా వివరింపఁగఁ బడున్. ౧౫

చ. అది గృహలక్ష్మి కేసరి గృహంబున వెల్వడి సర్వకేహినీ
హృదయము లుల్లసిల్లఁగ సమీరిత ధోరణి వ్యాసరాజముల్
పదములు పద్యముల్ సరసభంగులనుం గవయితులుం గవుల్
చదువరులున్ లిఖించినవి చల్లెడు నెల్లెడ వేయిమోములన్. ౧౬

51. గృ హ ల క్షృ ల కు

(21—8—39)

గీ॥ తనదు దేశంబు వేసంబుఁ దనదు బాస
తన కులాచారపద్ధతి తనకు మేల
టంచు నెవ్వారు నిజసర్మమందు నిల్చు
రార్యు లాంధ్రులు వారలే యంపు బుధులు.

౧

గీ॥ పరులభాషల వ్యవహార బాధబారయ
కుండ నేర్చిన సంతలో నుంచవలయుఁ
బరుల ధర్మాలపై బుద్ధి పారెనేని
హాస్యభాజనమై పోవు నాంధ్రజాతి.

౨

గీ॥ జంతువులు చెట్లు తాళ్ళు స్వజాతిగూము
మానకుండుటఁ గనఁడు నీ! మానవుండు
పరుల ధర్మం బనుష్ఠింపఁ బరువులెత్తు
ఘనకలిపేరణంబున జ్ఞాన మెడల.

౩

గీ॥ వ్యర్థమా ధర్మరహితమా సర్థమట్ల
కామములు దుఃఖదంబులై కానవచ్చు
నేకవాక్యత గానరా దెందునేని
దేనగురు వర్జితంబైన దేశమందు.

౪

గీ॥ స్వైరవృత్తియు గాలిలో సాము సమము
సంప్రదాయానువర్తన సౌఖ్యమిచ్చు
నూహలంబట్టి జీవులు సాహసమునఁ
గట్టు దప్పి చరింతురు కలియుగమున.

౫

గీ॥ తోచినట్లెల్ల జేయంగఁ జూచునొకఁడు
చూచినట్లెల్ల జేయంగఁ జూచు నొకఁడె
చూచి నది తోచినది రెండుదోచి యాప్త
సూక్తి వెంబడిఁ జరియింప ముక్తికలుగు.

౬

గీ॥ కట్టుబాటుల నిలుచంగఁ గష్టమందు
తోచినట్టులఁబోవ సంతోషమందు
పామరుల కావ్యులకుఁ గట్టుబాట్లనుట
నద్దు రూక్మల నిలుచుట సంతసంబు.

2

గీ॥ పట్టకుండుట తప్పెట్లు పట్టదప్పు
విడువకుండుట తప్పెట్లు విడువదప్పు
పట్టువిడుపులు పెద్దలవలన నెఱిగి
సత్పథంబునఁ జరియింప సౌఖ్యదంబు.

౫

గీ॥ తోచినటుచేసి చెడియె ముక్ దొవలతోడు
చూచినదితోరి సీతయు శోకమొందె
జూచుటయు యోజనయు మాని ధీచతురత
నాత్మతాదాత్మ్య మొందంగ నగును శుభము.

౯

ఆ॥ ప్రాత్రదియని యెది పథ్యంబుకాబోదు
కొత్తది యయినంత తోతకాదు
కొత్తప్రాత్ర లేదు గురు నిగమొక్తికి
సర్వకాలములఁ బ్రశస్త మదియ.

౧౦

గీ॥ ప్రాత్రదై నంత నెయ్యది పాడుకాదు
కొత్తదై నంతమాత్రాన గుణము లేదు
ఆత్మభర్తంబు ప్రాత్రదై యమృతసమము
అన్యభర్తంబు కొత్తదై హాలహలము.

౧౧

గీ॥ ఆపదలయందు స్థితిగతు లట్టునిట్లు
దారుమారయ్యు భర్తంబుఁ దప్పరాదు
మున్ను ద్రోపది దమయంతి బన్నములను
బడియుఁ దమతమశీలముల్ విడువరైరి.

౧౨

ఆ॥ ఇహముఁ బరము నుండు నెవ్వారిక వ్వారి
కుండు మంచిచెడ్డ లుర్విలోన

నిహముఁ బరములేక యిల్లేదియా లేది
పశులమందగాక ప్రజలమూఁక.

౧౩

గీ॥ కానబడుదానికంటెను గానరాని
దానియందున మఱి బెట్టి ధర్మమందు
స్త్రీలు బురుషులు నిలిచిరి ధీరవృత్తి
భరతఖండంబునందు స్వాభావికముగ.

౧౪

గీ॥ పుణ్యమని పాపమంచు నపూర్వమంచు
కర్మమని జన్మమంచు నాకంబటంచు
శాస్త్రమని వేదమని సాధుసంఘ మనియు
బ్రగ్గోహము లివిసూ జీవుఁ బట్టి నడప.

౧౫

ఆ॥ ప్రియుని మీదిపేమ పిల్లలపైఁ బ్రేమ
యత్తమామలందు నతిఘలందు
గురులపైని భక్తి కుదిరిన యిల్లాలు
కలినిఁ గోటి కొకతె కాననచ్చు.

౧౬

52. రాధాకృష్ణానందాశ్రమము

శ్రీ రామమోహన గ్రంథాలయ స్త్రీ శాఖాధవనాష్టమ వార్షికోత్సవము

(12—4—1940, బె జ వా డ.)

క॥ రాధాకృష్ణాశ్రమ మిది
సాధింతురు తత్త్వమిందు సాధ్వీమణు లా
రాధయె జీవుఁడు దేవుఁడు
మాధవుఁ డిరువురును గలియ మంగళము లగున్.

౧

క॥ మగవాఁ డాడుదియును గా
దుగదా జీవుఁడు మేనితో భేదం బా
పగజీవుఁ డబ్బిదేవుం
డగు నుభయులయోగమందు నానంద మిలన్.

౨

క॥ బోటులకు మిమ్ముబోటుల
కేటికి మాటికిని దెల్ప నెన్నటికైనన్
సూటిగఁ బెద్దలు చెప్పిన
మాటకుఁ బై మాట లేదు మదిపరికింపన్.

౩

క॥ పతియును, గురువులు, దేవుం
డతినల కందఱకు నేవృథ లగుదురు సతికిన్
మతిమతికి గురుఁడె వైవము
మతిలేమిని గతులు పెక్కు మదవతి కకటా!

౪

క॥ వేదాంతము “చాద స్తము”
కాదది ధర్మంబు సర్థకామములున్ సం
పాదించుఁ బుణ్య మక్షయ
మోదంబిడు మోక్షమార్గములు సులభములే.

౫

క॥ నారులకై శూద్రులకై
పౌరాణికగాథ లనిరి భారత మని ము
న్నేరీ! గీర్వాణంబున్
ధారాశముగాఁగఁ జదువు తస్వంగులెటన్.

౬

క॥ ఆమరభాషయు నాంధ్రము
వామాక్షులు విడిచి నేడు పామరభాషన్
గామింతు నలువరాణికి
సామర్థ్యము కలుగ శక్తి చాలదె మనకున్.

౭

గీ॥ భవమునం జిక్కి చచ్చు నా బ్రతుకుకంటె
సమరమునఁ జచ్చి స్వర్గంబు చనుట మేలు
భోగములఁ జిక్కి రోగాలఁ బుచ్చుకంటె
యోగినిగ శాశ్వతానంద మొంద మేలు.

౮

గీ॥ ఒంటరిగ నుండి యాపద నొందుకంటె
జంటగా నీడ మేల్ భవసాగరంబు

వంధ్యగా తన జన్మంబు వ్యర్థ మగుట
కంటె గొడుకులఁ గూతులఁ గనుటమేలు.

౯

గీ॥ గోడసంచులు బొమ్మలకొలుపు లాట
పాటలును పనిపాటలుఁ బడఁతి వేడ్క
కత్తె నొనరించుఁ దాను వేడ్కగఁ జరించుఁ
గొంపలను వీడి రచ్చలఁ గూడరాను.

౧౦

గీ॥ సంస్కృతిని మానిచేసెను సంఘసేవ
సంకరమె కాక యదియు సంస్కార మగునె
పట్టువీడిన కొమ్మయై పడదె చెడదె
పడఁతి పతిదై వతంబుల పట్టుతప్పి.

౧౧

గీ॥ అందముగనుండి చెట్టున కంద మిచ్చు
తీగ యట్టుల మగనికీ దీవబోడి
క్రిందనే పొక్కులాడిన యంద వే.మి?
దున్న లెద్దులు మేకలు దొక్కుగాక.

౧౨

గీ॥ పశువులను జేయు రవ్యను పద్ధతులకు
భారతసతీమణులు పాలుపడఁగ రాదు
మగలబిడ్డల సతిధుల మఱియు గురులఁ
బోచుకంటెను లేదండు పుణ్యమనుచు.

౧౩

గీ॥ కలియుగం బిందు ధర్మముల్ కలఁతఁ జెందు
కావఁదగుదురు కాంత లీ కలిసర్వులను
కావ్యమే కాంత, కాంతయే కావ్య మండు
సహజపాండిత్య విలసిత చాన గాన.

౧౪

గీ॥ అక్కయై చెల్లెయై యమ్మ యగుచు మిగుల
ప్రేమగల భామయై యలరించి కాంత
పూరుషుల నుపదేశించి దారి నిలుపు
తరుణియే తగుఁ బూనంగ ధర్మదీక్ష.

౧౫

53. స్వా స్థ్య గీ త ము

విజయవాడ—ఆరోగ్యవారము

2—1—40

- గీ॥ దేవుఁ డున్నాఁడు మనుజుల దిద్ది పోన
ధర్మమన్నది యున్నది దారి తెలుపఁ ;
బెద్ద లున్నారు తత్త్వంబు వెలువరింపఁ ;
గర్వభూమిని బుట్టు జిజ్ఞాసువులకు. ౧
- గీ॥ భరతఖండంబు త్రిజగదాభరణ మిచట
వేదవేదాంగములు కళల్ వెలయుఁ దెలివి
మోదమును గూర్చ జనులకుఁ బుణ్యమార్గ
ములను జూపింపఁ బొపంబువలన మాన్పు. ౨
- గీ॥ తినుచుఁ దిరుగుచుఁ బిల్లలఁ గనుచు, జనులు
పశువు లట్టులఁ జరియింపఁ బొడికాదు ;
ధర్మమున నర్థకామముల్ దగ గడించి
తుదిని మోక్షంబు సాధింప దొడ్డబుద్ధి. 3
- గీ॥ తల్లిదండ్రులఁ బోలి సంతాన ముండు ;
బలమునందు సుగుణమందుఁ దెలివియందు
గుణము పితరులయందునఁ గోఱతవడిన ;
పందిపిల్లల యటు వృద్ధిజెందు మంది. ౪
- ఆ॥ తల్లి కడుపుచేటు తనయులు ధర్మంబు
లేని గుంపు ప్రబలెనేని; ద్యూత,
మద్యపానములను, మచ్చరంబుల, యుద్ధ
ములను, ముగ్గుచుండు ముంచుచుండు. ౫
- గీ॥ వరుస దోషత్రయంబును బాళ్ళు తప్పి
రోగము గుణత్రయంబు విరోధ మంది
రాగముఖమానసవ్యధల్ ప్రబలఁజేయు
వ్యాధి మొదటిది రెండవ దాధియండ్రు. ౬

గీ॥ శుకులు హనుమంతు లుండె) భీష్ములును గలరె
సులభలను బోలు సుదతుల సులభమె కన
నాండ్రుమగలును గార్హస్థ్యమందె నిలిచి
మనుచు టది మేలు సర్వధర్మముల నిలను.

౭

గీ॥ దంపతినపర్య సలిపిరి ధర్మ మెఱిగి
యతుల వడుగులఁ బోషించు టధికభక్తి
వృద్ధిగాంచంగ వంశాలు పెంచినారు
తొంటి పృథివీశ్వరులు గృహస్థుల నెఱింగి.

౮

గీ॥ గురుఁడు దైవంబు లేనట్టి నరులు నేఁడు
కాపురంబులు నేయుట కట్టిపెట్టి
పూటకూళ్లను గాలంబు బుచ్చుచుంట
పుచ్చుటయె చూవె యాభాస భోగములును.

౯

గీ॥ తిరముగా నుండు నొక్కటి తిరుగు నొకటి
రెండు తాల్ చేరి తిరుగలి విండి వినరు
విడివిడిగ నుండెనేనియు వీసరుతాళ్ళు
తాళ్ళెయకా భారమగుఁ గాపురంబునట్టె.

౧౦

గీ॥ ధీరురాం డ్రుండ్రు కొందఱు తీవ్రబోండ్లు
తీగ లాలంబరహితమై స్వాగదగదు
కాపురము భారమని మాను కాపురుషుఁడు
సంఘమున కెల్ల చేటు నిస్సంశయముగ.

౧౧

గీ॥ సతుల నేడ్పించు పురుషులు శాపదగ్ధు
లతివలును బూరుషుల నేచ నధమురాండు)
పూవుఁ దావియునుం బోలి పురుషుఁ డతివ
పొంది పొసఁగిన లోక మామోద మొందు.

౧౨

గీ॥ పిల్లలం గని పెంచుట తల్లియగుట
బరువు కొందఱ కదియును బరువు కాదు

పురుషుఁ డొకజాతి యొకజాతి పొలఁతి యండు)
జాతియగు నెట్లు కలియక సతియుఁ బతియు.

౧౩

గీ॥ తల్లిలేసట్టి పిల్లయుఁ దండ్రి లేని
పిల్ల లొంటరిగా నుండు వెలఁది పురుషుఁ
డరయ దేశంబునకు నెంతబరువు వీరి
దిద్ది పోవంగఁ గలఁ డెట్లు దేవుఁడైన.

౧౪

గీ॥ రెండు సగములు మగువ మగండు రెండు
నిండురూపగు శక్తి శివుండుపోతె
నొక్క సగ మెంతగా సాగి యూగెనేని
గోలయగుఁ గాని యొక్కొంతమేలు లేదు.

౧౫

గీ॥ మానసవ్యాధు లన్నియు మాసిపోవుఁ
బొంది పొసఁగిన నింట నానంద మొదవు
దైవగురు భక్తిగల్గిన దంపతు లిల
ధర్మమూర్తులు వారని తలఁపరమ్మ.

౧౬

గీ॥ నాగరికులము మేమన్న నాణె మేమి?
నడవడియె నాడెమై కీర్తి నాతి కిచ్చు
చదువుకొన్నా మటన్న ప్రాశస్త్యమేమి
సతులు పతులను బిడ్డల సాఁకరేని.

౧౭

గీ॥ పాలు చాలక డబ్బాల పాలుచేసి
భాగ్యమని యెంచి దాయీల పాలుచేసి
ప్రాణమాలికఁ గాఢీల పాలుచేసి
బాలకునిదల్లి రోగాల పాలుచేయు

౧౮

గీ॥ పిడుతతోఁ బిల్లవానికిఁ బిడుకదాలి
నన్నమును వండిపెట్టెడు నమ్మకలదె?
మేకులను బోలు తప్పెల మెతుకుఁబెట్టి
పొట్టఁబెంతురు తల్లులు ముందెఱుంగక.

౧౯

గీ॥ అందమారోగ్యమును గూడునట్టు లెన్నొ
 పద్ధతులఁ బెట్టినార లాభరణములును
 బసుపు కుంకుమ పూలును స్వర్ణరత్న
 హారములు వాని ధరియింపనగును దెలిసి.

౨౦

54. స్వా తంత్ర్య ము

19—2—40

వి జ య వా డ త్రీ ల స థ

క॥ స్వాతంత్ర్యంబన నెయ్యది
 ఖ్యాతిగఁ బురుషులును స్త్రీలు గాంక్షింతురు మఱి
 నేతెఱుగు దాని కిపు డెది
 భూతలమునఁ గలిగె వివరముగ రూపింతుఁ.

౧

గీ॥ స్వపదమారయ బ్రహ్మవాచకమటంచుఁ
 దత్వవేత్తలు పల్క స్వాతంత్ర్యమనఁగ
 ధర స్వతంత్రులనఁగఁ జెప్పఁదగినవారు
 బ్రహ్మభావం బహో!దానిఁ బడయువారు.

౨

గీ॥ బమ్మ బొమ్మలఁ జేయంగవలసెఁ గలువ
 తేడు తమ్ములతేడును రేయుఁబవలు
 వేళదప్పక వినువీధి నెడల వలసె
 బన్నములు పడిపడి హరి బడలవలసె.

3

గీ॥ ఆయవారంపుఁ బునుక దిగంబరంబుఁ
 బాచపేరులు సామేనఁ బడఁతఁదాల్చి
 కొండకొల బూచులపిండుతోడ
 నుండవలసెను గాదె మృత్యుంజయుండు.

౪

గీ॥ కర్మతంత్రంబునందు జగంబు దగుల
 నెసనికున్నది స్వాతంత్ర్య మించుకేని

నలుఁడు రాముఁడు ననుదేవనందనుఁడు

తాముఁ దమవారుఁ జింతలఁ దగులుకొనరె ?

౫

గీ॥ భరతఖండంబునందునఁ బ్రజలు బక్క-

చిక్కియుండంగ నెట్లుండిరొక్కొ యితర

దేశములను స్వతంత్రులై లేశమేని

కొఱత లేకుండ నున్నారొక్కో యరయఁగ.

౬

గీ॥ సీత దోవది దమయంతి శీలవంతు

లరయ సులభయు, మీర వెంగమ్మ నేయి

పాలు ద్రావిరె పండిరె పూలలోన

నింతు లెంతటి వారయ్యు నేమిగారు.

౭

గీ॥ వేదశాస్త్రాల నమ్ముచు విభులఁ గొలిచి

భారతాంగన లిట్టులఁ బడిరె చెడిరె

యత్తమామల గురువుల సరయకుంట

లాఁతి సీమల సతులవిభూతిఁ గనిరె.

౮

గీ॥ అతిథి యభ్యాగతియును గృహంబు గురువు

లనక తిరిగెడి వారు భాగ్యంబు గనిరె

సతులు పతిదైవతంబులు సచ్చరిత్ర

లిలను జెడిపోయిరే పెఱలెలమిఁ గనిరె.

౯

గీ॥ ఎవరి ధర్మంబు వారికి నెక్కుడగుట

నొకరి కృత్యంబు లొకరు చేయుటయుఁ దగదు

చిన్న బుద్ధులు మనవౌట శ్రేయమెదియొ

హేయమెదియొ వేదంబులే వచించె.

౧౦

గీ॥ వేదశాస్త్రాల గురువుల వెఱ్ఱివాండు

నమ్మినారని వానిఁ బోనాడి యాడి

స్వైర మార్గంబులందుఁ బాశ్చాత్యులేమి

వారుకున్నారొ తగదె నేడారయంగ.

౧౧

గీ॥ ఎవరి లోపంబు వారికే యెఱుంగరాదు
పరులు దెలిసిన యందాక, గురులు వేద
ముల నెఱిగి కాదొకో ధర్మములు వచించు
టాది మధ్యాంతముల నరుఁ డరయఁగలఁడె. ౧౨

గీ॥ లాభమని చేసి నష్టంబులను గణించి
మాను మానవుఁడు పశుసమానుఁ డనిరి
శంకరులు మున్ను సూత్ర భాష్యమున బుధుఁడు
ధర్మమనిచేయు మాను సధర్మమనుచు. ౧౩

గీ॥ పుణ్య మని దుర్ఘటంబులు పూనిచేసి
రఘు మని త్యజించి రెట్టి మోహములనేని
పాపమని పుణ్యమని భగవంతుఁ డనుచు
బ్రదికి తరియించి కూర్చిరి భద్రమనుచు. ౧౪

గీ॥ వేద మనుమాట లేనట్టి వెంగలులకుఁ
బాప మనుమాట లేనట్టి పామరులకు
దేవుఁ డనుమాట లేనట్టి తెంపరులకు
నాచరింపంగరాని కృత్యంబు కలదె. ౧౫

గీ॥ అర్థకామంబులకునై యహంకరించి
గ్రామ సింహంబు లట్ల సంగ్రామము లొగి
సలుపుచున్నార లకట పాశ్చాత్యు లిప్పు
డా ర్తరక్షణకై చేయ రాహవములు. ౧౬

గీ॥ ధర్మ మన్నది లేనిచో ధరణి హద్దు
పద్దు లెటులుండు నెవనికి బలముకలుగు
నర్థకామంబు లాతఁడే యనుభవించు
నియమములు వోవఁ జెడునుబో నీతి జాతి. ౧౭

గీ॥ ధీరులై కూల్పుచున్నారు దేవళముల
జందెములఁ దీయుచున్నారు సాహసమున

- కాపురముమాని విడివిడిగాఁ జరింతు
రడ్డములుద్రోసి కుడిచెద రన్నికూళ్లు. ౧౮
- గీ॥ దేవుఁ డొనరించునవికొన్ని తెలివిమాని
మనము గావించునవికొన్ని మనలఁ జెఱచు
శాసనంబులు గొన్నింటి సాహసంబు
లన్ని చెఱపంగ మర్యాద లన్నియుఁ జెడె. ౧౯
- గీ॥ సహగమనముల సల్పిరి, సన్నన్యసింది
నియమమున నింటఁ గాలంబు నెట్టి రబల
లయ్యుఁ, బటిదై వతములు గార్హస్థ్య విధుల
నిర్వహించిరి ధర్మంబు నిలిపినారు. ౨౦
- గీ॥ ఎఱిగి చెప్పిన నామాట లింతులార
వీనులొగ్గుచు వినుడల్ల వేదవిహిత
మార్గమునకన్న లేదింక మార్గ మొగడు
సంస్మృతినదాఁటి సుఖయింప సతుల కెందు. ౨౧
- గీ॥ శంకరులఁజేసి భర్తల శక్తులైరి
అమ్మలై పోచి రందఱ కన్నమిడుచు
సంప్రదాయంబు పోషింతు సతులు మున్ను
నేఁ డికెటు పోవుచున్నార లాడువారు. ౨౨

55. రా జ మ హేం ద్ర వ ర ము

ఆంధ్రయువతీ సంస్కృతకళాశాలా సాంవత్సరికోత్సవమున

అధ్యక్షత వహించినపుడు

డి 17—4—1936

- శ్లో॥ రాజతే రాణ్యహేంద్రస్య రాజధానీ సదా నవమ్
అధునాచ పురా యస్యాం భారతం భారతీ శుభా. ౧
- శ్లో॥ లక్షణంచ తథాలక్ష్యం యత్రాభూ దాంధ్రవాసిनाమ్
భాషాయాః ప్రథమం తస్మై క్షేత్రరాజాయ తే నమః, ౨

ఉ॥ భావము లెన్నియో గలుగు స్వాంతమునందున నాకు నేడు గో
దావరితీరమందు విబుధప్రకరంబులు స్నానసంస్కరణ
సావనదీక్షలక వివిధశాస్త్రవిమర్శల సాధుపూజలక
బావనులొట నాయెదుట నాటకమట్టులఁ గాన నొగదా. 3

శా॥ శ్రీగోదావరితీరవాసమును వాసిం జేసి పూతాత్మలై
రాగద్వేషములక దృజించి సతతబ్రహ్మనుసంధాన స
ద్యోగం బూని భవాద్ధి గోష్పదముగా నుంకించి లంఘించుచున్
వాగధైర్యవిమర్శ నేయు ఘనులన్ బ్రహ్మణ్యులన్ గొల్పెదన్. ౪

క॥ యోషామణు లాద్యంబగు
భాషం దైలింగ్యభాషఁ బ్రాజ్ఞత వడయన్
భాషాయోషామణులై
భూషింతురు భారతీయభూమిన్ భూమిన్. ౫

ఉ॥ ఎంతకు వచ్చెనేని చెడనీయక విత్తు మెట్టు లెట్టులో
కొంతకుఁ గొంతయే నిలిపికొన్నది శౌతమి యార్యవిద్యలే
పాతమునందుఁ బండితులఁ బ్రాజ్ఞులఁ బెద్దలఁ గోననీమచున్
స్వాంతమునన్ భజంతును సభన్ పినుతింతును భక్తి నెంతయున్. ౬

శా॥ ద్రాక్షారామ మనంగ మోజుపడి గ్రంథంబందు భీమేశుఁ బ్ర
త్యక్షంబుం బొనరించు నాంధ్రకవితాధౌరేయు శ్రీనాథునిక
వీక్షింతుక గవిసార్వభౌముని మనోవీధిక జగన్నాథ హ
ర్యక్షున్ బండితరాయక బులుసువిద్యారణ్యులక శ్రేతులన్. ౭

క॥ ఢిల్లీని వారణాసిని
దెల్లని విఖ్యాతిఁ గన్న ధీరులఁ గనునో
తల్లీ! గోదావరి! నీ
పిల్లల దీవించి జ్ఞానభిక్ష కొనఁగుమా. ౮

చ॥ తిరుపతి వేంకటేశకవిధీరులఁ గృష్ణకవీశ్వరేశునిన్
వరవసురాట్కవిక నరసవాణ్నిపుణుక నరసింహసత్కవిక

దరతమముల్ గణింప కెదఁ దత్పరతఁ భజియింతు నెంతు మున్
సరసత యెందుఁ గల్గునట శారద నాకుఁ గనంగవచ్చుటన్. ౯

క॥ ఇరుగడలఁ గళాశాలల
నిరువురు చదువంగ బురుషు లింతులు గోదా
వరి! పోషింతు విరువురున్
సరమతులై యుంటకా శుభంబు జగతికిన్. ౧౦

గీ॥ విత్తకారణంబు విద్యయాట నిజంబు
విసయమును వివేకమును స్వధర్మ
దీక్ష చిత్తశుద్ధి మోక్షమందు నపేక్ష
సాధుసేవ దాని సత్ఫలములు. ౧౧

క॥ బ్రదుకుటకా చదువుట? యీ
చదువులు బ్రదికింపఁగలవె చచ్చెడువార్త
సదసద్వివేచనంబున
నెడకుట సుమి ఫలము వేదవీధుల నజునిన్. ౧౨

శా॥ రాజుల్ పోయిరి రాజ్యముల్ చనియె సర్మం బెల్లెడన్ మాసె హా
బూజుల్ వట్టెను విద్య లన్నియును సంపూర్ణుల్ గనకారారు స
త్తేజం బించుక తాల్చు వారి కెచటన్ దిక్కన్నదే లేమిచే
నేజాడన్ నెలయంగలేరు జడలై హీనప్రభావంబునన్. ౧౩

మ॥ తమధర్మంబె బలంబుగా నిలిచి రీ ధాతీతలంబందు ని
క్కముగా నైశ్వులు సర్వసంస్థలను సాఁకంబూని యీ తెల్లదే
శములో నాశము నాఁకివంశ మది ప్రాశస్త్యంబునం గాంచె నెం
దమరున్ సద్గణ మద్ది చెప్పఁదగుఁ గాదా సాధు సద్గోష్ఠిలోన్. ౧౪

గీ॥ ఒక్క లక్ష యిచ్చె యుపతీజనంబులు
సంస్కృతంబు నేర్చుశాల కవుర!
రామలింగసెట్టి ధీమంతుడౌ నిట్టి
దక్షుఁ డెందుఁ గలఁడు దాతలందు? ౧౫

ఉ॥ కోమటులందు సత్కవులు గొందఱుఁ గానఁగవత్తు రందులో
దోమకులుండు గుప్త వినుతుల్ గనె నాళము కృష్ణరాయఁడున్
గోమలమైన సత్కవితకుం గుదురైన బుధుండు ముందుముం
దేమహితుండు నేమహిళ లెప్పుడు పైకిగనంగవత్తురో. ౧౬.

క॥ కామాక్షికృపన్ బత్తుల
కామాక్షమకబ్బె నాంధ్రకాంతామణులన్
ధీమతులఁ జేయు సుకృతము
సామాన్యమె యిదియు పూర్వజన్మఫలంబే. ౧౭

ఉ॥ లోకముఁ జూచి యించుకయు లోగక సర్వము బ్రహ్మమంచు నా
లోకననేయఁగల్గెడి సులోచన మీఁగల జ్ఞానవిద్యులన్
సాకెడువారు లేమిని విషాదము పుట్టును భారతావనిన్
తాకికవిద్య లేడఁ బ్రబలంబగుచుండఁ గలిపిన క్తిచేన్. ౧౮

ఉ॥ స్త్రీలను బాగుజేయు టది దేశము సంతయు బాగుసేయుటా
శీలము ధర్మమున్ బలముఁ జేడెల కయ్యవి నిల్చుకున్న నె
క్కాలము సార్యసంతతికి గల్గునె సేమము లాభ మింతకున్
మూలము స్త్రీలు వారి పరిపూర్ణత పూర్ణత జాతికంతకున్. ౧౯

56 హిందూసుందరి పత్రికాశీర్వాదము

శా॥ హిందూసుందరి హిందుసుందరుల కెంతే బుద్ధియున్ విద్య లా
నందంబున్ సమకూర్పఁగా జనుపు యత్నం బాంధ్రదేశంబులో
సం దీక్షం గొని ముప్పదేండ్లుగ స్వతంత్రంబైన మార్గంబునన్
జందా లిచ్చిన నీయకున్న నెటులో సైరించి యిక్కట్టులన్. ౧

మ॥ వరబాలాంత్రపువంశదీపకుఁ డనన్ బ్రఖ్యాతుడైనట్టి సుం
దరరామాఖ్యుని చెట్టబట్టి పలువిద్యల్ నేర్చి యా పోడి హె
చ్చరికన్ జేయఁగ శేషమాంబిక కళాసంపత్తితోఁ జారుచా
తురితో ముప్పది యేండ్లుగా నడుపు హిందూసుందరిన్ విందుగన్.

చ॥ మగువల కొక్క పత్రిక సమంచితరీతిని నిర్వహించునే?

మగువ యొక్క నట్టి నగుమాటలఁగాక స్వధర్మబోధకం
బగునటు లార్యత త్వము మహద్వలమార్గము లాంధ్రభాష కిం
పగునటు శేషమాంబిక పరాంబిక సత్కృప నెట్టు లెట్టులో. 3

చ॥ అల, పులుగుర్త లక్ష్మీనరసాంబిక చూడమ సీతమాంబయు
జెలులయి తోనుఁగాఁ బనులునేయ నమేయవిధాన మూని బా
లల కొక పాఠశాల, సకలప్రకటాంధ్రనిలింపపు స్తకం
బుల కొకశాల, దీక్ష నడపుట బురి శేషమ యాత్మత్వప్రికై. ౪

గీ॥ బాల్యతారుణ్యములు దాటి ఘోర యయ్యె
బేలతన మేగె భూరివివేక మొదలె
శ్రద్ధయును భక్తి పరమార్థబుద్ధి కలిగె
హిందునుందరి విందగు డెందమునకు. ౫

ఉ॥ చిన్నతనంబును గడచె శ్రీహరిసత్కృప సాధుసేవచే
దిన్ననిభావముల్, నిగమదేశికదేవబుధాళి మెచ్చుగా
వన్నెగఁ బల్కునుందరి నవంబగురీతి మనోహరంబుగా
మున్ను మహామహుల్ పలుకుబోధములఁ బ్రతిమానమాస్థతో. ౬

ఉ॥ భారతభారతీమహిమపారము సిద్ధికి గర్మరాశికి
సారము తారకం బనుచు సారసనేత్రల కెల్ల జాటఁగా
భారము హిందునుందరికిఁ బైఁబడియున్నది సర్వసత్కృత
గూరిచి యార్యధర్మములకుఁ స్థితియు గతి నిల్పఁగాఁదగు. ౭

సీ॥ గుఱ్ఱనగూళ్లతో గోటిముద్దలతోడఁ, జల్కపందిరితోడ గిల్కతోడఁ
జిన్నయన్నలతోడఁ జెల్లెళ్లతో, నాట, పాటలతో ముద్దుమాటతోడఁ
జదువుసంధ్యలతోడ, సాధుసేవలతోడ, వడుగుపెండ్లిండ్ల సందడులతోడ
బుద్ధిచెప్పుటలతో బుజ్జగించుటలతో, నుపచారములతోడనోర్పుతోడఁ,

గీ॥ దల్లి పిల్లల దన్ను విధంబుగాఁగ
లలితపద్యంబులకు వ్యాసములనుగూర్చి

చిత్త మలరించి పోషించి శివము పెంచి
హిందుసుందరి లాలించు నెల్ల ప్రజల.

౭

మ॥ అనుభూతి సకలంబును దెలిసి యాద్యంతంబు రాగాదికం
బున నెప్పట్టుననైన బొంకని మహాపుణ్యాత్ములౌ నాప్తు లా
డిన మాటల్ పరమప్రమాణ మని రూఢిం జాటి యీ యాంధ్రభూ
మిని భామామణుల స్వధర్మమునఁ గూర్చి నిల్వఁబెట్టందగుం.

57. కాకినాడ విద్యార్థినీ సమాజ వార్షికోత్సవ సందర్భము

ఉ॥ అర్థిను లుందు రెయ్యెడల నాభరణాలకుఁ గాకినాడ వి
ద్యార్థిను లీ సమాజమున నాంధ్రమునన్ సురభాషఁ గాంతు) న
ర్వార్థముల సతీమణుల కాన్యుల పద్ధతు లిష్టమైనచో
సార్థకమాను జన్మములు సత్యము భారతభూమిలోపల.

చ॥ పురుషులలోనె సంస్కృతము పూజ్యతఁ గాంచఁగఁ గాకినాడవా
రరుదుగ బాలికామణుల కాదరమొప్పఁగ దేవభాషలోఁ
జొరవ కుదుర్చుచుండు టది చూడఁగ నిద్దర బీజధర్మ మీ
శ్వరుఁ డెటనో యెఱిగి పరిపాలన చేయుట గాననయ్యెడి.

శా॥ కోకా వెంపటి సంశ్లేషస్మణులు వాక్కుం జేయి సాయంబు నీ
సేకార్యం బవలీలఁ జేయుచుఁ గడున్ వృద్ధత్వమందేనియన్
జీకై యుండినవేళలం దయిన నీ శేషాంబ ధైర్యంబుగాఁ
బ్రొక్క సిద్ధిఁ గను సమాజమున విశ్వాసంబుతో నన్నిట.

శా॥ కన్నుల్ కాలును గేలు చక్కఁబడె వీకం దా సభామధ్యమం
దు న్నిల్వంబడి పత్రికం జదువఁ గాంతు శేషమన్ దూరమం
దున్నన్ నామది, మాటకేమి! యిటు లత్యుత్సాహముం బూని యే
యన్నుల్ ముప్పదివత్సరాల్ కడఁగ విద్యాసేవకుం జాలిరే?

శా॥ తా నెట్లోయటు నెచ్చెలుల్ కడగి విద్యాసేవలన్ బూనఁగాఁ
దా నెట్లో యటు సాధులందఱును విద్యన్ దేల్చుగా బిడ్డలన్
దానెట్లో యటు లార్యధర్మములఁ జిత్తంబుంచ విద్యార్థినుల్
తా నీ నేలకు మేలుబంతి యటు బాలాంత్రపు శేషాంబయా. ౫

58. శ్రీమతి బాలాంత్రపు శేషమ్మగారి షష్టిపూర్తిప్రశంస

ఉ॥ బంటిఁగ ముప్పదేం డ్లిటుల నోర్పున నేర్పున మానపత్త్రికన్
దంటలమారి కాలమునఁ దద్దయుఁ బూనిక నిర్వహించు నీ
నంటి మఱొక్కతెన్ గనము పల్కుట చుల్కన, శేషమాంబ వా
ల్గంటుల మేలుబంతి నని కాంతురు నిన్ను నె కార్యదీక్షలన్. ౧

ఉ॥ మోదముతోడఁ బెంచెదపు పుత్త్రికఁ బత్త్రిక నొక్కరీతి సం
పాదకురాలవై కళలఁ బండితి వ్యాససమృద్ధిఁ గూర్చి నీ
మాదిరి సంస్కృతంబును గుమారికలం జదివించువార లి
మ్మేదిని లేరు నీ కెపుడు మేలు దలంచెద శేషమాంబికా! ౨

శా॥ ప్రాచీనోక్తుల నీదుపత్త్రికల నిల్పంజూతు మేలేర్పి య
ర్వాచీనోక్తుల గూర్తు, సద్గురుల ధీరస్వాంతవై కొల్చి, యి
వ్వీచీమస్యమునందు నిల్వఁబడి సంవేద్యంబు చూపింతు నీ
దా చాతుర్యము శేషమాంబిక ప్రశంసార్హంబు లోకంబునన్. 3

మ॥ కలిసంపర్కము దుర్నివార మది కల్గన్ గల్గు నెన్నేనిఁ; బె
ద్దల బోధంబున *దానిఁ దోచి, పరమార్థప్రాప్తకంబైన బు
ద్ధులతో హద్దులనుండు సాధులకుఁ జేతుల్ మోడ్తు నీ భారతీ
యుల రక్షింతురు, వారి కీడవరు లేరో శేషమాంబానతి! ౪

క॥ కాలప్రవాహమునఁ బడి
కాలానఁగలేక యెట్టిఘనులున్ జారన్
స్త్రీలకుఁ బత్త్రిక నడపుచు
శీలము నిలుపం గడఁగెడు శేషమఁ దలఁతున్. ౫

క॥ భారము వేణీభారము

నారీజనమునకు నేడు నానాటికి నే

భారంబు పైపుదురు సం

సారంబే భార మనెడు సమయము వచ్చెన్.

౬

క॥ మనువులకె మనువు లయ్యెన్

జనుగుడుపన్ మనవియయ్యె సంతతికేనిన్

జననిగ నుంటకె మనవులు

వనితల కే మిట్లు వచ్చె భారతభూమిన్.

౭

క॥ ధవు మాధవుఁ గొలువక భువి

వివిధములగు వృత్తులందు వెలఁది వెలఁదియై

శివ ! శివ ! పడమరఁ దిరుగుట

శివమె త్తఁగఁజేయునకట చేడెల కెందున్.

౮

క॥ బోనంపుఁబెట్టెకూటికి

మానిను లాసించి వంట మఱచుచు నుండె

గా నాతిధ్యము లెక్కడ

నీ నాటికి ముందు ముందు నెట్టివి యగునో.

౯

క॥ సులభంబు పెండ్లిమానుట

సులభలు గావలదె వట్టి సోయగమునకా?

సులభంబు తలలు పెంచుట

సులభమె వెంగమ్మ లగుట సుదతుల కెందున్.

౧౦

క॥ మీఱంగవచ్చు నానల

మీరా లయ్యెదరె? ప్రేమమీఱ సతతమున్

గౌరీవిభు చెలికాని న

హోరాత్రిముఁ గొలుచుచుండు నుత్సాహముతోన్.

౧౧

గీ॥ విభులు పతిత్తులై న వెలఁగులు తమ శీల

మునన పతులఁ బట్టి మునుఁగనీక

యుద్ధరించుచుండ నొకకొండ తీనాడు
మునిగి మగలఁగూడ ముంతకు రకట.

౧౨

క॥ తెనుఁగుం దేశపు వేసము

తెనుఁగుంబాసయును జదువఁ దెనుఁగుం గృతులున్

దెనుఁగుంబాటలరుచులున్

దెనుఁగుపురంధులకుఁ గూర్పు దెసలన్ యశమున్.

౧౩

మ॥ సతి బాలాంత్రపు శేషమాంబ యను విశ్వఖ్యాతి నే డబ్బె; ను
న్నతనారీమణి కింతకంటె గలదా? నానాఘముల్ తోడనే
సతినిగ్ గన్న నడంగిపోవు నని శాస్త్రంబుల్ వచించున్ సమ
స్కృతికిఁ లింగము నీడుఁ జూడరుగదా యెన్నండునుం బండితుల్.

శా॥ స్త్రీలై యుండి సతీత్వముం గనిన సాధ్వీరత్నముల్ బూరుషుల్
చాలం బూజ్యు లటంచు వేదములఁ దెల్పంగా వృథాభేద మిం
కేలా చేయుదు రేరియందు గుణముల్ వృద్ధిం గనున్ వారలే,
తాలో? స్త్రీలో? గుతాలో? యేవయిననున్ రత్నంబు లందు ర్గదా!

59. భర్తృవియోగదుఃఖితయగు సతి శేషమాంబగారికి

ఉ ప దే శ ము

ఉ॥ అమ్మరొ! ముందువెన్నలె ప్రయాణము సిద్ధము నేడో? రేపా? దే
హ మ్మది సశ్వరమ్ము, పరమార్థమె శాశ్వత మెంతవారలున్
బొమ్మలు కర్మసూత్రమునఁ బోవుచు వచ్చుచునుండు రెండు స
ర్వమ్మును బ్రహ్మ, మన్యము ప్రపంచమునందు నొకండు లేదహో!

శా॥ భావింపంగ జగమ్ము లన్నియు నగున్ బ్రహ్మమ్ము జీవాళియున్
బోవున్ వచ్చు తరంగపాళి యటు లంభోరాశిలో పౌరుషం
బా వాగీశముఖామరాళికె యసాధ్యం బేను నీ వేడ? సం
సేవింపందగు నద్గురూక్తుల నికన్ శ్రీశేషమాంబాసతీ!

౨

శా॥ ధన్యత్వంబును గన్న జీవితము మాతా నీది, నీ తాల్మి సా
జన్యంబు దయ తేటమాటయును విశ్వాసంబును జెల్మియున్
మాన్యల్ మెచ్చిరి; హిందుసుందరి జగన్మాన్యం బహా! లేరు నీ
కన్యల్ స్వీయులు నెల్ల రొక్కటియె సుమ్మా, శేషమాంబాసతీ! 3

శా॥ సౌందర్యంబును సాధుసేవయును విశ్వాసమ్ము దాతృత్వ మా
నందంబున్ సహజమ్ముగాఁ గలుగు నీనాథుండు ని స్వజిహ్వాఁ
గుండున్ లోకమె నీమదిన్ గలుగు గగ్గో లెన్నఁగానానె? యా
నందంబౌ నల బ్రహ్మచింతనమె కృత్యం బక్క నిత్యం బిరక్త. ౪

శా॥ సన్నాత్యసం బది వచ్చెఁ బూర్ణముగ నీ చారిత్రమందున్ సతీ
త్వన్యాయంబున నెల్లవారలకు సద్ధర్మమ్ముఁ దెల్పన్ మహా
పన్యాసంబులఁ బత్రికల్ నడపి విశ్వశ్రేయముల్ గూర్చుమా
యన్యంబుల్ కలిచోదితంబులు సహస్రారంభముల్ దంభముల్. ౫

శా॥ నీకున్ సేవయొనర్చి ధన్యతఁ గనున్ నీయల్లుఁడున్ గూఁతురున్
నీ కంచంబున నీదుపిల్లలుగ సాన్నిధ్యంబునం బెర్లి ను
శ్లోకత్వంబును గన్న యెల్లరును సంశుద్ధాంతరంగంబులన్
నీకై యాతగ శేషమాంబ! నిలుతుర్ నిర్విద్యభద్రదాగ్ధులై.

శా॥ ఆధివ్యాధులు లేక జీవితము శేషాంబా! యిరక్త ధ్యానమున్
బోధంబున్ జపమున్ దపంబు శుచి సంపూర్ణత్వమున్ గాంచ దు
శ్మేధక దిద్దుచు నాశ్రితావళికి సద్వృత్తంబు గల్పించుచున్
సాధింపందగు సద్గురూక్తులను మోక్షం బాస్తికోపాస్తిచే. ౭

హిం దూ సుం ద రి కి

శా॥ తల్లిం దండ్రీయు నేఁడు తల్లియగు శ్రీధంబూని శేషాంబ రం
జిల్లున్, నేఁడు దివానిశంబు మృదుసంసేవల్ పొనర్పంగఁ బో!
చెల్లున్ నీదు ఋణంబు సుందరి భవచ్ఛ్రీలున్ గళల్ శక్తియు
ద్యలావణ్యములామెమూలమునఁజూ తాల్చెబుధుల్ మెచ్చగన్.

60. కాళ్ళకూరి మహాలక్ష్మీ సుందరమ్మ నిర్యాణము

19—7—41

గీ॥ నీ ప్రమాణబుద్ధి నీ త్రికరణశుద్ధి, నీమతక్తియుక్తి నీ మృదూక్తి,
నీ విరక్తి రక్తి నీ పతిభక్తియు, స్త్రీలలామములకు మేలుబంతి. ౧

చ॥ ఇరువదియైదు వర్షములకే శతమానము నిండె నీకు సుం
దరి వరలక్ష్మి శారద ముదంబునఁ గొల్పఁగఁ జెల్లువీఱు శాం
కరిఁ బురుడించుచున్ సిరియు జ్ఞానము శక్తియుఁ గల్గి వెల్లుచున్
హర హర మండి యారితీకదా! జగ మంతయు మున్నఁ జీకటిన్. ౨

మ॥ కలిలో నాలనపాలు ధర్మమని వక్కాణింతు, నీ పాలిటన్
వెలయున్ ధర్మము నాల్గుపాళ్ళనుచు విద్వేషించి నీ యాయువున్
గలియే మ్రింగెను బంకజాతములు గందంబోవునే యెందునే
దొలిజామే జలజాపుఁ డాకసముఁందున్ ముందె వెల్లన్ దగన్. ౩

క॥ మిన్నేటి మన్ను వెన్నయు
వెన్నెల తెలివియును గళలు విన్నాణముగా
నన్నలువ కలిపి సుందరి
ని నిర్మాణమొనర్చె నిజధీగరిమన్. ౪

ఉ॥ అంతరమందు బాలను నిరంతరమున్ భజించువారు బా
లాంతరులై త్రిలింగనసూధామసులందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కినా
రెంతయు సుందరాంబ జనియించెను వారలలోన స్వాంత మ
త్యంతము శ్రీసదాశివ పదంబుల మోదమునొంద విందుగన్. ౫

61. పొణకాకనకమ్మగారికి

ఓదార్పులు

ఉ॥ ధీరత నీఱుజేయు; నతిదీనత మాంద్యముఁ జిత్తమందుఁ జే
కూరుచు ధీప్రచారము వికుంతమా స్వవచఃప్రవృత్తిని
స్సారమగున్ గనం గనఁగ సర్వజగత్ప్రళయంబు దోచు హా!
కూరిమిబిడ్డదైన వెతఁ గుండెడు నిన్నెటు లూరడింతునో! ౧

చ॥ నగవకుమంచు నెట్లకట! వ్రాయఁగనేర్తును? బిడ్డపోక కా
పగవలెఁ బాటుశోక మెటు లాపఁగనోపుచు? శాస్త్రయొక్క లె
న్వగ పగ మాన్పఁజాలు? నల పాండవమస్యముదుఃఖి మా పదా
ఱుగురచరిత్ర మించుకయుఁ ద్రోయఁగ నో కనకమ్మ, చాలెనే? ౨

చ॥ కలుగక కల్గ కొక్కతెయ కలెను గన్నియ నీకు దాని భూ
తలమున నిల్పఁ డా విధి వృథా! కనకమ్మరొ పౌరుషమ్మహా!
కలిమియు లేమియున్ మఱి సుఖంబును దుఃఖము దైవదత్తమై
కలుగును జీవకోటి; కని కాంతురు ధీరులు చిత్తశాంతినిన్. ౩

ఉ॥ చచ్చెడువార లెల్లరును సత్యము! నిత్యము బ్రహ్మ మొక్కఁడే
నచ్చదుగా యథార్థము జనంబున కో కనకమ్మ! శాంతితో
సచ్చరితుల్ మహామహాలు సర్వ మెఱింగియుఁ జచ్చినట్లుగాఁ
బుచ్చెద రీ జగాన నెటా పౌగ్ధులు సద్గురుబోధ మెంచుచున్. ౪

క॥ భోగమురొగముస్త్రియులవియోగముయోగమ్ముఁగల్గుచుండునుదానై
రాగంబేలా? యీశ్వర భోగాయతనము శరీరముగఁ గనకాంబా!

గీ॥ తానుదానై నయందాక దైవతంబుతానుదానై నయప్పుడుదైవతంబు
జీవుడేజాడఁజూచినదైవతంబు తల్లి! తద్ధ్యానమవుత! నీధర్మ మెపుడు.

62. మా పద్మిని

14—9—39

- క॥ కొలిచినది తల్లిదండ్రులఁ
 గొలిచిన ద త్తింటివారిఁ గొలిచెన్ నయితున్
 గొలిచెను సాధుల గురువులఁ
 గొలిచిన పద్మినికి నీడగుదురే ముదితల్ ? ౧
- క॥ లోపము పాపము తాపము
 మా పద్మిని జన్మమందు మందునకైనన్
 జూపఁగలే దనవరతము
 శ్రీపతి భజనమ్ము సలిపి శ్రీపతిఁ జేరెన్. ౨
- క॥ నీలాలక బాలికనై
 లోలాకులు దూల భజనలో జయదేవున్
 దాశము తప్పక పాడెడు
 నీ లీలలు దగులు పద్మిని మది నేడున్. ౩
- క॥ నీ పాటయు నీ పదైము
 నీ పతిభక్తియును రక్తి నీగురు దేవ
 శ్రీపదపూజయుఁ బద్మిని
 నీపోలిక లెచటఁగాన నిజము జగానన్ ౪
- క॥ కవులున్ బండితులున్ సా
 ధువు లలరఁగఁ బదైములఁ జదువుచున్ వినుచున్
 గవనముఁ జెప్పుచుఁ గాడుచు
 భువిఁ బద్మిని! మెఱసి యెందుఁబోయితి తల్లీ! ౫
- క॥ కనకకృతకందరామా
 యణమున్ సౌందర్యభవనమందున సభ్యుల్
 విని మెచ్చఁగఁ గాడిన ప
 ద్మిని చనుటకు సాధులెంత దిగులొందెదరో, ౬

క॥ నినుగని కన రొరులను బ

ద్దిని ! నీ తలదండు లిపుడు దీను లగుచు నీ

చనుటకు వాపోవుదు రే

మని వారిని దేర్పవచ్చు నమ్మా చెపుమా.

౭

క॥ అనుకూలుం డనురక్తుం

డనురూపుడు సచ్చిత్రుం డగు నీ నాథుం

గనియైన నిలుచకీ మే

దిని బద్దినీ! యెందుబోయితివి విధినశతన్.

౮

క॥ పద్మిని, పద్మిని, పద్మిని,

పద్మిని యని నీ విభుండు పలవించుట కా

పద్మాప్తజంప కరుగఁచు

పద్మిని పద్మజుని వ్రాతఫల మెట్టిదియో.

౯

౬౩. విజయనగర స్త్రీలసభ

శా॥ ప్రీతికా నీ విజయాభ్యు పట్టణా పురంధీరత్నముల్ నన్ను నీ

రీతికా మన్నన జేయ వారి కిదె యర్పితం బ్రాణామమ్ముల బ్ర

భ్యాతల్ సర్వకళావిచక్షణలు పూజ్యల్ గల్గ విద్యావతుల్

నాతో నయ్యెడిదేమి కీర్తి యది పుణ్యంపున్ శలంబాఁ గదా.

౧

శా॥ ధీరస్వాంతలు వీరమాతలును సాధ్వీరత్నముల్ యోగినుల్

గారే భారతనాథు లిప్పటికి దుష్కలంబునన్ మాతె నా

తీగెల్లెన్ సతులార యెన్నటికి నీ దేశంబుతో సాటిరా

వే రాజ్యంబులు పై మెలుంగుకద యెందేమున్నదాసింపగన్? ౨

ఉ॥ కొల్లొక వింతగా జరగఁ గొన్ని దినంబులు పోవబోన నీ

పత్తును మేలులేదుసరి! సత్యము ధర్మము నిష్ఠ నీమమున్

బాత్తుగఁ బోయె నేటి పరబోధలు బాధలు సాధ్యులార? స

ద్వైతము మీదు పున్నెముసనేకద? నిల్చెను గర్మభూమిలోన్. ౩

ఉ॥ ముద్దని నేర్పినంతఁ బరబుద్ధులు సుద్దులు వేషభాషలున్
హద్దులు దాటుచుండి రకటా! మనబిడ్డలు నేటి కెద్దియున్
వద్దనఁ గద్దనన్ గలదె భారతభూమిని నూత్న భావముల్
దద్దయఁలాగు దిక్కుకలదా? యింకఁ బెద్దలు పూనకున్నచో. ౪

చ॥ చెలియలికట్ట శీలమది స్త్రీలకుఁ గాలము గర్భ మెంతగాఁ
గలఁచిన దాని దాటరది కానని యన్నలదేమొ పగ్గగాఁ
దలఁచెడి రిన్యదేశముల దారిని మాటుపునేయ ముగ్ధులున్
దెలియక వాత్రితోవఁ జని తెచ్చెద రెంతయుఁ గొంపమీఁదికిన్. ౫

చ॥ మగలకు నాండ్రొకం గలుగు మక్కువ తక్కువగాక యుండు నా
ండువెడలింపఁ ద్రొంపఁ జనువీరులు శాసనముల్ పొనర్పఁగాఁ
దిగుదు నుటంచు వత్తురుగదా! పశగంబులు మింట సూత్రముల్
దెగి యెఱువ్రాలునో యెఱుంగ దేవుని కేనియు సాధ్యమానాకో?

ఉ॥ దేవుఁడు వేదముం గలుగు దేశమునం దవి రెండుఁ బోయిసన్
జీవులకుం బ్రమాణ మెది సేయఁగ మానఁగ నెట్టులెట్టులో
భావతరంగమాలికలపైఁ బడి కొట్టుకపోయిపోయి యే
శేవునఁ బట్టునో యెవఁడెఱింగెడి నేనుడి నేడ మున్ననో. ౬

మ॥ కలివచ్చెన్ సకలంబు పోవునని పల్కంబోలదారా! మహా
ప్రళయంబందునఁ గాశికాపురము భద్రాంజాంగదా యెంతయున్
దలక్రిందై నను జ్ఞానబీజములు సద్ధర్మంబులీ భూమిలో
నిలుచున్ వంతులు పోక నిల్వఁజొగి దస్వీరత్నముల్ పూరుషుల్.

64. చి॥ చుండూరు వేంకటరెడ్డిగారి జన్మదినోత్సవ సందర్భము

శా॥ 'ఆయుష్మంతుఁడుఁ గీ ర్తిమంతుఁడును విద్యావంతుఁడున్ దక్షుఁడున్
శ్రేయోదాయకుఁ డా ప్తపాళి' కని యాశీర్వాదమున్ భూసురుల్
సేయన్, వేంకటరెడ్డి సాధుగురు సంసేవావిలోలాత్ముఁడై
శ్రీయున్ బుత్తులఁబొత్తులన్ బడసి, యుర్విన్ మించునన్యాత్ముఁడై.

మ॥ మమతాహంతలుమాని, సద్గుణల సమ్యగీతి ధ్యానించి వి
త్తమునుం బేర్చి, స్వధర్మరక్షకుల కాస్థానశాంతమున్ గూర్చి చి
త్తములోఁ గోర్కెలు ద్రుంచి, విష్ణుపదచింతంబెంచి భక్తాళి ను
త్తముఁడై వేంకటరెడ్డి వర్ధిలు శతాబ్దంబుల్ తీలింగంబునన్.

ను॥ గురుభక్తుండవు భాగ్యవంతుఁడవు నీకున్ సాటి యెవ్వార లీ
ధరలో సద్విజమాన్యవర్తనుడవై ధర్మంబుఁ దత్త్వంబు నే
మర కెల్లప్పు డుపాధిదోషములు గ్రమ్మెన్ బ్రజ్ఞతో నెట్టి శ్రీ
గురు వీరంబున సాధుస్మృతిఁగొని మాకుం బ్రీతిఁ గావింపుమా.

శా॥ వైరుల్ చూడఁగలేక నీ ప్రతిభ దుర్వారంబుగా దూరఁగా
ధీరత్వంబున ధర్మదీక్ష దృఢభక్తి దాల్చినా వార ! నీ
ప్రారంభంబులు సత్ఫలంబు లగు నీ భాండారముల్ నిండు నీ
వారల్ నీవు సుఖంతు నిర్భయముగా భాగ్యోన్నతిం గాంచుచున్.

శా॥ పూజాభాజనమా నవస్థ తన తెంపున్ సాంపునుం గాదటం
చోజల్ సెప్పిరి రామచంద్రునికు నా యోజ్ జనుం డెంచుచో
నేజాడన్ గనఁ డుబ్బు దైన్యమును దానే లేచు తత్తే సుమీ
యీ జీవుండు జగత్తు నీశ్వరుఁడు రెడ్డి తత్త్వమున్ గాంచుమా.

శ్రీ రామ స్తు తి

ఉ॥ జన్నముగాచినన్ జనకజన్ గయిగొన్నను గన్నవాడొ ము
న్నన్నది నిల్వినన్ వని సురారులఁ గూల్చిన వాని రాల్చినన్
వెన్నడివచ్చు లక్ష్మణు విభీషణుఁ బోచిన నాజిఁ బంక్తికం
కు న్నురుమాడినన్ బలమెటుల్ దృఢధర్మమె రామమూర్తికిన్.

శా॥ చెంతన్ సేవయొ దూరమందుఁ దపమో శ్రీకాంత నీ ప్రీతియాఁ
గాంతన్ ద్రుంతువు మంతు సాధ్వీకయి యక్కాంతారమందెంతయో
భ్రాంతుండైతి కఠోరగర్భవతి డింపంబంపి తక్కాన నీ
స్వాంతంబున్ గుహుఁడున్ జతుర్థమునియన్ సాంతంబుగాఁ జూచిరే.

శా॥ పెట్టెం బుట్టిన నేలపట్టె యట నీపెండ్లా మిఁ కా లంకలోఁ
బుట్టుంగాంచినవారువైరులట యబ్బుల్ దాటు నీబంటు తాఁ
బుట్టెం గాలికిఁ బుట్టెఱుంగ కఖిలంబు న్నివయా రామ యా
పుట్టంబుట్టువు పుట్టతేనెవలె జీవుల్ ద్రావఁ బాడె న్నినున్.

మ॥ పురుషుల్ లెక్కయె సెక్కుబుషుల్ గనియునమ్మాహంబునంగాంత్తు సుం
దరరామా! నిను వీడ లేకకద సీతాకాంత నీవెంట దు
ర్భరకాంతారముఁ జొచ్చె నాయమకునై వారాశి బంధించి ము
ఘ్నరు, దైత్యున్ దునుమాడి లోకములకుం గల్గింతు వాండమున్.

స్వ స్తి

క॥ ఈ తోమాలియ నీకున్
జేతఃప్రీతిగ రచింతుఁ జిరతరమగు ప్ర
ఖ్యాతిన్ నీకున్ నాకున్
నీతిన్ బాఠకుల కొసంగు నీరజనయనా.

౧

శా॥ నీవున్నావని యెన్న కెన్నఁడొరులన్ నిర్భీతి వాక్కుచ్చితిన్
భావంబందునఁ దోచినట్టి విలసదావుల్ ప్రహర్షింపఁగాఁ

జేవల్ దీరిన యాతతాయులను శిక్షింపం గటాక్షింప నో
దేవా! నీవొకరుండె దత్తుండను కీర్తి నిల్పుకో శ్రీపతీ. ౨

ఉ॥ మెచ్చులకై తగఁడు మెరమెచ్చుల దాతలయాత్రఁజూచు కొం
చచ్చులఁగూర్చి పాడెద రహఁచిటిగీతలు, సచ్చరిత్రముల్
సచ్చపు నేటికుఱ్ఱులకు నవ్యపథంబుల భావవిధిలో
గ్రుచ్చెద రార సూత్రములకు వెలిగాఁగ నభిప్రసూనముల్. 3

ళా॥ ఎన్నేభంగుల నుండు వొక్కడవె నీ దేగాదె యాలీల శ్రీ
మన్నారాయణ! నీప్రచోదనమునన్ మర్యాద పద్యాలలో
విన్నాణంబును గూర్చు దెల్పితిని; యీ విశ్వంబు నందేని నే
నెన్నన్ రాదది మంచిచెడ్డ యని స్వామిపై పుమా పూనికన్. ౪

చ॥ తెలియనిదాననై మనసు దేవరపాదములందుఁబెట్టి నేఁ
బలుకకయున్న మాధవ ప్రబంధములెన్నియొ మన్ముఖంబునన్
బలికితి పల్కుచుంటి విఁకఁ బల్కుఁగనుంటివి కాళి దాసుఁడై
పలుకదె మున్న దెన్నటికి భక్తియెశక్తిగ దాసురాలికిన్. ౫

శ్లో॥ పద్యమాలా మహామాలా రసామోదానురంజితా
శ్రీపతే! రచితేయం తే హేమసూత్ర సమన్వితా. ౬

గ ద్య ము

ఇది శ్రీమదమృతానందనాథగురునాథ బోధసుధాద్భికన్యాధవ పదాబ్జ
సేవాజనితోభయ భాషాకవితా భూషాలంకృత విద్యత్కవితిలకాయ
మాన కనక కవితా విశారదావిరూపితోమాలియాఖ్య
ప్రాస్తావిక పద్యమహామాలామహాకావ్యంబు
సర్వము సంపూర్ణము.
ఓమితి శివమ్

శ్రీ కృష్ణా న దీ తీ ర ము న

నిం ద్ర కీ ల ప ర్వ త పా ద త లం బు న

శ్రీ కనకదుర్గాంబా కటాక్షరక్షిత మహాక్షేత్రంబున

శ్రీ విజయవాటికాపుటభేదనంబున

శ్రీ తిరుమల శ్రీ నివాస

త్రి లింగ మహా విద్యా పీఠ ప్రాసాదమున

పంచాయతనాంగి యగు కలినాయకుండు

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస దేవరాయని

ప్ర వే శ ము

కలిగతాబ్దములు

౫౦౪౩

శాలివాహన శతాబ్దములు

౧౮౬౪

స్వస్తిశ్రీ చిత్రభాను సంవత్సర శ్రావణ బ॥ ౩

రాత్రి 2 గం. 10 నిమిషములు

29-8-1942.

శ్రీభాష్యాయనమః

శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస తిర్తిలింగ మహావిద్యా పీఠ

నూతన ప్రాసాద ప్రవేశ మహోత్సవ సందర్భమున

కవితీలక కవితావిశారద కాంచనపల్లి కనకాంబికారిచే రచింపఁబడినవి

చ॥ విజయము చేసినాడిచట వేంకటనాథుఁడు స్వీయసౌధ ము
దు, జము మిత్రోధికింబుగఁ గనున్ గురువీరము ధర్మబీజముల్
విజయునివాడనుండి పృథివీశల మెల్లఁడఁ జల్లఁగాఁ బుణ్య
సుజనులు కార్యదీక్షగొని శోధను గూర్పుఁడు కర్మభూమికిన్.

ఉ॥ ప్రాణము లుండుదాక తినరా? మఱికట్టర? నిద్రవోవరా?
మానినదేది? కాలములు మంచివికావని స్వీయధర్మముల్
మానుటకాని ప్రాణములు మానము నప్పునసేసియైన స్వ
స్థానము వేషభాషలును ధర్మము శాస్త్రము నిల్పుఁగాదగున్.

ఉ॥ గడ్డి యదంతకోసికొని గంపలు మోసుకపోయి రేనియున్
గడ్డి గదల్పలేరొరులు గానగరాని యయ్యారత్నముల్
బిడ్డల కిచ్చు దల్లి పృథివి మన భారతభూమి నమ్మింక
దొడ్డతనంబు నచ్చును బుధుల్ మణులొందురు దీప్తిబోధమున్.

—(“మణిదీపములెల్ల భూమికిన్ అని పాఠాంతరము)

మ॥ అగు నిత్యోత్సవ మిద్ది బ్రహ్మమున కిందా మేఘుకీళ్ళెన్నియో
యగు కీడితమఱి పీడ లజ్జలకు నీ వ్యాపారమం దంచుకేన్
దగులంబోక స్వధర్మనిష్ఠగొని యాత్మారాము లీ కర్మభూ
మి గృతుల్ సేయును రార్యనమ్మతముగా మేల్గాఁగ శిష్టాభికిన్.

ఉ॥ నూరు గజాల కాయ నొక నూలును వెల్లిగ దాటనీళ్ళలో
జారు నికెచ్చునగు విచార నేమగు? ధర్మదీక్షతో
ధీరుఁడు నెఱుఁ దగుదురు దీరులు, ధర్మము ధర్మసూక్ష్మమున్
నేనువఁ గృష్ణనమ్మును నిల్పెను ధాతిఁ దిర్తిలింగవీరమున్.

ఏతస్మహోత్సవాంతఃపాఠి

కృషాస్తమిని

శ్రీమతి కనకాంబగారు చెప్పినవి.

శా|| నీ పుట్టించిననాడు పుట్టుట యింక నీవీత మందున్నియున్
నీవేరింటగురున్ భజించుట కడున్ నీ బోధ మందాస్థయున్
నీపై ధ్యానము నిచ్చుట గలిమి నీనిర్వాణకారుణ్యమా
నాపై శ్రీపతి నీకు బిడ్డనయి యన్యం బేమయున్ నేగనన్.

ఉ|| కాలము కర్మమెట్లుగన గావను బోధనను జాలియున్న గో
పాలుడు పృక్కోడగుచు భక్తులకుండగ జీవ నీ కి కే
జోలియు నేల? ధ్యానలయశోభనుగాంచుము తోలుబొమ్మకై
యేల భయం బెరుంగవొకొ యిట్టివి పుట్టగ గిట్టనెన్నియో.

ఉ|| గాలికి బోవుమాట కలకాలము నిల్చును బీత మొండకై
వేలుపులన్ యజించుటయు బెద్దలనేవయు మాచొందురే
చాలగ దొంగలుందు రని సస్యము నాటరే కర్షకుల్ స్వభా
వాలవి మాట వెన్నటికి భవ్యుల కేని యభవ్యపాళికే.

శా|| తాదాత్మ్యం బిడు సంతతంబు నది కాదా నీదు పాదాబ్జముల్
నీ దాస్యంబును దర్శనంబు మఱియున్ నీయాటలున్ బోటలున్
నీ దిష్ట్యామృతబోధమున్ వినగ గనన్ నిత్యంబు గల్గింపు నా
కో దేవా మది నిన్నె నమ్ముకొని యిట్లున్నాను నీదాననై.

చ|| నరునకు దత్తమున్ రణగుణధ్వను లెల్లెడ మ్రోగుచుండగా
గురుండయి తెల్పియుంటి హరి! షోభము లెన్నియు నున్న నేమి ని
బ్బరముగఁ దత్త్వ మారయుచు బండితుఁడుండును యుద్ధమన్నమం
గర మొకొ కామ ముఖ్యరిపుకాండము గెల్చుట, మృత్యునాగుటే.

శ్రీ. తి. శ్రీ. త్రి. మ. విద్యాపీఠము.

పీ. కలవిశ్వమంతటఁ గర్మార్హమైనట్టి
మర్త్యలోకంబె సమ్యాన్య మందుఁ
దత్తాంధమై యున్న ధరణికిఁ బెనుదివ్వె
గా వెల్గు భారతఖండమందు
నధ్యాత్మవిదులు సదాచారఘనులచే
దీపించు నీ యాంధ్రదేశమందుఁ
గలినాయకుండు వేంకటనాథుఁడుండు స
ద్ధామంబు శేషభూధరమునందు

గీ. భోగిరాఢ్యుషణాంచితమ్మును దిరుమల
శ్రీనివాస త్రిలింగాభిధానపీఠ
మిది మహావిద్యఁ గాంక్షించు నెల్ల భక్త
వరులు నేవింపఁ దగినట్టి పరమపదము.

శ్రీ భాష్యాయ నమః

తో మాలియ - అనుబంధము

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యావీరముఖో

అమృతానంద నాథ జయంతి సందర్భమున

మహామహోపాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణ ఆంధ్రవ్యాస కవిసార్వభౌమ

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు చెప్పినవి,

మ॥ అజరుండై యమృతుండునై యమరుండై యానంద నాగుండునై
యజరుద్రాచితకృష్ణభూషణమునై హర్షోందు బ్రహ్మంబునై
త్రిజగద్వంద్యపదాభిషిక్తుడగుచున్ దీపించు మా దేశికున్
నిజహృత్పద్మమునందు నిల్చి సతమున్ నేవించి భావించెదన్.

౧

చ॥ తన వరసౌధమందు గురువైవసమంచితసత్యవీరమున్
మునిజనసంప్రదాయమును బోహణజేసి గురుక్షపద్ధతిన్
బొసరిచి మాండుప్రాస్తలను బూజలొనర్చుచు బుద్ధ్యవిగ్రహం
బనఁదగి ధన్యునై కనకాంబ కెసంగుఁ జిరాయురున్నతుల్.

౨

శా॥ ప్రత్యూషంబున లేచి స్నానమును దేవప్రాహ్మణారాధన
ప్రత్యూహారవిహారముల్ సలుపుచున్ శ్లోకీర్త్యమున్ గాంచునై
నిత్యైశ్వర్యముఁ గొన్న మేటియైనన్ నిరిష్టమై జీవునిన్
సత్యాన్వేషణచేయు మా కనకమన్ వర్ణింతు బ్రహ్మంబునాన్.

౩

చ॥ కనకమయింటిపేరఁ గనకమృతనర్పు నిజాహ్వాయంబునన్
గనకమ చిత్తశుద్ధిఁ గనకమృతగుణమ్మున నాగనొప్పు మా
కనకమ సత్కవీశ్వరులకంతవిధూషణమై మహోన్నతిన్
వనజదళాయతాతునికృపన్ మనుఁగావుత నూలువర్షముల్.

౪

క॥ గీతాశాస్త్రము వెనుకన్, సీతారామాంజనేయచిరసంవాద
ఖ్యాతగ్రంథం చిపు డీ, భూతలమున జీవయాత్రఁ బోలుం బొగడన్.

౫

ఉ॥ పద్యము లెల్ల హృద్యములు పండితపామరవేద్యముల్ పవి
త్రోద్యమబోధకంబు లన నొప్పెడు నెప్పుడు నాత్మచింతయే
విద్య యటంచుఁ జెప్పు గుణవిశ్రుతురా లల కాంచనాంబ, కా
వ్యాద్యముగా రచించిన మహా తురతత్వము జీవయాత్రలోన్.

౬

కింకవీంద్రీ ఘటాపంచానన కళాపూర్ణ, మహాకవి

బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు, శతావధాని.

మ॥ తన సాధమ్మనఁ బీతము న్నిలిపి నిత్యం బేడుసారుల్ కృపా
ఖని శ్రీ వేంకటనాథు నర్చితునిఁగాఁ గావించుచున్ వేంకటా
ద్రినివాసున్ స్ఫురియింపఁజేసెడి కృతార్థధూత సత్కావ్యవ
ర్ధని శ్రీమత్కనకాంబ భక్తి మిగులన్ ధన్యంబు కామేశ్వరీ.

౧

మ॥ గురువాక్యంబుల సారమున్ సకలముం గ్రోడీకరించెన్ గవి
త్వరసం బొండొక తోడుచేసి భగవద్దాస్యంబుతో విద్వదా
దరముం బూని యొనర్చు సత్కృతులతో దంభానపేతంబుగా
జరపున్ మా కనకాంబ జీవితము మెచ్చన్ జెల్లఁ గామేశ్వరీ.

౨

శా॥ తాతాశాస్త్రియు చెందుకూరి కలవిద్వన్మూల శ్రీపాదవి
ఖ్యాతశ్రీనరసింహశాస్త్రి మఱియున్ గవ్యగ్రాంథ పీఠపున్
ఖ్యాతింజెప్పఁగలార నీ బుధుల నా కారించి నూతాగ్లాచే
నీ తనీమణి గారవించె వినియుంటే తల్లి కామేశ్వరీ.

౩

మ॥ పలువు ర్పండితు లేగుచెంచి కనకాంబాసాధరాజమ్మ నం
దలీ శ్రీవేంకటనాథుసన్నిధిని శాస్త్రంబుల్ ప్రసంగించు న
య్యైలమిన్ గాంచిన గద్దవాలపురసాదృశ్యంబు నా నెమ్మదిన్
గలయంత్రాకి స్ఫురించె నద్దికద భాగ్యం బన్నఁ గామేశ్వరీ.

౪

మ॥ కవితల్ సెప్పెడి శ్రీలు మున్నె కల రక్కాంతల్ కవిత్యమ్మనన్
స్వవివేకమ్మునె చూపి రీ కనకమాపాండిత్య మల్లంతఁ బో
క విశేషించి విచక్షణత్వమునకుం గాణాచియై సర్వమా
నవకల్యాణము గోరి వర్తిలుట ధన్యంబయ్యెఁ గామేశ్వరీ.

౫

శా॥ యావజ్జీవము విద్వదర్చనకు శ్రీహర్యంఘ్రిపద్మార్చకున్
దావై మా కనకాంబసాధము ప్రసిద్ధంబౌత మం చే నిదే
దీవింతున్ జననీ “తథా”స్తమము నా దీవించుటల్ సార్థక
శ్రీవాసించుత నింతమాత్ర మిడుమి చేయూత కామేశ్వరీ.

౬

శా॥ పాతము లెన్నియో గల వపూర్వవిశేషములందు నందు వి
ద్వత్తములైన వారలకుఁ దద్దయు బోధ్యము లొచునుండు నీ
విత్తముగల్గు పాతములు పృథ్వీని మృగ్యములౌట దీనికె
విత్తములైనవారలు వివేకముమై నతి సేయుటొప్పగున్.

౭

గీ॥ పేరు జీవయాత్ర భోరణిసరింబు, తప్ప గానరాదు తత్త్వమెల్ల
యెడల వేద్య మిట్టి యెడఁద యే సాధ్యకె, గలుగుఁ బున్నె మెంతో సలుపకున్న.

ఉ॥ ఈయమ పాండితీగరిమ మీయమ జ్ఞానవిశేష మీమహా
ధీయుతురాలి వర్తన విధేయత యోగ్యత నీతియుక్తి యాం
గ్లేయక శాస్త్రవిస్తృత మలీమన కార్యసరాజ్ఞుశ్శత్రుముఖ
ధీయుతు లీ కృతించినిన చెల్లముగాఁ బొడకట్టు సర్వముకా.

F

ఉ॥ కావున విస్తరింపక యిట్లా విరమించెదఁ గల్గు మిద్రి స
ద్యావులకుఁ ముదంబినును భావికలాగ్గుల భాగ్యరాశియై
యీవిపులకా యశమ్ము గని యెల్లడలకా జయమందుఁగాక యీ
కోవిగురాలిపుట్టవునకుకా ఫల మబ్బేడిఁగాతఁ బూర్ణమై.

౧౦

గీ॥ ఇట్టి దుర్భిణి కాల మంచెపుడో పూర్వ, ముపనిషత్తుల వినబడు నువిదల రల
మానికంబును బోలిన మగువ యొకతే, పుట్టె సనభారతీయులపుష్ప మనఁగ.

౧౧

౧॥ కలిమికిఁ దానకంబయిన కాంక్షనపల్లి కలంబునందుఁ గాం
తల తలమానికంబయి తనర్చుడి రంగమహన్ మహాతః
కలితుడు రంగ నార్యునకు గాదిలిహతురుగా జనించె జా
నులకును నక్కజంబు మది నూల్కానఁడేయు వెలంది శేరిమిన్.

౧౨

విమర్శ కాగ్రేసర బ్రహ్మశ్రీ నాగపూడి కుప్పసామయ్య గారు.

క॥ ఆన్యలపద్యముల ట్లన,పద్యములై సుకవినికరపద్యములై నీ
పద్యము స్వాపద్యములై, వ్యాద్యములై ముదముఁగూర్చు నెంతయు నింపి!

౧

క॥ ధవ్యందై లలితపద, స్తవ్యందై వజ్రలు సుగుసంసేవ్యందై
సవ్యందై సండితసంభావ్యందై నీదుకృతులు మహిఁ గన కాంబా!

౨

ఉ॥ విమలములైన భావములు విశ్రుతమై తగురీతు లార్యవం
ద్యములగు వృత్తులున్ నయనిధానములైన గుణంబులున్ మనో
జ్ఞములగు వాగ్విలాసములు చక్కని కాంతులు సొంపుమీఱు ను
త్తమసత్తిల నీదు కవితాసత్తి చెన్నులరారు నమృరో!

౩

క॥ నీరీతిఁ గ వితచెప్పెను, నారీతిలకముల నేఁ గనన్ గనకాంబా
హరియశోవిధిపంబులు, మారమణుని దయనుజెందుమా మహిలోనకా.

౪

గీ॥ బొగడుమల్లియపూలదండలో సంతాన, మసుమంబు లందందుఁ గూర్చినకియ
నచ్చంపుఁదెలిముత్తియపుఁబేరులో మానికంబుల నెడనెడఁ గలపుకరణి
శర్కరాయుతపాయసంబునఁ దీపారు.పనసతోనలఁ బొందుపజీచినట్లు
కమనీయ ధవళచేలమునఁ దిక్కుల పైడి, జలతారురేఖలు నిలిపినగతి

- తే|| రుచిరసరసాంధ్రప్రద్యాళి సచట సచట, దేవభాషావినిర్మిత దేవతాస్త
హాంచితశ్లోకములు కొమరారు నిందు, వినుతకవితారసాలంబ, కనకమాంబ! ౫
- క|| ఘనభక్తియు ధైర్యాగ్రం, బును లలితముగాఁగ నిందుఁ బాలుపారుటచే
వీరితామణి! నీకావ్యము, వినుతింపందగునుగాకవిప్రవరులకుఁ ౬
- క|| మధురము వర్ణితవిషయము, మధురతరము నీదు పలుకు మంజులవాణీ
మధురతమము నీరచనా, మధురిమ నీకావ్య ముత్తమంబయి వెలయున్. ౭
- క|| ఇస్సగిదిని నీ కబ్బముఁ, దప్పక పఠించి ముద మెదం జిగురొత్తం
జెప్పితి హృదతభావముఁ, గుప్తస్వామ్యార్యనామకోవిదహితుడన్ ౮

అభినవతిక్కన, సాహిత్యస్థాపక, బ్రహ్మశ్రీ దుర్భాసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు,
నెల్లూరు.

- మ|| కవయిత్రీమణివంచునిన్నుఁ బొగడంగా వత్తునో లేక బ్ర
హ్మవిదగ్గీయుఁడు కృష్ణభూషణుని శిష్యంగాఁ బ్రశంసించునో
చవి బాల్యంబుననుండి సత్కవిత కిచ్చున్ గొన్న నీ బుద్ధి ధై
ర్యక మగ్నింతునో! తోచలేదు కనకాంబా, సాధుపూజాప్రయా!
- చ|| అతిగహనమ్మలైన పరమార్థములక విశదంబు నేయు ధీ
శతురత, శంకరార్యునకు సాటియనం దగు నొజ్జ త్వత్పురా
కృతసుకృతైక పాకమున నెట్లొ లభించె, మఱిమి వింత నీ
కృతులు తదీయబోధసుధ నెల్లడఁజిల్లు ననన్ యశస్వినీ.
- మ|| అతిలోకప్రతిభుండు లోకనుతిగర్వల్ రెండు తుల్యంబుగా
మతి భావించిన తత్త్వవేత్త యుపమామార్గంబునన్ భక్త సం
తతిశంకల్ తుక్రిటిలోఁ దొలంపఁగల విద్యాశాలి మీయెజ్జ వా
క్తతి నేడున్ నను మగ్గుఁ జేయు సుచరిత్రా! నెమ్మదిక బర్వినన్.
- చ|| పదిపదునైదువర్షముల పాటి యెలర్చిన నెయ్యి మున్న నే
యదనుననైనఁ జెప్పుకొనఁ డయ్యె నిజోన్నతపూర్ణదీక్ష, న
య్యది యిపు డెట్లులో విదిత మయ్యెను దావక “జీవయాత్ర”చే
సుదతిరో! ధాత్రి నీగురయశోవిముఖిత్వ మెఱసెఁ గంటిమే.
- చ|| అమృతునిపాదసారసము లంటిన శిష్య వటుంచు తద్గురూ
త్తము సుపదేశసారసుధ ధాత్రికిఁ బంచిన ధన్య వంచు, నె
య్యమునను నీకు మొల్లమజయంతితటిక ‘గృహలక్ష్మి’ పూజనం
బమరుచునేళఁ జెప్పె నివి యావుఁ డొకండు గృహింపు ధీమతీ!

సింహపురి బాలికాపాఠశాలలోపాఠ్యాయ పదవి వదలికొని మద్రాసున

కాంగ్రెవిద్యాభ్యాసము నేయఁబోవు కనకాంబగారికి

వీడ్కోలు పద్యములు

బాలికల పార్థనపై

అభినవతిక్కన, దుర్బా సుబ్బిహ్మణ్య శర్మగారు రచించినవి

1913

సీ॥ తన బోధకుహిమ నే తరుణి కష్టంపుల బాఠములను సులభసాధ్యములఁ జేసె
తన ప్రవర్తనల నే తల్లి చెప్పకయే సద్గుణములు మాకుఁ జేయఁజేసె
తన శేషముహిమహత్త్వమున నే జనయిత్రి యాంధ్రసాహిత్యము నందఁగలిగె
తనతోడి యమ్మలఁ దనయడంకువకుఁ జిత్తముల నే రన్వి సంతసించెనే.

తే॥ అట్టి కనకాంబ యాత్మ విద్యాభివృద్ధి, కొఱకు మము వీడి యలఁ చెన్నపురికిఁ బోవు
నను నునంతమ్మ స్వాంతమ్మలందు మాకుఁ, జింతయును హర్షమును దారసిల్లఁజేసె.

మత్త॥ నాలుగేండ్లుగ మమ్ముఁ గూడి యనంతరీతుల మా కొనికె-

మేలొనర్చినతల్లి నే క్రియ మేము విస్మరియింపఁగాఁ

జాలువార మిఁకల్ బీక్షలఁ జాలఁ దేరియు నీమె యీ

ప్రాలికి యరుఁడంచి యందునె పొందుగాత మహాన్నతిఁ.

తే॥ సత్యమును శాంతికలనయుఁ జాలగల్గి, ఓర్పునకుఁ బుట్టినిల్లయు నేర్పపల్ల
నధిక సామర్థ్యమును జూపునట్టి నిన్ను, మావవచ్చునే! మా కెన్నిమాఁగ్లకై నె.

ప॥ తెనుఁగున నేవిధంబునను ధీరత నీ వలరించుకొంటివో

వినులగుణాధ్య! యవ్వహి నె విశ్రుతమా నల హూనభాషయిం

దును సుమదారశక్తి యది తోడనె నీ కొనఁగూడ కుండునె

కనుఁగొన నూశ్మశేముషి యొకఁడెగదా! కళ లెన్నియైననుకా.

ప॥ జననీ! నీపయనంబు సౌఖ్యకర మై సందల్లి నీపోవువో

ట నితాంతంబు జయంబు కల్గుటయు వేడకై నీ కనారోగ్య మెం

దును జూపట్టక యుంటకుకై మనములందుకై బూర్ణభావమ్ముతో

ననయం బీశ్వరు సంస్మరించెదము! నెయ్యం బుంచుమీ మాయెడకా.

కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం. ఎ.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునందు బ్రధానాంధ్ర పరిశోధకులు

క॥ కనకాంబా విరచితకృతి, వినుతానందరససార విఖ్యాతిని బొం

దును గాడె ముముక్షువు లెల్లనుగోలరె కావ్యరసము బ్రహ్మము ముట్టె.

మధ్య శ్రీ శతావధానులు, సాహిత్యసావక, శాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు

ఉ॥ కాంచనపల్లవంశనిలకంబగు నో కన కాంబ! నీ కృతిన్
గాంచితి దానిలో రఘు గాంచితి నీవలె నిట్టికైతలన్
గాంచిన కాంచినాంగులను గాందుట మధుటమంచు పెస్మితిన్
గాంచితి నీదు ధిక్తికి నభువవిక్తికిం దృష్టగాంచితిన్.

బ్రహ్మశ్రీ కురుగంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

ఉ॥ తూచిన 'మోచి కిద్ది సరితూగురసం ఒది శాంతహార నేం
జూచితి జీవయాత్ర' పరిశోధనగాం బ్రతిపద్య 'మెంచు దా
ల్దొచుదు స్వస్వయాప వపలోడన నేయు రైకృభావనా
నూచిన లింపులొం గనకి సూక్తులు ముక్తికి దావలంబున్.

ఉ॥ కాంచనపల్లవంశమునం గాంచిన మాక్తికరత్నమాల యీ
కాంచనగాత్రిధీపమ కాంతి తమోహరమాదు జీవదే
వాంచితసచ్చిరైక్యమ వర్ణన నేసిన జీవయాత్ర పా
పంచిక ముంకుచాకం గగనవాసిగ ముంకురం గీర్తిధానిలన్.

క వి తి ల క బి రు ద ము

అగాసనాధిపతి, బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు.

మి॥ ఒననంబందితి సత్కవీటులమునన్ సల్పేవ గావించి పెం
చినకైతన్ పరమాత్మసాత్కృతిగ వాసిన్ సర్వ మర్పించి న
జనమాన్యత్వము గాంచి శాశ్వతయశస్సంతాన మార్జించి తో
కన కాంబా! సతులందు నీ కుపమ కంబందు లే చెందునేన్.

శా॥ కాశీనాథనివంశదీపకుం డనంగా నెంచు బెంపాంచు నా
గేశుం డేనును శ్రీపదాన్వయుండు శ్రీకృష్ణండులోనా సుధీ
క్షేత్రంపాయనులట్లు నీదుకవితన్ వర్ణించు నా డిచ్చు నా
యాశీర్వాదము చాలదే సుకృతిబ్రహ్మనందమున్ జెందగన్.

క॥ ఉవిదకుం దిలకముకన్నన్, బ్రవిమలభూషణములేదు పార్థమునన్
దవుల దది నీకు బోసి, "కవితలకమ"వైతి వాత్మకళ్యాణముగాన్.

శతానధాని దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు.

ఉ॥ కాంచనపల్లివంశము నికేత్ గనకాంబికమేన నల్లబో
ధాంచితురాలి సత్సృతి సమంచితమందును నిగ్గయింపఁగా
నరచినుం డిందు శాణుల కాక్రతి వేంకట సత్సృతిగఁగఁడే
మించె నికిండు దేలఁగల మేల్కొత్తనిగును సందియంబొకో.

క వి తి ల క ప శ ం స

విద్వాక్ ముసుకవి దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు.

మ॥ కవితా చెప్పిన బాదనేచ్చిన వృథా కడలదే చిగ్గఁబా త
త్త్యవించుని బానిసని భాగ్యుని యలస్యంబైన కో బాచుర !
కవనం బంతయుఁ దత్త్యవించి క సమగ్రుఁడై వెచ్చించు భా
గ్యవిశేషం బలరాం నీయ, కనకాంబా ! యంత సన్మాతృవో !

క॥ అమృతమయము నీ హృదయ మాంజనావనిద్యనీను ని
క్రమ సుఖము గాఢమదకరణమచ్చ యనక నిస్సహ
సమలగుఁగ్గి తెల్ల నొకఁడై ననుం జేరిగఁబోలునమ్మ యు
త్తమ మగు వర్తనమ్మన మాహృతి నీ కరితంబు చిత్రమా.

నీ॥ కావ్యకల్పనజేయఁ గల కళాస్థల, ముహూద మొనరించునట్టి నేయు
తత్త్వమ్ము గుఱులింపఁ దగిన ప్రియానియు, తెలిసినయంత బోధించు ప్రతిభ
జంతు గొంతునులని వ్యాపరత్వ సంపత్తి, పంకిత పిఱు సంతత్యస్పృహ
సత్కారముల గీతజాలిన యోగ్యత, సత్కారముల కేయజాల శక్తి
నేటి కవితాప్రపంచాన నీ క చెల్లె, నీవు గడియించినట్టి నిర్మదశక్తి
యాయ న్మ్రాలోకమునకు బలుభజంబు, కహగ్రసుగుణవలంబ! శ్రీ కనకమాంబ!

క॥ పరమాపణ పుణ్యాపణ, పరిపక్వ గవనంబు వ్యర్థపరుపక ముమే
శ్వరచరణ స్మరణమున కె, గురిచేసెత్ గనకమాంబ గురుకరుశాస్త్రికా.

సంగీతసాహిత్యచక్రవర్తి, ఆదిభట్ట నారాయణదాసః

14-6-41

శ్లో॥ శ్రీగోలకొండ వ్యాపార, మహీసురకులోద్భవా,
కాంచనపల్లి కనకాంబా, ప్రత్యక్ష సరస్వతీ.

—♦ తరువోజ ♦—

కాంచనపల్లి కన్యమ్మ చదువరికన్నాకు మిగులచక్కని తెల్లవల్కు-
లెంచికూర్చుగఁ జాలునెంతేని వేల్పునెల్లపుడుం గొల్చు నెఱుంగదు తెమ్మ-
మంచినడువడికి మచ్చెవరైనమాటికి హాయిగా మనఁ గోరుచుండు
మించనాడదు కలిమిఁ వందయేండ్ల మేర నాదీవనం చెంపొందుగాత.

—♦ విరిబంతి ♦—

మాటలలైడుతీరు మైలాగుసారు,
పెట్టనితోడవు లీపెకు మంచిపేరు.

—టకచక్రివర్తి, విద్వత్కవి, మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రిగారు.

సీ॥ పోతనామాత్యుని పోకడ భక్తిలోఁ, బ్రాతదా యనిపించు పట్టు లొకట
తిక్కన మంత్రి యీ తెలుఁగుతేటగ శాంతి, వ్రాసెనా యనిపించురచన లొకట
బాణసినోటిలోఁ బడక డాగినశబ్ద, జాలమా యిది యను (సరణు) స్థలము లొకట
బ్రహ్మసూత్రార్థతాత్పర్యమందలి సార, సరణులింతియ యను స్థలము లొకట
నమరియున్నవి గనుఁగొన్న హంసవిజయ, రూపకంబున హంసస్వరూపమనుచు
జెప్పవచ్చుచు నిక్కంబు సిద్ధగురుని, మహిమ గాకున్న కృత్రిమింతమహము గను నె.

గీ॥ శారదాసత్ప్రపాసారసార మనఁగ, చెలఁగి చెలువొందుగాఁచె మీ జీవయాత్ర
గురుకులంబునఁ గృమిశిక్షఁ గలుచియున్న, శిష్యసంతతి గనఁజే సజీవయాత్ర.

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీరాముల సచ్చిదానంద శాస్త్రి కవి గారు

మ. అమృతానందపడైక చిత్తవయి దీప్యతావ్య పాత్రంబులం
దమృతానందరసంబులన్ దివిబుధసేవ్యం పొనటుల్చేసే లో
కము మన్నింపఁగ శీలసంపదలు జెల్లన్ సద్గురు ప్రాప్తత
త్వ మహాభాగ్యము గన్న యోకనకమాంబా తేర్పుమా ధర్మమున్.

కవయిత్రీమణి గుడిచూడి ఇందుమతీదేవిగారు, విజయవాడ.

శేరు కన కాంబ మఱి యింటిపేరు కాంచనంబు లోక ప్రసిద్ధమైనది దలంప
ఉన్నతోద్యోగపదవి మీ కొనరెం గనక, కల్పిత బుధపాళిక గావె నీవు.

నాకధునీ జీవనముక, గాకుపలుచు జీవయాత్ర గంభీరగతిక
నికవితా మధురిమ మస్తాకానందంబునున్ బుధులకే నొసగున్.

గురుని దయయును వేంకటేశ్వరుని కరుణ, బుధజనాశీస్సు లెవ్వళె బ్రోదిసేయ
సమృతభావనసాళియై యమృతమగుచు, దనరుం గన కాంబ యాచంద్రతారకముగ

పండిత పులగుర్త లక్ష్మీనరసాంబగారు, కాకినాడ.

హంసవిజయదర్శనము

తే॥ పరిమళించు మేల్ బంగరు పలుకుం గముల, నైహి కాముష్మిక ఫలంబు లందఁ జేయు
హంసవిజయంబుఁ గంటిధన్యతను గంటి, నలవియగు సంత చిత్సుధ నానుకొంటి.

చ॥ చిగురులఁ బూలఁబండ్ల బహుజీవహితంబగు భూజరాజమ
ట్లగణిత ధర్మబోధనల హంసజయం బగు నీదు సత్కృతిన్
దగిలి రసానుభూతి సుఖదంబుగ సత్కవిరాజ సంతతుల్
గగనము ముట్టజేయు కల్కగానము వింటిని దృక్పావంబులన్.

ఉ॥ అద్దిరమేలు ! నీపరమ హంససుశీల వికారదత్సముల్
విద్వలు దిద్దుబాటులును వింతలు వేడ్కలు జీవలీలలున్
అద్దముఁబోలు నీ విజయహంసమునం గని విశ్వరూప ము
తైద్దియుఁ జేయ నోడితి నికేమని చెప్పదు నీదుసత్కృతిన్.

తే॥ సకల భారతసోదరీ సంఘమందు, నాంధ్రసోదరీ ప్రతినిధిజైవెలుంగు
నీకు నీ బహుసత్కృతి నిచయమునకు, నెల్లశుభములు శ్రీరాముఁ డిచ్చుఁగాత.

సాహిత్యస్థాపక వాజపేయజుల రామసుబ్బారాయుడుగారు

ఉ॥ నీవు కలంబుచేతఁగొని నేర్చెనంగంగఁ గవిత్వతత్త్వ సు
శ్రీ విలసిల్లు ప్రాజ్ఞగుణరీతులు చిల్కి రచింతు శాంతయుక

దావి జనించు నీదు కవనంబున నింతటి భాగ్య మబ్బుగా
నే వరమందినావొ గణింపఁగ శక్యమె యేర్పడెనున్.

ఉ॥ దేవదీప్రవాహము గతిక విమలంబగు నీమనంబు నీ
భావములకు గుణంబులును బావనపైన చరిత్రయున్ మహా
భావులు మెచ్చు దానమును ఛక్తియుతంబగు తత్త్వశీలమున్
వైవర్ధిల్లముల్ దలఁపఁ ద్వాద్యశు లేని ఘరాతలమ్మునన్.

మ॥ పలున్దొట్లక వినుచుంటి నీదగు గుణవారంబు స్కీర్తియున్
విలసత్పూర్ణ వైభవోన్నతులన్ వేరేగ వర్ణనా
యెలమిన్ సత్కృతానందస్వభివిస్తె యే హేతు మాంభావనిన్
గుణున్ నీకుఁ బరాఁయునున్నతులు నెక్కలమ్ము స్త్రీరత్నమా.

బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మ్య దీక్షితులుగారు, విద్వాన్.

తే॥ తత్త్వబోధ రహస్యముల్ దఱచి తఱచి, లేట తెల్లంబుగా మద్దు తెలుగునుడుల
నిలిపి యవతార సామ్యంబు నిలుపుకొన్న, ఆమ్మ! కనకాంబ! సాష్టాంగమమ్మనీకు.

కవితాకళాంధి బ్రహ్మశ్రీ బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవిగారు.

చ॥ కవిత్విల కాంచితంబయిన కాంచనస్థి క్షుద్రీగమంగు భా
గ్గవి కొలుపుండి కోడలు సరస్వతి గాన కవిగ్యముల్ ప్రయా
పివిధరహస్యముల్ సుహృద విందు ముముక్షులు గొల్వ సంతితో
త్సవములతోడ నారవిసుధాకరతారకమున్ గమించుతన్.

బ్రహ్మశ్రీ పండితరాజు దండు సుబ్బావధానులవారు.

ఉ॥ పుట్టితి నందబాలహండు పుట్టిననాడు మహామహావై
పట్టితి సద్గురూశ్రిముల సాదము మోదముతోడ మున్మునుల్
ముట్టిన మోక్షసత్పథముఁ బొందితి విదర బొందితోడ నీ
పుట్టువు సార్థకంబని కవుల్ మోగడన్ గనకాంబ వింతయే.

శ్రీభాష్యము నమః

తో మాలియ

ఆ మోదము

శ్రీ తోమాలియ యను పాస్త్రావికగ్రంథమును రచించిన కవయిత్రిమణి కవితిల కాయమాన యగు కాంచనపల్లి కన కాంబగారు. నానావిధ పర్ణ పుష్పములతోఁ గూర్చిన మహామాలికను “తోమాలె” యందురు.

అట్లే యాయా పస్త్రాపములయందుఁ గవయిత్రి రచించిన పద్యమాలికలతో రచించిన మహామాలయే యీ ‘తోమాలియ’ యను పాత్రము. కైసేత = కూర్చుట. తోమాలియను గట్టుట.

పద్యములకు లఘు టీక

1. తాను గూర్చిన తోమాలియ లక్ష్మీనామకునకుఁ గవయిత్రి సమర్పింపఁగా నది ధీమంతులగు భక్తులు ప్రసాదముగాఁ గంతమున ధరింతురనియు దాని వాసనలు బుధులకు సంతోషమును గలుగఁజేయు ననియు నీ పద్యమందలి భావము.

2. ఆడుపుట్టువులకుఁ బుణ్యవశమునఁ గాని విద్య లభింపదు. అట్టి విద్య యల వడిన వారు వినయముతో గురువులను నేవించుట యరిది. గురువుల భజించినను సత్కావ్య రచనా సామర్థ్య మబ్బుట దుర్లభము. అట్టి సత్కావ్యము భగవదర్చిత ముగా నిర్మించి మహానీయులకుఁ గాన్క వెట్టుటను గుఱించి యింకెమి వచింపనగును? ఇట్టి యసాధారణసంపదలు గల కవయిత్రి ‘నీరజేక్షణా విజ్ఞాన దీపనసేయ నెట్టులో నెట్టుచునుంటిఁ గాలము’ నని చెప్పుకొనుట ప్రపత్తిలక్షణము. “పుట్టితి నాడుదాన నయి” అని వాయుటచేఁ బుట్టువుచేఁ దాను స్త్రీయయ్య బాల్యమండే తటస్థించిన వైద్యవ్యూహమును సన్నాసము చేకూరుట నాడువారికిఁ జెప్పఁదగిన సాంసారిక సంపద యేదియు లేదనియు, విద్యాసంపాప్తి, గురుదర్శనము, కావ్యరచనము మొదలగు నవియే విశేషములుగాన నవియే వర్ణింపఁబడినవనియు భావము.

1. అంబాస్తవము.

కీ. శే. మంగు రామానుజరావుగారు. వీరు కొంతకాలము బందరులోఁ గొంత కాలము నెల్లూరులోను న్యాయవాదిగా నుండిరి. ఆంధ్రగీర్వాణములయందుఁ జక్కని సాహిత్యము గలిగి కవితాసందర్భములు ఛందస్సు నెఱింగినవారుగా నుండిరి. కన కాంబగారికి బాల్యమునఁ దొలఱ నాంధ్రభాషాలక్ష్య లక్షణములు నేర్చిన యావులు వీరు.

ద్రౌపదేలు:—ఈ యాంగ్ల యవతీమణి చెన్నపురిలో బ్రాహ్మణ వితంతు శరణాలయము స్థాపించి యందు మతాచారానుసారముగా నేర్పాటులు గావించి కవయిత్రి బంధుగుల యనుమాతిఁ బడసి యం దీమెను బ్రవేశపెట్టి యాంగ్లవిద్యఁ జెప్పించినది.

3. నృసింహాచార్యపండితుఁడు:—మహాభాష్యసింహాసన మను నన్వర్థనామ ముగల విద్వద్వంశమున నవతరించిన యీ మహాసీయులు చెన్నపురిరాజధాని కళాశాలలో నలువది సంవత్సరము లుపాధ్యాయకృత్తి నుండిరి. చెన్నపురి శ్రీ పార్థసారథి స్వామి సన్నిధి వీధిలో పీఠ తొంబదియేండ్లు జీవించి పరమపదించిరి. కవయిత్రి సంస్కృతసాహిత్యసంప్రదాయము వీరియొద్దనే యభ్యసించెను.

4. విజ్ఞానసంఘముల్:—విజ్ఞానచంద్రి కాగ్రంధమాల యను పేరి నొక సంఘము జ్ఞానప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమునఁ గనకాంబగారి బాల్యమున వెలయుచుండెడిది. ఆసంఘము పురుషులకు స్త్రీలకు వైజ్ఞానికపరీక్షలు నెఱపి యందుఁ బ్రథమ స్థాన మలంకరించిన వారిని బహూకరించి ప్రోత్సహింపుచుండెను. ఆ పరీక్షలలోఁ గవయిత్రి యగ్రగణ్యగా నుత్తీర్ణురాలగుటచే నొక సంవత్సరము రెండు నూటపదాఱులు, నాఱు బంగారుపతకములు సంఘమునా రొసంగిరి.

అంగ్లేయవిద్య నింటరు మీడియేటు పరీక్షవఱకుఁ జదివి యప్పటికే యుదయించిన నివృత్తిమాత్రేచ్ఛచేఁ గవయిత్రి విద్యాభ్యాసోద్యమమును విరమించుకొని పరమార్థసాధనకై యోగమార్గ వలంబించుకొనుట యెఱింగి డ్రైసుడేలు దొరసాని యిట్లనియె.

“నీ కొఱ కెంతయో శ్రమపడి యాదర్శప్రాయమగు విద్య నభ్యసించుచున్నదిని. నాకష్ట మంతయు వ్యర్థముచేసి నీవు విద్యాభ్యాసము మానుట నా కెంతయు విచారకరము?” “అర్యవిజ్ఞానము కన్న నాంగ్లవిజ్ఞానమున విశేషములు లేవు. నా కింక స్వధర్మానుష్ఠానమునకు విరుద్ధమగు పరిసితులలో నుండు టిష్టములేదు. నేను సన్న్యాసిని. నాకుఁ గావలసిన తత్త్వవిచారముతోఁ గాలము గడపెద నని కవయిత్రి చెప్పెను. అందుల కాదొరసాని యేమియుఁ జెప్పలేక ‘మాపాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగా నైన నుండుము. నీ సాధన కిది యంత విరోధముగా నుండును. నాకును గొంత సంతస మొదవు’ననియెను. ‘నాకభ్యంతరము లేదుగాని నేవ కావృత్తి శ్వప్నత్తియని మావారల యభిప్రాయము. ఆయాజ్ఞలలో నే నిమిడతే’నని కనకాంబగారు బదులు చెప్పిరి. అంత డ్రైసుడేలు నిన్ను గౌరవముగాఁ జూచునట్లును, నీమతాచారములకు విరుద్ధముగా నుండు సంఘసమ్మేళనములందుఁ గలియునట్లు నీకు నిర్బంధము లేకుండనట్లును నే కట్టుదిట్టము చేయును ననిచెప్పి యొప్పించి కవయిత్రిని లేడి విల్లింగ్ డన్ హైస్కూలులో నాంధ్రవిద్యుపేక్షమణిగా నుండున క్లేర్గులుచెను. అచటఁ గొలఁదికాల ముండి నీమృగం గ్వీనుమేరిక శాశాలలో నాంధ్రోపన్యాసకురాలుగఁ గవయిత్రి నియమింపఁ బడియెను. ఉద్యోగారింధిమునుండి పరీక్షలకుఁ బాఠ్యగ్రంథములు నిర్ణయించు సంఘ

మునందు సభ్యురాలుగాఁ బనిచేయుచువచ్చెను. చెన్నపుర్యాంధ్రోస్థానియా విశ్వ విద్యాలయములందుఁ బఠ్యాధికారిణిగాఁ బనిచేయుచున్నది.

౨ పద్యము :—

కవయిత్రి తన పన్నెండవయేట రంగశతకము నెల్లారి శ్రీరంగనాయకులపై రచించెను. ఆ విషయము నెల్లారి విద్వత్కవి సాహిత్యసాపక అభినవ తిక్కన దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగా రిట్లు వర్ణించిరి.

“నీ! తన శేషుషీమహత్త్వముననే జనయిత్రి యాంధ్రీవాక్సాహిత్య మండఁగలిగె.”

౩ తెనుఁగున నేవిధంబునను ధీరత నీ వలరించుకొంటివో

మితగుణాధ్య యవ్వహినె విశ్రుతమా నల హూణభాషయం

గును సముదారశక్తి యదితోడనె నీ కొనఁగూడకుండునో?

కనుఁగొన నూత్మశేషుషీ యొకండెకదా! కళ తెన్నియెననుక.

కవయిత్రి చెన్నపురి విత్తంతుశరణాలయమున నాంగ్లభాష ప్రారంభింపక మున్ను నెల్లారులో నాల్గవతరగతి కుసాధ్యాయురాలుగా నుండి యది విరమించుకొని చెన్నపురి హూణవిద్యాభ్యాసమునకుఁ బోవు తరుణమున జరిగిన వీడ్కోలు సభలో జెప్పబడిన పద్యము లివి.

1936 సం॥ సింహపురంబున మొల్లజయంతిలోఁ గనకాంబారికి సన్మానము జరిపినసందర్భమున నా దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారే చెప్పినపద్యము.

మ॥ కవయిత్రీమణి వంచు నిన్నుఁ బొగడంగావత్తునో లేక బ్ర

హ్మ విదగ్రీయుఁడు కృష్ణభూషణుని శిష్యుండాఁబ్రశంసించునో

చవి బాల్యంబుననుండి సత్కవిత కిచ్చున్ గొన్న నీ బుద్ధితై

భవ మగ్నింతునో? తోఁపలేదు గనకాంబా! సాధుపూజాప్రియా!

బాల్యంబుననుండియుఁ గవయిత్రీమణి నెఱింగిన శర్మగారతి బాల్యంబునఁ గవితాప్రసక్తి గల కవయిత్రి గుణమున ‘చవి బాల్యంబున నుండి’ యని విశేషముగా వర్ణించినారు. పత్రికలలోఁ గనకాంబారి పద్యములు వ్యాసములుఁ జూచి బుద్ధి చాతురికి విమగ్దులై కాకినాడ మహిళాసంఘమువారిమీను నారీసభాగ్రాసనమునకు వరించిరి. సభాసమయమునకుఁ గనకాంబారు వచ్చి బండి దిగుటతోడనే వా రెల్ల ‘సభ్యక్షురా లింత చిన్నపిల్ల యగునా’ యని యచ్చెరువడిరి. అట్టులయున్న సభాకార్య నిర్వహణములో నాశుకవితాప్రదర్శనము మొదలగు నామె జైదుష్యము నొద్దికయుఁ జూచి మహిళామణు రెల్ల నామోదముఁ జెందిరి.

ఆమృతవల్లి. ఇది యొక యరవనవల కనువాదము. ఈ ఆమృతవల్లికే రాధ యను నామాంతర మియఁబడినది. కవయిత్రి విద్యాభ్యాసకాలములోఁ జెన్నపురిలో నరవపిల్లలు వినోదముగాఁ జనువుకొనుచుండగా విని యా గ్రంథమున కప్పటికప్పుడు రచించిన తెలుఁగిది.

అటుపిమ్మట నమ్మతానంద నాథస్వామివారిదర్శనము. గుర్వాజ్ఞనుబొంది తదీయ బోధములెల్లఁ బ్రబంధములుగా రచించుటయు నవానిని మహాకవులెల్ల రామోదించుటయుఁ గవయిత్రి 'కవితలక' యను బిరుదప్రదానమున సమ్మానింపబడుటయుఁ దటస్థించినది.

1. ఏనుఁగుపై నెక్కి :—'కింకవీంద్ర ఘంటాపంచానన కల్తాప్రపూర్ణ మహా కవి ప్రభృతి బిరుద విరాజమానులు జగత్ప్రసిద్ధులైన తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులలో నొక రగు చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిలవారు. (తగనాత్మకూరు సీతారామభూపాలుఁ డేను నెక్కించి యూరేగఁజేసె.)'

2. వీరు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు. శ్రీకృష్ణభారతరచనాధురీణులు. విజయవాడలో నీ మహామహాపాధ్యాయునకు గజారోహణ మహోత్సవము నృపాలక పరిషత్సన్మానము నితరనగరములయందు స్వర్ణాభిషేకము కవిగండపెండేరము మొదలగు విశేషసపర్య లాసంగఁబడినవి.

3. వీరు నాగపూడి కుప్పుసామయ్యగారు. ఆంధ్రగీర్వాణభాషలో నీ మహా మహుఁడు విద్వత్కవి. శ్రీశృంగేరిస్వాములవారి శిష్యులు. వీరి కొమరులు న్యాయాధికారమునం నున్నారు. చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ పరిశోధకారులలోఁ బరిష్కృతులలోఁ జరకాలమునుండి గ్రాంధిక భాషాగౌరవముఁ బ్రతిష్ఠించుచుఁ గొలదికాలము క్రిందటనే క్షీర్తిశేషులైనారు. కవితలక కవిత్వమునందు వీరి కెంతయో గౌరవము.

4. వీరు మధ్వశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులవారు. వీరు తెలుఁగు సీమలోఁ దార్కికచక్రవర్తి యని ప్రసిద్ధి గాంచిన గుమ్మలూరి సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారిశిష్యులు. అవధానిశిరోమణులు. సాహిత్యస్థాపకులు. గీర్వాణభాషాప్రచారకులలో సగ్రగణ్యులు. వీరు సంగీతసాహిత్యములందే కాక యితర కళలయందు శిల్పముల యందును బ్రవీణు లైనవారు.

5. జీవయాత్ర కవయిత్రి రచించిన గ్రంథములలో సగ్రగణ్యము. ఈ జీవయాత్ర) వృబంధముపై మహాకవులందఱు గొప్ప యభిప్రాయము లిచ్చి కవయిత్రిని జెన్నపుర మహాసభలో 'కవితలక'మను బిరుదుచే సమ్మానించిరి. (1925) అప్పటి నుండి రచించుచున్న గురుబోధములు శ్రీ గురువుగారి దీక్షానామ మమృతానందనాథస్వామి యగుటచే నామైక దేశముగ నమృతసార మరియు, నానందసార మరియుఁ బ్రకటించిరి.

౫ పద్యము :—పండిత గవ్యహాటను.....

జీవయాత్ర) వ్యాఖ్యాన సాపేక్ష మగుటచే, నందలి యితివృత్తము బోధము, సర్వజనసులభముగ నాటకముగ రచింపుమని కవయిత్రి) కాజ్ఞాపించి యమృతానంద గురువులు పరమపదించిరి. (1932)

తరువాత రెండేండ్లకు గవయిత్రి వేసవిలో జల్లదనమునకు గుత్తాలమునకు వెళ్ళినపు డకస్మాత్తుగ నామెకు గుండెజబ్బు వచ్చినది. పరిపూర్ణవిశ్రాంతిని దీసికొమ్మనియు, గ్రంథరచన మేమాత్రముం బనికెరాదనియు వైద్యులును, నాసమయము తనకు గండమని జ్యోతిష్కులును ఎన్నివిధములం జెప్పినను జీవయాత్ర నాటకముగ రచింపుమన్న గుర్వాజ్ఞను నిర్వహింప నైతినను పశ్చాత్తాపముచే దన్నాటకరచనమునం గవయిత్రి నిర్మగ్నయై యొక్కొక్క యంకము పూర్తి యగుకొలది నామె క్రమక్రమముగా స్వస్థతగాంచి కావ్యము పూర్తియగు నంతకు సంపూర్ణాలోగ్యముం బడసినది. చెంతనున్న కన్యాకుమారిని నేవించి యప్పరాశక్తి యనుగ్రహమున గండము గడచుటయు, గ్రంథము పూర్తి యగుటయుగూడ దట్టస్థించినది. ఈ విషయము పొగడపూలను కావ్యమున సవిస్తరముగ వర్ణింపబడినది.

ఉ॥ చేసితి జీవయాత్ర కవిశేఖరు లెల్లను సంతసిల్ల నో
హో సులభంబు గాదదియు నుర్వి జనంబుల కెల్లం డెల్లవూ
బాసను నాటకంబుగ నెబాసన హంసజయంబు పేరిట
జేసి తరింప జేయు మింక జీవుల దేశికదత్తభావుల.

చ॥ అని గురుం డానతిచ్చి చనె నక్కట! నే నది చేయనైతి నీ
తను వది శాశ్వతంబె! పరతత్త్వము దెల్పిన సద్గురూక్షి చే
సినగద సార్థకంబు జని చేతికి నడ్డము రాకుండింక నా
పని కవిరోధమా నటుల వైద్యము చూడఁ డటండు బల్కిన.

ఉ॥ హంసజయంబు వాసెం గనకాంబ గురూక్షిని నిర్వహించె నా
కంసవరోధిసత్కృపను గన్యకసత్కృప భక్తకోటికి
సంశయ మేల? నమ్మినను శక్తియ సర్వము గూర్చున్న సా
రాంశముదేలె నీయమ మహాద్భుతచిత్తచరిత్ర మారయె.

2. మొల్ల జయంతి.

వర్ధమానశోభాలసదార్యగోష్ఠి, (Progressive union) అను పేరుతో నెల్లూరు పురమునం బ్రసిద్ధిజెందిన భాషాసంఘ మిది. భాషాలలనాసపర్యలన సరస్వతీదేవి పూజ లనియు, విద్యుషీమణులసత్కార మనియు గ్రహింపనగును. మొల్లజయంతి సలుపు సందర్భమున శ్రీ గృహలక్ష్మీపత్రికా సంపాదకులు డా॥ కె. యస్. కేశరిగారు ఒక మహాసభ గావించి యందు శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబికావయిత్రిమణికి గృహలక్ష్మీ కంకణప్రదానము చేసిరి. ఆసభకు గనకాంబగా రధ్యక్షత వహించిరి.

౧. పద్యము : బాల అనగా బాలాత్రిపురసుందరి యని యర్థము.

౨. ఇందు గవయిత్రి వినయోక్తి. నెల్లూరు కనకమ్మగారని ప్రసిద్ధి గనుటచే

దన పుట్టినింటుఁ దనయుం దాదరముచేఁ దన కాఁడుబిడ్డ గౌరవము సలుపుటయేగాని అధికార మున్నదని కాదని యగ్రము.

3. కవయిత్రి తండ్రిగారు కీ॥ శే॥ కాంచనపల్లి రంగరావుగారు భూస్వాములుగ నుండియు, విద్యావైదుష్యముచేతను నితరణముచేతను వ్యవహార దక్షతచేతను మిక్కిలి ప్రసిద్ధి చెంది రైల్వేకంట్రాక్టరుగ బహు ధనమార్జించి, దానధర్మములు జేసి ప్రభువు పయస్సులూనే 32 యేండ్లకుఁ గవయిత్రి నెలల బాలికయై యుండఁ దివంగతులైరి.

౪. కవయిత్రి తాతలు పలనాటిసీమలో మాచర్ల, దాచేపల్లి, మొదలగు ప్రదేశములలో (జాలకీర్తిప్రస్థులు గాంచి జమీందారులవలె విలసిల్లిరి. ఆప్రాంతములలో నేటికిని గాంచనపల్లి వారి పేరు ప్రసిద్ధమే.

౫. కవయిత్రి మాతామహులు పంగనామాల బాలకృష్ణరావుగారు జగ్గయ్య పేటలోఁ, దాసీలుదారుగ నుండి ప్రతిశుక్రవారము కరణములతోఁ గాళ్లకు గజెలు గట్టుకొని తంబుర పట్టుకొని భజనలు చేయుట వేదాద్రిత్రైత్రమనకుఁ బోయి యచ్చట వారోత్సవము నియమముగ జరుపుచుండెడివారట.

౬. ఆ నృసింహక్షేత్రమందు రాజ్యలక్ష్మీదేవి సన్నిధి జీర్ణమైయుండఁగా వీరుద్ధరించి రనియు, నా దివ్యదంపతులపై ననేక గీతము లాయన స్వయముగ రచించి గానము చేసెననియు, నేటికిని వారిపేరు వేదాద్రిలో విసంబంధమన్నది.

౭. పంగనామముల రంగరావుగారు కవయిత్రికి బావగారు. అనఁగా నామె యక్క-గారి భర్త. ఈ రంగరావుగారు బాల్యమునం దామె విద్యాభ్యాసమునకుఁ బోత్సాహము నొసంగిరి.

౮. తన వంశాధికమును గీర్తించిన పిమ్మటఁ గవయిత్రి సభారంగమగు సింహపురిని వర్ణింపఁజొచ్చెను. అందు విద్యవృత్తి వికుంజరు కీ॥ శే॥ నేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారిని వర్ణించినది.

౯. ఇందు బ్ర॥శ్రీ॥ తూములూరి శివరామయ్యగారి ప్రశంస యున్నది. న్యాయవాదులలో నగ్గిగణ్యాఁడు, సంపన్నగృహస్థుడు, నాటకకళాపాషకుఁడు, రసకుఁడు కీ॥ శే॥ ఆంధ్ర వాల్మీకి వావిలికొలను సుబ్బారావుగారికి వీరొక గృహదాన మొనర్చిరి. స్థానికులగు వారికే కాక పరస్థలములనుండి వచ్చిన పండితోత్తములకుఁ గూడ వీరండదండయై సింహనగరంబున కలంకారమై వెలయుచున్నారు.

౧౦. ఇందు నేటితిక్కన, అభినవతిక్కన యను విరుదువహించిన దుర్బాసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారి ప్రశంస యున్నది. వీరు కృష్ణస్తోత్ర ప్రియులు. శ్రీకృష్ణ భూషణ నామాంతరముగల అమృతానందనాథస్వామివారి గుణోర్తనము చేయుటయందు

మిక్కిలి ప్రీతిగలవారు. త్రిలింగ పరిష్కారములు—అంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తునఁ బూజ్యులు. సద్వస్తాపాసనలాలములు. ఈశ్వరీపాసనము దధికేచ్ఛ గలవారు.

౧౧. మొల్లకవయిత్రి తండ్రి అనూరి కేసయ్య. పరిమితైపుడగు కుమ్మరిసెట్టి మొల్లను పుణ్యచరిత్రలలో నగ్రగణ్యు యనియు, వనితల కందఱకు నాదర్శ ప్రియ యనియుఁ గవయిత్రి యభిప్రాయము.

౧౨. ధర్మదృష్టాంతములు :-—ధర్మశాస్త్రమునందు నిర్వచించిన లక్షణము లగు లక్ష్యములు మహాత్ములు. అట్టివా రెఱిగినదారి మఱము పోయి వ్యామోహమునం దగుల్కొనక భగవంతుని భజించుటయే యీ జయంతులకు ఫలముగాని వట్టి వేడు కి కై శ్రీ పురుషు లొక్క యెడ గుమిగూడుట కాదని యిందలి అభిప్రాయము.

౧౩. శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబ సరస్వతీదేవి ముంజేత నున్న చిలుకపాటిది. ఇంక నామె వైమన్యమునకుఁ గవిత్వమునకు నేమిలోప మని ధ్వని. లక్ష్మి గృహ లక్ష్మి నామకదేశము. లక్ష్మి కంకణము నిచ్చినది. గృహలక్ష్మికంకణము. అత్త కోడళ్ళగు లక్ష్మి సరస్వతులకు మాటలు కుదురుటయే కష్టము. కంకణము నిడునె ? ఎట్లో కోడలిపై ననుగ్రహించినను, కోడలి సరిబంధురాలికిఁ గంకణ మొసంగుట మఱియు నాశ్చర్యము.

3. తి క్క న జ య ం తి.

౧. మహారాజశ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారు సింహ పురంబున నేటేట జరుగు తిక్కన జయంతివాడు తమ తండ్రిగారైన కీ॥ శే॥ లక్ష్మీనరసారెడ్డిగారి నేర నేటేట నూటపదార్లు కవిసన్మానములు జరుపుచుఁ బ్రథమ బహుమానము 1936 సం॥లో కనకాంబగారి కొసంగిరి. పూర్వసత్కవులయొక్క పేరు జనములకెక్కఁ జేయు ఘనసంఘ మనుటలో జనులలో వ్యాసకముఁజేయు గొప్పసమాజము, Nellore Progressive union సూచింపఁబడినది.

౨. కవులు ఋషితుల్యులు. కవి యనఁగా బ్రహ్మమును సర్వమును గలదూ కావునఁ గవులచే రచింపఁబడిన కావ్యములు తత్త్వవిపాదకంబులు. అనఁగా బ్రహ్మ మను గుఱించి చెప్పనవి. ఈకవికాలమందు దేవతాగురు నమస్కారమునందు విశ్వాస ములేని పిన్నకవులెంత పెద్దటికముఁ దాల్చి సంభ్రమించుచున్నను సత్కవులప్రబంధ రాజముల తాత్పర్యము లన్నిటికి నొక్క భగవంతుఁడే యగుటచే సాధువులు కవు లను పూజించుచుండురు.

3. సులభము

౪. అంధ్ర విజ్ఞానమే యొకసముద్రము. అందొక్కొక్క మహాకవి ప్రబంధ మొక్కొక్క మహానిదెవలె వచ్చి కలియుచున్నది. నదీసాగరసంగమము పుణ్య క్షేత్రమై నేత్య మైనట్లుగా నొక్కొక్క మహాకవిజయంతి పర్వమనియు, నమ్మహా

కవి కవితావాహిని యాంధ్రవిజ్ఞానాంభోనిధిలోఁ గలియుటగా భావింపఁబడిన సలమే సుత్రేత్ర మనియు నిందలియభిప్రాయము. నెల్లూరు మండలము తిక్కన జన్మ స్థాన మగుటచే నెల్లూరునఁ దిక్కనజయంతినాఁడు కవితాగోష్ఠిలోనుండుట తిక్కన కవితావాహిని యాంధ్రవిజ్ఞానసాగరముతో సంగమించినచోటఁ బర్వదినమందు స్నానము చేయు పుణ్య మొనంగునని తాత్పర్యము.

౧. వేదము శ్రుతి. ఆవేదార్థమును బ్రతిపాదించు భారతము లేఖ్యామ్నాయము. వ్రాయఁదగిన వేదము, భారతము పంచమవేదమని ప్రసిద్ధి. నన్నపార్థుని మార్గము లక్ష్య లక్షణముల ననుసరించిన సపర్యభావన. భారత రచనమే భగవదారాధన మనుకొని తిక్కన కవిభారతీవిభుఁడు = కవిబ్రహ్మ. మనుమసిద్ధి రాజ్యసిద్ధి, గలిగి యుండి వైదికసంపత్తి నొంది పంచమవేదము రచించెనని భావము.

౨. తిక్కన జయంతి నెల్లూరిలో జరపుచుండిరి గాని యీ పద్యము రచించు నాటికి రాజమహేంద్రవరములో నన్నయజయంతి జరపుటలేదు. కాకతాళియముగా నీ పద్య ప్రకటనమైన పిదప నొక యువసంఘ మేర్పడి రాజ మహేంద్ర వరమున నన్నయ జయంతి జరప నారంభించిరి.

౩. తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారు తిక్కన మహాకవి జయంతికే గవి సన్మానము జరుపుట వింతగా నున్నది.

౪. కృష్ణభారత రచయిత శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు. 2 శతవధాన ఖ్యాతిగల కవిసేనాములు తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు. ౩. ఆంధ్రవాల్మీకి వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు 4 బ్రహ్మాండపురాణకర్త జనమంచి కేషాదిశర్మగారు.

౧౦. నా పుట్టింట : కవయిత్రి నెల్లూరు కనకమ్మగారను ఖ్యాతినొందిన కతన. శాంత అయోధ్యనుం బల్కె ఇచట ద్వితీయ.

౧౧. తిక్కనమహాకవి యింటిపేరు పాటూరివారనియు, నావంశస్థులు క్షేటికిని నెల్లూరి సమీపమునఁ బెంపొందుచున్నారని గూ, వారి యింట్లోఁ దిక్కన భారతము రచించిన ఘంటము పూజింపఁబడుచున్న దనియుఁ దిక్కన జయంతి జరపుటకై వారొక మాన్యమునుగూడ గల్పించిరనియు నెల్లూరునఁ గల యైతిహ్యమిం దన్వయించు కొనునది.

4. క న క కం క ణ తా రా వ శి.

౧. గృహలక్ష్మీ సంపాదకులు డాక్టరు కె. యల్. కేసరిగారు మొలజయంతి నాఁడు కవయిత్రిమణాల కొసంగఁబడు స్వర్ణకంకణము నుజ్జగించి శ్రీ కనకాంబగారు చేయుచున్న పండిత సత్కారాది దానముల కుపకరించునట్లుగా నైదునూటపదాలులచే వార్షిక సమ్మానించిరి. కేసరిగారి యింటిపేరు కోటవారు. వదాన్యకేసరి అనఁగా హాతలలో నుత్తమదాత.

౨. ఉత్తముల వేదకీతెచ్చి సమ్మానించుట కృతయుగధర్మము. పెంటబడిన పండితుల వేదలనడచుట కలియుగధర్మము. నోటితో లేదనకుండఁ జేత్తితో లేదను వారే యరుదుగ నున్నారు.

౪. సింహపురంబున నేనుఁగులు కన్నుమూసినఁ బ్రాణాపాయము నొందునని ప్రసిద్ధి. ఈ యూరి కవిసింహులముందు ధీరవేదండములు అనఁగాఁ బండితులను నేనుఁగులుకూడ నేమరుపాటునఁ గనుమూసినఁ బ్రమాదమునొందుదురు. పరాభవము నొందుదు రని ధ్వని. ఇట్టివఁ బెద్దలు మెచ్చఁబల్కు నాకు సాధ్యమేయని ప్రశ్న. అది సాధ్యముగాదని వివయోక్తి. సాధ్యమే- అవధారణము, సాధ్యమగు ననుట. కారణము క్రిందిపద్యమున నున్నది.

౫. కవయిత్రి చిన్నతనంబున నెల్లారనుండి యామె పెక్కు బహుమానము లను, బతకములను బొందెను. ఆ యూరివారు మహాసభలు సలిపి యామెను సన్మానించిన యుదంత మిచ్చట స్మరించునది.

విజ్ఞానచంద్రికవారి ప్రశంస

ఆచంటలశ్రీపతి,
బి. ఏ. ఎం. బి. సి. ఎమ్,
మేనేజరు, విజ్ఞానచంద్రిక ఆఫీసు.

మదరాసు,
చింతాద్రిపేట,
డి 14—9—1912.

అమ్మా,

తా మీ సంవత్సరము విజ్ఞానచంద్రికా పరిషత్తునం దందఱకంటె పెక్కుడు గుణములు సంపాదించి యీ క్రింది బహుమానములను బడయఁగల్గితి రని తెలుపుటకు మిక్కిలి సంతసించుచున్నాము.

రోక్కముగా రు 216-0-0 లను, అటు సువర్ణపతకంబులను దమకు బహుమానముగా నియ్యఁబడును. అంధ్రనాఠీరత్నములలోఁ దమబోటి విద్యాపతియింత జదువును గాంచినందుల కాంధ్రలోకమంతయు గర్వపడవలసియున్నది. ఇంకను దమబోటి నాఠీరత్నముల నీ భారతవర్షమున ఇన్నింపఁజేయ భగవంతుని సహా పార్థింపుచున్నాము.

చిత్తగింపవలయును,

ఇట్లు

(సంతకము) వేమూరి విశ్వనాథశర్మ, ఎం. ఏ.,
కార్యదర్శి.

శ్రీమతి కనకాంబ గారి బహుమానములు

వివరము

1. మొదటి బహుమతి మండలివారిది	రూ 116-0-0
2. స్త్రీలలో నన్నిటియందు మొదటి బహుమతి
శ్రీ పిఠాపురము రాణిగారిది	} రూ 100-0-0
3. సాహిత్యములో మొదటి బహుమతి
శ్రీయుత నెమలి పట్టాభిరామారావుగారిది	
4. చరిత్రములో మొదటి బహుమానము
శ్రీరాజానాయని వెంకటరంగారావు బహద్దరుగారిది	} బంగారు పతకము
5. ప్రకృతిశాస్త్రములో మొదటి బహుమతి
శ్రీ రాజా వాసుగంటి రామారాయనింగారు	
6. స్త్రీలలో సాహిత్యమునందు మొదటిబహుమతి
కృష్ణాజిల్లాలో నొక జమీందారుగారిది	} బంగారు పతకము
7. స్త్రీలలో చరిత్రమునందు మొదటి బహుమానము
కృష్ణాజిల్లాలో నొక జమీందారుగారిది	
8. స్త్రీలలో శాస్త్రమునందు మొదటిబహుమతి
కృష్ణాజిల్లాలో నొక జమీందారుగారిది	} బంగారు పతకము
“సాకం జిన్నతనాన సత్సభలలో సన్మానముల్ సత్కృతుల్
నాకుకొనించుపురంబుకూర్చి యిది జన్మసానమే కాన”	

కవయిత్రీమణి కీ బహుమానములు పొందునాటికి వయస్సు పదునెన్నిదేండ్లు. అంతకు లోగడ చూడు సంవత్సరములకు ముందు నరసాపురము పరీక్షలో స్త్రీలలో నగ్రిగణ్యయై యీమె యుత్తీర్ణురాలై బంగారుపతకము పొందినది. సభనుండి బహుమానములు, బతకములు గైకొని తోడి బాలికలతో సంతోషముగా నింటి కేగుచో దారిలో నెవరో యీమె తలకుఁ దగులునట్లొక దారుణికిల వినరిరి. ఇరువది దినములు జ్వరపడి యాచెబ్బ కెట్లో చైవయోగమున జీవించినది. కాని యంతకుఁ బూర్వ మేకసంత కెట్టి గ్రంథమునైన గ్రహింపఁగల ధారణ కొంత తగ్గినదని యీమె బంధుగులు చెప్పవచ్చును.

6. మదీయ సత్కృతులు - సత్కృతుల్ గాపాడంగఁగడంగుట

సమకాలికులగు మహాకవులందఱు కవయిత్రీ గ్రంథములఁ గొనియాడుటయే కవచమై యీమె గ్రంథములకు రక్షయగునని యభిప్రాయము. మహాకవుల యభిప్రాయము లనుబంధమువలనఁ గొన్ని చూడవచ్చును.

7. ఈ పండుగులు, జయంతలు భగవంతుని స్మరించుటకు మహాకవులఁ బూజించుటకు మహా ప్రబంధములు స్మరించుటకు నవకాళ మొసంగుననుట.

8. 'నాదమునిల్ప' ప్రపంచధోరణిలో భగవన్నామమను నాద మణిగిపోకుండ నిల్పుటకుని యర్థము. శ్రీరామజయంతి, శంకరజయంతి, నృసింహజయంతి మొదలగు వి జయంతులు. ఒక్కొక్కజయంతి యుత్సవముల ముచ్చట మణిపకమును పే మఱియొక జయంతి వచ్చుటచే నాదము శాశ్వతముగా సంతతి ముందుననుట.

9. కుమ్మరివారియింట ననుటచే నేకులమునందైనను శ్రీరత్నము సమ్మానార్హ మైనదని తాత్పర్యము. కుండతో నీదుట ప్రసిద్ధముగాన మెల్ల శరీర మను ఘటముతో సంసారసాగరమును జల్లగా దాఁటెనని ధ్వని. బ్రహ్మ యేన కులాలవత్...బ్రహ్మాండ భాండోదకే”

11. కొందఱా దారికిఁ గంపఁగొట్టి - శాస్త్రప్రసిద్ధమైన యాదర్శమును జౌకఁజేసి మసనార్గములను బోధించుచు సన్మార్గమునఁ బోవు వారి నడ్డగింతు రనుట.

12. “డొల్ల పముస్తమున్” లోకమున నన్నియు నిస్సారములు, బుడగల వంటివి.

14. రెండును రెండు తోలివలు. పాశ్చాత్యుల మార్గము వ్యతిరేకము. మన దేశము (ప్రాకృ) మార్గము. రామనివలె సంచరించి ధర్మము, కీర్తి, శాంతియుఁ గాంతురనుట అన్వయ మార్గము. రావణుని వలె సంచరించి యధర్మము నపకీర్తి, యశాంతి గాంచుట వ్యతిరేక మార్గము.

ధర్మార్థ కామ మోక్షములను పురుషార్థ చతుష్టయమును సంపాదించ యత్నించి కృతార్థులగుట అన్వయమార్గము, ధర్మమోక్షముల విడనాడి యర్థకామములఁ దగిలి యశాంతితోఁ గొట్టుకొనుట వ్యతిరేకమార్గము. పాశ్చాత్యుల మార్గము. “పీనిలో నుండెడు సారమున్ గురునినూక్తి నెఱిగి వచింతున్” మూఢ విశ్వాసముతోఁ బల్కుదాననుగాను. రాజధానిలో రాజభూష యగు నాంగమును నేర్చి తద్వారా పాశ్చాత్య విజ్ఞానము నెఱిగి పాశ్చాత్య విజ్ఞానపరిపూర్ణు లగు నమృతానంద నాథులవారి నూత్తులు వినుటచే సర్వ సంశయము లణంగఁగాఁ బలుకుచున్నాను గనుక నా మాటయందుఁ బ్రమాణబుద్ధి మీరుంచదగి యున్నదనుట.

15. మీరాబాయి, సక్కు, సుశీల, మొదలగు వారు గృహిణులుగా నుండిరి, వారి భక్తిని బఁజీంచుటకు భగవంతుఁడు వారిభర్తలను వ్యతిరీక్తుల నొనర్చెను. ధీరు రాండ్రగుటచే వారి భక్తిని మానక శాశ్వతయశము నొందిరి.

సులభః—భారత శాంతిపర్వమునం దీమె కథగలదు, ఈమె వాదమున జనకుని మెప్పించినది. తఱిగొండ వెంగమ్మ వింతతువుగా నుండియు భక్తురాలై పలుపురచే నిందఁబడియు సిద్ధిం బ్రసిద్ధింగన్న యాంధ్రయోగిని.

18. స్త్రీలను బురుషులను సమానముగా గని పెంచువారలు స్త్రీలు. అట్టివో నేటి కాలమునఁ బ్రచారములో నున్న పురుషద్వేషము స్త్రీలకుఁ దగదనుట.

21. పురుషులయందు గంటె స్త్రీలయందు ధర్మదీక్ష దృఢతరంబై యుండు “విభుఁడు పతితుఁడైన జలఁది పాతివ్రత్యమహిమఁ బుణ్యజేసి మనుషవలయు” నను న్యాయమునఁ బురుషులను గూడ ధర్మమున నిలువఁబెట్టువారు స్త్రీలు. పిల్లలను బెంచుట, తలకట్టుఁ బెంచుట, ధర్మమును బెంచుట, తులసి మొదలగు పావన వృక్షములు, మల్లె మొదలగు లతలు పెంచుట స్త్రీలకు సహజము. నేటి తెగువలు సాహసములు నాతిని గోఁతనిజేసెను. వికారపుఁ జెయ్యులు చేయుదానిఁగాజేసెను. ‘నిఘంటువులో గోతి యన నాతి యను నర్థమున్నది. ఆ పదము నేటివారి కుపయోగపడుటకై నిర్బంఘంబడినదని పరిహాసోక్తి.

21. ఆభవ్యంబైన మార్గంబులన్ - ధర్మవ్యతిరేకము లయినవి. అనఁగా గాని తొగ్గవలు-ఆవస్థలో మాఱఁగా- సమిష్టి కుటుంబములు చాలవఱకు నేటి కాలమున నంత రించుటచే ననాధలైన స్త్రీలు జీవనార్థము శ్వవృత్తిలోనికి దిగవలసి వచ్చుచున్నది. ఆపద్ధర్మమున నాఁమఱు లే వృత్తి నవలంబించినను, దమయంతి, చౌరపది పండిత కాళిక మొదలగు వాఁవలె దమతమ వీలములను గాపాడుకొనఁగలయు నని నూచిన.

23. సత్య శౌచాది గుణములు లేకయే వట్టి చదువులు వ్యర్థము లనుట.

24. పతివ్రతలగు సతీమణులు తమ గుణములచే లీలలచేఁ గాంక్షల సంతోష పరచుచు సమయము గనిపెట్టి ధర్మోపదేశముఁ జేయుచురనుట. అట్టి సేక్కు సిద్ధ మగు టచే గావ్యములు కాంతలవలె ధర్మము నుపదేశించు నను నుపమ కి లిగినది.

26 కమ్యుటీమణి సన్ధానము జరపిన వర్ధమానసంఘము (Progressive Union)న క గాగినమున నధివసించి తత్కాల మందు గూడ రు 116-0-0 లచే నా యమను సత్కరించిన వారు రేబాల పట్టాభిరామరెడ్డివార. ఆ పద్యమున వారి కాశీర్యాద మున్నది

గు రు జ య ం తి 1935.

(పుట 13) ౧. శ్రీ త్రిగుణుల శ్రీనివాస త్రిలింగ వ హావిద్యావీతమున నొసంగఁబడు నమృతానందనాథ పాఠోపేకము ప్రథమమున బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి కాశ్రీగారికి సమర్పించఁబడినది. ఆంధ్రశబ్దానుశాసనమండగు నన్నయభట్టారకుండు శ్రీపాదవారియింటఁ గృష్ణమూర్తికవి నామధేయముతో జన్మించి మొదటి పుట్టువునఁ బూర్తిచేయులేని భారతము నీ రెండవజన్మమునఁ బూర్తి గావించెనని భావము.

౨. శ్రీపాదకృష్ణ కవిసార్వభౌముఁడు ముగ్గురుమహాకవులు మూఁడు శతాబ్దము లలో ముగించిన యాంధ్రభారత సంపిత నసహాయకారుఁడై పూర్తిగావించెనని భావము.

3. భారతరచన ప్రాణము తీయునని ప్రవాదము. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తికవి తాను బ్రతికినను కొడుకును బలినియ్యక తప్పినది కాదు. గజారోహణాది ఘనగౌరవముల నొందిన మహాకవులుగూడ నీ కృష్ణకవి పాద సేవకులే, అనఁగా శిష్యులే.

౬. శక్తిలేక నూటపదియారు లీడ్లుట గాని కోటికోట్లకైన మీరు తగుదురు. ఇది కనకార్చనముగా మీరు భావింపఁ దగునని భావము. కనకాంబ యను పేరు గల్గిన కవయిత్రీమణి గావించు నర్చనము కనకార్చనముగా మీరు గ్రహింపవలె నని భావము.

శ్రీ గు రు జ యం తి 1936.

(పుట 14)

రెండవ యమృతానందనాథ పారితోషికము బ్రహ్మశ్రీ ఆమ్మాయార్గవాల స్మృతి వడలి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు పొందిరి. వీరు పితాపురసంస్థానమందలి విద్వాంసులు. ఈ సభకు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిల వారధ్యక్షత వహించిరి. ఆరుమొగములు గలిగిన కుమారస్వామి తన యైదుమోములను నెమ్మిని అనఁగా తన వాహనమైన నెమలిని విడచివచ్చి శ్రీ లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి రూపమును ధరించి వేదార్థము చెప్పినట్లుండెనని తాత్పర్యము. అధ్యక్షులు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు కృష్ణ నామమును ధరించిన వేదవ్యాసుడే యగుటచే భారతమంతయు సమగ్రముగ రచియింపఁ గల్గెనని భావము.

౫ కృష్ణుఁ డనగా వాసుదేవుఁడు. కృష్ణుఁ డనఁగా కృష్ణద్వైపాయనుం డగు వ్యాసుండు. కృష్ణుఁ డనఁగా శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి కవి. గీతలు రచించిన వాఁ డొకఁడు, గీర్వాణ భారతమును బొందుపఱచిన వాఁ డొకఁడు, అంధభ్రాతృమును బొందుపఱచినవాఁడు మఱొకఁడుగ గనపట్టుచున్నను గృష్ణుఁ డొకఁడే యిన్ని రూపములు ధరించెనని నూచిన.

ప ద్య కు సు మాం జ లి

(16 పుట) ౧. శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము నమ్మతానందనాథ స్వామివారు స్థాపించిరి. వీరే కవయిత్రీకి బ్రహ్మవిద్యాగురువులు. పీఠము యొక్క కృత్యము క్రింది పద్యములలో వివరింపఁబడినది.

3. వేంకటేశ్వరపంచాయతనము. ఆదిత్యుండు, అంబిక, విష్ణుండు, గణనాథుండు, మహేశ్వరుండు - వీరు పంచాయతన దేవతలు - ఇందు వేంకటేశ్వరుండు విష్ణువుగాఁ బ్రధాన దైవతముగాఁ బ్రతిదిగినముదిరికాలముల నర్చింపఁబడును. ఇతర దైవతముల కొక్కొక్క సహస్రనామార్చనము తత్సంతానిస్థాన పూర్వకంబుగఁ గావింపఁ బడును. ఆర్ద్రచిత్తముల భక్తిరసము నిండిన డెందములతో మోక్ష మర్థించు భక్తులు సలిపెద రనుట.

౧. గుంపుదారి—పాదురసమూహమును గూర్చుకొని యెట్టి యధర్మ ప్రచారమున కైనను బాలుపడి యల్లరిపడి విచారపడనేల? ఈ జగ మెల్లఁ దదధీనము. తత్తనఁగా బ్రహ్మము “మనుజులు సేయనెవ్వరు సమస్తము నీశ్వరునాజ్ఞ చెల్లెడున్”, అని విశ్వసించుట, తరించుటకు మార్గము.

౬. వినోదాలకు వింతలకుఁ బరమార్థము లభింపదు. వాక్కుంగట్టి—మానము ధరించి, ఈ కాలపు టుద్యమములు పరిహాసపాత్రములు ఉభయభ్రష్టత్వ సంపాప్తి హేతుకములు, వ్యవహారమున లాభమును, బరమార్థమున మోక్షమును సంపాదించలేని యదాపుడులు.

౭. వేత్తల్ విత్తులు - అనఁగా జ్ఞానబీజములు పండితులవలననే పండి విజ్ఞాన ఫలము నిచ్చును. ధర్మరహితమైన భాగ్యము దౌర్భాగ్యమే యగును. కావుననే భాగ్యవంతులైన నవనాగరికులు కత్తులుకత్తులు కలుపుకొని పోరాడి చచ్చుచున్నారు.

౮. ఇక్కడ నేమొ చిక్కునని = ఇక్కడ భరతఖండమున సగ్వసమన్వయము కాంతి చిక్కునని.

౯. నవీన శాస్త్రము - సరళయౌత్మికమైన పాశ్చాత్య ప్రకృతిశాస్త్రము - ఋషుల సిద్ధాంతములు - సార్వకాలికములు - భవతారకములు.

౧౦. నేటివారికి గృహశక్తి కొంత యున్నట్లున్నను ధారణశక్తి పూర్ణముగా లోపించినది, వేదశాస్త్ర పాఠకుల కున్న ధారణ - జ్ఞాపకశక్తి అంగ్లయ శాస్త్ర పాఠకులకు లేదు. అసువారము - పాగ్రణసంచకము నిల్చుటయె భారమైనది. ప్రైవేట్ జీవితమును లేవు. ఈపద్యమున నిట్లు సవరించుకొనునది. సునస్తువోగదా! భారము నేటివారి కసువారము నిల్చు ననారతంబహో.

౧౧. అసచ్చాస్త్రిలో - నాస్తిక శాస్త్రవాదులు ఛత్రముదాల్చి - జయొన్న తులఁబొంది - వీరు భక్తిగలవారియొక్క విశ్వాసమును ఖండింతురు. వీరికిఁ బామర తుష్టియే పుష్టి.

౧౨, ౧౩. దేవునితోడ వేదము-నిగమముఁ బుటెననఁగా ననాదియనుట. మతిలేని దేశములనఁగా నిత్యానిత్యవస్తువివేకములేని దేశములు. దేవుని సమాన విభూతిని గాంచిరి. అహంబ్రహ్మస్మి-తత్త్వమసి మొదలగు మహావాక్యముల యనుభవముగలవారై కరు మకర్త మన్యథా కర్తం సమర్థాః అనునట్లు వృద్ధులైశ్వర్య సంపన్నులై భగవంతునితో సమానులైయుండిరి. ఉన్నతభావములందును యోగాది సిద్ధులచే గలిగిన ప్రభావమునందు నార్యులే యందఱకుంటె ముందుగాఁ బరిపూర్ణులైనారు. ప్రపంచము - పాపన భరతఖండముగాక తక్కిన స్థైచ్చదేశములు నిద్రలేచి - నాగరికులై

౧౪. సత్యము త్రికాలాబాధ్యము, అనఁగా మారునదికాదు. ఎల్లుండికి మాటు నని పాశ్చాత్య సిద్ధాంతములు. తజుచు మాటు స్వభావము గలవియనుట.

౧౫, ౧౬ పాణిములు కంఠగతము లగుచుండినను యవనభాష - మేచ్చ భాష యుచ్చరింపఁగూడదని శాస్త్రముండినను, దైవయోగమున యవనులు మన దేశమునకు వచ్చి పాలకులైనపుడు వారి భాష రాకపోవుట వ్యవహారమునకు హానియని కొంత వఱకు మేచ్చభాషయు నేర్చుకొనుటకు ఛాందసుఁడైన యప్పుకవియు ననుమతి యిచ్చినాఁడు.

“క్షీతి మేచ్చభాష శ్రుతి గ. ర్వితమగు నట్లయిన నిధితిని దాసన్
మతిరోసి విడువఁగూడదు, సతతము వ్యవహారహాని సంధిలుకతనఁ.”

అంధ్రకవితా పితామహుఁడు అల్లసానిపెద్దన మొదలు శిష్ట కృష్ణమూర్తికి పండితాంధులుని వఱకుఁ బారసీక భాషలు తమ కవిత్యమందు వాడుటకూడ నప్పకవిమతము సమ్మతించునేకాని యవనభాషలో విశేషముగాని పరమార్థముగాని యున్నదని కాదు.

నేటి కాలమున భారతీయు లల్పసత్త్వలగుటచే యవనభాషను వ్యవహారమునకు మాత్రము వాడక యందే స్వర్గము, మోక్షము నున్న వరుకొని పాశ్చాత్య భాషతోఁ బాటు భావములు పద్ధతులు నలవఱచుకొని కొంపలు ముందుకొనుచున్నారు.

౧౭. పద్యమునఁ బాఠభేదము.

“పాణి, ణముల్లు పోవునట్టి తరుణమ్మున నేఁ బరభాష లన్ని షే, ధమ్మెరురించె.”

౧౮. మును లందఱును భవించిన యానంద మంతట దండెగ నిండియున్నది. పాణిము లనిత్యములు గాన గురుదేవతోపాసనాదులు మాని వట్టిమాటల మఱిగనఁ బ్రమాదము.

(18 పుట)

౧౯ వ పద్యము- “స్వేచ్ఛాసముద్భవ దుస్తంత్రములందు దూర్చి” అని చదువ వలయును.

౨౦. బాల్యమున మనసు పూర్ణము- అనఁగా శుద్ధము. కపటములేనిది. భౌతిక శరీరపుష్టి స్వల్పము. వయస్సు వచ్చినకొలది దేహమున రక్తమాంసాదులు వృద్ధియై బలుపేర్చుడును గాని మనశ్శాంతికిఁ గొఱంత కల్గును. అనఁగా నరిషడ్వర్గమునకు మనస్సులోఁ దావు స్థిరపడి యశాంతి ప్రబలి మొదటి చిత్తవిశ్రాంతికి ఔణ్యము కల్గును. భారతవర్షము లోలుదొల్ల సర్వసంపత్త్యుద్ధమైయుండి రాసు రాసు భౌతిక పుష్టి సన్నగిలి మానసిక శాస్త్రము లేక ఆత్మశాస్త్రము పాణిధాన్యము వహింపఁ బ్రమాదనిలయమైనది. నేటి నవనాగరికు లీ విషయము గ్రహింపనేరక యది దుస్థితి యని కలఁగుచున్నారు. ఆత్మపరిపూర్ణత లేక మాంస మీమాంస మాత్ర మొనరించు పాశ్చాత్య దేశములు పెరుగుచున్నవి. వాని యీ పెరుగుట కండలు పెరుగుట వంటిదే యని తెలియునది. పారాంతరము- “బాలత్వంబునఁ జిత్త మచ్చమగుఁ గాపట్టంబు లేకుండు. పాణిచి - పాణిదేశము - భారతఖండము.

౨౧. పాండకవాసుదేవులు-వేషధారులు-పురాణప్రసిద్ధుడు నాడు వాసుదేవునివలె శంఖ చక్రములు ధరించుచు దానును వాసుదేవుడై సైత్రి నని విజృంభించు బరాధూతుఁ డయ్యెను. పండితబుద్ధి లిట్టివారే.

౨౨ కలచెక్ గలిరెంటిని - కలిపురుషుడు రాజులు పాలింపఁదగిన నూల ధర్మమును, గురువులు పాలింపఁదగిన సూక్ష్మధర్మమును రెంటిని జీకాకుపట^{శ్రీ}చేసని తెలియునది.

౨౩. ఏమొనరింప నేమియగు . నవీనసంస్కారు లెమిచేసినను నిష్ప్రయోజన మనుట. ప్రపంచములో భారతీయులే తప్ప మఱి యే జాతివారును వన్నెకెక్కలేని కళలయందును శిల్పములందుఁ దత్త్వజ్ఞానమునందు మనకు నాడెను నిల్వఁబెట్టుటయే తగినపని.

౨౪. ధర్మతత్త్వముఁ చెల్పు పెద్దలను. గొలచక చిన్నలగువారు పెద్ద వేసములు వేయుచుఁ దమ కలవడిన దురాచారములను ఖండింపలేని యెడ్డగుంపులు సభాభవనము లందుఁగాక పశువులనువలె దొడ్లయందు నిల్వఁబెట్టి “కల్పములేని జల్పముల” వేద శాస్త్రప్రమాణములేక మనసునకుఁ దోచిన జ్ఞెల్లఁ బ్రసంగింపుచు జట్టుగట్టుకొని ఏచమగు సిద్ధులకై పయత్నింతురు.

పోటీలబడి యొకరినొకరు నిందించుకొనుచు మండిగ గట్టుకొనుచు బురపాల కాది సంఘములలో సభ్యత్వమునకై ప్రయత్నించుటవంటి స్వల్పసిద్ధి లిందు నూచింపఁ బడినవి.

౨౫. ప్రపంచమున కంతకు నుపదేశము చేయఁదగిన వారిలో మొదటివారాంగిలేయు లని వారి వేషభాషల నవలంబించిరి. వారి తరువాత బెంగాలీయులను జూచి వారి ననుకరించిరి. జాతి దొరలవలె లాగులు చొక్కాలు దొడిగి టోపీలు పెట్టుకొనుట కొంత కాలము, బెంగాలీబాబులవలె ధోవతులు గట్టుకొని చొక్కాల దొడిగి జుట్టుఁ గత్తిరించుకొని యుత్తరీయములు లేకుండఁ దిరుగుటతోఁ గొన్నాళ్ళు గడచినది. సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల నుజ్జరించి యాంగ్ల గ్రంథములు చదువుటతోఁ గొన్నాళ్ళు, బంగాళ గ్రంథము లాంధ్రములోని కనువదించి చదువ్రీటతోఁ గొన్నాళ్ళు నడచి మాయ మర్మ మెఱుంగక పరబుద్ధులఁ బట్టి మోసపోవు ముగులగు వారికి ప్రాథత్యము వివేకము గలిగించుటకై యెన్నేని గ్రంథములు తెలుగుభాషలోఁ గవయిత్రి రచించెననుట.

౨౬. శ్రీ శూద్రులకొఱకు సంస్కృతమునఁ బురాణములన్నియు వ్రాయఁ బడినవందురు. నేడు గీర్వాణ మంతరించినదని నన్నయాదులు త్రిలింగభాషలో గ్రంథములు వ్రాసినారు. నేటివా రదియు చెలియలేక గాంధికభాషలయందు ద్వేష భావము గలవారై గామ్యవాదమును జేయుచున్నారు.

౨౯. నన్నయభట్టు ఆంధ్రశబ్దానుశాసకుడు. ఆంధ్రవ్యాకరణము సంస్కృతమున వ్రాసినవాడు. బాలవ్యాకరణకర్త తెలుగునఁ జలుగు వ్యాకరణము వ్రాసినవాడు. నన్నయమొదలు చిన్నయ వరకు కాలపరిమితి 800 (ఎనిమిదివందల) ఏండ్లు. ఈమధ్య కాలము వారు నియమవంతులై యుండిరి. ఇటీవల వారు కట్టుబాటులు తొలఁగించుచున్నారు.

౩౦. ఆచారమునందు విధినిషేధములను బ్రభావసంపన్నులైనవా రతిక్రమించినట్లే నిరంకుశులైన మహాకవులు ఋషికల్పు లెచటనేని వ్యాకరణపు హద్దులను దాటినను నవి సహృదయులు లోపమనక యార్జము లని శిరసావహింతురు. “రసోవైసః” అను శ్రుతివాక్యమునుబట్టి తమ మహా కావ్యములయందు బ్రహ్మానందరసమును బ్రతిపాదించుటచేఁ దదగ్రసలుబులైన పండితులెల్లరుఁ బరమానంద మనుభవించిరి. నిస్సారమగు తొక్కుడుగడ్డి పొంకముగ మోపులు కట్టినట్లు సారపిహినమైన రచనలను జూడఁ జక్కనగు పుస్తకములుగఁ గుట్టి కట్టి సభలలోఁ బ్రకటించుట పామరతుష్టికే గాని సాధుసమృతము కానోపదు.

అమృతానందనాథ పారితోషిక ప్రదానము.

(పుట ౨౧)

శ్రీతిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యా పీఠస్థాపనాచార్యులును దమకు గురువర్యులును నగు శ్రీమదమృతానందనాథస్వామివారి పేరుతో నమృతానందనాథ పారితోషికమును గవయత్రీమణిత్రిలింగ దేశమునందు తమములైన పండిత ప్రకాండులకు సగౌరవముగ సమర్పించుట కేర్పాటుచేసిరి. ఆంధ్రదేశ పండితవీరులైనవా రందఱు నీ పారితోషికముచే బహుకారింపఁ బడినవారే. వివరము లాయాపండితుల ప్రశంస సమయములందుఁ గాననగును.

విజయవాడ శాఖ

పద్యము ౧ - ఫణింద్రకలాపు- త్రిలింగ పీఠము నాగధూషణ గురువర్యునిచే స్థాపింపఁబడిన పీఠము, పరాశక్తియగు దుర్గ బెజవాడలో స్థాపించె ననుట.

౨. అనాఁడె శ్రీకృష్ణభారతకర్త యగు శ్రీపాదకృష్ణ కవిసార్వభౌముడు శ్రీత్రిలింగపీఠమువారి ప్రోత్సాహమున విజయవాడపౌరులచేరు 1116-0-0 సన్మానము పొంది యేనుగునెక్కి యూరేగివచ్చి యేతత్త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠమును మిక్కిలి ప్రశంసించెను.

౩. కవులు కవులను సన్మానించుట సోమయాజినాఁడు కృష్ణరాయలనాఁడు నుండె నని వినుటయే కాని కవిపండితధూయిష్టమైన త్రిలింగ పీఠము వా రా ఘన కార్యము నిర్వహించుట యీనాటి కనన్యసాధారణముగ నున్నది.

శ్రీ గు రు జ యం తి 1937.

పుట ౨౨ స్వాగతము పొందిన చెందుకూరి నరసింహశాస్త్రిగారు శ్రీపాద లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారు (శ్రీ పితాపురం మహారాజావారి ఆస్థాన పండితులు.)

చెందుకూరువారు మైసూరుదేశము కెల్లి వేదాంతశాస్త్రమును సమగ్రముగ సాధించి యాంధ్రదేశమునకు వచ్చి విద్వాంసులలో నుత్తమ ప్రచారము గావించిరి. శ్రీపాదవారు తర్కశాస్త్రమందుఁ గడుంగడు ప్రసిద్ధి వహించిరి. ఈ త్రిలింగపీఠము వారు గురుజయంతికఁ బూర్వమీ పండిత ద్వితయమునకుఁ జెన్నపురిలో మహా స్వాగత మొసంగిరి. ఆ సభకు ఆంధ్ర ప్రముఖులు ధర్మరత్న బిరుదాంకితులు ఉన్నత రాజోద్యోగులు నగు మహారాజశ్రీరాఘవహద్దూరు మంత్రిప్రగడ నరసింహం పంతులు గారధ్యక్షత వహించిరి. ఈ పండితద్వితయమునకున్న “మహామహాపాఠ్యాయ” తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రీ గారికిని కవయిత్రీయగు శ్రీమతి కాంచనపల్లి కనకమ్మ గారు “అమృతానందనాథ పారితోషికములచే” గురుజయంతినాడు సన్మానించిరి. చెన్నపురి రాజధానియగు మదరాసు పట్టణమున జరిగిననాటి మహాసభ మహారాజాధి రాజులతో న్యాయాధిపతులతోఁ బురప్రముఖులతో నిండియుండి దేవేంద్రుని సభవలెఁ గన్పట్టెను.

పుట ౨౪ — ౧౦, ౧౧, ౧౨ పద్యములందు 5 విద్వాంసులకు మువ్వరకు త్రిలింగపీఠమువారిచే నీయఁబడిన బిరుదములు వర్ణింపఁబడినవి.

చెందుకూరువారికి — వేదాంత సార్వభౌము లనియు

శ్రీపాదవారికి — తార్కిక చక్రవర్తు లనియు

తాతావారికి — వైయాకరణ సమ్రాట్టు లనియు

బిరుదు లొసంగఁబడినవి.

(పుట ౨౪ పద్యము ౧౫)

“తనమది సంశయంబుడువ” ఈ పద్యమునందలి భావము కవయిత్రీచే రచింపఁ బడిన హంసవిజయ నాటకమున ద్వితీయాంకమున విద్యాగోష్ఠిలోఁ జక్క-గ నివరింపఁ బడినది.

శ్రీ గు రు జ యం తి 1938.

(పుట ౨౫ పద్యము ౧)

‘గురుప్రకాశయేత్’ — గురుమూర్తియొక్క ఖ్యాతినిఁ బ్రకటించుట శిష్యులకు ధర్మము కావున నస్మద్గురువర్యుల సుగుణస్తోమమును బండితులు వినునట్లు వర్ణించెద ననుట,

పద్యము ౨. ఆశ్రయించిన శిష్యులను దిద్దితీర్చిన వారికిఁ దత్త్వము తెలుపుటకును గృతకృత్యులైన ధీరుల గౌరవమిట్లు “సభాపూజ, అమృతానందనాథ పారితోషిక ప్రదానము మున్నగు సత్కారములద్వారా నిలుపుటకును అస్మద్గురువర్యులచే 5 త్రిలింగపీఠము స్థాపింపఁబడినది.

3 వ పద్యము, ఆచార్యశ్రీయపీఠములు. శ్రీ జగద్గురువులైన శ్రీ శంకర, రామానుజ, మధ్వస్వామిలచే స్థాపింపఁబడిన పీఠములు వాని శాఖోపశాఖలు.

౧. “శ్రుతేరివార్ధం స్మృతి రన్వగచ్ఛత్” - శ్రుతియనగా వేదము. స్మృతి యనగా మనువు పరాశరుడు మొదలగువారిచే రచింపబడిన ధర్మశాస్త్రములు.

వేదములయొక్క యర్థములు ధర్మశాస్త్రములు ప్రచారము చేసినట్లుగా మేమును మతత్రయస్వాములకు నమస్కరించియే వారి యాశయమును దేశమందుఁ బ్రచరించుట కనేక మార్గముల నుద్యమించుచున్నాము.

పద్యము ౯. పాశ్చాత్య వ్యాపాహముచేఁ గన్నులు కప్పబడి ధర్మమార్గము లెఱుంగకున్నారు. ఎదురుగాలిలోఁ బోవువారికి జెనుకనుండి పిలిచినవారి కేక అంద నట్లుగా నవనాగరకత యను పడమర గాలి కెదురుపోవువారికిఁ బూర్వము చెప్పిన మాటలు చెప్పి కన్నులులేదు. పుణ్య పాప విచారణ లేకుండఁబోట్లనింపుటయుఁ బ్రబుద్ధ గడపుటయు నొనర్చుచున్నారు. విదాహముచేఁ దృష్టచే నోరెండిపోగా నొక్క చుక్కయైన బోధామృత వర్షము లభించుటలేదు. వాడిపోయిన శాస్త్రములు కళలు నను మంచిమొక్కలను కాపాడుట యెట్లొకదా?

౧౧ ప - సద్యోనిర్వృత్తి = జెంటనే యానందము కల్గనట్లు. అర్వాచీనుల = వేటివారల మదిలోని దురభిప్రాయములు మాటునట్లుగాఁ బండితులు సంతసించు నట్లుగా.

పార్వాపర్యము = జెనుకముందులు చూచి గృంథమును చెప్పిననుట.

౧౨ ప - ధూనభోంతరాలములు మాటుమోగిన త్రిపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రీ, చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రీగార్ల విద్యావివాదమిందు నూచితమైనది. మీయంతట మీరు శమింపవలయునేకాని యెరులు మీకుఁ జెప్పఁగలవారు లేరనుట.

౧౩ ప - బ్రహ్మశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రీగారి సాన్నిధ్యమున బాలకులు కూడ కవిత్వముచెప్పట ప్రసిద్ధము. వారి దర్శన ప్రభావముచేతను వారి గృంథపఠ నముచేతను పలువురు పద్యములు చెప్పువారైరి. ఇట్టి ఏకలవ్య శిష్యులు మాకెందఱో కలరని శ్రీ వెంకటశాస్త్రీగారు రనుచున్నారు.

(పుట ౨౯)

గు రు జ యం తి 1939.

(పుట 29)

పద్యము ౧ - నైమిశారణ్య వృత్తాంతము దేవీభాగవత ప్రసిద్ధ మింద్య నూచితము. బ్రహ్మ మనోమయమైన చక్ర మొకదానిని దేవతలకిచ్చి యది దొలుపు కొనుచుఁ బోగాఁ బోగా నది యెందుండి పడిపోవునో యది సత్ప్రయాగము నలు పుట కుచితమైన చోటు. మానస చక్రము విశ్లేషమగుట యనగా మనోవృత్తులు నశించుట. అచోట సత్ప్రయాగము నలిపిరి. అట్లే మేమును శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ పీఠమును బ్రతిష్ఠించుటకై మానస చక్రము నక్కడక్కడఁ దిరుపతి, తుంబూరు (సువర్ణ ముఖతీరము, నెల్లూరు మండలము) కోడూరు (విరజానదీతీరము

కడపజిల్లా) చెన్నపురి మొదలైన చోటులఁ దిగి కడ కీ విజయవాడయందు మనస్సు లయించుటచే నిక్కడఁ బ్రతిష్ఠచేసి నామని యర్థము.

“శ్లో సానము కృష్ణనామమునఁ దా విజయం బిడు” ఈ కృష్ణానదీతీరము, కృష్ణామండలము, కృష్ణభూషణగురువులకు జన్మస్థానము, కవయిత్రీకి జన్మభూమి, గుంటూరు నాడు ప్రత్యేకముగా వ్యవహరింపఁ బడుచున్నను నగియుఁ దొలుతఁ గృష్ణామండలాంతర్గతమే. త్రిలింగ పీఠ ప్రధాన భక్తులకును జన్మభూమి. కృష్ణానదిఁ గా విజయుఁ డను నామాంతరముగల వాడిచటఁ దన మొనరించి పాశుపతాస్త్రముఁ బడయుటచే నిది విజయవాడయై సకల ధర్మోద్యమములకు విజయము నొసంగునది యగుటచే మా మనసు లిక్కడ నిల్పినవి. కావునఁ ద్రిలింగ పీఠము నిండే నిల్పితి మని యర్థము.

౨. శ్రీ తిరుమలకొండ మీదనున్న శ్రీనివాసమూర్తిని నద్గురుమూర్తి యను కిల్ప వృక్షమున కంటుగట్టి యాకాళిను శ్రీత్రిలింగ పీఠ మను మండలానికి దించి సలాంతరముల దానిఁగాపాడుకొనుచు వచ్చి యీ విజయవాడ యనుకుదుటిలోఁ బ్రతిష్ఠించితిమి. (30 వ పుట)

3. ఏటికి బెండుమాటలున్, శుష్కప్రియము లెందుల కని యర్థము. ఇందలి దుర్గతము ‘శూన్యహస్తము’లను లోకోక్తిని సూచించును.

౪. ద్విజోత్తములు = ద్విజాలలో శ్రేష్ఠులు.

జంకి—“లేపాం నిత్యాభియుక్తానాం, యోగ శ్చేషం : హామ్యహమ్’ అను భగవద్వచనమును నమ్మి స్వధర్మమున నుండుటకు జంకి.

౫. పాపులు—నాలుగు జాతులవారును వారివారి ధర్మమును పీడిట యను పాప మొనర్చియే యున్నారు. ధనమే ప్రధానముగా నెంచుచున్నారు.

౬. దుర్భావులు భరతఖండములోని మంచి భావముల నెఱుంగక పాశ్చాత్య నాగరికతవలనఁ గలిగిన దుష్టభావములవారు, లోకమును దమదారకే త్రిప్పి యెత్తించుచున్నారు. అత్యుచిత నసహ్యపడు ధీరులకుఁ బండితులకు దేవుఁడే దిక్కు. సంఘము, తెలిసిన పండితులను గౌరవింపదనుట.

30 వ పుట.

౯. శ్వపచవృత్తికి - మాల మాదిగలు చేయు జెట్టిపనివంటి మానరహితమైన దాస్యముకొఱకు భేదముపెట్టుకొని కలహింపరాదు.

౧౦. పరవస్తువారు పెద్దపండితులు. అచార్యపురుషులు. వారిలో రంగాచార్యుల వారు మిక్కిలి కీర్తిగాంచిరి. “కోశవాన్ అచార్యః” అను బిరుదుము వారికిఁ జేల్లినది. నేటికి విశాఖపట్టణములోఁ బరవస్తువారిపు స్తక భౌండారములన్న పుస్తక భౌండాగారము, జగత్ప్రసిద్ధి వహించినవి. ఆ పరవస్తువారి వంశస్థుడగు రామానుజస్వామిగా రమృతా నంద జయంతి కీ సంవత్సర మధ్యక్షులుగా వచ్చినారు.

(30వ పుట ౧౨వ పద్యము ౧౩వ పద్యము)

ఇందు వర్ణింపబడినవారు భక్తశిఖామణి బిగుచాంచీతులు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీరంగం బాల సుబ్రహ్మణ్య అయ్యరుగారు. వీరు శ్రీశృంగేరి వీరభద్రతులగు నృసింహ భారతీస్వాములవారి శిష్యులగు శ్రీవాణీ ముద్రాక్షరశాలాధికారులు. గుర్వాజ్ఞ శిరసావహించి శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యులవారి గ్రంథములన్నియు సహగ్రముగా నచ్చునోయించిరి. ఇంకను దక్షిణదేశమునఁగల యమూల్యముగు సంస్కృతగ్రంథముల నెన్నెని యచ్చువేయించిరి. శ్రీరంగ ఔత్త్రముందు వీరొక శంకరగురుకులమును స్థాపించి యందు శ్రీశంకరలవారయొక్కయు, తమ గురువగు శ్రీనృసింహ భారతీస్వామివారి యొక్కయు, శ్రీ మహా త్రిపురసుందరీ అమృతావయొక్కయు తీర్తి శిలావిగ్రహము మనోహరముగా నొక విమానమునఁ బ్రతిష్ఠించిరి.

శ్రీ అమృతానందనాథ గురుబయ్యగారిలో నొక నాటి సభకు వీరధ్యక్షులుగా వర్ణింపబడి యమృతానందనాథ సారితోషికముచే బూజింపబడిరి.

౧౪ పద్యము. బ్రహ్మశ్రీ వావిలాల శివావధానులవారు త్రిలింగదేశమునఁ బ్రసేద్దులు. కవయిత్రీయందును వారి గ్రంథములయందు హెచ్చు గౌరవముగలవారు. వీరొంగ్లాంధ్ర సంస్కృతములయందు దవార ప్రజ్ఞగలవారు. శ్రీ బ్రహ్మరణ్యచరిత్ర. బ్రహ్మమూత్రిసారము మొదలగు గ్రంథము లనేకములు రచించియున్నారు.

౧౫ పద్యము. శ్రీ రామచంద్రారెడ్డిగారు బెజవాడ వంశసంభూతులు. కవయిత్రీయందుఁ గవయిత్రీ గ్రంథములయందు మిక్కిలి సానుభూతికలవారు. కవయిత్రీ గ్రంథములను నెల్లూరుమండలమునఁ బ్రచారముగావించిరి. ఈ గురుజయంతినాడు ప్రత్యేకముగ నెల్లూరునండివచ్చి శ్రీ త్రిలింగవీరమును శ్రేణింపించిరి. శ్రీ రామచంద్రారెడ్డిగారు జమీందారులు. శాసన సభాధ్యక్షులు. ఆంగ్లమునందు దాండ్రభాషయందుఁ బారంగతులు. కవులు, నాటక కళాకోవిదులు. సంస్కృత సాహిత్య రసాస్వాదన లాలసులు. అట్టివారు గుణగ్రహణ పాండితులు, ధీరులు. వ్రాసుకొన్నచో నార్యవిజ్ఞాన బీజములు తప్పక నిల్చునని కవయిత్రీ యాశయము.

గు రు జ య ం తి 1940.

(3౨ పుట)

పద్యము ౧ - శ్రీ విజయవాడ కనకదుర్గ సువర్ణవృష్టి కురిపించినదని పెద్దలందురు. ఆ తల్లి యనుగ్రహమువలన శ్రీ త్రిలింగ వీరముద్వారా ధర్మప్రచారమయి పండితులకుఁ దుష్టి, పుష్టి ధర్మము, తపము, నైహికమున కుపయోగపడు కనకవర్ణము నాముష్మికమునకు సుధావృష్టిబ్రహ్మానందామృత వృష్టియులభించుగావుత మనిభావము

పద్యము ౨ - “సకలంద్ర భూమి కిదియాకద గుండియ” కళలతోఁ గూడిన వారు సకలలు, పండితులు, పండిత రంగమున కీ వీరము గుండియ యనగా హృదయము, ఉత్తమపండితులయొక్క యాశయము లిందుఁ గానబడు ననుట.

పద్యము 3 - కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది శ్రీరామకృష్ణ చయనులుగారి శ్రీజన్మ సానము కృష్ణాతీరమందలి ఆమరావతి. వీరు మహీశూరు (మైసూరు) దేశమున బ్రహ్మశ్రీ సుందరశాస్త్రిగారి యొద్ద వేదాంత శాస్త్రము నేర్చినారు. ఉపన్యాస ధోరణి లోను గంభీరముగా మధురముగా సయుక్తికముగా భాష్య ప్రవచనము గావించుట లోను వీరగ్రగణ్యులు. శ్రీ త్రిలింగమహా విద్యాపీఠమున నీ పండిత ప్రవరుడు తన చరమదశయందు పీఠమువారి యాదరణమున రెండు సంవత్సరము లవిచ్చిన్నముగ శ్రీపీఠసన్నిధిలో భాష్యప్రవచనము గావించిరి. వీరు నమ్మిన ధర్మమును ధీరతతో నాచరించి యెట్టి తఱినైనను జంకక చివరవఱకు ధర్మలక్షణమునకు లక్ష్యభూతులై యుండిరి.

కర్మజ్యేష్ఠులు, చయనాంతము క్రతువులు గావించి సత్సంతానముఁ బడసి పుత్రుల నాంగ్లవిద్యల పాలుచేయక స్వధర్మ ప్రచారకులగు పండితులఁ గావించిరి.

ఆ కారము, పృజ్ఞ, సాహిత్యము, తత్త్వజ్ఞానము, కర్మశ్రద్ధ ధర్మప్రచారము శ్రీరామ కృష్ణచయనులుగారి యందు సమరసభావము పొంది మిక్కిలి ప్రకాశించినవి. (పుట 38)

పద్యము ౪ శ్రీమతి గుడిపూడి ఇందుమతీ దేవి, మహారాజశ్రీ గుడిపూడి రామారావుగారి సతీమణి. ఆంధ్రీ పురంద్రీ రత్నము. స్వస్థానవేష భాషలతో వెలుంగుచున్న విదుషీమణిని శ్రీ త్రిలింగ పీఠమువారు “కవయిత్రీమణి” యను బిరుదమిచ్చి మన్నించు సందర్భమున శ్రీ కనకాంబగారు చెప్పిన పద్యమిది.

౯. పద్యము “పండితరాజ” రాజేశ్వరశాస్త్రిగారు. ఈ మహనీయులు కాశీ నగరమున సాంగ వేద పాఠశాలకుఁ బ్రధానాచార్యులు. ఆమృతానంద నాథజయంతి కథ్యక్షులుగా దయచేసిరి. జగత్పండితులగు నీ ధీరవరునకు శ్రీ త్రిలింగ పీఠమువారు “సర్వతంత్రీ స్వతంత్రీ” బిరుదము నొసంగి పూజించిరి. ఆ తరుణమున గురుభక్తావతంసులగు శ్రీ చుండూరు వెంకటరెడ్డిగారు శ్రీవారికి రెండు నూట పదారులు నొక రజత కుంజరమును సమర్పించి యర్పించిరి. బెజవాడలో శ్రీమదమృతానందనాథ జయంతికి నీ సర్వతంత్ర స్వతంత్రు లొసంగు గీర్వాణ భాషాపన్యాసములు వేలకొలది జనులు మూడు దినము లాకర్ణించి వాన కురియుచున్నను లెక్కనేయక శ్రీవారి వాక్పౌధుర్యమును గోరిరి.

ఆ మహాసభలో శ్రీ కనకాంబగారు శ్రీవారి యానందముకొఱకు సంస్కృతమునఁ జెప్పిన శ్లోకములివి. శ్రీ కనకాంబగారి గీర్వాణకవిత్వ మతి మనోహరము. దేవతాస్తవాచితశ్లోకము లందంగు జీవయాత్రయందొప్పురు. కీ. శే. “విమర్శకాగ్రేసర” నాగపూడి శుష్పస్వామయ్యగారు కవయిత్రి సంస్కృత కవిత్వము నిట్లు ప్రశంసించియున్నారు.

నీ|| “బాండుమల్లెయ పూలదండలో

అనుబంధము - పుట 3 పద్యము 5 (మాడుడు)

F. శ్రీశైలము “శ్రీశైలశిఖరం దృష్ట్యా పునర్జన్మ నవిద్యతే”, శేషశైలము తిరుపతిగొండ “కలఁ వేంకటనాయకః” అని ప్రసిద్ధిగాంచిన వేంకటేశ్వరునికి నివాసము. కృష్ణా గోదావరీ నదులును ద్రిలింగ దేశమునందు భూతలమునందు పవిత్రమైన పని ప్రసిద్ధి జెందినవి.

౧౦ పద్యము. కృష్ణరాయలు, త్యాగరాయలు, పండితరాయలును త్రిలింగ దేశమువారయ్య లోకపూజ్యులు.

ఎల్లలోకములకు పూజ్యమైన వేదమునకు భాష్యమువ్రాసిన విద్యారణ్యులవారు దృఢనించుటచే నీ త్రిలింగ దేశ మగ్రగణ్యమైనది.

౧౧ పద్యము — సుగమము.

౧౨ పద్యము — రాజేశః = రాజేశ్వరశాస్త్రిగారు

ప్రాజ్ఞ రాజేశః = పండితరాజుల కీర్తనరుడు

సురేశ గురుస్మిథః = ఇంద్రుని గురు వగు బృహస్పతితో సమానుడు, సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడు.

రాజరాజేశపూజితః = మహారాజాధిరాజులచే బూజింపఁబడినవాడు.

రాజరాజా = కుబేరుడు, అతనివలె శుశుభుడు సమర్థుడై చుండూరు శంకట రెడ్డిగారిచే రెండు నూటపదారులచే బూజింపఁబడినవాడని ధ్వని.

సాహిత్యస్థాపక దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యకర్మగారు.

(38 పుట)

నెల్లూరుమండలమున పెక్కెండ్లుగా ఖ్యాతి నాజ్ఞించియున్నారు. ఘనులు = వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారి పద్యభోరణిజూచి సభాముఖమున వారి “నభినవతిక్కన”యని ప్రశంసించి రని ప్రతీతి.

(3౫ పుట)

కవిపుత్రుడు = వీరిపుత్రుడు కవి - కవిగురుండు = వీరిశిష్యులు కవులనే కలుగలరు.

కృష్ణగురుమిత్రుండు = కృష్ణభూషణుం డను నామాంతరము గల యమృతానంద నాథస్వామివారికి మిత్రుండు. వీరి పద్యములు గురుపరంపర వ్యాఖ్య చివర చూడ గలుగును.

గు రు జ య ం తి 1941.

గు రు ప ర ం ప ర

౧. నారాయణుండు బాలకుడై మఱాకున బండియుండి పరాశక్తిచే “సర్వం ఖల్విదమేవాహం నాన్యదస్తి సనాతనమ్” అను సర్వలోక భాగవతము నుపదేశింపఁ బడినట్లు దేవీభాగవతమునఁ బ్రసిద్ధము.

౧. బ్రహ్మ రెండవగురుడు. భాగవతమున ద్వితీయ స్కంధమునందుఁ బ్రసిద్ధమైన గాథ యిది. తామర తూడరయలేక తనస్వరూప మెఱుంగలేక “తప తప” యను రెండుమాటలు వినబడిన పిదప తపమొనరించి బ్రహ్మ వైకుంఠుని దర్శించినట్లున్నది.

౩. సర్వ సంపత్ప్రదమగు వసిష్ఠుని హోమ ధేనువును విశ్వామిత్రుఁడొమ్మని యడుగుటయు నందుల కతఁడంగీకరింపక యుండుటయు, విశ్వామిత్రుఁడు తన ఊత్ర బలముతో వసిష్ఠునిఁ దాడి బలవంతముగా నా హోమధేనువును గొంపోవఁగఁడంగియు నాతఁడు బ్రాహ్మణబలముముందుఁ దన ఊత్రబలము చాలకపోవుట యెఱింగి చింతనొంది ఘోరతపం బొనరించి బ్రహ్మర్షియైన వృత్రాంతము పురాణవ్రసిద్ధము.

౪. వసిష్ఠుని కుమారుడు శక్తి, శక్తి కొడుకు పరాశరుడు. పరాశరుని బాల్యమండే తండ్రి స్వర్గమునకేగను. బాలుఁడు తనతండ్రి యేడని తల్లినడిగెను. నాయనా! అంతటి భాగ్యమా! నీ తండ్రి స్వర్గభక్తి బోయెనని యనెను. నేను నాతండ్రిని చూచి తీరవలెను. చూపెదవా లేదా? అని తల్లిని బాలుఁడు బలాత్కరించెను. నాయనా! నీవు నీతాత నడుగుము. అతఁడేదీని యుపాయముఁ జెప్పు ననియెను. అంత పరాశరుఁడు తాతయొద్దఁ బంచాక్షరీ మహామంత్ర ముపదేశమయి దాని బలంబున దివికేగి తన తండ్రినిఁ జూచివచ్చెను. దివికిఁబోయిన తన్ను శరీరముతో వచ్చిచూడ శక్తిగలిగిన పరాశరుఁడను సుతుని గనిన శక్తి గలవాఁడు “శక్తి” యని యర్థము. ఈ శక్తి నాల్గవ యాచార్యుఁడు. ఆ పరాశక్తి నామము కేవల మీరీతి ధరించినవాఁడు మఱియొక్కగురుడు లేడు.

(౩౬ పుట)

౫. పద్యము పల్లెపిల్ల సత్యనతి. ఈమె వసురాజు కూతురు. జైవయోగమున దాశరాజునింటఁ బెరుగుచుండెను. పరాశరమునీశ్వరుం డీ చిన్నదానియందుఁ దన లేజంబు నుంచి వ్యాసునిఁ బుట్టించి యామె కన్యాత్వము దూషింపఁబడ కుండునట్లు వరమొసంగెను.

౬. కలిసియున్న వేదంబుల చిక్కులు విడదీసి నాలుగుగాఁ బంచెను. విభజించెనని యర్థము. పుత్రునికై తపమొనర్చి వరంబుఁ గాంచి వ్యాసమహర్షి వివాహము లేకయే శుకునిఁ గుమారునిగాఁ బడసెను. శుకరూపము ధరించిన ఘృతాచి యను నచ్చరమచ్చైకంటినిజూచిన బాదరాయణునిమనస్సు చలించి రేతస్థులనముగాఁగా నుద్భవించె శుకుఁడని పురాణ వ్రసిద్ధము.

౭. సనూధినిష్ఠుఁడగు శమీకునిపై నలిగి యాతని మూపుపై భుజగశవంబు వైచి తత్కుత్తుఁడగు శృంగి కలన నేడు దినములలోఁ జచ్చునట్లు శపింపఁబడి పాఠ్యోప విష్ణుఁడై సద్గతికై తపించు పక్షిని కేంద్ర సనుగ్రహించి శ్రమద్భాగవతం బుపదేశించి సప్తాహంబులలో మోక్షనిధి గలిగించిన మహానుభావుఁడు శుకమహర్షి లింగధేద మెఱుంగఁడు. తనవ్రాత వలనలు విడిచి జలకములాడు వేలుపుఁ జెలువలఁ దిలకించుచుఁ జిత్తమున నెట్టి వికృతియుం జెందని ధీరుఁడు.

౧. శుకమహర్షి కిఁ దరువాత గురుండు గౌడపాదాచార్యులవారు, వీరు గౌడ పాద కారికలు రచించిరి.

౯. గోవిందయోగీంద్రు లెన్నఁడు బాహ్యసంచారము చేసియెఱుంగరు. గుహాయందుండియు జగద్గురుం డగు శంకరునకు సంపూర్ణతత్త్వము నుపదేశించిన మహానీయుఁడు గోవిందయోగివిభుఁడు, 'స్వయమూర్తిద్రవ్యసంయోగిత్వం విభుత్వమ్', గుహను గూర్చుండియుఁ దన విభుత్వముచే లోకమంతయు నాకళింపఁగలవాఁడు. గోవిందయోగి యనుట.

౧౦. శ్రీ శంకర భగత్పాదులవారు దిగంతప్రాంతయశోవంతులు. వారి మొదలు స్వగురుపర్యంత మగు నాచార్యపరంపర పూజ్యులైనది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠస్థాపనాచార్య లగు నమ్మతానందనాథస్వామి వారు కవయిత్రికి గురువులు.

౧౧. ప. ఆతతాయగిరిజంభారాత్రి - శత్రువు లను కొండలకు దేవేంద్రునివంటి వాఁడనఁగా తొక్కులు కత్తిరించువాఁడు. వీరి ప్రతాపమున కోర్వలేక యనేకులు మాంత్రికులు వీరిపై ప్రయోగములు సేయుచుండెడివారు. వారి యభిచారములకుఁ బ్రత్యేక ప్రతికీయలు చేయనక్కఱలేక యే యొక మాఁతొక జపమాల మాంత్రించి యచ్యుతగురువులు ద్వారమునకు బయట వేలఁగట్టుచుండువారు. పృబలమైన శత్రు ప్రయోగమున కొక్కొక్క పూస పగిలెడిది. గురువులు సంతతము శివభక్తిపూజా పరులైయుండిరి. పట్టుయోగములు మంత్రశాస్త్రప్రసీధములు.

౧౨. ప. మల్లాదిబిరుదు - మల్లులలో మొదటివాఁడనుట. దీనికొక గాఢకలదు. తన మేనగోడలి యింటిపెరటిలో శత్రువులు ముగ్గులు పెట్టి నిమ్మ కాయలు కోసి యేమేమో చేయుచుండఁగా నామె భయపడి వచ్చి శ్రీవారితో విన్నవించుకొనియెను. అంతట శ్రీవారువచ్చి రహస్యముగా నింటి పంచలోసుండి యాతతాయు లైరుగురు వచ్చి ముగ్గులు పెట్టుచుండఁగా నయ్యెగుగురి నొక్కమాటుగా జుట్టులు కలిపి పట్టు కొని పొజురత్నప్రయోగముచే దేహశుద్ధిచేసి శరణాగతులైనంత వదలిరి. పశుజనుల పట్ల ప్రియ్యంతప్రయోగములకిన్ని నీతిశాస్త్రమందలి పంచతంత్రములనే యమృతహ నియుండు ప్రయోగించువాఁడు.

ప్రబలదీక్ష నచ్యుతుం డన - దీక్షనుండి చ్యుతియనఁగా జారుపాటు లేనివాఁ డగుట నచ్యుతుండు. రాముండు - బ్రహ్మయందు రమించువాఁడు, భక్తులను రమింపఁ జేయువాఁడు. అచ్యుతరామ గురుమూర్తి నామసార్థక్యము నిరూపించుచు శ్రీవారి శిష్యులు యోగానందనామాంకితులు కోరాడ నాగేశ్వరశాస్త్రి గారిట్లు గురుస్తవ మొనరించిరి.

శ్లో॥ శ్రీయోగినం సదానంద మచ్యుతం రామమాశ్రియే
లభ్యతే హి యతోజ్ఞానం తారికం భవనాశకమ్.

కవయిత్రియు నదే నామవిభాగ మవలంబించినది.

౧౭. కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రిగారి రాధునిక సంస్కృత కవులలో నగ్ర గణ్యుడు. ఘనవృత్తము, శృంగార సుధార్ణవము, కుమారోదయము, దేవీవిజయము మొదలగు నుత్తమగ్రంథము లాక శతము రచించినారు.

౧౮. సురభాషా కవిచంద్రులయిన కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రిగారి ధారణ యసాధారణము. తెల్లవారుజామున వారు కాలినడకను బొలములు దిరిగివచ్చు సమయమున బద్ధములను నూటికిఁబైఁగా ధారణపట్టియుంచి యింటికివచ్చి తమ యనుస్థానమును దీర్చుకొని తీరి కూర్చుండునపు డా పద్ధతులన్నియు వరుసను వ్రాయుచుండువారు. ఇట్లు వారు రచించిన గ్రంథము లాక నూటికిఁబైఁగా ముద్రితములు, నముద్రితములును బ్రహ్మశ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ., గారి యింటనున్నవి. రామకృష్ణయ్యగారు మదరాసురాజధాని విశ్వవిద్యాలయ పరిశోధనశాఖయం దాంధ్రమున బ్రధానోపన్యాసకులుగ నున్నారు. వీరు శ్రీరామచంద్ర కవికులతిలకుని పోతులు.

౧౯. శిష్టుకృష్ణుని - శ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిని గోరాడ రామచంద్ర శాస్త్రిగారు మున్ను శ్రీకృష్ణునిగ గృహ్యుడు (అర్జునుడు) కొలిచినట్లు కొలిచెను. రామచంద్రశాస్త్రిగారి సాహిత్యగురువులు శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు. ఆ గురు శిష్యుల యోగముచూచి పండితులందఱుఁ బరమానందము నొందుచుండిరి. సమ కాలికుల యందేమి ముందేమి ? జనుకేమి ? శిష్టు కృష్ణమూర్తి కవిచంద్రుని సాహిత్యమపంటి సాహిత్య మితరులయందుఁ గని విని యెఱుంగము.

వైదికుడు, సర్వశాస్త్రవేత్త, మహావైదికుడు, సంగీతశాస్త్ర పారింగతుడు, సకల లోకమునందు సకల రాజాసానములయందు మన్ననగన్నవాడు. ఆంధ్రదేశమున నేటికిని బురాణముఁజెప్పు సంప్రదాయ మా కృష్ణకవిచంద్రుని యనుకరణమే. ఆ కాళపురాణ మను ప్రజ్ఞావిశేష ప్రిదర్శన మీ మహానియుండే పార్వరంభించెనని తోచుచున్నది. ఏ గ్రంథమైనఁ గొన్ని పుటలు దొలగించి యా సాహిత్య చక్రవర్తికిచ్చిన నాతఁ డా గ్రంథముఁ జదువుచు లోపించిన పద్యముల నున్నవానినే చదువుచున్నాఁడా యనిపించునంత తొందరగా గ్రంథకర్త కవితాధోరణికిఁ దులఁదూగు శైలితో నూతన శ్లోకము లల్లి పురాణము చెప్పుచుంటఁజూచి యతండు పుమాకార గురస్వతియని చూచినవా రనుకొనుచుండిరి. వీణావాదన కొళలమునుగూర్చి యమృతహియుడు రచించిన మాలిక యనుపమానము. గురజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు రచించిన యాంధ్రీకవుల చరిత్రమున నీ కవివరణ్యుని చరిత్రలోని కొన్ని యంశములు గలవు. పిండిపోలు లక్ష్మణకవి యీతని సమ కాలికుఁ డగుటచేఁ గొంత ప్రశస్తి గాంచెను. పాండిత్యమునందు లక్ష్మణకవి కృష్ణమూర్తికవికిఁ జాలఁడని యొప్పుకొనుచుఁ జరిత్ర కారుడు గొన్ని మాటలలో నతఁడు కృష్ణమూర్తికవిని మించిన క్లేవో కొన్ని గాథలు పోకటించిరి. అవన్నియు లక్ష్మణకవికిఁ బ్రఖ్యాతి గూర్చినవియే కాని కృష్ణకవి కపకర్ణ గలిగింపనోపవు. శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారి 'మారికారికలు' 'కంకణబంధము' వారి పాండిత్యప్రాధిభు నాచంద్రగౌరవముగా జలయించుచున్నవి. వారి శిష్యపరంపర

యేతత్సంగీత కళానిశారదత్వము జెల్లడించుచున్నది. ఒకప్పు డొకకవి తాను రచించిన పద్యము లీ కవించుచున్నానికే జూపెనట. తన కవిత్వము నిర్దుష్టమన్న గర్వముతో సతఁడు 'బాబూ! అంతసేపు చూచుచున్నారు తప్పలా?' యని యడిగెనట. దానికిఁ గృష్ణమూర్తిగారు 'లేదునానా! ఒప్పులే చూచుచున్నానని సమాధానము చెప్పి రట. 'తప్పలకేమి? సమృద్ధిగా నున్నవే. ఒప్పులకొఱకే యింతసేపు చూచుచున్నా' నని దీని యర్థము. 'మీరుమాలా?' అని లక్ష్మణకవిగా రడుగఁగాఁ గృష్ణమూర్తిగారు 'ఔ మాదిగా' యన్నారట. ఇట్టి ప్రత్యుత్పన్నమతి గల కృష్ణకవించుచున్న మాటల దంటతన మడుగవలెనా?

౨౦. బ్రహ్మశ్రీ ఇంగువ రామస్వామిశాస్త్రిగారు మంత్రగీడితా గురువులు. రామస్వామిశాస్త్రిగారు సకలప్రయోగము లెఱింగినవారనియు, మహారాజు, లెందఁజేసి వారి యనుగ్రహమునుగోరి తమతమ కార్యములయందు సిద్ధిబడయు మండి రనియుఁ బ్రసిద్ధి లోకమందున్నది. ఇందు శ్రీ శిష్యు కృష్ణగురువులను గుఱించియు, రామస్వామి గురువులను గూర్చియు శ్రీరామచంద్రశాస్త్రిగారు తమ శృంగార సుధార్ణవము నందును, కుమారోదయ మందును నిట్లు రచించియున్నారు.

శ్లో॥ యదీయాన్నాయశ్రీప్రథిమవిజితోఽభూజ్జలజభూః

పితుర్జాడ్యాశంసీ చక్షిత సకలాశాకృతముః॥

సమూచుః పాంఛో యత్ప్రకృతి జనుషః పుష్కలకలా

స్స విద్యతోఽతీరో భువి జయతి కృష్ణాశ్చిద బుధః॥

శ్లో॥ యేన సైవైర మకారి సారశరణం వేదాననం శక్రై
రూపాద్రాతృ నరస్సతీ స్వజనితాం నీతా పరం పాణితా
సత్కాణాదకళాభవత్ప్రతపరిష్వంగేవ గాంధర్వికా
మీమాంసాసరణౌ పదాని మృదితా న్యశాంత మశాంతితః॥

శ్లో॥ తాదృక్ ఛిష్టమల ప్రకాశనకర శ్రీసక్తి నిత్యోత్సవః
స్వచ్ఛందం వసుదేవపోషణమనా శ్చంచత్కలాభావుకః॥
దృప్యతావర్యబుధప్రధాహృతి లసత్సందర్శన శ్రీకరః
శ్రీకృష్ణసుమన శ్శిరోమణి రిరా కామి ప్రసూనుః పరమ్॥

శ్లో॥ మంధానత్యోజిభృత్సంక్షుభిత శరధిరాద్ధగ్భ గర్భాయమాణా
దభ్రోద్యద్భంగ భంగ ప్రతిఘటన ససంరంభభంగీ పగిల్చాః
సంపర్తానేన సాధ్యున్మద నలివహవూహానిష్కూత ధారా
పారంపర్యద్భటోత్పటన పటుతర సద్విభ్రమాసాన వాటాః॥

శ్లో॥ యద్వాగ్గుంభాశ్శుశుంభు ర్భుజగపరిబృహక్షీణసంక్షీబభావో
త్పక్షిప్రత్యర్థి దృప్యత్కనకధరలసచ్ఛృంగభంగాధిస్పృష్టే
పాద్యజ్జంఝానభస్వద్భ్రమణ గణలసద్గుంభ శుంభ త్సగర్భాః
పాద్యద్ధారాధరాహోద్భవ దళనిసమార్భట్యధిక్షేప దక్షాః॥

శ్లో॥ శరద్యాకోచాంభోజనివవిహారోన్మదసిత
చ్చదకేకంకారాహంకృతి హృతి కలాకల్పకలనాః
ప్రియాలోలోసి స్మర తదభి కాకర్షణ మనః
మరంగాక్షిపాదాంగద మధుర శింజాసహచరాః.

శ్లో॥ తదనుగ్రహ వారతాజ్ఞతా జనితాంచత్కృతావతారకః
కృతి గుంభిత మాధురీభో వరకాండిన్య శుభాన్వయోదయః.

శ్లో॥ తపశ్చర్యాయత్రికృత పరమ దేవీ వరకృపా
ఝరీధారాధాతాధిక జడిమ జంబాల విమలైః
సుఖటీమర్వ ద్విస్సంసకల సుకలారామవిహృతౌ
బుధేంద్రాస్సాకిలైః రుచిర కలకంఠాఖ్య చిరుదమ్.

శ్లో॥ తాద్యక్ష్మరాడ వంశే సముపగత జనిగ్మృతాన్య స్సుమిత్రా
నంద భీరామ పాదాంబుజ భజన సమాయత్తచేతః పృథ్వీః
తత్పుత్రః కృష్ణకృష్ణీటపరిచరణ లసద్భవ్య వాగ్గుంభ భార
స్సుబ్దాంబా గర్భసింహారీవ మణి రభవ దామచంద్రస్సుధీంద్రః.
(శృంగార సుధార్ణవే)

శ్లో॥ శ్రీరాజచ్చిష్ట హింగ్వన్వయ జలధి సుధా దీధితీ కృష్ణమూర్తి
శ్రీ రామస్వామి నూరీ విప్రుతతర మహాభావ్య వడ్డర్శనీకా
వ్యాతాక్లప్త నానాకృతి కృతి నిచయాత్ తివ్రచరైస్తపోభిః
శుశూహయాస్సమాధే ర్య మనుజగృహతుః పుత్రవాత్సల్యలక్ష్మ్యైః.
(కుమారోదయే)

అం ప. యోగానంద దీక్షానామకుండగు గురువరుడు శ్రీరామచంద్ర స్వ
రువుల కుమారుడు శ్రీ దుర్గా నాకేశ్వరశాస్త్రిగారు. అతి శాంతుడు, సర్వ కాలముల
యందు సమముగా నుండువాడు. ముని, మానముతోడ దుల్యమగు మితభాషి. సాధిత
సర్వార్థుడు. సమస్తమైన ప్రయోజనములను సాధించినవాడు. పరమ ప్రయోజనమగు
మోక్షమును సాధించినవాడనుట. 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' సర్వమనగా బ్రహ్మ
మని యర్థము. సర్వమను నగ్గము సర్వార్థము. బ్రహ్మమను నగ్గము, దానిని సాధించిన
వాడు ఏకాంతుడు- గోష్ఠియందు విముఖుడు; మహామద్యధారియై యుండు
వాడు. రామచంద్ర పరిచర్యోత్సాహి, దుర్గా నాకేశ్వరశాస్త్రిగారి నిద్ర గాఢ
మైనది. వీధిలో నలుగుమీడఁ బరుండి శివగంగోత్సవ కోలాహలము సన్నిహితమైనను
మేల్కొననివాడు. లోపల నుండి తండ్రిగారు 'ఆబీ' యని పిలువగానే 'అ' యని
లేచి వారి చెంతకరిగి తత్కాలోచితోపచారము చేసి వచ్చుచుండువారు. ఆద్య
యోగులు - మొట్టమొదటి తపసులగు సనకసనందనాదులు మెచ్చుకొనఁగల చిత్త
పరిపాకము గలవాఁడు.

అ. మాగురుదేశికుండు - కవయిత్రికిగురుండైన యమృతానందనాథస్వామికి గురువులైన నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు పిల్లవానివలె బిచ్చివానివలె చిశాచమువలె గానం బడుచు నవధూతలు తమ నిజతత్త్వమును దాచెదరన్నమాట వీరియందుఁ జెల్లును. అనిమేషులై కన్నులు తెలుచుకొనియుండియు సంలగ్నత్వమును జూచుచు, బాహ్య సృపంచమును గుర్తింపక, తానాత్మ్యము ననుభవించుచు నుపాధినిబంధనమునుదాటి యెల్లయెడలఁ దానై బ్రహ్మానందము ననుభవించుచుండిరి.

ఆ. ఒకమాట చెన్నపురిలోఁ దన కీర్తనగడుపున లేచిన ప్రణమును మత్తుమందు లేకుండఁ గోయవలయునని నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు వైద్యులకు సూచించిరి. ఈ వృద్ధుఁ డింత దారుణమైన కోతను భరింపఁగలఁడా యని శంకించియు శ్రీవారియందుఁగల శారవముచే వైద్యులారక శస్త్రముచేయుట కుపక్రమించిరి. శాస్త్రులవారు కన్నులు తెలుచుకొనియే బల్లపైనఁబరు డిరి. కత్తులు, కత్తెలు, కారులు వినియోగపఱచి కోయ వలసిన కోతయంతయునై కట్టుగట్టి మంచముమీఁదఁ బరుండఁజెట్టుటకుఁ దమయొద్దకు వచ్చిన వారినిఁజూచి నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు “ఇది ను బ్రారంభింపరేమి?” యని యడిగిరి. వైద్యులు శ్రీవారి శ్లేఘము యోగసిద్ధియుఁ జూచి యాశ్చర్యపడిరి.

ఇ. మంత్రవాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు మహావిద్వాంసులు. వీరిది నూజీవిడు సంస్థానము. మంత్రవాది శ్రీరామశాస్త్రిగారి కుమారులు, శ్రీరామశాస్త్రి గారి వ్యాకరణసాంఘిత్య మనన్యమగుటయేగాక వారి వాక్కుద్ధి జగత్ప్రసిద్ధమైనది. రాజసభలో నధికారమత్తుఁ డొక మహాపండితగోష్ఠిలో “వేదములన్నియు బ్రాహ్మణులు తమకుఁకులముగా వాగిసికొన్న గ్రంథములుగాని యపౌరుషేయములుగావు” అని యధిక్షేపించుచుండెనట. శ్రీరామశాస్త్రిగారిొకటి రెండు మాఱులు పైరించిరి. మూడవమాఱునాడ నట్లులే యాతఁడనుపఱకు “వేదము నిందించినవానినోట పుండు పుట్టదా!”యని శాస్త్రిగారిన్నారనియు నటులనే మండలము దినములలోపుగా నాతని కా నీతి కలిగినట్లు లైతిహ్యము శిష్యులలో నేటికిని వినఁబడుచుండును.

వాక్సిద్ధిగన్న పండితుడని తపస్వియని మంత్రవాది శ్రీరామశాస్త్రిగారినిఁ జూచిన పరిభ్రువులు పరిజలు భయభక్తులతో మెలంగుచుండిరి.

మంత్రవాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు మహాభాష్యాంతము వ్యాకరణ మసంఖ్యాకులగు శిష్యుల కిధ్యాపనముచేసిరి. శ్రీమన్ పరవస్తురంగాచార్యులవానికి శాస్త్రిగారు సమకాలికులు. ఒక్కనాక్కొక్కములోఁ బరవస్తు రంగాచార్యులవారిని వీరు నిరుత్తరులుగాఁ జేసిరట. అచటనున్న సభ్యులలో నొకరు “శ్రీరంగాచార్యుల వారి కన్యభాషలుగూడ వచ్చు” నన్నారట. అందుపై సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు “అని నేఁ జరువలేదుగాని ఇందులో నెంతో యందులోఁగూడ నంతే”యన్నారట. ఇందులో గెలిచినట్లే యన్నిటిలో నేనుగెలుచువాడనే యని వారియభిప్రాయము.

శ్రీకోరాడ నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు శుక్రవారమురాత్రి బందరు బయలుదేరి శనివారము నాడుదయమునకు నూజీవిడువచ్చి శని, ఆదివారములు సూర్యనారాయణ

శాస్త్రులవారియొద్ద వ్యాకరణశాస్త్రముఁ జదివి యాదివారమురాత్రి బయలుదేలి సోమ వారము బందరువచ్చి నోబులుకాలేజిలోఁ దమ యుద్యోగమున కందుకొనుచుండు వారఁట. ఈపక్షికారముగా నైదువారములు నూజివీడు వచ్చి యంతలోనే వ్యాకరణ శాస్త్రము సమగ్రముగా నిస్సందేహముగా నాగేశ్వర శాస్త్రులవారు గ్రహింపఁ గల్గి రఁట. పత్తిభావంతుల శక్తి పత్తిభావంతులకే విదితముకదా!

౨౫. రామచంద్రీయమని యొక పత్తిక నెలకొల్పి నాగేశ్వరశాస్త్రీగారు తమ తండ్రిగారి గ్రంథములు కొన్ని యచ్చుఁ గూర్చిరి. కొన్నిటికి వ్యాఖ్యానములు రచి యించిరి. భాష్యాంశములను గావ్యములఁబోలె నవలీలగా బోధించిరి. ఒకరి నాశ్రయించుటగాని యనుకరించుటగాని నాగేశ్వర శాస్త్రీగా చెలుంగరు. ఈశ్వర దత్తమైన లభితో ఘనముగా జీవించుటకు వారే నిదర్శనము.

౨౬. గోవింద యోగీంద్రులవంటి యంతర్ముఖులు నాగేశ్వర శాస్త్రీగారు. శంకరాచార్యులవంటి ధర్మ సంస్థాపకులు శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యా పీఠ సంస్థాపనాచార్యులగు నమృతానందనాథస్వాములు.

39 పుట. పద్యము ౨౯.

కుశాగ్రము లందని వినువీధిఁబటి, - ఎంత బుద్ధిసూక్ష్మము కలవారును నందు కొనలేని విహంగమార్గ మవలంబించి.

30 వ పద్యము. మూడవ పాదము. “చదివితే మేలు మేల్పయిన సాగఁగ నిమ్మను” ఊరీతిగాఁ జమవలయును. శాస్త్రులవారి యనుజ్ఞ చేతనే తమకు శాస్త్రబోధము కలుగఁగలదని యమృతానందులవారి విశ్వాసము. మహాభాష్యపాఠ మారంభింపుమని చెప్పి నాగేశ్వరశాస్త్రీగారు నిద్రపోవువారు. ‘ప్రారంభింపు’మని యాజ్ఞ దక్క విరమింపుమని యాజ్ఞ యుత్తరువు లేనందున శిష్యు లగ్నే చదువుచుండువారు. శాస్త్రుల వారు నిద్రలేచి “మీరింకను జదువుచునే యున్నారా?” యని యడుగఁగా ‘విర మింపు’మని యాజ్ఞ లేనందునఁ జదువుచున్నామని శిష్యులు బదులుచెప్పిరి. మేలు పైనఁ బాఠము సాగని”మ్మని గురువులు చెప్పిరి. ఇట్టి గురుశిష్యుల యేకాంతానుభవము “అభ్యసజ్ఞ చే సదువులఁ బాదుకొల్పెదరు ఛాత్రుల మానసమందు సద్గురల్” అను నర్థాంతరన్యాసమునఁ గవయితి) స్పష్టపఱచెను.

3౧. శ్రీకంఠనేత్ర - సర్వజ్ఞుడైనను వాదమునందు గెల్చునని భావము. దగ్గఱ త్రోవ గురుమంత్ర దేవతావిశ్వాసమే. పామరు లది యెఱుంగలేక “యేదో దగ్గఱ త్రోవ యుండవలెను. మన కది తెలియ”దని యనుకొనుచుండువారు. మహామంత్రానుస్థానపరుల యెదుట ‘సర్వవిచ్చ జడతి’ సర్వజ్ఞుఁడుకూడ జడనివలె శోభింపఁడు.

32. ఆత్మవ్రత కాశమున కహంకారమే అడ్డము. గురుసేవచే నహంకార మడఁగినవారి కంతయుఁ బ్రకాశమే. వారికి శాస్త్రాధ్యయనము నిమిత్తమాత్రమే. మహాభాష్యముఁ జదువుచుండఁగా నొక నాఁడు నాగేశ్వరశాస్త్రులవారు “అహంకారమడఁగిన శాస్త్రములే యడ్డములేక యర్థమగు” నని రఁట. గురుమార్గి యీ మాట యన్న

తోడనే యంతకుఁ బూర్వము విలాసముగఁ జెంచుకొన్న శిఖాశ్మశ్రువులు తీసివైచి జోలకట్టుకొని మధుకరముచేయుచు నమృతానందులు భాష్యము చదివెరి.

౩౪. ఒక నాఁడు శివరాత్రినాఁడు కృష్ణభూషణస్వామి శివాలయమునకుఁ బోవ సంకల్పించి శివగుర్వైక్యరసపానావేశమున నొడలెఱుంగకయే శివాలయము దారివిడిచి గుగుసుదిరమును బ్రవేశించెను. అప్పటికి నాగేశ్వర శాస్త్రులవారు “శివోఽహమ్” మృదుకొనుచు నైక్యానుసంధానము చేయుటంగాంచి సంగురువులకుఁ బ్రదక్షిణించి తాఁదెచ్చిన నారికేళ ఫలమునందె సమర్పించి హారతి నొసంగి నమస్కరించి నిశ్చింతముగఁ గృష్ణభూషణస్వామి యింటికిరిగిన వృత్తాంతమిందు సూచింపఁబడినది. “శివాయ గురవేనమః” శివగురువుల కైక్యము సిద్ధము. అదియే ‘శివోఽహమ్’ అనుకొనుచుఁ దత్పరతః అను శబ్దమువలన స్ఫుటతరము గావింపఁబడినది. అట్టి గురుమూర్తితోఁ బన్నగభూషణుం డైక్యానుభవము నొందె ననుటచేఁ గవయిత్రి సర్వము శివమయముగ వర్ణించినట్లయినది.

౩౬ కృష్ణభూషణస్వామి ప్రథమభార్య సీతారామాంబిక. భర్త కనురూపముగ మానస వ్యాపారమునం దభేదముగ వర్తించిన మహాపతివ్రతాశిరోమణి మూఁడు నాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే కాపురము చేసి కాలధగ్గుము నందెను. అట్టి ధీరగేయ యగు గురుజాయకుఁ గవయిత్రి మొక్కుట వర్ణింపఁబడినది.

౩౯. ఉండు దండిగన్ - కృష్ణభూషణస్వామి ప్రథమభార్య వియోగమైన నాటినుండి 12 సంవత్సరములు వివాహముమాటయే తలచక మంత్రీయోగనిష్ఠలో నుండి తమ్ముడైన సత్యనారాయణశాస్త్రి వివాహముచేసి “తాను త్రిదండి నయ్యెద” నని అనఁగా “సన్యసింతు”నని నిశ్చయించుకొని యుండఁగా హఠాత్తుగా సోదరుడు పోవుటయు వంశవిచ్ఛేదము సహింపఁజాలక తల్లిగారు దుఃఖించుటయు, వివాహము చేసికొని మాతృశోక పరిహారము చేయవలసినదని శాస్త్రులవా రాజ్ఞాపించుటయుఁ దటస్థించుటచే భూషణస్వామి యిది యంతయు దైవికము సిద్ధమని యెంచి ‘బ్రహ్మశ్రీ రాళ్లపల్లి సన్యాసయ్యగారి కుమారికయగు శ్రీమతి సుప్రసన్నమ్మ’ యను సాధ్వీమణిని బెండ్లిగూడి యామెవలన రాముఁడు, సోమఁడు నను హరిహరాత్మక నామంబు లుంచఁబడిన సుతులను గాంచిరి. కృష్ణభూషణస్వామి గృహస్థాశ్రమమున నతిథి పూజకు లోటులేకుండ దండిగ నుండెను. అనఁగా గొప్పగ నుండెను. ఆయన అంతరంగమున దండిగన్ (దండము ధరించినవాఁడు - సన్న్యాసివలె) సంసార లేప మేమియు నంటకుండునట్లు సంచరించి రని భావము.

“ముని ర్నవ్యామోహం భజతి గురుదీక్షాత్మతతమాః” అను శాంకరవచనము నకు భూషణస్వామి లక్ష్యము గా నుండెను.

ఈజయంతి సందర్భమున బ్రహ్మశ్రీ సాహిత్యస్థాపక దుర్భాసుబ్రహ్మణ్య
శర్మగారు స్వామివారిని గూర్చి రచించిన పద్యములు క్రింద
పొందుపరుపబడినవి.

అ మృ త స ం స్మృ తి

సీ|| 1 ప్రథితి నెయ్యదనఁ గోరఁడుగాక కోదన, విశ్వవిఖ్యాతుడై వెలయునున్నె?

2 బాహ్యుఖకలన కోప్పఁడుగాక యొప్పిన, నెనయుకయున్నె వాగీశసంజ్ఞ?

ప్రభులనన్నిధినిఁ జేరఁడుగాక చేరిన, సచివబార్ధన్యుడై చనకయున్నె?

అడిగినఁగాని చెప్పఁడుగాక చెప్పిన, జ్ఞానసుధ 3 సమార్పిఁ జల్లకున్నె?

గీ|| ఉన్నవని లేవనియుఁ జూపనొల్లఁడనియుఁ, బరిచితులుభక్తులొక్కొక్కరువచించు
సిద్ధులకు దవ్వయి నిజాత్మసిద్ధిగన్న, పూర్ణపురుషుండు శ్రీకృష్ణధూషణుండు.

సీ|| ఒకమాట చాలు నాటుకయున్న బహుజన్మ,విచికిత్సలను వికావిక లానర్ప;

నొకలీల చాలు వారిక బ్రహ్మవిమని చేష్టితిము లిష్టుండునన్ మతిఁదలంప;

నొకనవ్వు చాలు నఁతికిగతులగువారి దుర్దైవయాతనన్ దులిపివైవ;

నొకగర్జ చాలుఁ బాయక యెంతస్వైరసే, విపథంబునకుఁ బాపి వినతుఁజేయ;

గీ|| నొక్కత్రుటి చాలు నితఁడెవ్వఁడో,మహాత్ముఁడరితిమనతోడమాటాడెననిగ్రహింప
నప్రభుహృదు నభిగమ్యుఁడార్చుబుద్ధి, పుణ్యచరితుండు శ్రీకృష్ణధూషణుండు.

సీ|| “వైద్యరాజ”ఖ్యాతి వలలిన శిశితునిఁ బండ్రితరాజుఁ జేసిన వితతదయుండు;

“కవయిత్రి”మాత్రిగాఁ గ్రాలభీమతినిఁ బావనతత్త్వవేత్తిఁ జల్పినఘనుండు,

“అనందనాథ” విద్యా సంపదాయంపుఁ, జరమదీక్షను గొన్న శాక్తవీరుఁ

ఉఖల భరతభవిష్యద్భాగ్య కలన కేతత్త్వనిలిపిన ధర్మనిరతుఁ

గీ|| ఉయరగురునకుఁ దగిన ప్రజ్ఞాతిశయము, బ్రహ్మవిమని స్వత్వంబైన భయరహితత
కడఁగిమూర్తి ధరింప నేర్పడిన వ్యక్తి, పూజ్యపూజ్యుండు శ్రీకృష్ణధూషణుండు.

ప|| ఎవఁడే శాస్త్రమునం బ్రవీణుడో యెవఁడే విద్యయం దాధ్యుడో

యెవఁడే యే కళలందు శిక్షితుడో తా వీక్షించి తత్తన్మతి

వ్యవసాయంబున కుద్దిగాఁ బయి రహస్యాస్థింబు లందిచ్చు గౌ

రన మిం కే కడఁగందు మ య్యమృతివాగ్దాతంబులన్ దక్కఁగాన్.

చ|| గణితము కాదు జ్యోతిషము కాదు నిరుక్తము కాదు కాదు త

త్కణభుజ వృత్తి యేదయినఁగాని సమస్తము నిర్మలానుద

గ్భణమున నెట్లో యట్లే గురువర్యుని చిత్తమునందుఁ దోచు; “భూ

షణ మఖలజ్ఞాఁడా” యనెడి శంకి సుహృత్తతి కంకురింపఁగాన్.

ఉ॥ అంగల మందు సంస్కృతమునందుఁ జెలుంగున యంగువారి పా
రంగత మెట్టిదో తెలియరాదు తదుక్తులు సూత్రపంక్తులై
“కొంగున బంగరట్లు” స్మృతికూలములన్ జెఱలాడుచుండుఁ ద
త్సంగతి నెట్టి చట్టయిన ధన్యుడగున్ గతసర్వశంకుడై.

శా॥ సామాన్యోక్తుల నెల్లరుం చెలియు దృష్టాంతంబులన్ హేలగాఁ
చేరిమం జెప్పని యట్ల చెప్పెదవు గంభీరంపుఁ దత్త్వాగ్రమున్
స్వామి! తాదృగనన్యసాధ్యపటుదీక్షాన్సూక్తికిన్ మిమ్ముఁ చే
క్షామాన్యున్ నవశంకరుండ వని సంశ్లాఘించినం జెల్లదే?

చ॥ పలికినపల్కు లాగమనిధంబులుఁ జూచిన చూపులెల్లఁ బే
శలకరుణామృతార్ద్రములు సల్పినలీలలు దత్త్వవిజ్ఞనం
బులకు మనోరమమ్ములు నృధూషణ నిన్ మఱవంగ వచ్చునే
యెలసి త్తక్షార్థమేని భవదుజ్జ్వలబోధము విన్నవారికిన్.

చ॥ ఒకతటి మానదీక్ష మఱియొక్కతటిఁ బటయూగదీక్ష వే
టొకతటి ధ్యానదీక్ష మఱియొక్కతటిఁ బరియాచకంబు బా
లకతతితోడ, నిందొకటి లాఘవమున్ మఱి యొండుగౌరవం
బొకొ! యఖిలాత్ముడాతనికి యోగ్యవినోదనలీల లన్నియున్.

ఉ॥ ఏదశ నున్న నెష్టయిన నే స్థలి నున్న విసేతులైన శి
ష్యాదుల సంశయాళిఁ జెగటార్చుట జీవికయయ్యె మీకు నా
మై దయకల్పి మీరు తొలివానిగఁ జేసినబోధకున్ భవ
త్పాదములన్ సభన్ దలఁచు భాగ్యము నేటికిఁగల్గె ధీధిధి.

మ॥ చిర కాలంబు భవత్పదాబ్జముల సంసేవించి యా పెన్న నీ
సరణి న్నిదుజయంతులన్ జరపు యుష్మచ్ఛిష్యబృందంబు మీ
కరణిన్ జ్ఞానసమృద్ధమై జగతికిన్ గల్్యాణమున్ గూర్చుతన్
మఱి నా కిట్లు లభించుఁగాతఁడతఁడే చేరిమన్ మిమ్ముఁ గీర్తింపఁగన్.

శా॥ నీయాపీతము ధర్మమేఘమయి పూన్నిన్ శాంతిపీయూష మే
చాయన్ జిల్కునుగాత దేశమున శాస్త్రంబుల్ కళల్ కేదముల్
నీ యాశీస్సునఁజేసి తొంటివలె శాంతిం బర్యేడుంగాత దే
వా! యుష్మద్దయ మాకుఁ జేకురత బ్రహ్మతైత్తికవ్రజ్ఞానమున్.

రగి-వ పుట. ఇనుగంటి సరస్వతీదేవి, జమిందారిణి.

“సాధ్వీ నిను గంటి శ్రీసరస్వతినిగంటి”— బ్రహ్మలోకమునుండి కవులు రచిం
చిన గ్రంథములను దాఁ బోక్షముగా వినుచుండియు సరస్వతీదేవి సమస్త సత్కార
ములు వారికి దాతలద్వారా కలుగఁజేయుచున్నది. ఇనుగంటి సరస్వతీదేవిగారు
కూడఁ దాను శుద్ధాంతమున నుండియుఁ ద్రిలింగపీతపరశ్రవణమాత్రముననే వారి

యాస్థానవిద్వాంసులద్వారా సన్మానము పంపిరి కావున శ్రీవణమాత్రమున సన్మానముఁ జేయునో సాధ్యమనినుఁగఁటి చెండవదానిని శ్రీసరస్వతిని గంటియనియును సాధ్యని-ఇనుగంటి సరస్వతిని గంటిననియు సభంగి శ్లేష.

౪౨ పుట. ప్రవీణుడవారు - పెద్దవీణవాయిచగల వైణికుడ వగుదు వను శబ్దార్థముకూడ నీతనిపట్ల నిక్కము - లోకములో లాక్షణి కార్థమే. ఉ. - కుశల ప్రవీణాది శబ్దములు.

౪౨ వ పుట.

“చాక్షుషమైన యజ్ఞ మని సత్కవి చెప్పెను మున్ను”

“దేవానా మిద మానయంతి మనయః కాంతం క్రతుం చాక్షుషమ్”

ఉపనాసప్రతము, ధూమము, దగ్ధులు మొదలగు రూక్షోపకరణములతో యజమానునకు దేవతలకుఁగూడ శౌత్రయజ్ఞములు విధివిహితము లగుటచే గ్రాహ్యము లగుచున్నచే గాని నాట్యములు మాత్రము శ్రవణములకు నయనములకు నుత్సవము గలిగించుచు రసపారవశ్యమున నానందప్రదము లగుటచే నాక్రతువులకంటె భరతయజ్ఞములు దేవతలకు కాంతమ్—మనోహరమైన యజ్ఞముగాఁ గానిదాసు మహాకవి తన మాళవి కాగ్నిమిత్ర మను నాటకమునందు నిరూపించినాఁడు.

శ్రీ కృష్ణ స్తవ రాజము

౪౩ వ పుట.

౨ వ పద్యము “శిష్టులఁ గాంచి” యని చదువవలెను. మొదటి “శి”వర్ణము అచ్చులో లోపించినది “నూగునిండవా?”-దుష్టులకు ఆయువు లేరలేదా? లేక, శిశుపాలునికి వలె నూలుతప్పులు పూర్తి కాలేదా? సర్వశక్తిమంతుఁడు గూడఁ గాలము కూడినప్పుడే దుష్టశిక్షణకుఁ గడంగినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఉదా॥ శా॥ వేధోదత్త వరప్రసాదగరిమ౯ వీఁ డింతవాఁ డై మిమ౯ బాధంబెట్టుచు నున్న
.....శేసాధింపన్ దటిగాదు.....మీఁదటన్ సాధింతున్

(సప్తమస్కంధము -- భాగవతము)

౪ వ పద్యము. రాముడై - రాముడవై, ఎంతచేసినను నరులను సంతృప్తి పఱచుట దుర్లభమని రామావతారమున నిర్ణయించినవాడ వగుటచేఁ గృష్ణావతారమున సాధువులగు గోవులతో సహవాసము చేయుచుంటివా యని భావము.

౫ వ పద్యము. మూరముండువఱకున్ - శిశుపాలుఁడు శ్రీకృష్ణుని నిందించుట తల పడిపోవుట కారణముగా నాగనే కాని తల యుండినచోఁ దిట్టుచునుండువాఁడే యని ధ్వని.

“రాత్రి రేవ వ్యరంసీత్” రాత్రి విరమించెను గాన సీతారాముల నర్మసంభాషణము ముగిసెను గాని లేకున్న జరుగుచుండెడిదే.

“కరణ మేల తినడు కడుపులో నున్న పు తల్లిమాంసమును దానిపైన
దయకలిమినిగాదు దంతాలు రామియే కారణంబులంచు ధీరులండ్రు.

౪౪ వ పుట.

వంశమనఁగా జెరురు - ధనుస్సున కుపయోగించునదియే శ్రీరామునిచేత నిలిచి
చెప్పినట్లు శిక్షపొంది రామబాణముని ప్రసిద్ధి గాంచినట్టి వంశములోఁ బుట్టినదగుటచే
మురళిని (జెరురుగొట్టుమును) శ్రీకృష్ణుఁడు చేపట్టి లాలించుచున్నాఁడనుట. ఇందలి
యర్థాంతరన్యాసము మనోహరము. మొదట శిక్షకు లొంగినవారే లాలింపఁ బాత్రులు
గాని శిక్షకు లొంగని వారు లాలింపఁదగరు.

౪౫ వ పద్యము. పావరణము - ఉత్తరీయము - నా హృదయమున నీవు
ప్రవేశించినచో నేను గనకమ్మ నగుటచే నీరుఁ బ్రావరణ మగుదును. నీవు కనకచేలుఁడ
వగుదు వని భావము.

౪౬ వ పద్యము. మహనీయుల సాహస మెంతయు గాని పామరులు వారి మాహా
త్వము గ్రహింప లేరనుట. నీ రూపము - నీ స్వరూపము, నిర్ రూపము - నిరూపము,
రూపము లేకుంట యెఱుంగలేరు. నిరూపము ఇది నిరంభమువంటి ప్రయోగము.

౪౭ వ పద్యము: గోపికలను సన కాదుల నొక్కతరగతిలోఁ జేర్చుటకుఁ
కారణము గోపికలుగా నున్నవారు తొలఁత ఋషులే యని యతిహాసము.

౪౮ వ పద్యము: “యత్ర యో గేశ్వరః కృష్ణః” యను శ్లోకము నిచట నన్వ
యించుకొనునది. యాగసంరక్షకుఁడను కీర్తి శ్రీరామునకుఁ జందినది. విశ్వామిత్రుఁ
డనుగ్రహింపఁబడినవాఁడు పోలే నున్నాఁడు. భారతమునఁ గీర్తి కిడిది. కృష్ణుఁడు
కేవలము బండితోలువాఁడు. గురుశిష్యుల మర్మము గురుశిష్యులకే తెలియును గాని
భేదబుద్ధి గలవారు పెద్దలజాడఁ లెఱుంగలే రనుట.

౪౯ వ పద్యము: “కృష్ణ” యను పే రర్జునునియందు, ద్రౌపదియందుఁ
గూడఁ గానవచ్చుటచే దన పేరుగలవారియందుఁ దన కభిమానము. సభిలో నొక
నాఁడు “ధర్మరాజు సోదరుల భక్తిగొప్పదా? శ్రీరాముని సోదరుల భక్తిగొప్పదా?” యను
విచారణ వచ్చినప్పుడు శ్రీకృష్ణరాయలవారు “పాండవుల మైత్రి గొప్పదన్నారట.
అచట వింజామరము వీచు చాఁకలివాఁ డొకఁడు “మహాపృథ్వా ! అవతారము మాటి
నను నభిమానము మాటలే”దన్నాఁడట. ఈ కథ నిందుఁ బొందుపఱుపఁదగను.

౫౦ వ పద్యము: “జెన్నల జెన్నెలన్ బసుల” యని చదువవలెను. రెండును
జెన్నలయని యచ్చు తప్పుపడినది.

౫౧ వ పుట

౫౨ వ పద్యము చల్ల చేసితివి - చల్లఁబడునట్లు చేసితివి, చల్ల చేసితివి, మధిం.
చితివి కలంచితివి యని యర్థద్వయము చెప్పుకొనవలయును.

౧౮ వ పద్యము: ప్రేమదారత్నములకా మహర్షుల - గోపికా రూపమును
ధరించిన మునులను వేంగమ హృత్ప్రేరవసోము - వేంగమ యను యోగినిహృదయ
మును కలువను వికసింపజేయు చంద్రుడు శ్రీ కృష్ణుడు.

సుధానామ - అమృతప్రాయమైన నామముగలవాడు - వేంగమకై శ్రీకృష్ణ
పరమాత్మ తానే వచ్చి ప్రబంధము రచించెనని పత్తితి. శ్రీ జయదేవుడు, పోతరాజు
మొదలగు భక్తులనుగూడఁ బరమాత్మ యట్లే యనుగ్రహించె నని యితిహాసము.

౧౯ వ పద్యము: పిల్లవానితో బాటు వాని యాటలకు వినియోగపడు గిలక
పండ్లు, బంతులు మొదలగునవి తెచ్చునట్లు సిక్రబ్రితు మైన యమునాదులు నేడేజాలను.

౨౩ వ పద్యము: వశుల్ - జితేంద్రియులు.

౨౪, ౨౫ పద్యములు: “వారి చరిత్ర వ్రాయ మొదలుపెట్టిన భారతాలు
భాగవతాలు నగు” నను లోకోక్తి నిం దనుసంధానము చేయవలయును.

౨౯ వ పద్యము: రమ్మనివ్రాసిన బవరాలు-శ్రీ రుక్మిణీదేవి. తొల్లింటి భర్త
లకై సివెంతో శ్రమపడవలసివచ్చినది. నాకు నీ ధ్యానము మాత్ర మొసంగిన జాలుననుట,

౩౧ వ పద్యము: శృంగారసన్న్యాస దీక్షలు - శృంగారమువలె బాహ్యోక్తిమునఁ
దోచుచున్నను, నిందు బ్రతిపాదింపఁ బడినది యుత్తమాధికారికిం దగిన తీవ్రసన్న్యాసమే
యని యెఱుంగఁదగును.

౩౮ వ పద్యము: “ఒక్కరాత్రియే జననంబు నొందినాము” అని యిదవ
వలయును. అచ్చులో యతిభంగ మైనది. బాదరాయణ సంబంధము— ఇంటికి వచ్చిన
యతిధి తన భర్తచుట్టమని భార్యయు, దనభార్య చుట్టమని భర్తయు ననుకొని గౌర
వించి వానికి భోజనము పెట్టుచు వచ్చిరి. దంపతుల యేకాంతంబున నాతిఁ డుభయు
లకు బంధుడు కాఁడనియు, కంచకుడనియుఁ దేలినది. అంతట “నీకు మాకు నేమి
సంబంధ” మని యింటివా రడుగఁగా మీ దొడ్డిలో బదరీవృక్షము (రేగు నెట్టు) న్నది.
మేమువచ్చిన బండికి రేగుకణ్ణచక్రము లున్నవి గాన మనకు బాదరాయణ మనియెనట.
అందుచే లోకమున నేదేనియున్నదో లేనిదో యొక స్వల్ప సంబంధము గల్పించుకొని
బాంధవ్యమును బ్రకటించుట బాదరాయణసంబంధ మనఁబడుచు వచ్చెను. వైవిక
ముగాఁ గనకకవయిత్రి జన్మదినము, గనక చేలుని జన్మదినము నొక్కటియే యగుటచే
నిదియే బాదరాయణసంబంధ మని గ్రహించి న న్ననుగ్రహింపుమనుట. అదిగాక
“వ్యాసో నారాయణో హరిః” యనుటచే వ్యాసునకుఁ గృష్ణునకు నభేదమగు
సంబంధము. అదిగాక— వ్యాసునకుఁ గృష్ణుడని పేరు. ఆతఁడు నీ చరిత్రము వ్రాసి
నాడు. ఆ చరిత్ర భక్తురాలనగు నేను చదివినదానను. వ్యాసుడు బాదరాయణుడు,
నీకును నాకును నడుమ బాదరాయణసంబంధము కలదనుట మహాప్రౌఢమైన యర్థ
మున్నది. ఇట్లు కవయిత్రికిఁ గుదురుట వైవాసుగ్రహమని యెఱుంగఁదగును.

48 వ పుట.

3౯ వ ప. తక్కిన యవతారములవలెనే ప్రత్యేకకృత్యమునకై రాకపోవుటయు నాశ్రితుల కనురూపముగ సంచరించుటయే కాని తన కెట్టి యభిమానము లేకపోవుటయు నెందున వాసనలేక తత్త్వమూర్తియై యర్హుల కుపదేశించుటయు సర్వధర్మములు పరిత్యజించి నా శరణముఁ బొందుడని తా నుపదేశించినయట్లు తానును సర్వ ధర్మ కర్మ పరిత్యాగము చేసిన యవధూతస్థితిలో నుండుటయుఁ బట్టిచూడ శ్రీకృష్ణపరమాత్మ యవతారములోఁ బరిగణనము నేయఁబడలేదు. “విష్ణు ర్భవ దశావతారగహనే షీష్టో మహాసంకటే” దశావతారము లనునరణ్యమున విష్ణుమూర్తి సంకటపడినట్లున్నది. తన్నేకర్మమంటని బ్రహ్మమై యున్నమూర్తి కృష్ణమూర్తి.

“మూర్తిత్రయాత్మ్యోష్టో జై పృథగ స్తికోఽ ప్యవికృతః. సచ్చిన్మయోనీలిమా’
అవతారాణా మంతర్యామి పృవర్తకః కృష్ణః. — శ్రీ శంకరః.

౪౮ వ పద్యము. శబ్ద స్వరూప రస గంధములను పంచేంద్రియములద్వారా ప్రపంచమునఁ గాంచి యాత్మ నిన్నుఁ గాఁతు — అనఁగాఁ బ్రపంచమునే నిన్నుఁగాఁ గాఁతును. “ హరియృ సంభాషించును” అను భాగవతవచన మిట ననుసంధేయము.

౪౯ వ పద్యము.

అంతరంగైక్య మధియులకుఁ గలదు. అది యందఱకుఁ జెలియదని బహిరంగ ములయందలి విభేద మొండొరులు వస్త్రములు ధరించుట చేఁ బోఁగొట్టిరి.

౪౯. సకల బంధుడవుఁ గృపాసముచుండవునైన నిన్ను బ్రతి యీ సాషి, బాంధవులు హితులను మోసాపాశముచేఁ గట్టఁబడి సుసారుము కూపమునఁ గూలుచున్నాఁడు. అట్టి విపద్ధశనుండి నన్ను రక్షింపుము.

౫౩. సాధుసంతానదైత్రీమ్ — సాధువులను కల్పవృక్షములకు వసంతర్తుజై వి కాసము కలుగఁజేయువాఁడు. పుష్పవస్త్రేత్రమీడే — పుష్పవంతులు నేత్రములుగాఁ గలవాఁడు. అట్టివానిని స్తుతించుచున్నానని యర్థము. పుష్పవంతులు - సూర్యచంద్రులు.

౫౬. బంధుభ్రాతృగలవారికి భగవంతుఁడు గానరాఁడు. భగవత్సాక్షాత్కారముగలవారికి బంధుభ్రాతృ యుండదు.

౫౭. మిత్రునకుఁ బుత్రమరణము గల్పించితిని - ఆ కడుపుమంట చల్లార్చుటకుఁ గవ్వము కిక్కిరి మట్టిగ నిచ్చితివా? తాను గవ్వపుగొండను మోచినవాడగుటచే బోధావృతము నిచ్చితివా యని ధ్వని.

౬౦. “అనన్యలోకారసి వారహో” “నన్నె కాని యన్య మెన్నఁడు నెఱుంగని వారి విడువ నెట్టివారివైన” అనుపద్యార్థ మిచ్చుట ననుసంధేయము.

౬౧. ప్రపంచము నీతైలోచ - అఖండమైన దిక్కు - ఒక్కటయ్యును వృక్షమో స్తంభమో ఆధారముగఁ జేసికొని దశదిక్కు లేర్పడినట్లు బ్రహ్మమునందు

అహంభావముచే భిన్న భావము లేర్పడు చున్నవి. అయ్యహంభావము పోయిన సంతయు బ్రహ్మముగనే తోచునని యిందలి భావము.

౬౩. ఇందుఁ గవయిత్రి యాత్మ నివేదనమున్నది. “పుట్టితి” సర్వజనసామాన్యమైన జననము కలిగిన పిదప గురుండు ప్రబోధ మొసంగువఱకుఁ జెప్పఁదగిన విశేషము లేమియు లేవనుట ఆ గురు ప్రబోధమున మోక్షసత్పథము గల్గుగావున దానిని గట్టిగ నిలుపుమని పార్థివ. జననముతోఁబాటు మరణ మనివార్యమైనచో “ప్రమాదం వైమృత్యు మహం బ్రహ్మి” అను సనత్సుజాతీయభావ్యము ననుసరించి యట్టి ప్రమాద ముఖమునఁ బడనీయకుమని భావము.

కపి తానుభవము

52 వ పుట.

౧ వ పద్యము. కలవారలకు - డబ్బుకలవారలకుఁ గపితానుభవ ముండవనుట.

53 వ పుట.

౨ వ పద్యము. ఘూకవి-ఘూకమను పక్షి -గుడ్లగూబ, అట్లే కాకవి - కాకమను పక్షి.

3 వ ప. కవిచేతఁ బరుసవేది కలదనుట.

౪ వ ప. కృష్ణరాయఁడు, పోతరాజు, శ్రీనాథుఁడు, భీమకవి, పిల్లలమఱ్ఱి పిన వీరభద్రకవి అల్లసాని పెద్దన మొదలగు మహాకవులు ఆయా శిష్యముల కుదాహరణము లగుదురు.

ఈశులౌటచేన్ - సమగులగుటచేత, తత్పరులు - ఋషులగుటచే బ్రహ్మ తాదాత్మ్యము నొందినవారు.

౫ వ ప. గుహావృత్తులు-మనసులోని యోజనలు, ‘రవి గాననిచోఁ గవి గాంచునేగదా’.

ఈశులొనైన—“ముదియంగా ముదియంగ”.

“మోక్షం బిచ్చిపొమ్మన్న నీ శ్రీభాండారములోఁ గొఱంతపడునా శ్రీకాళ హస్తీశ్వరా!”

“కదలు మిటమాని దివిజగంగాభవాని” కవికిఁ జాలినమిత్తుఁడు — అత్తఁడు నూర్యుఁ డనిధ్వని.

54 వ పుట.

౧ వ పద్యము. పురి.—చెన్నపురి.

౨ వ పద్యము. త్రికాలములయందు మాణకుండునది సత్యము. “సత్య మబాధ్యమ్ బాధ్యమ్ మిథ్యా” అట్టి సత్యము బ్రహ్మపదార్థ మొక్కఁడె.

3 వ పద్యము. వాగీశుల్ కవుల్ - ఆంధ్రకవులు కేవలము పద్యము లల్లువారు మాత్రము కారు. దేవాసుర గురువులగు బృహస్పతి శుక్రాచార్యులతో సమమగు మత్రిపాగల్భ్యము గలవారనుట. విద్యార్ణవలు శాయన మాధవాచార్యులవారు. ఇటు నరణ్యశబ్దము సన్న్యాసుల కుచితముగు బిరుదము, రాయ లిర్వురు - కృష్ణ రాయలు, పండితరాయలు. ఒకఁడు విద్వాంసుఁడై పృథ్విఁడైనవాఁడు. ఒకఁడు విద్వాంసులలోఁ బ్రథుఁడైనవాఁడు. భాస్కరరాయలు, త్యాగ రాయలు మొదలగువారెందఱో కలరు. త్రిలింగ దేశమున సంగీతముకూడ యోగులచే నిర్మింపబడినది. ఉదా : త్యాగరాజయోగి కృతులు, నారాయణతీర్థుల తరంగములు.

౫ వ పద్యము. దానవ డింభకుఁడు - ప్రహ్లాదుఁడు.

౬ వ పద్యము. కవుల కాలనిర్ణయమునకై వివదింపుటకంటె వారి కృతుల లోని భావమును గ్రహించుటమేలు. చవాకు లవాకులు - వ్యర్థప్రలాపములు.

(జాతీయము)

౭ వ పద్యము. విజ్ఞుల సేవయే సిద్ధిప్రదము — అదిమాని దేశకాలము లను కూలింపలేదను వారధములు.

౮ వ పద్యము. ఆయువే అన్నము నొసంగునని పెద్దలు భరతిఖండమునఁ దమ యోగ త్రేమములు పరమేశ్వరునకు వదలి తాము స్వధర్మసిద్ధులై యుందురు. నేఁ డా ధైర్యము తగ్గిపోయినదని నూచన.

౯ వ పద్యము. పరమార్థశూన్యమైన చదువులు, సంపదలు, యుద్ధకౌశలములు పడమటిదేశములవారికి అనంద మొసంగఁజాలెనే. ఆ సుఖము బహుదుఃఖమిశ్రమే. అచట స్త్రీలు పురుషద్వేషిణులై, పురుషులు సగసారభారము నొల్లక తిరుగుఁ బోతులై నిమిత్తమాత్ర ప్రసక్తులు కలవారై యుండుటయే మిగిలె. తూర్పుదేశమున ఋషులు కనిపెట్టిన ధర్మములే సుఖప్రదములు.

౧౦ వ పద్యము. ఇరుబాసలు - సంస్కృతాంధ్రములు - మూలము చాలులేని యుద్దండలు. సంస్కృతము తెలియక సంప్రదాయము తెలియక యుండువారని భావము. ఇది జాతీయము. వీరి దండకములు. ఇది పరిహాసోక్తి. పామరరంజకంబు లగు గంభీరోపన్యాసము లని భావము.

౧౧ వ పద్యము. నూరులు - పండితులు. ప్రధానపరిశోధన - ప్రకృతిని బరిశోధించి తత్ప్రవర్తకుడగు పురుషునిఁ బరమేశ్వరు నెఱింగిరని, శూరులకు - ఇది పరిహాసోక్తి. ఇప్పటి పరిశోధకులు ప్రధానవిషయముల విమర్శింపఁజాలక యప్రధానములగు దేశకాలాదుల విమర్శనలతో గొప్పవారగుచున్నారు. వారిని వారింపఁగల విద్వత్ప్రభువులు లేకపోవుటయే కారణము.

౧౨ వ పద్యము. “వీండనుమాట” దీర్ఘాక్షరము మీఁద బిందువు నన్నయ నిషేధించుటయు, వీండు ప్రయోగము నన్నెచోడుఁడు తన కుమారసంభవమున వాడు

ఓయ్యుఁజూడ నొక విమర్శకుఁడు నన్నయ్యకంటెఁ బ్రాచీనుఁడు చోడుఁడని పెద్దసిద్ధాంతమును బ్రతిష్ఠించి సాహిత్యలోకమునఁ బెద్ద కలగుండు పెట్టెను. ఈ ప్రమాదము త్రిలింగ సాహిత్యలోకమును ముప్పది సంవత్సరములుగా నలయించు చున్నది. నన్నయ దీర్ఘము మీఁద బిందువు వ్యాకరణమున నంగీకరింపలేదే కాని లోకమున లేదని చెప్పలేదు గదా! దక్షిణదేశమున శూద్రు లందఱు నేటికిని కోఁతి వచ్చినది, లేంత కాయ, పాంత బియ్యము, పేండ్, చేంట మొదలగు ప్రయోగములు చేయుచున్నారు. వీ రందఱు నన్నయ్య కేల ప్రాచీనులు కాగూడదు? ఇట్టి చర్చ దండుగ. ఆయుఃశ్రియమునకు హేతువు.

56 వ పుట.

౧౫ వ పద్యము. ఆగ్నిహము - తమతమ సిగ్ధాంతములందు ననఁగా నూహలందుఁ బట్టుదల యభిమానము ప్రగ్రహశూన్యములు - కాస్త్రముయొక్క సూత్రములకుఁ గట్టుబాటులకు లొంగని మాటలు. శిష్టులపై, విగ్నిహము - యుద్ధము. పగిణిలు. ఇది పరిహాసోక్తి. ఇట్టి వారికే నేఁ డాచార్యుడవని. ప్రభు పరిగ్రహము కలిగెననుట.

మంచి మాటలు.

చెన్నరాజధానికళాకాల

౨వ పద్యము. ఎంచుకుంటకంటె మంచిలేదు. హరిమయమై జగముండుట నిది మంచి యని చెప్పె యని యెంచక యంతయు హరిమయ ముకొనుటయే నిజముకు మంచి యని భావము.

౫౮-౫౯ వ పుట.

౧౫ వ పద్యము. ఇందు గురుని యావశ్యకము నూచింపఁబడినది. నేటికాలమున వ్యాపారప్రకటనము లెల్లడలనానారూపములతోఁ జీతించుటకుఁ బ్రకటించుటకుఁ బరమప్రయోజన మెవ్వఁడేదీ చూచి యాకర్షింపఁబడి వస్తువును గొనునో యనియేకదా! అట్లే ప్రాచీనులు సర్వస్థలములయందుఁ బాటలు, పద్యములు, చిత్రములు, శిల్పములు పరమార్థబోధకములు రచించుట యేనాఁ డెవ్వఁడు దేనిచేత నాకర్షింపఁబడి కృతార్థుఁడగునో యనియే.

70 వ పుట.

౧౭ వ పద్యము. మామిడిచెట్టుయొక్క యుత్తమఫలము పండ్లుగాని నీడ కాదు. ఈ పాపన భరతఖండమునఁ బుట్టినందులకు నుత్తమఫలమగు తపస్సును బొందక జీవితమాత్ర యుద్రప్రయోజనములతోఁ దృప్తిపడి నిష్ప్రయోజనములు నాయాసకరములనగు మబ్బునీడలకై పరుగెత్తవచ్చునా?

71వ పుట.

౨౨వ పద్యము. చందస్సు పాదము లనియు కావ్యము ముఖ మనియు వాగీ శ్వరివర్ణింపబడినట్లు “మంతవ్యమ్” - మననము చేయఁదగినది. “అత్యాచారే..... మంతవ్యః” అన్న ట్లాత్మధ్యానము సేయక చిత్తమునకు సంక్షోభముగ లిగించు పుస్తకములు వినఁదగినవని యచ్చునఁ గూర్చి పఁచిపెట్టుచుండు రనుట.

72వ పుట.

౨౩వ పద్యము. భరతఖండ సంస్కారములు సంప్రదాయములు సత్కళలు కాలప్రవాహమునఁ బడిపోవుచున్నవి. నేఁడు పెద్దటికము పఠించుచుఁ బత్రికలలో బ్రచుర మగుచుండువారల కీ విషయము పట్టుదు. ఆర్యవిజ్ఞానము నిల్వఁబెట్టఁగోరు వారలకుఁ బ్రభావము చాలదు.

73వ పుట.

౨౪వ పద్యము. కావ్యమందు రసములు భోగ్యములు కాని లోకమున దుర్బరములు నేవ్యాములు. చంద్రమాఁ దుఃఖమును నాటకమున రూకలు కర్చుపెట్టుకొని పోయి చూచును గాని లోకమునఁ బుత్త్రవియోగముచే దుఃఖపడు తల్లి నొక్క నిమిషము చూడలేడు. లోకమందుఁ బీడఁగాఁదోచునట్లై కావ్యమునఁ గ్రీడఁగాఁదోచును. ధాతస్పృష్టి సుఖదుఃఖనిశ్చితముగాని కవిస్పృష్టి ‘హృదైకమయా’ కేవల మానంద జనఁ మీ యని యాలంకారికు లనిరి.

74వ పుట.

౨౫వ పద్యము కట్టలో నది యెప్పుడేనిఁ బొంగి పొరలినను సర్వ సాధారణముగాఁ దటిని (యొడ్డులుకలది) యను పేరుతో గట్టుల నడుమనే పాటుచుండును గదా! అట్లే మహనీయుల కవిత శాస్త్రనిబంధనలకు లొంగియే యుండును. ఎప్పుడైన మిఠినచో నది యార్షమని మహాకవుల చిరంకుశత్వమని యందురు. కుకవుల కవితలు శాస్త్రనిబంధములేక వానవతిదలవలె నన్నిటిని ముంచివేయును గాని యెవ్వరికి సంతసముఁ గూర్చవు.

76వ పుట.

౨౬వ పద్యము. ఆసురసంపదల్ - రాక్షస సంపదలు. ఆసురసంపదలెల్లఁ గల్లఁగా - వైవీ సంపదలెల్ల నాశనమగునట్లు.

78వ పుట.

౨౭వ పద్యము. కొన్ని పత్రికలు ప్రచారము లేకున్నను దమ యున్నచోటనే తమ నోటి కందిన వానిని గజచి మ్రింగును. అట్టివి కొండవీలువలు. కొడెత్తొరముల చకచక ప్రచారము చేయుచు నిరుప్రకృలఁ దమ నోటి కందిన వానినెల్లఁగజుచుచు నిందించుచుండు పత్రికలు. సహస్రముఖముల - బహుముఖముల విజృంభించి ధర్మము నన్ని వైపుల నాదుకొను త్రిలింగగంటి పత్రికలు ఆదిశేషునివంటివి.

80 వ పుట.

౬ వ పద్యము. కూరత్వముచేత నీతిచేత రాజ్యములు వచ్చునుగాని హిందీనేర్చుకొని కూర్చున్నరావు. కొత్తసంసారమునకు ముందుగా నుప్పు బస్తాలు కొని కాలవ యొడ్డుననేపెట్టి యింటికి వచ్చెనట. ఆ రాత్రి వాన కవి యన్నియుఁ గఱిగి పోయినవి. స్వభాషను మఱచి సంస్కృతముఁ దోసి రాష్ట్రముకొఱకు హిందీమాత్రము నేర్చుకొని కూరుచుంట యనుచితమని భావము.

౯ “స్వస్థాన వేషభాషాభిమతా స్సంతః” అని నన్నయభట్టు నూత్రము ఇప్పు డా దేశభాష లేదు. దేశపువేషము లేదు. రాజకీయావసరములంబట్టి యేవేసము చేసినను ఘనమున స్వధర్మాభిమానము మానని గొప్పవా రచ్చటచ్చటఁ గలరు.

౧౦ వ పద్యము. పైకి వైదిక వేషము కలిగియు నందు విశ్వాసములేక తమ బాలకులకుఁ బరభాషలు నేర్పి వారు పరవేషముఁ దాల్చి ధనము సంపాదించుచుంటఁజేసి మనసులోఁ బొంగుచుండువారు పరిహాసాస్పదులు. స్వధర్మమునకు శత్రువులకంటె నపకారులు.

౧౧ వ పద్యము. పాశ్చాత్య విమర్శానూత్రములనుబట్టి మన శాస్త్రములను బరిశీలించుట తప్పు. ఈ తప్పుదారిని బోవువారి కందుఁ బరమార్థము కనఁబడదు. ఆ కారణమున వైదిక వ్యాఖ్యానములు నేయుదురు. ఈ పిచ్చి వ్రాతలకుఁ బొంగిపోవు పిచ్చివారలు పెద్దలఁ జాక నేయుదురు.

83 వ పుట.

౪ వ పద్యము. నేయికరముల - నేయిమంది చేతులలో రవీంద్రుని పాత్రములుగడుచే బాక్ష్మిపుముల రవీంద్రకవీంద్రుని కస్తమయము లేదనుట.

85 వ పుట.

౧ వ పద్యము. తులాధారుడు - ఈతఁడు వైశ్యముని. స్వధర్మానుష్ఠానముచే నర్వణుడైనవాడు. భారతమున నీతని కథ యున్నది. ‘జా?లి’ యను ఋషి యాతని వలనఁ దత్త్వబోధ పొందెను.

86 వ పుట.

౧ వ పద్యము. దూరదృష్టితో దేశక్షేమ మెట్లు కల్గినో యి విచారణ నేయువా రరుదుగ నున్నారు.

౨ వ పద్యము. ఎంతగాఁ బడమటిదేశము ననుకరించినను బ్రయోజన మేమియు లేదని తాత్పర్యము.

౩ వ పద్యము. బాంబుల భయమునకు ముక్కులు మూసికొని బొక్కలలో దూరుమని ప్రచారమే కాని యేకాంతమందుఁ బరమేశ్వరానుగ్రహమునగోరి ముక్కు మూసికొనుట-పౌరాణికాయము చేయుట-మంచిదని యెవ్వరును జెప్పరకదా!

౪ వ పద్యము. లోక మంతయు వ్యతిరేక మైనను దేశికుని యజ్ఞపై నిల్వఁ బడుట ధీరత్వము.

87 వ పుట.

౫ వ పద్యము. ఆవధానులు — పండితరాజు బిరుదముచే దంటు సుబ్బావధానులుగారు ది 10-11-1940 వ తేదీన విజయవాడమహాసభలో సత్కరింపఁబడిన నాఁడు కవయిత్రి చెప్పిన పద్యము లివి. పద్యమాలయందు నిరూపింపఁబడిన సులక్షణములకు లక్ష్యమని సూచన. ఆనాటి మహాసభలో నవధానిశిరోమణి సాహిత్య సాఫల్య కాళీ కృష్ణాచార్యులవా రిట్లు చెప్పియున్నారు.

ఉ. దంటుకలాభిచంద్రుఁ డవధానిపదాఁకితుఁ డాంధ్రదేశపుం
బంటు కపీశ్వరుండు నవపండితరాయఁడు సుబ్బాచార్య మీ
వంటి రసజ్ఞు లీ విజయవాడ మహాసభ సత్కరింపఁగాఁ
గంటును గాంచి సంతసము గాంచఁగవచ్చితి నీడ కిత్తటిక.

89 వ పుట.

౧౧ వ పద్యము. ఇస్కటికే జాతిలక్షణములు చాలవల కదృశ్యములైనవి. పాశ్చాత్యభావ సముద్రమునందు మునిగి యన్నియు నదృశ్య మగుచున్నవి. జాతి లక్షణము లెన్నో నిలవఁదగినవి యుండఁగా వానిపై లక్ష్యముంచక యెంత సుగుణ సంపద యెంతశాస్త్ర మెన్నికళలు మునిగిపోవుచున్నను గోఁతిపట్టుగా వ్యవహారమే పట్టుకొని ముందలచేటు గానలే రనుట.

కోఁతిపట్టు — విడువఁదగిన సమయమందును వివేకములేక విడువనిపట్టు.

90 వ పుట.

౧౨ వ పద్యము. గురుమథనంబునం బడి-గురుసన్నిధానమున శుద్ధజీవ మలినజీవుల రాపిడి యను వాదనమున రాలిన జ్ఞానమును అగ్నికణమున భక్తి యను గాలితో నూది పెద్దదిచేసి ఆ జెలఁగున నిర్మింపఁబడిన దీ హంసవిజయాఖ్యాతులక దీపము. రాధాకృష్ణపండితుడు త్రివిక్రముని వలె నొకయడుగు పొగొట్టగోశార్థమున నొక్కయడుగు పశ్చిమధూగోశార్థమునఁ బెట్టుచు మహాన్నత వీధి సంచరించుటచే ననఁగాఁ బ్రపంచమంతయు వ్యాప్తి లిగియుండుటచే నట్టి మహాన్నతపురుషుఁడు ఈ దీపమును జేతఁ బట్టుకొనిన లోకమంతకు జెలఁగు వ్యాపించు నని భావము. అనఁగా నీ గ్రంథమున కుపోద్ఘాతము పొందునిమిత్తమున నెల్లెడలఁ దత్ప్రచారమునకుఁదోడ్పడవలయుననుట.

93 వ పుట.

౩వ పద్యము : వక్తలకు శోభితలకుఁ జెలియని నేదాంతమని పాశ్చాత్యదేశపు వారనుకొందురు. వక్తల కనుభవములొనగడి శోభితల కనుభవము లొనకి వచ్చునది తత్త్వ మనియు గురు బోధలచే జీవత్వము పోగా జీవుఁడే పగబ్రహ్మమని యిచ్చుటి పెద్దలు నిరూపింపఁ గలరనియుఁ బ్రపంచ మంతయుఁ జాటఁదగును రని భావము.

౬. ధర్మవృక్షమునకు వేదముమూలము. శాఖలు తర్కవ్యాకరణాదులు. వర్షము వలె వీనిని బోషించువాడు లేడు. పిండలు పడుచుండఁగనే - కోతులు - “స్థిరచిత్తము లేనివారలు. పడమటి గాడ్పులకుఁ జెట్టే కదలిపోవు చున్నది. ఇట్లున్నను మొగిలి పొగడ మొదలగు పూవులవలె, లతాంతముల - పూవులను బోలిన వేదాంతము, వాడ కుండ నీదేశమున నిలిచియున్నది. అనేదాంతవేత్తల సాన్నిధ్యంబునఁ దద్వాసన ముచ్చిన రాధాకృష పండితుఁడు, వాడల వాడల - దేశదేశముల వేదాంతవాసనఁ బర్యచేయుఁగలఁ డనుట.

౭. పరదేశములకుఁ బోయి గౌరవములఁ బొందువారు స్వదేశముననుండి యెన్నఁడు పరదేశమున నడుగుపెట్టని దీక్షగల మహావిద్వాంసుల నచటఁ గీర్తించుట ధర్మము. ఇక్కడ నున్న పెద్దలవద్ద నేర్చుకొని కొంచెముతోఁ బరదేశములయందుఁ పెద్ద గౌరవములఁ బొంది తమ పృథ్వాతికి హేతుభూతులయిన పెద్దల స్మరింప కుండుట ధర్మము కాదని నూచన. ఇటఁ బండితరాయుల స్లోకము “లిలాలుంతి” యనునది సమన్వయించుకొనవలెను.

౯౮-౯. ధర్మబీజము నిల్పువారు - నట్టి పండితులఁ గళాకోవిదులఁ బోషించు రాజులు - స్వధర్మమును బ్రతిపాదించు సద్ద్రోంధములు రచించు కవులు ధీరులు - వారే ధన్యులు - తక్కినవారు పొట్ట పోసికొనువారు.

౧౦-౧౩. బాటప్రక్కనున్న చెట్లకుఁ, దాటిచెట్లకైన లెక్కయున్నది గాని పండితులకు శిల్పులకు లెక్కలేదు. ఇతర జనాభాతో పాటు వీరికి లెక్క నెత్తినచో గ్రమ క్రమమున సంఖ్య క్షీణమగుటఁ గాంచినచో గుండెపగులును. గతించినవారి స్థానమున నుండఁదగిన పండితుల ప్రభువించు వసతినిఁ గలుగఁజేయు ప్రభువులు లేరు. సంపన్నులు పైవారియొత్తిడిచే దానము చేయుదురే కాని గుణ మెఱిగి యపసరముకనిపెట్టి చేయరు. ఆకలిగొన్న వాని కత్తరు రాచినట్టు లౌచిత్ర యెఱుంగని దానములు వ్యర్థము లనుట. “దానం యదవసరే దత్తమ్”.

౧౦౦- ౨౩. అధీతి, బోధ, అచరిణ, ప్రచారములలో నితరుల సాయ మవసరము లేనివి - అత్యాలంబనముచేతనే జరిగినవి ఆశ్రయించి గురువులయొద్దఁ జదువుకొనుట, యాశ్రయించిన వారికి బోధించుట, యథాశక్తిగా నాచరించుట జరిగినవి. ఇతర సాగవలసిన ప్రచారమునకు సంపన్నుల సహాయము గావలయును గాన శ్రీ త్రిలింగ పీఠమున మే మొనరించు ప్రచారమునకుఁ దోడుపడుడని ప్రభువులకు సూచన.

౧౦౨-౫. కొమ్మలపై నాడు కోతులవంటి చపలచిత్తుల నగ్రస్థానములఁ బ్రభు మందిరముల సన్మానముచేసి, రాజులచే సన్మానింపఁదగిన పండితులను శిల్పులను బిచ్చ మెత్తుకొనుటకు వీధులలోఁ దోలు దుష్కాలము వచ్చినది. ఇంటి పట్టులు తీపము లేని దిబ్బలు కాకుండ నే కళ యెఱింగిన పండితుని యింటిపట్టున నా కళాపరంపరను నిలఁబెట్టు పండితుని నిల్వఁబెట్టఁ గర్తవ్యము. అట్టి పని చేయలేకపోయినను నోటినిండ నా మాట పడిమంది యనరాదా?

౧౦౪-౮. “బృథానములం బరిరక్ష సేయుఁడి” గృహములోఁ బృథానము అనఁగా నెయ్యి, బియ్యము. ధర్మ సంస్థానములందుఁ బృథానము అనగా, శుక్ర, స్వతులు, శూరులు, ధీరులు, పండితులు, శీల్పులు. దస్తు శిస్తు లెవరు పుచ్చుకొన్నను దేశమన విద్యల విత్తనములు దేశస్థులు ప్రభువుల సహాయ మున్నను లేకున్నను నిలప వలెనని భావము.

౧౦౫ - ౧౫. పాశ్చాత్యనాగరకత యను గాల్చుమారము పడమటినుండి వీచుచున్నది. అందఱుఁ బడమర మొగంబులై నడచుటచేఁ గన్నులఁ దుమ్ముపడి, దారులఁ గానకున్నారు. వెన్నమాటలు వినరావు. ఎదురుగాలికి బోవువారికి వారి వెనుక వారెంతకేకలు వేసి చెప్పినను వినరాదు. పూర్వులు పెద్దలుచెప్పు మాటల నాధునికులు పాశ్చాత్యవ్యామోహంబున వినరనుట. కడమము సుగమము.

౧౦౪ - ౬. తోచినట్లెల్ల జేయంగఁ జూచు నొకఁడు

౧౦౫ - ౯. తోచినటు చేసి చెడియె ముక్ దొవలఁతేఁడు. ఈ రెండు పద్యములు కలిపి చదివినచో భావము స్పష్టపడును. తొవలఁతేఁడు-చంద్రుఁడు. తారా శశాంక మే యిట ననుసంధేయము.

౧౦౮ - ౧౩. “పశువులను జేయు రవ్యనుపదతులు” ఈ పద్యమును ౧౧౬వ పుటలోని 13 వ పద్యముతోఁ జదివిన భావము స్ఫులపడును. “పసులమంద గాక పృజల మాఁక”.

౧౦౮ - ౬. వాతపిత్తశ్లేష్మములు- వికారమును జెంది జ్వరాది రోగములను గలిగించు, సత్త్వరజ సమేగుణములు వికారమును బొంది, రాగ ద్వేషాద్యనంత మానస వ్యధలకుఁ గారణమగును. మొదటిది వ్యాధి - రెండవది అధి.

౧౦౨ - ౨. స్వశబ్దము - బ్రహ్మమందు వర్తించునని శాస్త్రమర్పాద. “స్వ” యనగా బ్రహ్మమయొక్క తంత్రము=స్వతంత్రము-అబ్రహ్మమయొక్క తంత్రము. “స్వతంత్రము” తన తంత్రముగా నెవని కగునో యాతఁడు స్వతంత్రుఁడు - అనఁగా బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును బొందినవాడే స్వతంత్రుఁడుగాని పెద్దలను హద్దలను ధిక్కరించువారు స్వతంత్రులు కారనుట.

౧౦౩. “ఎఱిగి చెప్పిన నామాటలు”. ప్రాచీనవిద్యల హృదయము గురు సన్నిధానమునఁ గవయిత్ర తేలిసికొన్నది. అధునిక నాగరకతలోనిగుణదోషము లొగ్గ విద్యాభ్యాసముచేతను, రాజధానియందు వసించుటచేతను, బాగుగాఁ జెలిసికొని చెప్పుచున్నది గానఁ దనమాట నమ్మఁదగినదని నిరూపించుచున్నది. తనమాట అనుభవములేని మాటలు కావనుట.

౧౦౪-౧౯. ఇంతకుఁ మూలము స్త్రీలు - జాతియుద్భవమునకుఁ గారణ భూతిలు. మగవారి నాడువారినిఁ బెంచవలసినవారు, గృహము నడపవలసినవారు, వారి పాతము జాతిఘాతము. వారి పూర్వత జాతికిఁ బూర్వత.

129 వ పుట.

ఈ హిందూసుందరి పత్రిక చిరకాలమునుండి సతి బాలాంత్రపు శేష మాంబగారి వలన నిర్వహింపఁ బడుచున్నది. శేషమాంబగారు తమపత్రికను బుత్రి కను సమముగాఁ జెంచుకొని వచ్చినారు. దైవయోగముచే నాయమ్మ పత్రికయగు కాళ్లకూరి శ్రీమహాలక్ష్మీసుందరాంబగారు కీర్తిశేఖరాలగుటచే నిపద్యముల సూచింపఁ బడిన సద్భావముల కంతరాయము కలిగినది. భగవంతుఁడీ కొఱతె యెట్లు తీర్చునో.

135 వ పుట.

3 వ పద్యము. పాదము మాత్రమే యుండవలసిన ధర్మము నిలో నాలుగు పాదము లుండుటఁ జూచికిలి యోర్వలేక నియాయువు నాలవపాలుచేసెను. అనఁగా నిరుపదియైదు వత్సరములకే నూతొండలు నిండించెను. ఆ కాశమున సూర్యుఁడు పృథ్వికించుచుండఁగా బగలు నాలుగు జాములు వికసించి యుండవలసిన పద్యము మొదటి జామే ముకుళించుకొని పోవుట యన్యాయముకదా! అట్లే యాపులు పెద్దలు సర్వవిధములఁ దన శ్రేయస్సు కోరుచుండఁగా నిరుపదియైదు వత్సరములకే శ్రీమతి కాళ్లకూరి మహాలక్ష్మీసుందరాంబగారు కాలధర్మము నొందుట యన్యాయమని భావము. ఇప్పటి కీయమ కీర్తిశేఖరాలై సంవత్సరము ముగిసినది. ఆ సందర్భమున శ్రీకన కాంబగారు తమ సంతాపము నిట్లు వ్యక్తపఱచిరి.

ఇట్టే వచ్చెను దిన మొక యేడు గడచె, మా మహాలక్ష్మీ సుందరాంబకు నఖండ కాశ్యోత బృహ్మలోక నానంబు గలిగె, నెద భరించును గద యెంతయెంతయైన. ౧

అప్పటికిఁ గొత్త మఱునాటి కగునుబ్రాత, ప్రియులయెడబాటచెంతటి ప్రీతియున్న మా మహాలక్ష్మీ యెడబాటు మా మనములు, నమలుచున్నది నాటికి నాఁడు మలచి ౨

సుకవిగేయంబు సర్వాంగసుందరంబు, శాస్త్రవిహితంబు గురువైసమృతంబు భక్తిభరితంబు లలితంబు పావనంబు, శేషమాంబాతనూజాతజీవనంబు. 3

మా మహాలక్ష్మీ యాపాదమస్తకంబు, పెద్దటికమును దాల్చిన ముద్దరాలు పసుపు మంకుమ కాటుక పాపటయును, దంతకాంతుల డాగు మందస్మితములు. ౪

ఎంత వినయంబు చదువది యెంత యెంత. సంతసము శాంతహృత్తి యెంత యెంత పట్టు విడుదల యెంత సంబర మచెంత, యెంత లెంతల కాయు వ చెంత నీకు. ౫

వల్లభునిఁ దల్లిదండ్రుల బంధువితతి, సత్పథమాన నిల్వందెట్టజాలు ధీర ఆచరణచేసి చూపు పుణ్యాత్మరూప, కోటి కొక్కర్తు సుందరిసాటి లేదు. ౬

పుట రనుకొన్న తిల్లికి మదిమి నెట్లో. పుట్టి పెరిగితి వల్లారుమద్దుగాఁగఁ గన్నవారికి 'బేబి'వై కఠిలముల భువనమోహనమై పొల్చు ముత్యమట్లు. ౭

ఓవ్వియగు రాలఁ దామరపువ్వులూల, బాల బాలాంతరులయింట బాల యయ్యె సందమనఁ జందమున మన సుందరాంబ, చందమామను మించిన దందు రెండు. ౮

బొమ్మలను జూపి చెప్పితి పూర్వకథల, నల్లిబిల్లిగఁ గట్టితి బుల్లిపాట
పద్యములఁ జెప్పి యర్థ ముపన్యసించి, చెలుల నలరింతు వాటలఁ జేరఁబిలిచి. ౯

పుట్టకయె నేర్పినావేమొ చిట్టితల్లి, లేటె తెనుఁగులు గాక హిందీయు సంస్కృత
తంబు బాల్యంబునందె యాంగ్లంబు గూడ, బాల వయ్యును జదువులఁ జొర్రఁ జైతి. ౧౦

ఈడు జోడుగఁ బెట్టిగి నా మింటనేమొ, బావనేగాని యొరునిఁ జేపట్ట ననుచుఁ
జెట్టపట్టితి కాళ్లకూర్ శేషమంత్ర, మదినిఁ గైకొన్నవానిని మాను నె నతి ౧౧

దివ్వుతులను మాని దేవేంద్రునికొ మాని, మనుజపత్నిఁ గోర మును నొకరై
సిరి నెదను ధరించు శేషశాయిని మాని, శేషమాంబపుత్రి శేషుఁ గోరె. ౧౨

సంపదలఁ జక్కఁదనమునఁ జదువులందు, నెక్కుడై, తాను, నన్నెంతో మక్కువఁగను
బట్టెరంబున దినము నాకాళ్లఁ గడిగి, తాత్రు సుందరి నా కెట్లు దక్కు ననుచు. ౧౩

నీ విభుఁడు నాఁడు దుఃఖింప గావములను, గలుగు, నాపులు కన్నీరుఁ గార్చుటరుచె
భావములు మాటె నీ నేటి భావలందు, దేవతలు గార తలఁపఁ బత్రివ్రత లిల. ౧౪

కాకినాడ పురంబున గడపదొక్కి, కాకి కాపురమున మధ్యకత్త్య గడచి
సత్కళామందిరంబున స్వామిని యయి, చెన్న పురమున సుందరి చెన్నుమీఁటె. ౧౫

ఆంధ్ర గీర్వాణములను విశ్వాతిశాయి, యైన విద్యుత్తు గలిగి నీ వలరినాపు
చదువు రానట్టి కేవలసాధ్యవోలె, వినయమును దాల్చి మెలగితి వనితలందు. ౧౬

నేటి విద్యాలయంబులఁ జేటులెఱిగి, కలికలుష మెల్లఁ గడిగి ప్రజ్ఞాబలమున
బురదలో నుండి కుమ్మరిపుర్యవోలె, పాతశాలలలో నుండి బైటఁబడితి. ౧౭

మీరబాయిని మించితి మీఱకుండఁ, జాలకఁచేసితి సులభ నీ నూక్కుబుద్ధి
గార్గి మించితి నీమ జిజ్ఞాసకలసఁ, గబళ మైతివి బిడ్డ యా కలికిఁ గలికి. ౧౮

మోమునను దండి) సుందరరాముపోల్కి, నెమ్మదిని నెన్న తల్లి శేషమ్మ మాది
వినయసుందరి సుందరి కెనయె యొకతె, ఉన్నఁబోయిన నామెకు సుపమ యామె. ౧౯

నీదు గుణగాన మేఁ జేయ నిన్నుఁ జూడ, పలచు సాధ్యుల కే నేమి పలుకుదాన
సుందరి! నీమమో మిందుఁ జూపరాచె, నమ్మకముగల్గ నాదు పద్యమ్ములందు. ౨౦

సచ్చిదానందపద సుధాసారకలన, జీవతను బాసి తదాభివభావనమున
నాత్మతాదాత్మ్యమంది బ్రహ్మసూత్రాతి, మెఱసి మెఱుంగైతి మబ్బుల మెఱపువోలె. ౨౧

జీవయాత్ర) నరసి భావంబు బ్రహ్మంబు, నందు మోపి సర్వ మదియ యంచు
సుందరాంబ ధర్మసూక్త్యంబు నరయుచు, ధవునితోడ నింట ధన్య యయ్యె. ౨౨

ఆక్రూరాల సేర్పుఁ డమ్ముల కదియు మీ, యంతజైనఁ జాలునంచు శేష
మాంబ నిన్ను నాకు నప్పగించిన నీకు, నింతె యాయువంచు నెఱుంగనైతి. ౨౩

అక్షరాలు నేర్చి యక్షరత త్వంబు, నరసి కళలు విద్య లన్ని నేర్చి
నన్ను నిన్నుఁ జూచి నల్వగు మెచ్చు లో, పలనె మాయమైతి భావ్యమె యిది. ౨౪

ఆన్ని యిచ్చి యొక్క యాయువు నజాడు నీ, కీడుగాక నీకు నీ డెవరిల
మాటకట్టుకొన్న మదుసళ్ళ నటు తోసి, ముం దదేల పోతి సుందరమ్మ! ౨౫

ఆల్ల కాణాద పాణినీయములు కాపి, లంబు పాతంజలంబు నాలంబమైన
సరససాహిత్య సంపదఁ బరిధవిల్లు, నిన్ను మఱువంగవచ్చునే కన్నతల్లి! ౨౬

నాల్గుభావలలో నీవు నాల్గుదిక్కు, లందు ధన్యంబు బోధింతు వనుచు నెంత
సంతసింఁచితిన్ భగవంతుఁ డెఱుంగు, సుందరీ! మోసమిది యని సుంత యెఱుంగ. ౨౭

చదువుగల్గెనేని సంప్రదాయము సున్న, సంప్రదాయ మున్నఁ జదువు సున్న
రెండు నుండెనేని దండితనము సున్న, నాయు వగును సున్న యన్ని యున్న. ౨౮

గురులనోటినుండి దొరలిన మూర్ఖుల, మా క్షికంబు లట్ల మాలకట్టి
యలుతఁ దాల్చి మించి యమృతాంశురశ్మిలో, సుందరాంబ యైక్యమందిపోయె. ౨౯

136 వ పుట.

శ్రీమతి పాణికా కనకాంబగారు నెల్లూరు జిల్లా, త్రిలింగదేశమునఁ దన దాతృ
త్వమునకు స్వార్థత్యాగమునకు దేశభక్తికి మిక్కిలి ప్రసిద్ధిచెందిన వ్యక్తి. ఆమె యేక
పుత్రిక పోయినపుడు చిన్ననాటి సఖ్యమును బురస్కరించుకొని కవయిత్రియాశ్వా
సంబున నూరడిలి యామె గర్వింధములు శ్రీజీవయాత్రాధికములు వినికలిగిన శాంతితో
బరమార్చింతతో నేటికిఁ గాలక్షేపము సేయుచున్నారు.

౨ వ పద్యము. ఆపగవలె - నదివలె బాటుతోకము నెటుల ఆపగ-నిలుపఁగఁ
జాలను, జీవుడు - శాస్త్రములోని యుక్తు, లెవ్వగ - వీరీతిగా, పగమాన్వజాణు-
దుఱియు నడంపఁజాలు - అర్జునుని దుఱియు పోడశరాజుల చరిత్రమును విని
శాంతించెనా?

శ్రీపద్మినీ నిర్వాణము.

తన పదునెనిమిదవయేట చెన్నపురిలో ఘోష ఆసుపత్రిలో 14-9-39 తేదీ
గురువారము రాత్రి 9-30 గంటలకు శ్రీ పద్మినీదేవి స్వర్గస్థురై నది.

137 వ పుట.

కీర్తిశ్రీమరాలగు పద్మినీదేవి బ్రహ్మాగ్ని దంటు సుబ్బావధానిగారి యేకపుత్రిక.
ఆమె తన పదునెనిమిదవ యేటనే భౌతిక శరీరమును విడిచినది. ఆయమను నూజవీడు
కొలిచిన వంశదీపకుండగు చిగ్గి పార్థసారథి కిచ్చి వివాహముచేసిరి. వీరి దాంపత్యము
మిక్కిలి యనుకూలముగ ననురూపముగ నుండెను. బాల్యమునుండి యీ బాలిక
పరమపవిత్రముగ భగవద్భాగవత గోష్ఠిలోఁ దన తండ్రిగారి సత్ప్రమాగదీక్షలొ

బెటిగినది. శ్రీమతి కనకాంబగారి కందరామాయణము చెన్నపురిలో సౌందర్య మహాలలో గానముచేసి పండితుల మెప్పుకొన్నది. శ్రీకనకాంబగారి యొద్దనే యాంధ్ర గీర్వాణభాషా ప్రవేశమును ధందస్సు వేర్చి చిట్టిపాటి పద్యము లల్లించుండెడిది. విదేండ్ల పాపయ్యనాడు శ్రీమాన్ అమృతానందనాథస్వామివారి యంకమున లాలింపఁబడి శ్రీజయదేవగీతగోవిందము నిర్దుష్టముగాఁ బాడుచుండెడిది. చెన్నపురమున వేసంగిలోఁ బెట్టు సంగీతపాఠశాలలో సంగీతమువేర్చి త్యాగరాజకృతులు దీక్షితుల వారి కృతులు మనోహరముగా లలితముగాఁ బాడుచుండెడిది. సుస్కృతమునఁ గాళిదాసత్రయముఁ జెనుఁగునఁ బంచకావ్యములు నక్కడక్కడఁ జదువుకొన్నది. కనకాంబగారి ప్రోత్సాహమున నత్తవారి యింటినుండి చిటిపాటి పద్యములు వ్రాసి పంపుచుండెడిది. అందుఁ గొన్ని హిందూసుందరి పత్రికలో నప్పుడప్పుడు ప్రచురింపఁ బడుచుండెడివి. సాధుపరిగ్రహముగల యీ గ్రంథరాజమున నామె పద్యము లుండుట యామెకు శ్రేయోదాయక మని యెంచి యిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాము.

సాధనకు విషయము లిచ్చి నీగికన కాంబగారి బాలికచే బద్యములు వ్రాయించు చుండువారు. ఇంక నాలుగైదు నెలలకు సర్వము విరమించు ననగాఁ దన స్వీయచరిత్రగాఁ గొన్ని పద్యములు, కొన్ని ప్రత్యేక విషయములను వర్ణించిన చాటువులు చెప్పినది. సహృదయుల చిల్లని దృష్టిచే నాయమకు శాశ్వతసౌఖ్య మబ్బుగాక.

గీ. కక్కీ! నీవు చెప్పు కందరామాయణ, మొక్కఁడె నాకుఁ జదువు సకలమయ్యె
ముద్దుచేసి నీవు పదై మల్లమనంగఁ, దోచినట్టులిట్లు గీచితైతు.

గీ. పలుకు లింటిపేరు భావంబు నామంబు, కనక మట్టి కక్కీ కనికరింపఁ
జేయుచుంటి నిట్టి చిటిపాటి పదైముల్, తప్పునొప్పు నెఱుంగఁ దరుణులార.

గీ. పిచ్చి పిచ్చిగీత పిల్లది గీయంగ, నదియుఁ జూచి యలరు నమృలట్లు
చాలు మూల లేక బాలిక పాడెడు, గీత లెల్ల వినుడు మాతలార.

౧ స్వీయచరిత్ర

గీ. పిన్ననాడు నాకుఁ బ్రీతితో *దేవుని, తాత నేర్చె బాడ తాళ మేయ
అమృతహృదయుఁడత డానందనాథుండు, నన్ను గన్న ధీరునకు గురుండు.

గీ. సత్రయాగమందు స్వామి సన్నిధిలోన, బాల్యమందు నాడి పాడుచుండ
నక్కగార్లు సుందరమృ రాజమ్మలు, తోడుగాగ వేడ్క-తోడ నాడు.

గీ. అటలాడఁ దీర దాడ కీడకుబోవఁ, బాట భజన గోష్ఠి పగలురేయి
చిలుతవాండ్ల గోరు చిలుతిండియును నందె, పండ్లో పిండ్లో పాలూ పానకంబా.

గీ. లాలిపాటఁ బాడి సోలి నిద్రింతును, మేలుకొలుపుతోడ మేలుకొందు
స్వర్ణముఖిలోన స్నానంబు గావించి, స్వామికడను బాడి చలిది గుడుతు.

* శ్రీమాన్ అమృతానందనాథ స్వామివారిని దేవుని తాతయని పిలుతురు.

- గీ. నన్ను నిడువలేక నాతల్లి నాశెంటు, బడికి వచ్చు నైదు బడులురాగ
బడియు మాని యింట పాటయో పద్దెమో, చెవినిబడిన జెల్ల జవురుకొంటి.
- గీ. తండ్రి వైద్యరాజు తాతయ్య సాహిత్య, చక్కనర్తరి నాదు జనని యన్న
పూర్ణ దంటువారు పుట్టింటివా రత్త, వారు నూజవీట పేరుగాంతు.
- గీ. గొప్పయింటివారు కొల్చినవా రత్త, గారు లక్ష్మీ మామగారు సుబ్బ
రాయశాస్త్రియో సరస్వతి నాయాడు, బిడ్డ కమ్మనైన గడ్డపెరుగు.
- గీ. పచ్చ విల్వవంటివాడు శెన్నునిపేర, బరగువాడు నాదు పాణిభుడు
సారమంత్రీ మెంతో జపియించి జపియించి, నన్ను బడిసి తృప్తిగన్నవాడు.
- గీ. పంతుగించి పద్య మెంతగాఁ జదివిన, మెచ్చనట్టి జనకు మెప్పు గంటి
భామినీలీల సపద్య శతమృగాలు, పారవశ్యమొంది పాడిపాడి.
- గీ. చన్న పురము గ్రీష్మ సంగీత శాలలో, కొంతకొంత నేర్చికొంటి వింటి
శంభుగూర్చి పాడ * సంబో మగాదేవ, యందు రరవలందు నందమేమొ.

.. ౨ (దావిడపురంధ్రీ) వర్ణన మొదలగునవి

- గీ. పట్టుచీరలన్న బాపట బొట్లన్న, రవ్వదుద్దులన్నఁ బువ్వులన్న
నన్న మేటికన్న నరవతలకుఁ జెల్ల, పాటలన్న శతలపాకులన్న
- గీ. మడికిఁ జీరవేటు తడికిఁ జీరయువేటు, పగటి చీర వేరు పడకటింటి
చీర వేటు నూలు చీరలలో మేలు, నూజపీడునందుఁ దేజ మెనగు.
- గీ. చదువుపిచ్చుబడిన సంసార ముండదు, ఇంటిపనులతోడ నేటిచదువు
ఇందు నందు మెఱయు ²సుందరి తా నెంత, ధన్యరాలా నుడువదరమె నాకు.
- గీ. వింత యింతకంటె వేతేమిగల నిలఁ, దల్లి యగుటకైన తరుణమందు
పిల్ల యెదుగుచుండు పెండిలి లేకుండ, పట్టుమందు నేడు పల్లె తేపు.
- గీ. ఎంతవింతవాడో యీటిక్లికేనులో, నున్నదేవుడైతే కన్నులలర
పలుకరించువాని పగిది దర్శనమిచ్చుఁ, దనివితీర జెంత తడవుకన్న.

* అరవల యుచ్చారణ పరిహసించుట.

1 శతలపాకులు = వక్కలాకులు.

2 శ్రీ మహాలక్ష్మీ సుందరాంబికా రప్పటికి జీవించి యున్నారు. ఆమెయందుఁ
దనకుగల గౌరవ మిందుఁ బద్ధిని నూచించినది.

3 పార్థసారథిస్వామి; తన భర్తపేరుకూడ నదియే యగుటచే గూఢముగా వర్ణించినది.

సంకాంతి

హిందూసుందరి, జనవరి 1937

పరిభ్రమ సాధన పద్యములు

గీ. మనసు కానంద మీ ధనుర్మాసమందు, వేకువనులేచి గబగబ పిల్లలెల్ల
పెద్దలుత్సాహపరుప గొబ్బిళ్లపెట్ట, ముగ్గులను బెట్టబోదురు మోదమలర.

క. పశువులపండుగ మందర, ముసలమ్మలు, ముందు లేచి ముగ్గులు పెట్టె
వొసె వొసె లేవండనుచుక, బసిపిల్లల లేపుచుంద్ర పరమప్రీతిక.

క. చలికంతంబుల కట్టుక, చలిమంటలు, వేసికొనుచు జప్పట లిడుచుక
బిలుచుచు గలగలలాడుచు, వెలయుచు రొక కొండ అదిగో వీధులలోనక.

గీ. కట్టడియును మామృ వంకిరయెలేక, అమ్మ పెట్టును ముగ్గు గొట్టమ్మతోడ
జగురుగొట్టును మామృ సొంపుగను వ్రేళ్ళ, బిండిమ్మగ్గులు మాయమ్మ పెట్టుచుండు.

గీ. ఆవులొపల దేవతలంద టుందు, రావుపేడయే శుద్ధి చేయగల డెల్ల
ననుట తెలుపగ గొబ్బిళ్ళ నమరనుంచి, పసులపండుగజేతురు పరమభక్తి.

ఆత్మనివేదన

హిందూసుందరి, ఫిబ్రవరి 1939

గీ. వేంకటేశ్వర సిపాదపంకజముల, నాత్మ సమ్మి నాదు దాన్యమ్మగొమ్మ
సౌఖ్యముల శుభముల నా కొసంగుమయ్య, పాడుచుండెద సికధల్ భక్తితోడ.

క. ఈపద్మిని నీపద్మిని, నీ పదపద్మములఁ గొల్చు నిర్గులభక్తిక
గాపాడుమయ్య దీనిని, బాపాసురనాశ! శ్రీనివాసా! శ్రీశా!

క. పీడించెద వాడించెద, వేడించెద వొరుల వట్టి వెతలకె జనులక
వేడింపుము పాడింపుము, వేడుక నీ కొదవ నన్ను వేంకటనాథా.

క. సారంబులేని దీ సం, సారం బెన్నారీకేని సామాన్యలకుక
భారమని చెప్పవలెనా?, వేరా వినుతింతు నిన్ను వేంకటనాథా.

గీ. ఏమిచేసెదో సపు నన్నింక మీఁద, నాదు భారము నీవే పన్నగవిధూష
యెటులఁ బోతువా నాకు నేమేమి యిడెదో, అబల నీపూజలైనఁ జేయంగఁజాల.

క. ఈవే శాంతిని దాంతిని, నీవే సంతసము సౌఖ్య మీవే వేవే
రావే నా వ్యధ లడఁపవె, శ్రీ వనితాలోల భక్త నేనాలోలా.

138వ పుట.

3 వ పద్యము. నిష్ఠ సీమమున్ బొత్తుగఁబోయె, నేటి పరబోధలు బాధలు -
నేటి కాలమునఁ బరులుచేయు బోధలు-పాశ్చాత్యదేశస్థు లొనరించు బోధలు నిజముగా
బాధ లనుట.

ఏటి పరబోధలు—ఎట్టి పరబోధలును బాధలుగాఁ బరిణమించునవి యనియుఁ జెప్పవచ్చును. భరతఖండమున సదాచారము ఫలము స్త్రీలమూలముననే నిలిచియున్న దని తాత్పర్యము.

139 వ పుట.

౬ వ పద్యము. గాలిపడగలవలెఁ గట్టుబాటులు తెగినవార లెందుఁ బడిపోవుదురో దేవునకైనఁ జెలియను.

౮ వ పద్యము. వంతులుపోక — మగవారు పాచిగుడ్డలతో భోజనమునకు సిద్ధపడుచుండఁగా నాడువారు పాచిమొగముతో వంట పోగ్రంభించుచున్నారు. ఇట్లే సకలక్రియలయందు వంతులుపోయి ధర్మవిధ్వంసము చేయరాదు.

140 వ పుట.

గురుభక్తావతంసు లగు చుండూరి వేంకటరెడ్డిగారును శ్రీమాన్ ఆమృతానంద నాథస్వామి శిష్యులు, శ్రీ త్రిలింగపీఠ భక్తులు. వీరి జన్మదినమున శ్రీ పీఠాశీర్వాదము కనకాంబాముఖమున నిట్లు జెలువడిన దని యెఱుఁగునది.

141 వ పుట.

శ్రీరామస్తుతి—నానానావిధ ప్రాస్తావిక పద్యములతో నీ తోమాలియను రచించి యందుఁ బ్రతీకానమున నున్న కుసుమగుచ్ఛముగా శ్రీరామస్తుతిఁ గవయిత్రి రచించుట యెంతయు సరసముగా నున్నది.

“విశ్రామ స్థాన మేకం కవివరచసామి” ఎన్నెన్ని వర్ణించినను సత్కవుల వాక్కు రామనియందే విశ్రామించునన్న యభియుక్తికి కిది నిదర్శనము.

“రామో ధర్మభృతాం వరః” అని వాల్మీకి ధర్మశబ్దము క్లేషించి ధర్మము నాచరించినవారిలోను ధర్మర్థులలోను శ్రీరామమూర్తి యగ్రగణ్యుడని నూచించి యున్నాడు. ఆభావ మీ పద్యమునందు విపులముగా నిరూపింపఁబడి యున్నది.

“విశ్వామిత్రీ యాగ సంరక్షణకు, జానకీకర్తాహణమునకు, సురారులను గూల్చుటకు, వాలిని రాల్చుటకు, యుద్ధమందు దశకంఠుని సంహరించుటకు శ్రీరామ మూర్తి కొదండపాండిత్యమే కారణము. దృఢముగా ధరింపఁబడిన ధర్మము దృఢ ధర్మము (విల్లు) పిత్తివాక్య ప్రతిపాలనమందును శరణాగతత్వాణమందును శ్రీరాము నకు దృఢధర్మమే బలము. దృఢముగా నాచరింపఁబడిన ధర్మమే బలము.

“చెంతకా సేవయే” చెంతనున్న లక్ష్మణునిమీదఁ బ్రీతియో, దూరముననున్న భరతునిమీద బ్రేమయో మే మారయజాలము. స్త్రీజనమునందు నీ కాదరమో యాదరమో మేమెఱుంగజాలము. తాటకునుసంహరించినావు, అహల్య నుద్ధరించినావు, భార్యను గోలుపోయి యంగలార్చినావు, నిండు చూలాలినిఁ గానలో డింపఁబరిపిరివి. నీయంత రంగం బెవ్వఁ డెఱుఁగు? గుహుఁడెఱుఁగునా? శంబూకుఁ డెఱుఁగునా? గుహుని నాలింగనముఁ జేసికొంటివి. శంబూకుని విషయమున నీకుఁగల యనుగ్రహము నల్ప లెఱుంగలేదు. “ననుఁ బాలింప నడచివచ్చితివా?” యన్నట్లయోధ్యుండే శంబూకుని కడకు నడచి వెళ్ళితివి.

“పెట్టెంబుట్టిన” అయోనిజ నేలపట్టి—ధూప్రతి నీరమ్మ ఏభార్య; నీశత్రుల లంకలోఁ బుట్టినవారు “రక్కసులని నూచన. దుర్వారులు వారు. సముద్రీ లంఘనము చేసిన నీబంటు గాలికిఁ బుట్టినవాడు హనుమ. “అజాయమానో బహుధా విజాయతే” అన్నట్లు పుట్టువు లేనివాడవు నీ వయ్య బహుముఖములఁ గనఁబడునదంతయు నీవై యున్నావు. అట్టి నీచరిత్ర పుట్టలోఁ బుట్టినవాడు వాల్మీకి పుట్టలేనియవలె మధురమైన శైలిలో రామాయణమును బాడెనని యర్థము. “హంధుమయః ఘణితీనాం మార్గదర్శీ మహర్షిః” లేనెవంటి తీయని పల్కులతోఁ గయిత నల్లుటకు దారిఁ జూపినవాడు. రామా! నీ ప్రభావము నేమని చెప్పవచ్చును? నీ ప్రతాపము చేత నే లంకను బుట్టిన రక్కసులను గెలుచుకొంటివి గాక నీ పరివారములోఁ బట్టు లేదు నీ భార్య నీత ధూళికిఁ బుట్టినది (ధూమిలో) నీబంటు గాలికిఁ బుట్టినవాడు హనుమంతుడు, నీకవిపుట్టలోఁబుట్టినవాడు, “క్రియాసిద్ధి స్సర్వే భవతి మహతాం నోపకరణే.”

“పురుషుల్ లెక్కయె” “పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్య శ్లోకాయ మంగళమ్” పురుషులు మోహించుట లెక్కయా? వశులైన ఋషులే నిన్నుఁ గగి సమోహముఁ జెంది రనుట మిక్కిలి సరసము. ఆ కారణముచేత నేకద మహాలక్ష్మీ యనపాయని యయ్యె.

“లోకములకుం గలింతు వానందమున్” “మంగళాదీని, మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని కావ్యాని” యన్న సంప్రదాయము పాటించఁబడినది.

స్వస్తి

141 వ పుట.

ఈ తోమాలియ సమర్పించిన నాకుఁ బుచ్చుకొన్న నీకుఁగూడ ఖ్యాతిని దెచ్చునదియే. పాఠకులకు నీతి లాభము.

142 వ పుట.

నా కిచ్చిన ప్రచోదనమునుబట్టి విజ్ఞానప్రదమగు నటుల సాహిత్యమర్యాద లన ధర్మమున మర్యాదలు నిరూపించుచు నపమార్గములకు నిశ్చంకమున ఖండించితిని. ఈ ధైర్యము నాసర్వజ్ఞత్వముచేత వచ్చినది కాదు. స్వామీ! నాద్వారా యీ ప్రాస్తావికము ప్రచురింపఁ జేయవలెనను మీసంకల్పమే కారణము. ఈ భావము “నీవున్నావఁ యెన్నఁకన్నఁ జొరులన్ నిర్భీతి వాక్రుచ్చితిన్” ఈ సందర్భమున నాముక్తమాల్యదలోని “నీయచ్చయే మిన్నక పోవోయి మునిప్రవర నిన్ను నొప్పింతును భూనాయక సభ నిందులకై, యేయడ్డము వలవ దవల. నే నున్నాడక్క”.

అనుపద్య మనుసంధానము చేసికొనవలయును. ప్రచోదనాసామర్థ్యంబునఁగొన్నింటిని ఖండించి, కొన్నింటిని మండనము చేయుచున్నట్లు కాన్పించుటయేగాని నిక్కమగాఁ గవయిత్రికిఁగాని తత్త్వసమగ్రులయిన మఱియెవ్వరికిఁగాని యొక దానిపై ద్వేషముని ఖండించుట, యొకదానిపైఁ బక్షిమూని మండనముచేయుట యభిమతము గాదు. కవయిత్రి తన జీవయాత్రయందు “మంచి యన నెంచుకుంటయ, యంచిన

విశ్వస్వరూపుఁ డతఁడై వెలయున్ పరమేశ్వరుఁడు విశ్వస్వరూపుఁడై యుండగా నందఁ జెరిగినివార. కావున నెంచకుంటయే మంచి” యన్నారు. ఈశ్వరుని విరాట్స్వరూపము వర్ణింపుచు వెన్నుధర్మ మన్నారు. ఈ జగన్నాటకమున వారు వారు వారి వారిపాత్రల కుచితముగా నాడుచున్నారు. తనకుఁ బరమేశ్వరుఁడు ప్రసాదించినపాత్ర కనురూపముగాఁ దాను నటించుచున్నట్లు నూచన. నక్షత్రము హరి శృంగ్రు నిరువుర సృష్టించినవాడు కవియే కదా? కావునఁ దత్త్వద్వష్టితోఁ జూచిన నెవరిని మంచి యెవరిని జెడ్డయనుట కవకాశమున్నది. “ఈవిశ్వంబునఁ దేని నే నెన్నఁ రాదది మంచి చెడ్డయని” ఈ విశ్వంబునందు ఏని నే నెన్నఁరాదు. ఎవరినిగాని యే పురుషునిగాని నిందింపరాదు ఎన్నుటకు బ్రశంసించుట యను నర్థముండుటచేఁ గీర్తి పను రాదు. సకల మీశ్వరమయ మని భావింపవలె నని తాత్పర్యము.

ఈ విశ్వంబునకేదేని నే నెన్నఁరాదు. “దేని” శ్రీలింగమైనపుడే శ్రీని నెన్నరాదని యర్థము. “దేని” నపుంసక మైనపు డేవస్తువు నెన్నరా దనవచ్చును. ఈ సందర్భమునఁ గవయిత్రి గ్రంథాంతరమున రచియించిన పద్య మనుసంధేయము. “క. ఎన్నెద రెన్నెద రెన్నెద, రెన్నగ నీరూపు విశ్వమేయని తెలియఁ, బన్నగపతి నగపతియే, మన్నఁ గనుగొన్న విన్న నానందంబొ” ఎన్నెదరు - లెక్కపెట్టెదరు, ఎన్నెదరు - నిందింతురు, ఎన్నెదరు - ప్రశంసించెదరు.

142 వ పుట.

౫ వ పద్యము. “తెలియనిదాననై” నేను నీపాదములయందు మనసుపెట్టి నీవు తప్ప మఱి యేమియుఁ జెలియనిదాననైయున్న తరుణమున స్వామీ! నీవే నా ముఖమున నెన్నియో ప్రబంధములు పల్కితివి. పల్కుచునుంటివి. పల్కుగనుంటివి. అది న్యాయమే. “త్యమేవాహం” అని యనుగ్రహించిన కాలియే “దాసుఁడై” దాసుని ముఖమునఁ బల్కుగా నవియే కాలిదాసకవికృతము లైనవికదా. అట్లే పరమేశ్వరా! నీకృత్యములే మా కృతులగుచున్నవి. దేవుని చర్యలే జీవులయం దాహో పింపఁబడుచున్నవి.

౬. “పద్యమాలా” చిన్నిచిన్ని దండలు కలిపి చేయు మహామాల తోమాలియ. “రసామోదానరంజితా” - మంచి రసవంతముగా నున్నది. ఆనందమును గలుగఁజేయుచున్నది. పక్షాంతరమున మకరందము పూలలో నున్నది, అదియే రసము. ఆమోదము-అనఁగాఁ బరిమళము. రసామోదములతోఁ గూడుకొన్నది.

౭ శ్రీపతి! హేమనాథా సమన్వితమైన దీ మహామాల. నీకొఱకు రచింపఁ బడినది. బంగారు జీతీఁగెలు పుష్పములకుఁ బైనిఁ జాట్టుట యాచారము. హేమాంబ అనఁగాఁ గనకాంబయను పేరుగల కవయిత్రిచే రచింపఁబడినట్టి సాహిత్యనాటకము లచేఁ గూర్చఁబడినదని ధ్వని.

“ ఓ మితికివమ్ ”

శ్రీ భాష్యాను సమః

తోమాలియ పద్యానుక్రమణిక

అ	
అంగము లంతరంగములు	౨౩
అంతటిదానఁగాను	౯౨
అంతరమందు బాలను	౧౩౫
అంధః సంసారాంధా	౫౦
అందముగనుండి	౧౧౮
అందమాకోగ్యమును	౧౨౨
అంబరమైతినికు	౪౬
అక్కయై చెల్లెయై	౧౧౮
అచ్చునఁ గూర్చు గృంథముల	౧౦౦
అట్టలఁ గాగితాలఁగల	౭౮
అడవులు తోటలున్	౪౩
అడ్డ మహంటె శాస్త్రముల	౪౦
అడిదమువారి ధార	౬౯
అతి శాంతుండు	౩౮
అతిథి యభ్యాగతియు	౧౨౩
అతిలోక పరిభు	౩౭
అది గృహలక్ష్మి యెవ్వతె	౧౧౧
౧౬ పద్యములు	౧౧౨
అధ్యం బించుక దోచ	౩౩
అధికారంబును మించి	౩౦
అనుభూతిన్ సకలంబునున్	౧౩౦
అనుకూలుం డసురక్తు	౧౩౮
అన్నియు సున్న రాజులకు	౧౮
అన్నియు సున్నఁజేసెద	౫౧
అన్నిటి మించినట్టి	౯౮
అన్ని రూపంబులను చాల్చి	౪౮

పుట		పుట
	అభిధానంబు సమాస	౪౪
	అభినవభోజుడై	౧౦౩
	అభినయమట్లు లాశు	౬౮
	అమృతానందగురున్	౩
	అమృతానందగురూత్తమాంఘ్రి	౩
	అమృతానంద గురుపృతిష్ఠితము	౧౬
	అమృతానందుడు యోగి	౪౧
	అమృతానందుని పారిలోపిక	౨౧
	" "	౨౨
	అమృతానంద గురూత్తమున్	౨౪
	అమృతానందుని సందేశము	౧౦౧
	అమృతానంద గురూత్తులన్	౨౬
	అమృతా మందు వెన్నతె	౧౩౩
	అరయన్ బ్రహ్మ మెయా	౨౦
	అయదుగ సమాగ్నిర్బుద	౨౪
	అర్క కామంబులకునై	౧౨౪
	అర్జును బుందు రెయ్యెడల	౧౩౦
	అలయక విశ్వదాత	౮౭
	అలసిరి దేశనాయకు లహర్నిశ	౬౫
	అలరవీంద్రుండు	౮౩
	అలపులుగు ర్తలక్ష్మి	౧౨౯
	అల్లగోవిందునకు	౩౯

ఆ

అంగవిద్య నేర్చి	౫౮
అంతరతత్త్వ మిచ్చుటి	౯౨
అంధగి నాయకులు	౬౨
అంధగికవత్సమందు	౬౮
అంధుగిల శాంధ్యపండితుల	౯౫

ఆ కుశలపులన్ మును
ఆగ్రహ మునుదానిని
ఆచరువులు నానుడులు
ఆచారం బెటొకట్లు
ఆచార్యత్రయపీఠముల్
ఆటల్ పాటలు
ఆదిమభట్ట వంశమణి
ఆదరాద్విగ్రహక్తి
ఆదికాలంబునందు
ఆదర మింతలేక
ఆద్యక్షరములు చెందును
ఆపదలయందు
ఆనందాప్తికి
ఆపదలం దహీశ
ఆమరభాషయు
ఆమంచరకులాభి
ఆయవారంపుఁ బునుక
ఆయువు దీర్ఘమై
ఆయువు గల్గనంతవఱ
ఆయుష్మంతుఁడు
ఆయువు నెట్టో నెట్ట ఘనమా
ఆర్యునో తీర్థునో పిదప
ఆశేషమేగాని యధికార
ఆసురసంపదల్ ప్రబల
ఆస్తికులైనవారల

ఇ

ఇంతగ నేను దెల్పితి
ఇక్కడనేమొ చిక్కునని
ఇచ్చక మేల రాజులకొ
ఇచ్చినయట్టై యిచ్చు
ఇచ్చాద్యేషము లేజగమ్ము
ఇటునటు పారఁజూచి
ఇడుమల కోర్చి
ఇదియ త్రిలింగపీఠము

పుట

౯౬
౧౬
౧౧
౨౦
౨౧
౧౧
౪౨
౧౧
౩౧
౯౩
౨
౧౧౧
౧౯
౮౮
౧౧౩
౩౨
౧౨౨
౮౯
౩౦
౧౪౦
౮౧
౧౦౧
౯౪
౩౬
౩౩

పుట

౬౬
౧౨౩
౧౩౧
౧౧౧

ఈ

ఈ తోమాలియ నీకున్
ఈనా దేవ్యుడు వక్త
ఈ యర్థగబు నేదముల్
ఈ వొకరుండు
ఈశ్వర వత్సరాదిని

౧౪౧
౧౪
౧౦౬
౮౯
౨౧

ఉ

ఉన్నది యున్న యట్టులన
ఉలుము సెలయేలు

౧౦౧
౬౯

ఊ

ఊహకు మించినట్టి

౬౮

ఋ

ఋషివర్తనలకు

౯౧

ఎ

ఎంతకు వచ్చెనేని
ఎంత నవీనశాస్త్ర
ఎంత యెలుపు
ఎంతేఁ బండిన
ఎందఱ నెందఱం గన
ఎందు గుణంబు గలు
ఎక్కడ దెత్తునే యమున
ఎక్కడ నేమి యున్న దెవ
ఎక్కడనుంటి నేమిగతి
ఎక్కువతక్కువల్
ఎటు చూచిన నటు
ఎట్టేటే జనురాజు
ఎన్ని ప్రచారముల్ గలుగు
ఎన్నే భంగులనుందు

౧౨౬
౧౩
౧౩
౮౦
౮౮
౬౮
౪౧
౧౦౧
౯౩
౧౦౧
౮౬
౧౦౩
౧౦౦
౧౪౨

ఎటిగి చెప్పిన నామాట
ఎలమిన్ యోగి
ఎలయన్ నిన్ను నగోరు
ఎలుగు మిన్నంటు బల్కు
ఎల్లగు మోదమంద
ఎవరిది వారి కింపగుచు
ఎవరి ధర్మంబు వారికి
ఎవరిలోపల బు
ఎవ్వరి సత్త్వమే రఱుంగ
ఎవ్వరి కెవ్వరొదు రవ

ఏ

ఏటేటన్ దమ
ఏదీ తేలక
ఏనోదగ్గఱ వారి
ఏనుగు నెక్కి వచ్చి
ఏనుగులమ్మి కార్లసయి
ఏన్నపై నెక్కి
ఏపుణ్యంబుననో
ఏమరు సాటుకల్లు
ఏము త్రిలింగ పితమున
ఏమొనరింప నేమగు
ఏరామల్ సరివత్తురే
ఏరాజన్యులు
ఏరులు పొంగి పార
ఏరులు శూరులెయ్యెడల
ఏదిగనున్న శ్రీచారి

ఐ

ఐదుగురేము

ఒ

ఒంటరిగ నుండి
ఒంటిగ ముప్పదేండ్లట
ఒక పది యేండ్లు ముగియ
ఒక పదియేండ్లు చన్న

పుట

౧౨౫

౯౫

౪౭

౮౩

౯

౭౫

౧౨౩

౧౨౪

౬౬

౫౨

ఒక నూత్రేండ్లు
ఒకని కొక పుగల్లు
ఒక నోటిమీఁదగా

" "

ఒక రాత్రిన్ జన్మించితి

ఒక్క రాత్రియే జన్మించు

ఒక్క లక్ష యిచ్చె

ఒక్కొక్కనిద్య కొక్కొక్కచి

ఒప్పులు లేకయుండుట

ఓ

ఓడుటయన్న నోర్వని

ఓపిక లేనివారి

క

కంసభ్యంసకరంబులౌ

కట్టలో నది పొంగును

కట్టబాటుల

కనుపునంగన్న దేవకిని

కనకకృతకంద

కనుమను ముడిచే

కన్నడియుండఁగా

కన్నులన్న నేమి

కన్నుల్ కాలును

కర్మజ్యేష్ఠుడు

కర్మతంత్రమునందు

కర్మము చాలమిన్

కలకలసవ్య

కలయం దున్ని

కలివచ్చెన్ సకలంబు

కలిలో నాలవపాలు

కలియుగంబిందు

కలిసంపర్కము

కలుగుట దుర్లభంబెటులౌ

కలుగక కల్ల కొక్కతయ

కలుగంజేయును

పుట

౭౮

౬౬

౨౭

౩౨

౫౦

౪౮

౧౨౭

౯౮

౨౬

౨౯

౮౧

౪౭

౭౫

౧౧౫

౪౪

౧౩౭

౧౦౯

౧౦౩

౫౮

౧౩౦

౩౨

౧౨౨

౭౦

౧౦౮

౫౯

౧౩౯

౧౩౫

౧౧౮

౧౩౧

౧౮

౧౩౬

౫౯

కల్లు బొల్లుక
కళయో శిల్పమో
కవనముఁ జిత్రలేఖనము
కవనములకేమి
కవనమే జీవనంబుగ
కవనము సత్యముకా
కవయిత్రీమణివైతి
కవితఁజెప్పంగవలెనె
కవితానుభవముగలదే
కవియన బుష్పి
కవియన బ్రహ్మ
కవి లక్షణంబులివి
కవులన బ్రహ్మముకా
కవులకు శాస్త్రములే
కవులయి కైతగ్గతి
కవులుకా బండితులుకా
కవులు శపియింప దీవిగప
క్షుప సాగుండవు

కా

కాంతా గన్గొతమాను
కానబడు దానికంటె
కామాక్షి కృపన్
కారికల పెవ్వనివి
కారుల్ కతులు కత్తెరల్
కాలము దేశమున్
కాలంబు మాత్రు
కాలము చిత్రజ్ఞుని
కాల ప్రవాహమున
కావ్యము వాణికికా
కావ్యలాపము
కాశీనాథునివాడ వైతి
కాశీనాథుని వారు

పుట

౧౦

౫౮

౭౦

౯౬

౯౯

౯౯

౩౪

౬౨

౫౨

౫౩

౬

౭౩

౯౬

౬౪

౬౨

౧౩౭

౭౩

౧౦౭

పుట

౧౦౪

౪౪

క్రీ

క్రీడును మేలెఱుంగకయె
క్రీడి నిచ్చి చేసితివి

కు

కుమ్మరివారి యింటను
కులధర్మంబులు
కులధర్మంబును నిర్వహింపు
కులముకా గోత్రము
కుఱులతోడ నాడు
కుశలతఁబాసి యెల్లరును
కుక్షింధరత్వ మెల్లక

౧౧

౭౫

౮౫

౮౮

౬౬

౬౦

౫౯

కూ

కూలికి వ్రాయలే దొరుల

౯౦

కృ

కృతయుగఖండ మిక్కలిని
కృపఁగను నిన్ను వత్సలత
కృష్ణభారతముచే
కృష్ణత్యాగ జగన్నాథ
కృష్ణ నిన్నుఁబోల
కృష్ణాయ కృష్ణరూపాయ
కృష్ణుడు కృష్ణుడు కృష్ణుడు

౧౬

౧౧౯

౮

౩౪

౫౦

౫౦

౧౪

కే

కేసరి పిల్చె సింహపురికికా

౪

కొ

కొంకును జంకులేక
కొండవలెఁ బండితుల
కొండచిలువ గాక
కొంతకుఁ గొంతయాట
కొంప మునింగెనంచు
కొమ్మల నుండఁగాఁ దగిన
కొలిచినది తల్లిదండ్రుల

౬౫

౨౨

౭౮

౧౪

౪౧

౧౦౨

౧౩౭

కొల్లగ నిండియున్న దెట
కొత్తొక వింతగా

క్రో

కోకా పెంపటివంశ్యు
కోకిలంబాకొ యితడు
కోమల్లందునఁ బేరు
కోమటులందు సత్కవులు

కౌ

కౌశిమని డౌత్రబల మెల్ల

ఖ

ఖ్యాతుం డౌదువు

గ

గంగక మున్న భగిరథుండు

గీ

గీతలఁ జెప్పి కీర్తిడి

గు

గుజ్జనగూళ్ళతో
గురుడగుటక
గురుడు వైవంబు
గురుభక్తుండవు
గురుమథనంబునంబడి
గురుమూర్తిన్ శిష్యులు
గురుమూర్తిక ధరియించి
గురులం గొల్వని
గుర్వాశీర్వచనప్రభావ
గుహ వసించియు

గా

గాంధీ వంశస్థునను

గో

గోడసంచులు బొమ్మల

పుట

౧౮

౧౩౮

౧౩౦

౮౩

౮౫

౧౨౮

౩౫

౩౧

౨౩

౪౫

౧౨౯

౧౫

౧౨౦

౧౪౦

౯౦

౧౧౦

౧౬

౧౧౧

౨౬

౩౬

౧౨

౧౧౮

పుట

౭౪

౧౩౬

౭౩

౫౪

౧౦

౭౧

౬౦

౪౪

౫౫

౫౫

౩౯

౪౮

౪౭

౪౨

౬౫

౧౨౯

౭౭

౬౯

౧౪౧

౧౦౦

౫౨

౧౩౯

౬౩

౯౯

గా

గాతమవ్యాస శేషుల

చ

చచ్చెడు వార లెల్లరును

చదివి చదివియగును

చదివిన దేదియైన

చదివినవారి లుండ

చదివిన నబ్బబోదు

చదివి సమస్తముక

చదువంజాలినవారలే

చదువుల్ నేర్పుట భుక్తికా

చదువుల్ నేర్వర

చదువు మనంగ

చదువుల్ సంధ్యలు పోయె

చదువో సంధ్యయె

చా

చాక్షుష మైన యజ్ఞ

చి

చిక్కిన పెద్దలిద్దరె

చిన్నతనంబునుం గడచె

చిల్లర పాత్రముల్

చిల్లులుగల్గుచోఁ గవుల చేతుల

చె

చెంతక సేవయె

చెప్పఁదగిన దిందు

చెల్లిచై చుట్టమవై

చెలియలికట్ట కీల మది

చే

చేయని రాజధానిగ

చేసెడు బుద్ధియుండియును

జ	చెట	వుట
జంకఁ బనేమి జన్మమున	౯౩	తల్లి కడుపుచేటు ౧౧౯
జంకి కదా ద్విజోత్తములు	౩౦	తల్లి దండ్రీనిఁ బోలి ౧౧౯
జంతువులు చెట్లు తాళ్లు	౧౧౪	తల్లి లేనట్టి పిల్లయు ౧౨౧
జనకుని రామచంద్ర	౩౫	
జననం జాదిగ	౪౩	
జన్నము గాచినె	౧౪౧	
		తా
		తాతా రాయఁడు శాస్త్రికి ౨౩
		తాతా వంశ కళాప్రపూర్ణ ౫౦
		తా దక్కి కొడుకు బలినిడి ౧౩
		తాను దానైన యందాక ౧౩౬
		తాను నాగేశ్వరుండట ౩౯
		తాను శివోహ మన్మోనుమ ౪౧
		తా నెట్లో యటు నెచ్చెల్ ౧౩౧
		తా నొక ధర్మవాదిగ ౫
		తా మదిఁ గూర్చినట్టివి ౩౭
		తారకు లొదు రిక్కలి ౬౫
		తి
		తినుచుఁ దిరుగుచు ౧౧౯
		తిరముగా నుండునొక్కటి ౧౨౦
		తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల ౬౧
		తిరుపతికి వేంకటేశున ౬౧
		తిరుపతి వేంకటేశ్వరుడె ౭౫
		తిరుపతి వేంకటేశకవి ౧౨౬
		తిరుమల వేంకటేశ్వరుని ౧౦౯
		తిరుమల శ్రీనివాస విమతి ౬౧
		తిరుమల శ్రీనివాస విమతి జేలు ౨౯
		తీ
		తీపిచేపుటయే గాని ౭౪
		తీపిమాటన బుద్ధులు ౭౪
		తీరత్వంబు నొసంగ ౨౩
		తె
		తెంపున నానాటకము ౯౬
		తెనుఁగున మల్లినాథుడన ౫
		తెనుఁగొక దేశపు వేషము ౧౩౩
జాతి పృథానమా	౧౧	
జాతి రతనాలు	౫౫	
		టి
జీవన మెట్టులా	౭౦	
		డ
డ్రైసు డేలు భర్త	౧౦౫	
		క్ష
క్షిప్తిని వారణాసిని	౧౨౬	
		త
తక్కువలేక నదురుఁడు	౧౦౦	
తనదు దేశంబు వేషంబు	౧౧౪	
తనదు మల్లాది బిరుదు	౩౭	
తనమది సంశయం బుడుప	౨౪	
తనవారని పెరవారని	౧౦౫	
తనవారని తానని	౫౬	
తన సాహిత్యము	౩౫	
తప్పదు ఏమ	౯౧	
తమ ధర్మంబే లంబు	౧౨౭	
తమ యవివేకముఁ బెరిసి	౫౭	
తమలోఁ గల్గిన పెద్దవార	౯౧	
తమ్ములు తోడుగాఁగ	౨౬	
తలఁపును వ్రాత వర్తనము	౫౨	
ల్లం దండ్రీయు	౧౩౪	

తెలియని దానైనై
తెలివిగలవాడై వారులక్షా
తెల్పిడు పెద్దలం గొలుచు

తే

తేరది యాంధ్రనిశ్చకశ

తొ

తొలిపలుకేను

తొ

తొచినటుచేసి చెడియె
తొచినట్లెలఁ జేయంగ

చ

చంపతి సపర్య సలిపిరి

చా

చాయలు పర్యమందు

చి

చిక్కుతోపక

చినదిన వర్ణమాన

చినమొక్క విద్య కాంగ

చివికి నేగినఁ దన్ను

చివ్యరిలు వేదవాక్కుగు

చివ్యవాణిపలుకు

చీ

చీక్ష సద్గురులార్ద్ర

చీక్షితశిష్యుడు

చు

చుంగం దా విడనాడి

చో

చేవబ్రాహ్మణభక్తియు

చేవబ్రాహ్మణభూజ

పుట

౧౪౨

౯౦

౧౯

౧౦౦

౯౬

౧౧౫

౧౧౪

౧౨౧

౭

౩౫

౬౬

౩౯

౩౫

౭౯

౭౯

౧౦౦

౭౩

౬౦

౧౦౧

౬౩

చేవుడున్నాడు

చేవుడు వేదముకా

చేవుఁ డొసరించునని

చేవుని తోసిరాజని

చేవునితోడఁబుట్టె

ద్రా

ద్రాక్షిరాసు మనంగ

ద్వా

ద్వాదశవర్ష ముల్

ద్రా

ద్రాపది నిగ్గుచేల్చి

ధ

ధనమున కేమి

ధన్యత్వంబును గన్న

ధర్మమున్నది లేనిచో

ధన్ర మాధన్ర గొలువక

ధా

ధారుణి దేవతల్

ధీ

ధీరత నీరుఁ జేయు

ధీర స్వాంతలు

ధీరుం జొక్కఁడు

ధీరుఁడు కొమ్మనార్యుని

ధీరుఁడు సత్కవిత్వగురు

ధీరులు సత్కద్యుక్తులు

ధీరుల్ గావలె

ధీరులై కూల్చుచున్నారు

ధీరురాండుగిందు

పుట

౧౧౯

౧౩౯

౧౨౫

౩౦

౧౭

౧౨౬

౪౧

౪౬

౧౧౨

౧౩౪

౧౨౪

౧౩౨

౧౭

౧౩౬

౧౩౮

౮౫

౪

౮౨

౨౪

౩౧

౧౨౪

౧౨౦

న

సందాసంద వివరము
సంగానందకరుండన
సతియున్ సుతియున్లేక
నన్నయ యన్న
నన్నయభట్టారకు
నన్నయ చిన్నయల్
సమకమ్మన్ జమకమ్మ
సమ్మిత వారి బోచుట
సరసింహుం డొక డగ్గ
నరునకు నాకు
నలుగురు పనుగురు
నకరసములు
నవరత్నంబులు సప్త దిగ్గజము

పుట

౪౯
౪౭
౩౭
౭
౧౫
౨౦
౨౨
౪౫
౨౨
౪౭
౨౭
౭౩
౧౦౩

నా

నా కీ నూటపదార్లు
నాకుం జూడంగ
నాగరికులము మేవన్న
నాడెము తగ్గుచున్నయది
నాడె మెఱుంగనటి
నానాసత్కవి నామధేయ
నా పుట్టింటను
నాయకు లొకేమి
నారులకై కూదుర్లకై

౭
౭౦
౧౨౦
౬౨
౧౦౩
౭
౨
౧౦౭
౧౧౭

ని

నిను బూజించిన
నిన్నున్ నిన్నుచు
నిన్నున్ జూచుచు
నిరతముఁ దెల్లవారల

౪౩
౪౨
౧౦౭
౧౦౯

నీ

నీకై యెక్కు భుజుఁ డెవ్వ డార్దులకు
నీ కమనయ విగ్రహ

౨౨
౪౬

పుట

౧౩౪
౯౩
౪౬
౯౫
౨౯
౨౧
౧౩౭
౧౩౫
౭౨
౬౦
౧౩
౧౪౧
౯౨

నూ

నూటపదియారు
నూట పదారు లిత్తుమని
నూతనము నీదు సౌధము
నూలుంబోగునఁ దప్పబోను

౧౩
౨౩
౯౪
౨౨

నృ

నృసింహభారతిచ్చాహ్లా

౩౧

నృ

నెల్లార్కండల మెల్ల

౭౨

నృ

నేర్వలేకయున్న

౫౨

న

పంచమామ్నాయంబు

౨౨

పంచనేడలు

౩౬

పండితగమ్యమాట

౩

పండితుడెన్న

౫౫

పండితులకై గవుల్

౯

పండితుడు, కవి

౩౪

పండితపూజయన్న నెది
పండుగ పబ్బమలచు
పట్టకుండుట తప్పెప్తు
పట్టంగఁజాల రెవ్వరు
పట్టినపట్టునక నిలిచి
పడమటి గాలినుమ్ముపడి
,, ,,

పతియును గురువులు
పతియన శ్రీపతి
పదియు రెండవ యేట
పది పది యేండ్ల కొక్కతరి
పద్యము జెప్ప
పద్యమలా మహామాలా
పద్మిని పద్మిని పద్మిని
పరదృష్టి
పరభాషల్
పరమసఖుల మహాకవిని
పరమహితుండు
పరమార్థంబు తురీయమైన
పరవస్తు ప్రతిభుల్
పగుల భాషల వ్యవహారబాధ
పలుకకయున్న నామొగి మె
పలుకఁగ నేర్పు సత్కవికె
పలుకుదొయ్యలి
పలుకు లవన్ని మంత్రములు
పలుకు వెలదికి మొగము
పశువులను జేయు

పా

పాండిత్యంబు ప్రమాణ
పాటి యెఱిగి సత్కవితి
పాడిన పాటెపాడ
పాపమంటక యుండ
పాయక మంత్రవాది
పాయని భక్తితో

పుట

౬౪
౧౦
౧౧౫
౭౨
౪౪
౧౦౫
౨౬
౧౧౭
౧౧౦
౨
౯౮
౨౭
౧౪౨
౧౩౮
౮౧
౧౦
౬౦
౮౨
౧౦౫
౩౧
౧౧౪
౧౩
౯౯
౬
౪౦
౮౪
౧౧౮

పాలు చాలక డబ్బాలపాలు
పావక సన్నిభంబగు
పావన జలపూరిత

వి

విరడ ప్రాప్తికి
విడుకతో బిల్లవానికి
విల్లలంగని పెంచుట
విల్లలతో దల్లలతో

వీ

వీనుగు పెంటలొచు

పు

పుట్టితి నాడు వానసయి
పుట్టితి సద్గురుండును
పుణ్యమని దుగ్ధటంబులు
పుణ్యమని సాపమంచు
పుణ్యమును బుగుహగంబు
పురుషుల్ లెక్కయె
పురుషులలో నె

పూ

పూజా భాజనమా
పూజ్యులకెల్ల
పూతచరితునిక
పూరుషపుంగవుల్ గవులు బుజ్జు
పూరుషపుంగవుల్ గవులు పూర్వము ౧౦

పె

౬౪
౮
౧౯
౩౬
౩౮
౧౬

పెట్టెం బుట్టిన నేల పట్టి
పెద్దన కెంతఁజేసె
పెద్దల పీతమీ
పెద్దలయందు గౌరవము
పెద్దలలోనఁ బెద్దయము
పెద్దలు పెట్టి పోయినది

పుట

౧౨౧
౧౯
౧౩

౫౯
౧౨౧
౧౨౦
౪౬

౭౬

౧
౫౨
౧౨౪
౧౧౬
౭౪
౧౪౧
౧౩౦

౧౪౦
౬౪
౧౬
౬౮
౧౦

౧౪౧
౬౩
౭౧
౨౬
౫
౨౫

భారత భూమినింగల
 భారత విద్యకుంగళ
 భారత పారావారము
 భారత భారతమహిమ
 భారము వేణీభారము
 భావముల జెల్లింపంగ
 భావము భారమయ్యె
 భావమునందు ముందుగ
 భావము భక్తితేకయె
 భావము తెన్నయేంగలుగు
 భావింపంగ జగములన్నియు
 భాషాదారక
 భాసిల్లుక భవి నెన్ని

భీ

భీమా కారము పైరులందు
 భీమాచార్యుడు

భు

భువి జీవకోటి కిక్కలి

భూ

భూపతి నేవ్వుఁ డమృతుఁడు
 భూర్భువరాది లోకముల
 భూవిభుడయ్యె నొక్కకవి

భో

భోజ నేవ్వువముఖాంభోజ
 భోజానానమునందు
 భోగము లోగము

భా

భాగిత గురు ర్యస్యచ

మ

మంగళం కృష్ణవేషయ
 మంచిది మంచి దిద్ది కడు

౧౦౪

౪౨

౧౧౫

౧౨౯

౧౩౨

౧౫

౪౪

౧౪

౫౬

౧౨౬

౧౩౩

౪౪

౫౪

౧౦౮

౮౦

౪౯

౩౪

౪౨

౫౩

౨౪

౨౩

౧౩౬

౨౨

౫౧

౯౯

మంచిచెట్టకన్న

మంచిది భారతవర్షము

మంచివారలు మనకి పుల్

మంచి మంచి యన్నమాటలు

మంచియుఁ జెడ్డుయుక

మగవారెట్టెటు

మగవాఁడాడిది యను

మగని నారాధించు

మగలకు నాండ్రికుక

మగువలకోకి పత్రిక

మధురాపుల్ విహారి

మనకులేదని

మనమున సంశయించె

మనపెద్దల్ మనుచెల్పినట్టివి

మనలనుగూర్చు శ్రీహరిసుమా

మనసులోనఁ గలదు

మనువులకె మనువులయ్యె

మమతాహంతలు

మమతాహంతలు వాసనల్

మమతాహంకృతిరహితా

మముబోటి కవుల గొడవలు

మా

మాకుందోచెను

మాటఁబోలుమాట

మాట వెన్నఁబోలు

మాటలె వేదశాస్త్రముల

మాధవా సురేశ

మానసచక్రముక దగిలి

మానసే మందిరే యస్య

మానఘసుండు

మానసవ్యాధులన్నియు

మాపెద్దల్ పలనాట

మా మాతామహు

మామిడినీడ గోరి

౫౬

౫౪

౫౪

౫౪

౪౨

౧౧

౧౧౬

౧౧౦

౧౩౯

౧౨౯

౪౯

౪౬

౯౪

౨౫

౧౦౯

౫౬

౧౩౨

౧౪౦

౨౬

౫౦

౯౫

౪౧

౫౬

౫౪

౮౧

౪౯

౨౯

౩౧

౬౧

౧౨౧

౪

౫

౪౦

మి

మింటంబారి న నీటదూరినను

౭౬

మిన్నేటి మన్ను వెన్నయు

౧౩౫

మీ

మీమాత్రంబును

౮౮

మీరల్ వాగ్గయు

౬౫

మీరాబాయి తరించె

౧౧

మీఱంగవచ్చు నానల

౧౩౨

ము

ముక్కులు మూసుక

౮౬

ముద్దని నేర్పినంత

౧౩౯

మునులక సాధుజనములక

౪౩

మున్ను దిలింగ పీఠమున

౮౦

ముప్పదియేండ్ల కీవలనె

౧౦౪

ముమ్మరపైన తాపమున

౮౨

ముష్కరకాలమందు

౬౩

మె

మెచ్చులకైతగాండ్రు

౧౪౨

మెట్టలుపడ నడుగులెత్తుక

౮౬

మెల్లినైన వెన్న మేలండ్రు

౫౬

మెఱుంగులకు నేమి

౮౫

మే

మేధావికి

౯౦

మొ

మొల్లజయంతినాడు

౯

మో

మోడయి నిల్చి భూమిహము

౯౨

మోదముతోడఁ బెంచె

౧౩౧

మోమోటంబున కిచ్చు

౯౧

య

యతి యట పాగ్గవంట

౬౮

యము నాతిరమరుత్తి శోరముల

౪౫

యము నిలుసొచ్చినట్టి

౪౫

యశము నర్థంబు నిడు

౭౪

యు

యుక్తమె విశ్రమదేవుని

౯౭

యో

యోగ్యుడ పీపు కాన నిటు

౧౦౦

యోపామణు లాద్యంబగు

౧౨౬

యోపాశూద్రులకు

౨౦

ర

రంగారాయని

౫

రమ్మని వాగ్గినట్టి

౪౩

రవి రవినీచేర ముక్తుడై

౮౩

రా

రాజతే రాణ్య పేంద్రస్య

౧౨౫

రాజుల్ పోయిరి

౧౨౭

రాజేశ్వర పాజ్జరాజేశ్వర

౩౪

రాజ్యము లేలినారు

౧౨

రా దీగినంత వచ్చెను

౬౨

రాధాకృష్ణచార్యుడు

౯౬

రాధా కృష్ణేశ్వరమిది

౧౧౬

రామస్వామి భవద్గురుడు

౭౭

రామస్వామి బుధుడు

౩౮

రాముడు సోముడంచు

౪౧

రాయుడు మహామహా పాథ్యాయుడు

౨౩

రానక్రీడయు

౪౬

రె

రెండును రెండుతోవలు

౧౦

రెండు సగములు

౧౨౧

రెండును రెండు నాలుగు

౧౮

ల

లక్షణంచ తథాలక్ష్యం

౧౨౫

లా

లాభమని చేసి

౧౨౪

లి
లివతో డబ్బది యెన్ని

౪౨

లే
లేఖ్యామాయము

౭

లేరనరాదు

౬౯

లేరు సత్పురుషులు

౨౭

లేశము శంకిలం జనదు

౧౦౬

లో
లోకానుగ్రహ

౭౦

లోపము, పాపము

౧౩౭

లో
లోకమైన లాభమె

౪౦

వ
వంక రపింద్రానాథుని

౯౧

వందలు వేలు

౬౫

వగవకుమంచు నెట్లకట

౧౩౭

వట్టి దేశాభిమానముల్

౫౯

వరకోరాడసుధా

౩౭

వరదుడు శ్రీనివాసుడు

౧౦౯

వరబాలాంత్రపు

౧౨౫

వర విజయవాడ

౭౩

వరసుకర నూత్నధర్మము

౧౧౦

వరుస దోషత్రయంబును

౧౧౯

వా
వాడలబోవునట్టి

౧౦౨

వాణిజ్యంబ యుగ్మ

౯౭

వాదము వేదముగ మఱచి

౩౧

వి
వింతలు లేవు విజ్ఞులకు

౩౦

విత్తన మెంతయైన

౫౪

విత్తకారణంబు

౧౨౭

విదిత సకలసారం

౫౧

విద్యల విత్తము నేయక

౮౬

విద్యాగంధము

౨౪

విప్రకూలావతంసుడు

౧౪

విభులు పత్తితులైన

౧౩౨

విరహమునఁ గరుణరసమగు

౧౦౬

విష్ణుండివట

౪౪

వీ

వీండను మాటమాత్రమున

౫౬

వీసము కల్లగాదది

౬౪

వే

వెతల నెన్నేనిఁ బడె మున్ను

౪౫

వెన్నల కంగలార్చిరను

౪౫

వెన్నల వెన్నెలక

౪౫

వెన్నుని యంశముండు

౧౦౧

వెన్నుడె వని మునులందఱు

౪౯

వే

వేంకటశాస్త్రి ఫక్కియని

౬౨

వేడుక కాచె యిక్కలిని

౧౦౨

వేడుకక తెయై మగని

౧౨

వేత్తల్ విత్తులు

౧౭

వేదము గాదనున్

౨౫

వేదశాస్త్ర పురాణముల్

౭

వేదము శాస్త్రయగ్ గళలు

౩౧

వేదమునందు నున్నచె

౬౪

వేదమునందు భక్తియును

౧౧౧

వేదశాస్త్రాల నమ్ముచు

౧౨౩

వేదశాస్త్రాల గురువుల

౧౨౩

వేదమను మాటలే

౧౨౪

వేదముల చిక్కులెడ

౧౪

వేదాంతము చాదస్తము

౧౧౭

వేదాంత సార్వభౌముని

౨౪

వేదార్థ మితఁడు చెప్పను

౧౪

వేమగు లెల్పు విందుము

౨౫

వై

వైదిక వేష మానియును
వైదికుఁడు శ్రాత్రి
వైరుల్ చూడఁగ లేక

౮౧

౧౩

౧౪

వ్య

వ్యర్థమా ధర్మరహిత
వ్యవహారంబున కంచు

౧౧౪

౧౫

వ్యా

వ్యాఖ్యాతా మల్లినాథశ్చ
వ్యాసుని యంతవాని

౩౪

౬౦

శ

శంకరులఁజేసి భర్తల
శరణాగతరక్షణ

౧౨౫

౫౦

శా

శాస్త్రముల నేర్పు
శాస్త్రాభ్యాసము

౭౦

౧౭

శి

శివదం శాంతిద
శిష్టులఁగాచి
శిష్టులలోన వాదయిన

౫౦

౪౩

౬౬

శు

శుకనాసోపన్యాస
శుకులు హనుమంతులు

౯౧

౧౨౦

శృ

శృంగారం బన నాద్యమా

౧౦౬

(శ

శ్రీవణమాతృన
శ్రీవణసుఖంబుగా

౪౧

౩

శ్రీ

శ్రీకరము కీర్తికరము
శ్రీగోదావరి తీరవాసము
శ్రీనగ కాననంబునను
శ్రీపదాశ్రిపదాంభోజ
శ్రీపాదుం డితఁడతఁ
శ్రీమానాయక నీకుఁ
శ్రీరాధారమణీ
శ్రీలకు నాలవాలమయి
శ్రీవిజయవాడ దుర్గా
శ్రీవిద్య బ్రహ్మవిద్య
శ్రీశైల శ్రేష్ఠశైల్య

౩౩

౧౨౬

౬౬

౨౩

౨౩

౧

౫౧

౪

౩౨

౩౭

౩౪

శ్రు

శ్రుత్యర్థంబు స్మృతుల్

౨౫

న

నందియ మెందుఁదీరు
నంస్మృతిమాని చేసెడు
నకలార్జ్యం జరియించి
నత్రులొంత్రపు
నతుల నేడ్చించు పుంఃములు
నత్త్వము శౌచముఁ
నన్నాన్యసంబిది వచ్చెఁజూ
నప్రదినములలోన
నముఁడయి వాసనాత్రయ
నమృత్తిమేచ్ఛభావలకు
నరదాలఁ బరమార్థముల్
నరసము సంస్కృతం బిది
నర్వతంత్రస్వతంత్రోఽయం
నర్వజ్ఞుండన శంకరుండన
నశ్రేష్ఠస్థితులంబున
నవ్యంబై కవివర
నవ్యం బపసవ్యంబుఁ

౫౪

౧౧౮

౯౦

౧౩౩

౧౨౦

౧౨

౧౩౪

౩౬

౮౦

౧౫

౧౬

౮౦

౩౪

౩౬

౯౧

౭౯

౭౯

సా

సాంగం వేదమధీయస్తే
సాఁక౯ జిన్నతనాస
సాటికపీశులక
సాధనలేని సిద్ధియును
సాధుబాధనేయు
సాయము నేయువాఁడెవఁడు
సార్థక్యంబుగనుక
సావాసంబున

సి

సిరియును విద్యయుక

స్తి

సీత దోషవిదమయంతి

సు

సులభంబుపెండ్లిమానుట

సూ

సూరులు కొప్పరంపు
సూరులు తొల్లిసత్యము
సూరులు ముక్తబ్రాహ్మణ

సౌ

సౌందర్యంబును
సౌమ్యుడఁ బాదు

38

౯

౨౧

౪౮

౫౭

౫౧

౧౦౫

౧౦౬

౧౨

౧౨౩

౧౩౨

౭౧

౯౮

౫౫

౧౩౪

౭౭

స్త్రీ

స్త్రీలనుబాగుచేయుటని

స్త్రీలైయుండి

స్థి

స్థితరక్షిత్రి సింహపురి

సూ

సూలము నూత్నమందు

స్ప

స్పర్శ మానినఁ గాననా

స్వ

స్వపద మారయ

స్వస్థానంబున

స్వా

స్వాంతమునందు నమ్ముడు

స్వాతంత్ర్యంబున

స్వాధ్యాయంబది

స్వై

స్వైరపత్రియు గాలిలో

హ

హంగు గ్రంథరాజ

౧౨౮

౧౩౩

౭౨

౧౯

౫౯

౧౨౨

౬౭

౬

౧౨౨

౬౪

౧౧౪

౮౪

క వి తి ల క గ్రం థ మాల

శ్రీ పీఠస్థాపనాచార్యు లగు నమృతానందనాథస్వామివారి బోధములు

శ్రీమతి కవితలక, కవితావిశారద

కాం చ న పల్లి క న కాం బ గా రి చే

నాంధ్ర పరిబంధరూపమున రచింపఁబడినవి

1. శ్రీ జీవయాత్ర 2—8—0
2. అమృత సారము 1—0—0
3. ఆనందసారము 1—4—0
4. హంసవిజయము 1—8—0
(అద్వైతప్రతిపాదక మహానాటకము. సర్వ సమన్వయ సమర్థము)
5. శ్రీ తోమాలియ 1—4—0
(అపూర్వ మనోహరమగు పారిస్తావిక పద్యప్రబంధము)

క వి తి ల కా ను వా ద ము

6. అభిజ్ఞాన శాకుంతలము 1—4—0
(నాటక లక్షణాలతోఁ గూడిన యుష్మాక మున్నది)
7. కందరామాయణ సంగ్రహము ... 0—4—0
8. రాధ—వచనము 0—15—0
(ఇరియొక కథ. ద్రావిడభాషనుండి ఛాయానువాదము. ఆధునిక ద్రావిడదేశ పరిస్థితులను బెరియపఱచును.)
9. గౌతమచరిత్ర (వచనము) 0—10—0

పండితరాజ్, దొంటు సుబ్బావధాని విరచితములు.

10. ఆంధ్ర భామినీ విలాసము 1— 0—0
 (శ్రీ జగన్నాథ పండితరాయల యన్యోక్తుల కాంధ్యానువాదము, లలితము, మనోహరము)
11. కవికంఠోక్తి ... 0— 4—0
 (కవిత్వము, భావభరితము, ధీరకవిత కిక్కాలమున నిది పరమలక్ష్యము)
12. అమృత సందేశము ... 0— 8—0
 సంస్కృతగ్రంథము, ఆంధ్ర టిప్పణిసహితము, కర్తవ్యప్రబోధకము, తెనుగువంటి సంస్కృత కవితామాధుర్యమిందున్నది)
13. చిత్రమాధవ నాటకము ... 1— 0—0
14. ధర్మధ్వజము ... 0— 8—0
 (ఇందు వ్యాకరణకేసరి, ధర్మస్థాపక, పుల్య ఉమామహేశ్వర కవిరత్నకృతము లగు స్వధర్మప్రబోధకము లగు శ్లోకము లున్నవి. నవపండితరాయని కవితా వీరావేశము నిందు బ్రకటితము)
15. తులసీదాస చరిత్రము ... 1— 4—0
 (ఇది మహాభక్తుని చరిత్రము. ఆంధ్ర పద్య ప్రబంధము. ధర్మవాది, దంటు శ్రీనివాసశర్మ గారిచే రచింపబడినది)
16. ప్రబోధసుధాకరము ... 0— 8—0
 (శ్రీ శంకర భగవత్పాదాచార్యులవారి సంస్కృతమున కాంధ్రవచనానువాదము. కీ. శే. కాశ్యపాచార్య మహాలక్ష్మీ సుందరమ్మగారిచే రచింపబడినది. ఇందు సగుణ నిర్గుణభక్తి సర్వము ప్రతిపాదించబడినది. ఇది యెల్లరుఁ జదివి యానందింపదగినది.)

